CUPRINSUL

Pag.
Prefaţă 5

STUDIUL NOULUI TESTAMENT
PARTEA ÎNTÂIA: GENERALĂ

1. Despre Noul Testament şi cărţile care formează cuprinsul său. Disciplinele ajutătoare studiului Noului Testament 8
2. Istoria canonului cărţilor Noului Testament 13
3. Inspiraţia şi autenticitatea cărţilor Noului Testament 16
4. Istoria textului Noului Testament; limba scrierilor Noului Testament, materialul de scris; scrierea folosită; împărţirea textelor şi manuscrisele 20
5. Despre traducerile Sfintei Scripturi: siriacă, latină, egipteană, etiopiană, armeană, georgiană şi slavonă; traducerile în limba română 24

PARTEA A DOUA: SPECIALĂ

6. Mediul de apariţie a Noului Testament 29
7. Despre Evanghelii 43
8. Evanghelia după Matei 46
9. Evanghelia după Marcu 79
10. Evanghelia după Luca 97
11. Problema sinoptică 127
12. Evanghelia după Ioan 134
13. Faptele Apostolilor 160
14. Viaţa şi activitatea Sfântului Apostol Pavel ... 179
15. Epistolele Sfântului Apostol Pavel 188

16. Epistola Sfântului Apostol Pavel către Romani 192
17. Epistola I-a a Sfântului Apostol Pavel către Corinteni 208
18. Epistola a II-a a Sfântului Apostol Pavel către Corinteni 222
19. Epistola către Galateni a Sfântului Apostol Pavel 230
20. Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel 239
21. Epistola către Filipeni a Sfântului Apostol Pavel 249
22. Epistola către Coloseni a Sfântului Apostol Pavel 255
23. Epistola I-a către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel 262
24. Epistola a II-a către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel 268
25. Epistola I-a către Timotei a Sfântului Apostol Pavel 273
26. Epistola a II-a către Timotei a Sfântului Apostol Pavel 281
27. Epistola către Tit a Sfântului Apostol Pavel 285
28. Epistola către Filimon a Sfântului Apostol Pavel 289
29. Epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel 292
30. Epistola sobornicească a Sfântului Apostol Iacov 305
31. Epistola întâia sobornicească a Sfântului Apostol Petru 312
32. A doua epistolă sobornicească a Sfântului Apostol Petru 321
33. Epistola întâia sobornicească a Sfântului Apostol Ioan 327
34. Epistolele a II-a şi a III-a soborniceşti ale Sfântului Apostol Ioan 334

creştine din Palestina sau din afară. Predica aceasta avea drept scop convertirea la creştinism, înălţarea sufletească a credincioşilor şi apărarea dreptei credinţe de orice falsificări. Din anumite nevoi de apărare a adevăratei credinţe şi pentru a rămâne neschimbat ceea ce Mântuitorul ne-a împărtăşit, unii martori ai Domnului sau ucenici de ai lor au fixat în scris învăţătura şi faptele Mântuitorului, adică predica apostolică. Au făcut acest lucru din nevoia de a instrui pe credincioşi şi nu pentru a elabora opere istorice în înţelesul de astăzi al cuvântului. De aceea, ei nu au fixat faptele evanghelice în ordinea strict cronologică şi nici nu le-au localizat totdeauna. Transmiţând tradiţia orală, evangheliştii au consemnat şi unele fapte interpretate de comunitate şi chiar unele interpretări personale ale lor după scopul urmărit de scrierea evangheliilor respective. Din aceste motive, unele amănunte diferă de la o evanghelie la alta.

Adânc convinşi fiind de *mesianitatea şi divinitatea Mântuitorului, ei nu au exclus nici un act important, nici o învăţătură esenţială din doctrina şi viaţa Domnului Hristos.* Evangheliştii n-au fost istoriografi, dar *au respectat cu scrupulozitate faptul istoric.* Ei au cunoscut pe Mântuitorul, au fost martori direcţi ai evenimentelor pe care le istorisesc. Evangheliştii s-au adresat Bisericii care se dezvolta sub directa autoritate a Apostolilor. În evanghelii nu se putea strecura nimic fals, fiind cărţi inspirate de Duhul Sfânt, scrise de martori autentici. Biserica a vegheat în cursul veacurilor, prin conducătorii ei, asistată de acelaşi Duh Sfânt, care i-a inspirat pe alcătuitori, la menţinerea neschimbată a textelor evanghelice.

Timpul în care au fost scrise este epoca de la 43-100, adică a doua jumătate a secolului I. Limba evangheliilor a fost aramaica, pentru cea de la Matei şi greaca elenistică pentru celelalte.

8. EVANGHELIA DUPĂ MATEI

Prima scriere din Noul Testament este Evanghelia după Matei. Este cea dintâi Evanghelie în ordinea cronologică, după cum ne arată tradiţia bisericească.

Autorul ei este Sfântul Matei, apostol al Domnului Hristos. Era originar din Capernaum, unde exercita profesiunea de vameş, ocupaţie urâtă de evrei, din cauza incorectitudinii vameşilor şi pentru că aceştia erau în slujba ocupanţilor romani. El era fiul lui Alfeu şi se numea Levi (Marcu II, 14) înainte de a deveni apostol al Mântuitorului, după care fapt, ia numele de Matei. Fie că avea două nume: Levi şi Matei, dintru început ca şi Sfântul Apostol Pavel - Saul şi Paul (Pavel) - sau poate şi-a schimbat numele după convertire ca Simon al lui Iona în Chifa (Petru) (Ioan I, 11). Deşi într-o profesiune nesimpatizată de concetăţenii săi, avea o profundă nădejde în venirea lui Mesia, cel prezis de profeţi. De aceea, Domnul Hristos, cunoscând sufletul lui, trecând într-o zi pe la vama din Capernaum, îi face invitaţia: "Vino după Mine" (Matei IX, 9; Marcu II, 4; Luca V, 27).Vameşul îl urmează bucuros oferă un prânz Mântuitorului şi ucenicilor Săi, la care mai iau parte încă şi mulţi prieteni de ai vameşului. Cu această ocazie fariseii mustră pe ucenicii Domnului Hristos că învăţătorul lor mănâncă cu vameşii şi păcătoşii. Domnul Hristos le răspunde că "nu au nevoie de doctor cei sănătoşi, ci cei bolnavi şi El n-a venit să cheme la pocăinţă pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi" (Matei IX, 12-13). Aceste cuvinte au răscolit adânc fiinţa morală a acestui om urât de concetăţenii săi, s-a convertit şi a devenit pentru toată viaţa apostol al Domnului Hristos.

În lista Apostolilor la Marcu (III, 18) şi Luca VI, 15) el este trecut pe locul al şaptelea, iar în evanghelia sa, din modestie, se situează pe locul opt (Matei X, 3). În Evanghelii nu se mai spune nimic despre activitatea sa, ci doar în Faptele Apostolilor este amintit, în rândul celorlalţi Apostoli, cu ocazia alegeri lui Matia (Fapte I, 13). Desigur, el a împărtăşit situaţia tuturor celorlalţi Apostoli. A primit împuternicirea de a predica Evanghelia (Matei XXVIII, 19-20, Marcu XVI, 15), s-a împărtăşit de harul Duhului Sfânt la Cincizecime şi a răspândit învăţătura creştină în Ierusalim. Pe timpul persecuţiei lui Irod Agripa (44 fd. Hr.), când Apostolul Iacov, fratele lui Ioan, este omorât, ceilalţi Apostoli părăsesc Palestina. Şi evanghelistul Matei părăseşte Ierusalimul şi pleacă în Etiopia unde propovăduieşte Evanghelia.Tradiţia

adaugă că ar fi răspândit învăţătura Mântuitorului şi în Arabia. Se crede că el a murit martir. Biserica noastră îl pomeneşte ca martir, în ziua de 16 noiembrie.

Prima mărturie în sprijinul apartenenţei Evangheliei întâia Sfântului Matei, este aceea a lui Papia, episcop de Ierapole din Frigia († 155). Acesta consemnează tradiţia orală despre viaţa şi Activitatea Mântuitorului într-o scriere păstrată fragmentar de Eusebiu al Cezareei († 240). Papia spune: "Matei a scris cuvintele Domnului (evanghelia sa) în limba ebraică, pe care le traducea fiecare cum putea". Sfântul Irineu, episcopul Lionului, din Galia († 202), ucenic al Sfântului Policarp din Smirna (†156), mărturiseşte că "Matei petrecând între evrei a scris o Evanghelie în limba sa proprie" (*Adv. Haeres.* III, 1).Eusebiu de Cezareea, la rândul său, afirmă: "Matei, care a predicat mai întâi evreilor, le-a înmânat acestora când era să plece şi la alţii, în scris, în limba lor maternă, Evanghelia care-i poartă numele". (*Hist. eccles.* III, 24 şi 31).

Ea se află înscrisă în lista canonului Muratori şi amintită de Sfinţii Părinţi: Atanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului şi Grigore de Nazianz. Fericitul Ieronim († 420) rezumând ce s-a scris până la el, despre prima Evanghelie, spune: "Matei, care se numea Levi şi devenind din vameş Apostol, a compus pe timpul când petrecea în Iudeea, cel dintâi, evanghelia lui Hristos, cu litere ebraice, pentru cei care crezuseră, cei din circumciziune" *(Hieoronim, De vir. illustr.).*

Ea este recunoscută ca autentică şi de sinoadele particulare din Laodiceea (360), canonul 60 Hipo (393) şi confirmată de sinodul ecumenic Trulan (692) şi sinodul al VII-lea (787).

Cuprinsul Evanghelic, adică **argumentele interne**, atestă autenticitatea ei. În adevăr, din cuprins rezultă că autorul este iudeu, care cunoaşte foarte bine Vechiul Testament, istoria, datinile şi mentalităţile evreilor din Palestina. În Evanghelia întâi sunt multe amănunte pe care nu le putea cunoaşte decât un Apostol al lui Iisus.

Limba originară a Evangheliei după Matei este limba aramaică, limbă vorbită de evrei, după întoarcerea lor din robia babilonică. Mai târziu de anul 70 d.Hr. Evanghelia s-a tradus în limba greacă. Autorul traducerii pare să fie însuşi

Sfântul Apostol şi Evanghelist Matei.

Locul. Scrisă în Ierusalim, pe la anul 43-44, înainte de a părăsi ţara sfântă, - ea a fost adresată în primul rând iudeo-creştinilor din Palestina.

Scopul evanghelistului a fost să dovedească primilor cititori că Domnul Hristos este Mesia cel prezis de profeţi şi că în persoana Sa s-au îndeplinit toate vechile profeţii. El a reînnoit Legea Veche. Aşteptarea unui Mesia politic este zadarnică. Din această cauză autorul motivează multe din faptele vieţii şi activităţii Mântuitorului prin cuvintele: "Acestea s-au făcut ca să se împlinească Scriptura" (Matei I, 22; II, 15; II, 23; XXI, 4; XXVII, 9).

Evanghelia după Matei are deci ca scop: dovedirea mesianităţii şi divinităţii Domnului Hristos. În ea se istoriseşte viaţa şi învăţătura Mântuitorului aşa cum s-a petrecut, cum s-a desfăşurat şi după cum a fost înregistrată de un martor ocular.

Planul evangheliei. Ea cuprinde 28 de capitole şi se împarte în trei părţi mari: *Partea I-a (cap. I-IV,11),* descrie *evenimentele dinainatea activităţii publice a Domnului Hristos,* adică spiţa neamului lui Iisus, naşterea Sa, unele fapte în legătură cu ea, Botezul şi ispitirea în pustie.

Partea a II-a (cap. IV 12-XVIII). Aici se vorbeşte despre activitatea publică a Mântuitorului în Galileea.

Partea a III-a (cap. XIX - XXVIII) expune activitatea Domnului în drum spre Ierusalim, intrarea solemnă în cetatea sfântă, patimile moartea şi învierea Sa.

Evanghelistul Matei nu expune viaţa şi faptele Mântuitorului în mod cronologic, ci le grupează în pericope compacte după analogiile dintre ele.

CUPRINSUL EVANGHELIEI

Partea I introductivă (cap I-IV, 11) Naşterea Domnului Iisus, închinarea magilor, fuga în Egipt şi uciderea pruncilor

Evanghelistul Matei îşi începe scrierea printr-o listă genealogică a strămoşilor Domnului Hristos, începând de la Avraam şi trecând din generaţie în generaţie, în mod descendent prin David şi urmărind pe linie bărbătească până la Iosif, logodnicul Sfintei Fecioare Maria, care a născut pe Domnul Hristos.

Listele la evrei se urmăreau numai pe linie bărbătească. Amintirea femeilor: Tamara, Rahav, Rut, Batseba arată că Mântuitorul avea printre strămoşii Săi şi neamuri străine de poporul iudeau, trăgându-se astfel, ca om din toate popoarele.

Lista genealogică este împărţită în trei serii de câte paisprezece neamuri: de la Avraam la David, *epoca formării poporului evreu;* de la David la captivitatea babilonică, *epoca măririi şi decăderii lui Israel;* de la reîntoarcerea din captivitatea babilonică până la Iosif, *epoca aşteptării lui Mesia.* Mai există o asemenea listă genealogică la Evanghelistul Luca (cap. III, 23-38). Acesta urmează o linie ascendentă prin strămoşii Prea Sfintei Fecioare Maria, mergând până la Adam. Această exegeză a listelor genealogice ale Mântuitorului este acceptată de majoritatea interpreţilor Noului Testament. Mai sunt, însă, şi alte interpretări[1].

Mântuitorul s-a născut, arată autorul (I, 18-25), fiind conceput în mod supranatural, prin umbrirea Sfintei Fecioare Maria de către Duhul Sfânt, conform profeţiilor (Isaia VII, 14). Faptul este anunţat şi lui Iosif, logodnicul Sfintei Fecioare, precizându-se că pruncul pe care trebuia să-l nască

1. Cf. dr. Vasile Gheorghiu, Sfânta Evanghelia după Matei, comentar, Cernăuţi, 1925, p. 78 ş.u.

se va numi Iisus, adică Mântuitorul, căci va mântui pe poporul său de păcatele sale, va fi deci adevăratul Mesia. În acest mod îndepărtează din sufletul lui Iosif intenţia sa de a părăsi pe Sfânta Fecioară, aflând că avea să nască. - Istorisirea mai amănunţită a Naşterii Domnului o expunere Evanghelistul Luca (cap. I-II).

După acest fapt, Evanghelistul Matei istoriseşte închinarea Magilor (II, 10-12), care, după tradiţie, erau nişte înţelepţi de la curţile regilor perşi, chaldeeni sau arabi - din răsărit. Văzând steaua minunată pe cer, ei au înţeles că s-a născut în Palestina Mesia cel aşteptat de iudei, căci cunoşteau Vechiul Testament în traducerea Septuagintei. Au ajuns la Ierusalim, conduşi de stea. De aici, au mers la Betleem, - după ce Mântuitorul fusese tăiat împrejur şi prezentat la templu (Luca, cap. I-II). Magii i-au adus daruri, aur, tămâie şi smirnă. După închinarea lor, la îndemn ceresc, familia sfântă se refugiază în Egipt, unde vieţuiau în siguranţă destui evrei. Irod, înşelat de magi - care nu-l anunţă că au găsit pe Domnul - hotărăşte uciderea pruncilor din Betleem şi împrejurimi. Numărul pruncilor ucişi nu se ştie. Tradiţia spune că ar fi în jur de o sută. Jalea mare a mamelor rămase fără prunci este, după Evanghelistul Matei, un antitip al distrugerii Ierusalimului şi deportării tinerilor din acea vreme în robia babilonică. Durerea mamelor rămase fără fii de atunci prefigura nenorocirea mamelor ai căror fii îi omorâse Irod, căutând să omoare pe Iisus.

Familia sfântă rămâne în Egipt un an şi câteva luni, până moare Irod Idumenul, apoi se reîntoarce în Palestina, dar nu în Betleem, cum intenţiona, căci peste Iudea domnea Arhelau, fiul crud al lui Irod, ci în Nazaret, unde domnea ca tetrarh Irod Antipa, mai puţin crud decât fratele său.

În continuare cap. III-IV, 11: *Predica Sfântului Ioan Botezătorul, Botezul Mântuitorului şi ispitirea Sa în pustie.* După scurte informaţii despre naşterea Mântuitorului şi unele fapte în legătură cu ea Sfântul Evanghelist Matei scrie despre Înaintemergătorul Domnului şi despre îndemnarea la pocăinţă din pustiul Iordanului (III, 1-2). Ioan ducea o viaţă de ascet şi propovăduia cu înflăcărare apropierea împărăţiei mesianice, pregătindu-i pe cei care-l asculta prin pocăinţă şi botezare,

unite cu fapte de pocăință. Botezul său era deosebit de al lui Mesia, care avea să boteze cu Duh Sfânt și "cu foc" curățitor.

Sfântul Ioan botează pe Mântuitorul (III, 13-17), după ce la început refuzase această înaltă misiune, căci se socotea nevrednic. La insistențele Domnului Hristos, spre a se "împlini toată dreptatea" (iconomia mântuirii) Sfântul Ioan primește și botează pe Domnul Hristos. Mântuitorul se botează, nu pentru că personal avea nevoie de botez ci pentru că era reprezentantul întregii omeniri ale cărei păcate și le asumase. Botezul Domnului prilejuiește o arătare a Sfintei Treimi; Fiul se botează, Părintele ceresc (Tatăl) Îl mărturisește ca Mesia, iar Sfântul Duh, în chip de porumbel, îl confirmă, pogorându-se peste El.

După acest fapt important *Domnul Hristos este ispitit de diavol (IV, 1-12)*. Pentru a se pregăti ca om în marea Sa misiune și pentru a birui pe acel împotriva căruia nu putuse rezista vechiul Adam, Domnul Hristos "a fost dus de duhul în pustie" spre a fi ispitit de diavol (IV, 1). După tradiție pustiul pare a fi la vest de Ierihon, în ținuturile muntelui Carantania. Aici postește 40 de zile și 40 de nopți fără a mânca ceva. La sfârșitul acestei perioade diavolul se prezintă în mod real - nu numai interior - ispitindu-l sub trei forme ce reprezintă chintesența tuturor tentațiilor: lăcomia, mândria și pofta de stăpânire și îmbogățire. Prin prima îl invită să prefacă pietrele în pâini, spre a se hrăni după postul îndelungat; prin a doua îl invită să se arate mulțimii că este Mesia aruncându-se de pe aripa templului din Ierusalim; prin a treia îi oferă bogățiile și stăpânirea lumii, dacă i se va închina.

Mântuitorul le respinge pe toate cu cuvinte scripturistice, iar diavolul se convinge în mod faptic că Iisus este mai puternic decât el, și pleacă biruit.

Partea a II-a (cap. IV, 12 - XVIII)

Activitatea Domnului Hristos în Galileea, Cap. IV. Începutul propovăduirii și chemarea primilor Apostoli

După ispitirea și întemnițarea Sfântului Ioan Botezătorul de către Irod-Antipa (IV, 12), Mântuitorul revine în Galileea și își începe activitatea Sa publică (IV, 12-7), propovăduind despre "împărăția cerurilor" care se dobândește prin pocăință. De altfel, "*Împărăția cerurilor*" este tema centrală a Evangheliei după Matei. Manifestarea ei pământească el o descrie dintru început (Nașterea Domnului), până la slăvita ei realizare (prin Învierea Domnului Hristos). La lacul Ghenizaret Domnul Hristos cheamă, dintre pescarii acelui lac, pe patru dintre ucenicii Săi: Simon-Petru și Andrei fiii lui Iona, pe Iacov și pe Ioan, fiii lui Zevedeu (IV, 18-25), care alegere, după majoritatea exegeților, pare a fi fost definitivă. Aici săvârșește o serie de minuni care-i măresc faima de taumaturg (IV, 23-25).

Cap. V-VII.Predica de pe munte. Partea cea mai importantă a Evangheliei după Matei referitoare la învățătura Domnului Hristos se cuprinde în Predica de pe Munte (cap. V-VII). Pericopele pe care le conține n-au fost rostite în același timp, ci în diferite ocazii. Evanghelistul le-a grupat în această cuvântare, după legăturile lor de conținut, potrivit metodei sale de lucru. Predica de pe Munte cuprinde o *introducere* (V, 1-12), care indică nouă căi sau mijloace de desăvârșire religioasă-morală, numite "fericiri". Fiecare din ele începe cu o virtute care dacă este realizată în viața noastră, vremelnică, aduce răsplătire veșnică. Primele trei fericiri se referă la viața noastră individuală, la preocuparea de noi înșine, iar celelalte șase la raporturile noastre cu semenii. În fericirile recomandate de Mântuitorul se pune accent pe o serie de dispoziții interioare, ca: mila, curăția inimii, înfrânarea, dreptatea, iubirea și jertfelnicia. Prin ele se poate

dobândi, se poate moșteni Împărăția cerurilor.

În continuare (V, 13-16), Mântuitorul aseamănă pe ucenicii Săi cu sarea pământului și lumina lumii, îndemnându-i să fie de exemplu prin viața lor virtuoasă și să răspândească învățătura Sa.

Conținutul cuvântării este format din trei părți: în partea întâi (V,17-48), se face o *comparație între învățăturile esențiale ale Vechiului Testament și cele împărtășite de Mântuitorul: El a desăvârșit Legea veche, făcând din ea o lege superioară și universală, punând accentul pe iubirea de Dumnezeu și de aproapele nostru.* Astfel, în legătură cu porunca a VI-a din decalog, Mântuitorul osândește nu numai omorul, ci și ofensa, calomnia, jignirea. Referitor la porunca a VII-a se oprește nu numai actul desfrânării, ci și intenția de a desfrâna. Se condamnă divorțul pentru motive ușoare "afară de cuvânt de desfrânare", adică de adulter și se oprește orice fel de jurământ. Adică orice fel de jurământ într-o societate ideală creștină, dar până atunci, abuzul de jurământ. În legătură cu "legea talionului" (Exod XXI, 24-25; Deut, XIX, 21) se cere o depășire a ei prin legea dragostei, după exemplul Tatălui ceresc, care răspândește binefacerile sale peste toți oamenii.

În *partea a II-a* (VI, 1-34), Mântuitorul recomandă ascultătorilor *săvârșirea unei serii de fapte care trebuie să se deosebească de ale fariseilor prin motivarea lor internă.* Astfel, ei trebuie să facă rugăciuni și milostenii și să postească spre a slăvi pe Dumnezeu, nu spre a fi lăudați de oameni. Să lucreze pentru dobândirea de bunuri nepieritoare și să se ferească de avariție, căci Dumnezeu are grijă de oameni mai mult decât de celelalte viețuitoare.

În *partea a III-a, cap. VII, 1-27* se dau o serie de *sfaturi pentru noua viață morală creștină.* Dragostea față de aproapele, de semen, să se vădească (VII, 106) printr-o înțelegere mai largă a faptelor acestora și printr-o critică mai severă a noastră înșine. Învățăturile sfinte să fie răspândite cu prudență. Rugăciunea să fie stăruitoare, căci numai aceasta se îndeplinește (VII, 7-11). Să se comporte față de semeni, după cum ar dori să se comporte și semenii lor cu ei (VII, 12). Să

primească și să păstreze învățăturile Mântuitorului cu toate greutățile ce le-ar avea de suferit, căci numai astfel vor dobândi "Împărăția lui Dumnezeu" (VII, 13-14). Să se ferească de învățătorii mincinoși, pe care să-i judece și să-i deosebească după fapte (VII, 15-21), să nu se mândrească cu minunile pe care eventual le-ar săvârși, ci să îndeplinească voia lui Dumnezeu și să săvârșească fapte bune.

În încheiere, prin două pilde *îi îndeamnă a pune în practică învățăturile primite*, arătându-se prin aceasta adevărați ucenici. Pe drept cuvânt, Predica de pe Munte este cea mai înaltă cartă a regulilor de conduită și de desăvârșire morală a omenirii.

În *cap. VIII și IX se istorisesc o serie de minuni săvârșite de Domnul Hristos*, în părțile Galileii. Ele nu sunt relatate în ordinea săvârșirii, cronologic, ci după procedeul Predicii de pe Munte. Mântuitorul săvârșește nenumărate minuni din dorința de a ajuta pe cei nenorociți, pe cei bolnavi, minunile servesc, însă, și ca dovezi ale divinității Sale. Astfel, El a făcut minuni față de natură, față de oameni și față de Sine. Minunile înfăptuite în capitolele amintite sunt: *vindecarea unui lepros (VIII, 1-4)*, boală grea și aproape incurabilă, pe care Domnul Hristos o săvârșește din milă pentru bolnav; *vindecarea slugii sutașului (VIII, 5-10)*, a unui prozelit, care avea o puternică credință; *vindecarea soacrei lui Petru* (VIII,14-15), care viețuia în Capernaum, precum și alte minuni (VIII, 16) care confirmă profeția lui Isaia, despre misiunea lui Mesia, (cf. Isaia LIII, 4). În continuare, Domnul Hristos refuză să primească printre ucenici pe un cărturar care dorea să-l urmeze, socotindu-l un Mesia politic și nu permite unui ucenic de-al Său să se ducă să înmormânteze pe tatăl său, arătându-i prin aceasta că chemarea apostolică necesită un spirit de jertfelnicie și de abnegație, apostolul fiind dator să lase la o parte în îndeplinirea misiunii sale obligațiile de ordin familial, lumesc.

Liniștirea furtunii de pe Marea Galileii (VII, 23-27) este o minune săvârșită asupra naturii, minune ce impresionează adânc pe ucenici. *Domnul Hristos vindecă doi demonizați în latura gadarenilor (VIII, 28-34)*, la est de Marea Galileii unde

chiar demonii recunosc divinitatea Sa.

În vindecarea paraliticului din Capernaum (IX, 107) Mântuitorul își arată dumnezeirea Sa, afirmând că El are puterea de-a ierta păcatele. În continuare *Domnul Hristos cheamă la apostolat pe vameșul Matei (IX, 9-17)*, în casa căruia, la un prânz, El explică cum că postul creștin nu va fi asemănător cu cel iudaic - va fi în alte zile și izvorât din alte motive - după cum și religia creștină va fi deosebită de cea iudaică a Vechiului Testament, ca fond și formă. Ele nu pot sta împreună, cum nu pot să stea vinul nou în burduful vechi sau petice noi, la haine vechi.

Tot în acest capitol se istorisește *vindecarea unei femei, care suferea de doisprezece ani de scurgere de sânge (IX, 20-22)* pentru credința ei puternică; Domnul Hristos *învie pe fiica lui Iair* mai marele sinagogii *(IX,18-19; 23-26)* aceasta fiind prima dintre cele trei învieri săvârșite de Domnul Hristos); *tămăduiește doi orbi și un mut îndrăcit (IX, 27-34)*, cu care ocazie fariseii îl acuză că vindecă demonizații cu ajutorul lui ***"Belzebul căpetenia demonilor"***.

Cap. X se istorisește despre alegerea definitivă a celor doisprezece Apostoli și trimiterea lor într-o misiune de probă, cuprinzând și o importantă cuvântare pastorală, a Mântuitorului.

După ce Domnul Hristos își alege definitiv 12 apostoli din mai mulți ucenici care-L urmaseră - asemănători cu cei 12 patriarhi ai poporului evreu - îi trimite într-o misiune de probă limitată. În cuvântarea rostită în fața lor le dă o serie de sfaturi asupra misiunii lor, asupra vocației lor pastoral - duhovnicești și practice, cum spun unii exegeți.

În partea I-a a cuvântării (X, 5-15), sfaturile se referă la misiunea lor limitată la ținuturile iudeilor. Ei vor învăța la fel învățătura Domnului, uniform, cu delicatețe, ocolind pe cei vădit ostili învățăturii lor, care însă vor fi pedepsiți de Dumnezeu. Nu se vor îngriji de hrană și îmbrăcăminte, căci misiune lor fiind de scurtă durată și dezinteresată nu vor duce lipsă de acestea.

Partea a II-a (X, 16-23) se referă la misiunea de după Cincizecime, când se vor îndrepta către "neamuri". Atunci vor

avea greutăți și necazuri de la stăpânitori de state și conducători de sinagogi, vor fi urâți și persecutați și vor trebui să fugă dintr-o cetate în alta. Să nu se îngrijească ce și cum vor vorbi, căci îi va ajuta Duhul Sfânt. Vor trebui să rabde toate spre a fi mântuiți. În sfârșit, *în partea a III-a* (ultima) (X,24-42), se dau sfaturi apostolilor valabile pururea pentru misiunea apostolică și preoțească: de a urma întru toate pe Mantuitorul și a-L lua de exemplu, a vorbi deschis și fără frică. Domnul Hristos și învățătura Sa vor provoca neînțelegeri, totuși trebuie să-l predicăm fără șovăire, să renunțăm la noi înșine spre a-L predica; cei care îi vor sprijini pe Apostoli vor fi răsplătiți. Din toată cuvântarea rezultă că apostolii vor fi ajutați în misiunea lor de Duhul Sfânt, având datoria de a predica dezinteresați. În cap. XI se istorisește: Lauda adusă de Mântuitorul Sfântului Ioan Botezătorul, cu prilejul vizitei ce-i fac ucenicii acestuia, trimiși de el, spre a se convinge dacă Domnul Hristos este Mesia cel așteptat. Mântuitorul le dovedește mesianitatea Sa prin minunile pe care le săvârșește, așa precum prezisese profetul Isaia (XXXV, 5; LXI,1). Cu această ocazie el aduce laude Sfântului Ioan Botezătorul mărturisind că a fost înaintemergătorul Său și că este cel mai mare dintre fiii oamenilor, născuți din femei, deși face parte din rândul profeților Legii vechi. Sfântul Ioan Botezătorul a postit și a dus o viață austeră, totuși evreii n-au crezut în el, nu au primit predica lui și felul său de viață, spunând că "are demoni (este ajutat de demon în austeritatea sa)". Ei nu cred acum nici în Mântuitorul, acuzându-L că predică mai mult vameșilor și păcătoșilor.

Adresându-se cetăților din jurul lacului Ghenizaret (XI, 20-24), care nu i-au primit învățătura deși a făcut multe minuni acolo, le prezice pedepse aspre. Învățătura Sa este bine primită de vameși și de copii (XI, 25-26). Încheie cu un apel adresat celor împovărați și bântuiți de necazuri, de a primi învățătura Sa mântuitoare (XI, 28-30), că la El vor afla odihnă.

În cap. XII, *Mântuitorul este acuzat de farisei că nu păzește sâmbată (XII, 1-7)*, deoarece ucenicii săi flămânzi au smuls spice într-o asemenea zi și s-au hrănit din boabele lor.

Domnul le răspunde că ei pun prea mult accentul pe formalismul Legii, căci aceasta permite anumite acţiuni strict necesare, dând exemplu pe David, care odinioară a călcat Legea luând din pogorămintele pe care şi le iau totdeauna preoţii. De altfel, adaugă el, Mesia este mai mare decât templul. Cu ocazie *vindecării unui om cu mâna uscată (XII, 9-14)* şi *a unui demonizat mut şi surd (XII, 22)* într-o zi de sâmbătă, a fost din nou acuzat că face minuni cu ajutorul lui Belzebut. Domnul Hristos explică imposibilitatea acestui fapt şi-i anunţă că răstălmăcirea minunilor Sale constituie un păcat grav,- păcat împotriva Duhului Sfânt, care nu va fi iertat niciodată.

La cererea unor farisei de a face un «semn» spre a crede în El, Mântuitorul le spune că nu le va da alt semn decât moartea Sa şi petrecerea în sânul pământului "trei zile şi trei nopţi" prefigurată prin semnul lui Iona (XII, 38-42). Capitolul se încheie cu *vizita mamei sale şi aşa-zişilor fraţi ai săi (XII, 36-50)*, în realitate "rude" sau veri secundari. La apariţia lor, Domnul afirmă că oricine împlineşte voia lui Dumnezeu, îi este rudă. Creştinismul stabileşte o legătură spirituală între oameni care depăşeşte înrudirea de sânge. De altfel, "fraţii" Domnului nu-i erau fraţi naturali, ci rude apropiate. Căci prin cuvântul de "frate" se înţelege la evrei toate gradele de rudenie: unchi, nepot frate vitreg, veri, cumnaţi etc. Maica Domnului n-a avut alţi copii decât pe Mântuitorul Hristos.

Cap. XII cuprinde cuvântarea Mântuitorului în pilde.

Această cuvântare conţine un număr de şapte pilde, rostite de Domnul Hristos în diferite ocazii. Căci Mântuitorul vorbeşte adeseori mulţimilor şi apostolilor Săi prin pilde. Acestea erau mai apropiate de puterea de înţelegere a oamenilor, de preocupările şi viaţa lor obişnuită şi erau oarecum mai voalate faţă de farisei, expuneau anumite învăţături mai indirect.

Cuvântul "**parabolă**" înseamnă comparaţie. În adevăr, în structura fiecărei parabole există o comparaţie evidentă sau subînţeleasă.

Parabola este o mică istorisire fictivă, dar verosimilă, luată din viaţa zilnică, prin care cu ajutorul unei comparaţii sau

asemănări se împărtăşesc anumite învăţături de credinţă şi de morală. Prin parabole Domnul Hristos pune în lumină diferite aspecte ale "Împărăţiei Cerurilor" sau ale învăţăturii Sale. Pildele se împart în: dogmatice, morale şi profetice (sau eshatologice) după felul învăţăturii, care se despinde din ele. Dacă expun o temă doctrinală sunt dogmatice; dacă se referă la un precept normativ sunt morale; dacă înfăţişează o învăţătură care priveşte sfârşitul timpurilor sau viaţa veşnică, ele sunt eshatologice (sau profetice).

Dintre cele şapte pilde (din cap. XIII) două sunt mai extinse, fiind explicate - la cererea Apostolilor - de însuşi Mântuitorul şi anume; pilda semănătorului (XIII,4-9; şi 18-23) şi pilda neghinei (XIII, 24-30 şi 36-43). Celelalte cinci ne împărtăşesc învăţături despre "*Împărăţia cerurilor*", precum şi diferite aspecte şi înţelesuri ale învăţăturii Mântuitorului. Astfel, în *pilda semănătorului* se pune accent pe atitudinea de receptare a sufletului omenesc faţă de învăţătura Domnului Hristos, de modul diferit în care omul îşi însuşeşte această învăţătură. Unii se arată indiferenţi faţă de ea, alţii o primesc cu entuziasm, dar o părăsesc tot aşa de uşor; la alţii grijile exagerate ale acestei vieţi şi poftele lumeşti îi înnăbuşă şi însfârşit un oarecare număr o primesc cu bucurie şi la aceştia aduce roade bogate. În *pilda neghinei se arată că "Împărăţia lui Dumnezeu"* pe pământ va cuprinde şi oameni buni şi oameni răi. Alegerea lor se va face abia la sfârşitul timpurilor, la judecata generală. Mântuitorul arată ucenicilor Săi că de-abea la judecata din urmă se vor alege adevăraţii credincioşi de cei necredincioşi. *În pilda grăuntelui de muştar (XIII, 31-32)* Domnul Hristos învaţă că împărăţia lui Dumnezeu va avea începuturi modeste, dar răspândirea ei în lume va fi foarte repede. Ea va cuprinde toată lumea. Este vorba deci de universalitatea Bisericii creştine. *Pilda aluatului (XIII, 33)* evidenţiază faptul că deşi mică în aparenţă "*Împărăţia lui Dumnezeu*" va avea o mare putere de pătrundere, de transformare spirituală şi de acţiune practică. Ea va schimba omul individual şi societatea. Deşi asemănătoare cu pilda găuntelui de muştar, ele nu sunt întru totul identice. Grăuntele de muştar se referă la răspândirea

spațială, în timp ce cealaltă subliniază puterea de transformare spirituală a sufletelor, pe care o are învățătura creștină. *Pilda comorii ascunse (XIII, 44)* îi învață pe ucenici și pe urmașii Săi că "Împărăția Cerurilor" are o valoare deosebită și merită osteneala de a fi dobândită de om, mai presus de toate celelalte bunuri pământești. În *parabola mărgăritarului (XIII, 45)* învățătura este aceeași ca și în pilda comoarei, numai că, una se descoperă din întâmplare, iar cealaltă prin cercetări îndelungate. *Parabola năvodului (XIII, 47-50)* este și ea asemănătoare ca învățătură cu cea a neghinei. În pilda neghinei, însă, se pune accent pe existența membrilor buni și răi în "Biserica lui Dumnezeu" pe pământ, iar în pilda năvodului se subliniază despărțirea celor buni de cei răi, la sfârșitul veacurilor. Mântuitorul încheie cu un sfat dat ucenicilor Săi, care reiese dintr-o pildă (XIII, 51-52) de a pune de acord învățătura morală a lui Moise cu învățătura Sa.

Pildele acestea arată caracterul social și moral al învățăturii creștine, începuturile modeste ale Bisericii creștine și răspândirea ei rapidă peste tot pământul. Toate pildele au un caracter dogmatic, deși din unele se desprind și învățături morale sau eshatologice. În final cap. XIII, se istorisește că Mântuitorul reîntorcându-se în patria Sa, refuză să facă vreo minune din cauza necredinței compatrioților Săi.

Cap. XIV începe cu relatarea *morții Sfântului Ioan Botezătorul* (XIV, 3-12), fapt ce i se aduce la cunoștință Mântuitorului, pe când se afla în Nazaret și învăța poporul, care era profund uimit de înălțimea învățăturii Sale. Sfântul Ioan a fost omorât cu prilejul unei serbări de la curtea regală, când Salomeia, fiica Irodiadei, pentru un dans desfrăbălat care l-a entuziasmat pe tetrarhul Irod Antipa, i-a cerut ca răsplată capul neînfricatului prooroc, ce le biciuia fără cruțare păcatele. Domnul Hristos, aflând că și el este urmărit de Irod Antipa și îndurerat de moartea Înaintemergătorului Său, părăsește Galileea și trece în Transiordania, în preajma orașului Bethsaida (Iulia), aflat sub domnia lui Irod-Filip. Mulțimile îl descoperă și-i ascultă bucuroase învățăturile. Se făcuse târziu și locurile erau pustii. Hristos observă lipsa de mâncare a poporului și din milă pentru mulțime *săvârșește*

minunea înmulțirii pâinilor (XIV, 13-21), când cu cinci pâini și doi pești satură 5000 de bărbați, fără a se mai socoti femeile și copiii.

Se retrage apoi în munte din cauza entuziasmului mulțimii, care voia să-l facă rege. În timpul nopții *trece în mod minunat peste apele lacului Ghenizaret ca pe uscat (XIV, 22-33)*, invitând și pe Apostolul Petru să vină la el. Aceasta însă, după ce merge, câtva timp, pe apă, ca și Mântuitorul începe să se scufunde, căci pentru câteva momente se îndoiește. Domnul Hristos îl salvează și-l mustră pentru slaba lui credință. În ținuturile Ghenizaretului săvârșește apoi o serie de vindecări (XIV, 34-36), care întăresc mai mult în credință pe ucenici, căci ele vădeau divinitatea lui Iisus.

Cap. XV (1-39) cuprinde o discuție a Domnului Hristos cu fariseii asupra formalismului legii iudaice și săvârșirea a două minuni. Fariseii veniți din Ierusalim spre a iscodi mersul activității Domnului Hristos, îl acuză public, într-o discuție, că prin ucenicii Săi, care nu-și spălau mâinile înainte de masă, calcă tradiția. Domnul Hristos le răspunde că prin exagerarea tradiției, ei desființează Legea lui Moise. De exemplu, ajutorarea părinților de către fii, ei l-au desființat prin instituirea darului către templu numit "corban!". Dacă cineva declară un bun oarecare "corban", adică închinat lui Dumnezeu, el nu mai putea fi dat spre ajutorul părinților, căci aparținea templului. Astfel, se călca legea lui Moise, printr-o datină omenească. În ce privește mâncărurile, acestea nu "spurcă" pe nimeni pentru că trec în organism după legile firii. Gândurile rele, intențiile de desfrânare, care se plămădesc în suflet, acestea "spurcă" într-adevăr.

Apoi, Domnul Hristos părăsește Galileea, îndreptându-se spre nord, în apropierea orașelor siro-feniciene, Tir și Sidon, unde *vindecă pe fiica femeii cananeence* (XV, 21-28), pentru credința puternică a mamei sale. Revenind în apropierea lacului Ghenizaret, după o altă serie de minuni, *Domnul Hristos săvârșește o a doua înmulțire minunată a pâinilor (XV, 32-38)*, săturând 4000 de oameni cu șapte pâini și câțiva peștișori.

Cap. XVI istorisește despre aluatul fariseilor, importanța

mărturisire a lui Petru şi prima vestire a patimilor (XVI, 1-28). În urma unei discuţii cu fariseii, care-i cer un "semn" spre a crede în El, Domnul Hristos le răspunde că nu le va da alt semn decât semnul prefigurativ al lui Iona, care a petrecut trei zile şi trei nopţi în pântecele chitului, precum va sta şi El în mormânt, trei zile şi trei nopţi (Matei XII, 40), după care timp va învia. Apoi, Domnul Hristos îi mustră că nu vor să înţeleagă mesianitatea Sa, din faptele minunate pe care le săvârşeşte, deşi semnele timpului, fenomenele cereşti le interpretau cu destulă iscusinţă. După aceste discuţii, trecând dincolo de hotarele Galileii îi învaţă pe ucenicii Săi să se ferească de "aluatul fariseilor", adică de învăţătura acestora (XVI, 5-12). În apropierea de Cezareea lui Filip, Domnul Hristos are o importantă convorbire cu Apostolii Săi, despre persoana şi misiunea Sa. Aceştia îi mărturisesc prin graiul lui Petru (XVI, 13-20) că El este Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, care S-a întrupat pentru mântuirea neamului omenesc. Mântuitorul confirmă acest adevăr, prezicând că această credinţă nu i-a survenit lui Petru numai printr-o simplă judecată a minţii sale, ci dintr-o descoperire divină, fiind ajutat de Duhul Sfânt. Astfel, *Domnul Hristos aşează credinţa Apostolilor în dumnezeirea Sa* (XV, 18) *la temelia Bisericii creştine*. Conducerea Bisericii a fost încredinţată acum tuturor apostolilor pentru că toţi au mărturisit - prin Petru - credinţa în divinitatea lui Iisus.

Orice altă interpretare de natură primaţială petrină este falsă. În continuare, Domnul Hristos prevesteşte ucenicilor Săi pentru prima dată patimile, moartea şi învierea Sa, dojenind pe Petru, care vrea să-L abată de la acest plan divin (XVI, 22-23). De asemenea, El anunţă că toţi aceia care vor primi învăţătura Sa trebuie să se pregătească pentru suferinţă, căci numai astfel vor dobândi mântuirea (XVI, 24-27). Începutul "Împărăţiei lui Dumnezeu" îl vor vedea chiar unii dintre ei (XVI, 28), afirmă Mantuitorul, referindu-se la distrugerea Ierusalimului, întâmplată la anul 70 d. Hr. care preînchipuie şi sfârşitul lumii. Durerile şi nenorocirile, întâmplate în mic la sfârşitul Ierusalimului, se vor întâmpla în mare la sfârşitul veacurilor. Astfel interpretează acest verset

cei mai mulţi exegeţi, deşi mai sunt şi alte explicaţii în legătură cu acest text, cum ar fi: Schimbarea la faţă a Domnului, Învierea Sa din morţi, Pogorârea Duhului Sfânt[2].

În capitolul XVII se istoriseşte marea minune a Schimbării la faţă a Domnului Hristos pe muntele Taborului (XVII, 1-13), ca o încurajare a Apostolilor Săi, în urma vestirii patimilor Sale. Astfel, în prezenţa a trei dintre ucenicii Săi: Petru, Iacov şi Ioan, urcaţi pe muntele Taborului, Domnul Hristos ia o înfăţişare luminoasă ca soarele, iar îmbrăcămintea Lui devine albă ca zăpada, este înconjurat de proorocii Ilie şi Moise, iar glasul Părintelui ceresc îl mărturiseşte încă o dată, ca fiind Fiul Său cel iubit. La coborârea de pe munte, ucenicii îl întreabă despre profetul Ilie, care după învăţătura profetului Maleahi (III, 1) trebuia să apară în timpurile mesianice şi acum apăruse în preajma lui Iisus, dar dispăruse imediat. Domnul Hristos le răspunde că profetul Ilie va apărea la Parusia Sa, la sfârşitul timpurilor (Maleahi III, 23) dar profetul vestitor al timpurilor viitoare a apărut şi acum în persoana lui Ioan Botezătorul ca o prefigurare a profetului Ilie. Mai mult, Domnul Hristos adaugă că El va suferi moartea Sa ca şi Sf. Ioan Botezătorul. Schimbarea la faţă a Mântuitorului atestă divinitatea Sa, iar arătarea lui Moise şi Ilie arată că Domnul Hristos împlineşte şi desăvârşeşte Legea veche.

După Schimbarea la faţă pe muntele Tabor Mântuitorul tămăduieşte un copil demonizat (XVII, 14021) pe care ucenicii nu l-au putut vindeca din cauza credinţei lor şovăielnice. Iisus vesteşte apoi a doua oară patimile şi moartea Sa (XVII, 22-23). În sfârşit, Domnul Hristos plăteşte dajdie către templu (XVII,24-27) prin Apostolul Petru, deşi el, ca Fiu al lui Dumnezeu, mai mare peste templu, nu era dator s-o facă.

Cap. XVIII cuprinde: datoriile creştinilor unii faţă de alţii (XVIII, 1-35). Sunt aici o serie de sfaturi date de Mântuitorul Apostolilor şi urmaşilor lor,- tuturor creştinilor - cum să se

---

2. Cf. L. Cl. Filion, Evangile selon St. Matthieu, Introduction critique et commentaires, Paris, 1890, p. 332-333.

poarte unii față de alții, în noua comunitate creștină, sfaturi izvorâte din mare virtute a dragostei: *Dragostea față de cei mici (XVIII, 1-14)*. După Schimbarea la față, în drum spre Capernaum, Apostolii încep o discuție asupra întâietății. În Capernaum, Domnul Hristos reia firul discuției și la întrebarea lor cine va fi cel mai mare în "Împărăția Cerurilor" luând un copil în brațe le spune că trebuie să fie smeriți și nevinovați ca și copiii. Modestia trebuie să se manifeste și prin dragoste și ajutoare față de copii, față de săraci și de cei împovărați. Să se ferească de a fi exemple rele, prin faptele lor față de semeni. Dacă cineva dintre ei ar fi stăpânit de vreo patimă prin care ar scandaliza pe cei simpli, pe copii, este absolut necesar s-o părăsească, căci altfel va avea parte de «gheena focului». Atitudinea față de aproapele trebuie să fie dictată de milă și ajutor, nu de dispreț, căci Dumnezeu veghează asupra tuturor. El îi ajută și-i iubește, bucurându-se de îndreptarea lor, ca păstorul care regăsește oaia rătăcită.

Îndreptarea semenilor (XVIII, 15-20) pentru greșelile săvârșite trebuie să fie făcută printr-o mustrare frățească, izvorâtă din dragoste. Cercetarea trebuie făcută discret, între cel ce greșește și cel către care greșește. Dacă nu ascultă, se vor lua încă doi sau trei martori pentru a-l mustra în fața lor și cu ajutorul acestora se va căuta îndreptarea celui vinovat. Dacă nu se va corecta, nici în acest mod, va fi deferit Bisericii, adică ierarhiei bisericești, care are puterea de a lega și dezlega. De nu va asculta nici de aceasta, se vor rupe legăturile cu el. Tot cu această ocazie, Domnul Hristos amintește folosul rugăciunii în comun a membrilor Bisericii.

În legătură cu *iertarea greșelilor aproapelui (XVIII, 21-25* Domnul Hristos ne învață că semenul nostru trebuie iertat "de șaptezeci de ori câte șapte", adică ori de câte ori își recunoaște vina și își cere iertare. Ca exemplu, rostește *pilda celor doi datornici* (XVIII, 23-35), arătând prin ea că suntem datori să iertăm greșelile semenilor, precum Tatăl ceresc ne iartă păcatele făcute față de El.

Partea a III-a (cap. XIX-XXVIII)

Activitatea Domnului Hristos, în drum spre Ierusalim și în Iudeea, patimile, moartea și învierea Sa

În cap. XIX și XX se istorisesc fapte ce s-au întâmplat înainte de intrarea Domnului în Ierusalim. Cap. XIX: Desfacerea căsătoriei și *tânărul bogat*. Trecând prin Pereea Domnul Hristos este întâmpinat de un grup de farisei, care-l întreabă dacă este permisă desfacerea căsătoriei. Domnul Hristos repetă cele afirmate în Predica de pe Munte (V, 31-32), că nu este permisă despărțirea soților pentru vini mărunte, decât în caz de adulter. Cât despre cartea de despărțire, despre care aminteau fariseii că le-a poruncit-o Moise (Deut. XXIV, 1), aceasta nu este o poruncă propriu-zisă, ci o simplă concesiune, o îngăduință, permisă de Moise din cauza răutății și încăpățânării bărbaților evrei care nu puteau fi opriți de la acest urât obicei și pentru a pune femeia la adăpost de orice acuză, în cazul când ar fi trebuit angajată în vreun servici. Mai mult, greutatea de a se alcătui o carte de despărțire, cu toate vinile, cum o cerea legea lui Moise, întârzia divorțul și înlesnea împăcarea soților certați. Deci indirect și Moise, confirma indisolubilitatea căsătoriei[3].

Cu această ocazie, în urma intervenției Apostolilor, *Mântuitorul lămurește problema famenilor (XIX, 10-12)*. Aceștia sunt de trei categorii: Acei care sunt fameni din naștere, în urma unor defecte congenitale; acei care printr-o intervenție chirurgicală (mutilare) devin fameni; și cei care de bună voie, din considerațiuni morale superioare, se hotărăsc să nu se căsătorească.

De aceea, în Biserica noastră fecioria nu este impusă nimănui, ci e vot voluntar pentru viețuire monahală.

După binecuvântarea pruncilor (XIX, 13-15) și

---

3. Cf. Dr. Vasile Gheorghiu, *op. cit.*, p. 262.

recomandarea stării de nevinovăție pentru toți cei care-i vor urma Lui. Domnului Hristos are *o convorbire cu un tânăr care dorea să dobândească viața veșnică (XIX, 16-28)* și care îndeplinea cu sfințenie toate poruncile. Domnul Hristos precizează că spre a se desăvârși, trebuie să se decidă de bună voie să-și vândă averile, să le împartă săracilor și să-i urmeze Lui. Tânărul pleacă întristat, căci avea multe avuții. Cu acest prilej, Domnul Hristos arată cât de greu pot să dobândească mântuirea cei bogați, bunurile materiale împiedicându-i să intre în "Împărăția lui Dumnezeu". Dar, adaugă El, și bogații se pot mântui."Căci, ceea ce la oameni este cu neputință, la Dumnezeu toate sunt cu putință" (XIX, 26). După învățătura Sfinților Părinți, prin credință puternică și fapte de milostenie și bogații se pot mântui.

Domnul Hristos promite *ucenicilor Săi, care l-au urmat* (XIX, 27-30), și au părăsit orice bunuri materiale, un loc deosebit în "împărăția lui Dumnezeu". În Biserica noastră sărăcia de bună voie nu este o condiție pentru mântuire, ci tot un mijloc de desăvârșire religioasă morală (vot monahal).

Spre a exemplifica cuvintele spuse ucenicilor Săi că "mulți dintre cei dintâi vor fi pe urmă și din cei de pe urmă vor fi întâi" (XIX, 30), Domnul Hristos rostește pilda lucrătorilor tocmiți la vie, în diferite ore de zi mai cap. XX, 1-16). Aceștia lucrează ca durată de timp diferit, totuși primesc la sfârșit aceeași plată. Este o pildă eshatologică care arată că la judecata generală Dumnezeu va răsplăti celor aleși aceeași răsplată, aceeași slavă, evident avându-se în vedere și râvna depusă întru viața creștină. De aceea am putea spune că pilda are și un caracter moral.

Odată cu părăsirea Pereei Domnul Hristos vestește ucenicilor Săi, pentru a treia oară, patimile, moartea și învierea Sa (XX, 17-19). Totuși Apostolii nu înțeleg sensul real și complet al patimilor Sale, dovadă faptul că în drum spre Iersalim fiii lui Zevedeu împreună cu mama lor cer să li se asigure primele locuri în împărăția mesianică. (XX, 20-28). Domnul Hristos precizează că în împărăția mesianică locurile de cinste implică multă suferință. Dumnezeu Tatăl le oferă celor ce-i fac voia. Prin comparație cu stăpânirile

lumești, fruntașii împărăției mesianice trebuie să țintească la servire, la slujirea tuturor și nu la o viață comodă. Trebuie să aibă în vedere exemplul Învățătorului lor, care slujește tuturor și își jertfește viața pentru toți. În trecerea prin Ierihon, *Domnul Hristos vindecă doi orbi din naștere* (XX, 29-34), care-i cer ajutor, numindu-l "Fiul lui David" și recunoscându-L ca Mesia.

Cap. XXI-XXIII. Mântuitorul Hristos în Ierusalim. Intrarea solemnă în Ierusalim a Domnului Hristos (XXI, 101), are loc cu câteva zile înainte de patimi. Domnul Hristos vine din Betania unde înviase pe Lazăr și intră în Ierusalim, călare pe un mânz de asină, adusă special de ucenici (Isaia LXII, 111 Zaharia IX, 9), însă nu ca un împărat politic, războinic, ci ca un domn al păcii, modest. Căci el nu intră pe un cal alb ca împărații obișnuiți, ci pe un mânz de asină, semn al smereniei și păcii. Mulțimile îl aclamă ca pe un împărat, prin cuvintele:"Osana, Fiul lui David" ("Osana" înseamnă "ajută-ne") I se aștern în cale covoare și haine și este întâmpinat cu ramuri de palmier.

Alungarea vânzătorilor din templu (XXI, 12-17). Mântuitorul se îndreaptă spre templu și alungă din curtea lui pe vânzătorii de păsări și pe schimbătorii de bani, care prefăcuseră locașul de cult într-o casă de negoț. Această curățire a templului - după majoritatea exegeților (cf. Gheorghiu, op. cit. p. 601) - este alta decât cea istorisită de Evanghelistul Ioan (cap. II). *Smochinul uscat* (XXI, 18-22). Mântuitorul se întoarce seara în Betania, cum de altfel face în toate zilele până la patimi, de teamă să nu fie prins de farisei înainte de ziua hotărâtă. A doua zi, revenind, găsește pe cale un smochin cu frunze, dar fără roade. Blestemându-l , acesta se usucă. Domnul Hristos le amintește că vor săvârși fapte mari, dacă vor avea credință tare. Prin blestemarea smochinului și uscarea lui, Mântuitorul vrea să arate soarta ce-i așteaptă pe oamenii lipsiți de fapte bune.

Iudeii cer Domnului Hristos să-și justifice actul de autoritate al alungării vânzătorilor din templu (XXI, 23), deoarece așa ceva făceau numai marele preot și vechii profeți. Drept răspuns, Domnul Hristos îi întreabă la rândul său *despre*

botezul lui Ioan (XXI, 24-27), dacă era de la Dumnezeu sau de la oameni. Nerăspunzându-I-se, nici el nu le-a răspuns. În continuare, Mântuitorul le spune trei pilde: *Pilda celor doi fii (XXI, 28-32)* trimişi la muncă, dintre care primul declară că nu vrea să meargă, dar până la urmă, părându-i rău s-a dus, iar cel de al doilea va promite, dar nu s-a ţinut de cuvânt. La întrebarea Mântuitorului care din aceştia doi fii a făcut voia Tatălui, ei răspund că cel ce a făcut voia tatălui, nu cel ce numai a promis. Pilda are un caracter profetic. Primul fiu reprezintă poporul evreu, iar al doilea fiu, neamurile sau neamul căruia se va da împărăţia ce se va lua de la poporul evreu (v. 43).

Urmează *pilda lucrătorilor viei (XXI, 33-46)*, cărora li se dă o vie s-o lucreze, dar la trimiterea unor slujitori de către stăpân, spre a prelua rodul, îi omoară, ca şi pe fiul stăpânului, trimis ulterior. După această faptă, via este luată de la ei şi se dă altora.

Este vorba aici tot despre iudei, cărora li s-a încredinţat la început împărăţia mesianică, însă ei au ucis la început pe profeţi, apoi pe însuşi Mântuitorul. Din aceste motive, împărăţia mesianică se va da păgânilor. Pilda are acelaşi caracter profetic.

A treia pildă rostită de Mântuitorul este: *parabola nunţii fiului de împărat (XXII, 1-14)*, tot cu caracter profetic. Primii invitaţi n-au răspuns favorabil chemării la nuntă şi au ucis pe slujitorii trimişi să-i invite. Drept aceea, cetatea lor a fost distrusă ca represalii. În locul lor au fost poftiţi la ospăţ cei de la răspântii. Primii sunt evreii; cetatea care avea să fie distrusă este Ierusalimul; ceilalţi sunt păgânii, chemaţi la binefacerile Evangheliei. Cel ce s-a prezentat fără haina de nuntă este cel ce n-a făcut fapte bune, după primirea credinţei creştine.

Fariseii şi cărturarii simţindu-se înjosiţi prin pildele Mântuitorului, prin care ei erau puşi mai prejos decât păgânii, faţă de binecuvântarea mesianică, încearcă să-l pună în anumite situaţii grele prin unele întrebări. Astfel, ei îl întreabă *dacă trebuie să plătească dajdie către Cezar (XXII, 15-22)*. Dacă spunea că nu trebuie, avea să fie socotit de către romani un răzvrătit; în caz contrar, pierdea simpatia poporului, care-i

ura pe romani. Răspunsul Mântuitorului i-a uluit. El ne învaţă că omul are datorii şi către stat şi către Dumnezeu. Pe toate trebuie să le îndeplinească în mod conştiincios. *Învăţătura despre învierea morţilor (XXII, 23-33)*. Saducheii îl ispitesc în legătură cu învierea morţilor, întrebându-l a cui va fi femeia, după înviere, care fusese căsătorită cu şapte fraţi. Era o căsătorie de levirat, după care legea iudaică prevedea că în lipsă de moştenitori direcţi, soţia fratelui răposat trebuia să se căsătorească cu fratele următor, spre a-i ridica moştenitor şi a-i păstra numele şi drepturile legale. (Este arătat în partea introductivă a manualului). El le răspunde că în viaţa viitoare oamenii vor fi asemănători cu îngerii, ducând o existenţă strict spirituală. Cât despre învierea morţilor este atestată de Scripturi. *Porunca cea mai mare din Lege* (XXII, 34-40). Văzând fariseii că nici ei şi nici saducheii nu reuşesc să-l prindă pe Domnul în cuvânt, au trimis pe un legiuitor să-i pună o întrebare asupra căreia nu se înţelegeau întreolaltă: Care-i cea mai mare poruncă din legea lor? El le răspunde că prima poruncă este a iubi pe Dumnezeu, iar a doua, asemenea ei, este iubirea aproapelui. Prin ele, a rezumat toată Legea şi profeţii căci întâia rezumă cele patru porunci din Legea lui Moise, iar a doua pe celelalte şase porunci. *Hristos fiu şi domn al lui David* (XXII, 41-45). Răspunsurile Mântuitorului au fost primite cu adâncă satisfacţie de popor. De aceea, Domnul Hristos le pune, la rândul Său, o nouă întrebare fariseilor, în legătură cu strămoşul lui Mesia. Cum se explică, întreabă Mântuitorul, faptul că Mesia deşi este fiul lui David, din neamul său, totuşi îl numeşte "domn" (Ps. CIX, 1). Fariseii nu-i răspund şi nici Domnul Hristos nu-i lămureşte. Răspunsul este că Mântuitorul avea în persoana Sa doua firi: omenească şi dumnezeiască. Ca om era "fiul lui David". Dar fiind şi Fiul lui Dumnezeu, născut supranatural din Fecioara Maria, David prin inspiraţie, prin revelaţie suprafirească, prezicând, îl numeşte "Domn".

Cap. XXIII. Mustrarea fariseilor (XXIII, 1-39). Mântuitorul mustră direct pe farisei, arătând în faţa poporului, făţărnicia lor. Cuvântarea Domnului cuprinde trei părţi. *În prima parte* (XXIII,1-12), El arată că fariseii se bucură de

autoritate în popor ca învăţători ai Legii. Slujirea lor trebuie respectată dar nu şi exemplele pe care le dau. Ei obligă poporul la sarcini grele, dar nu se asociază la purtarea lor. Caută primele locuri în sinagogi şi la mese, le plac laudele publice şi să fie numiţi învăţători. Domnul Hristos cere Apostolilor să fie smeriţi şi să-şi aducă aminte că El este singurul lor învăţător. În *partea a doua* (XXIII, 13-33), Domnul Hristos adresează fariseilor o serie de mustrări directe: ei opresc poporul de a primi învăţătura Sa, asupresc văduvele, pretinzându-le plată mare pentru serviciile religioase pe care le fac; aleargă după prozeliţi, corupându-i prin exemple urâte ; greşesc în anumite învăţături, cum este aceea de a face anumite distincţii între jurăminte; sunt scrupuloşi în lucruri mărunte (de exemplu: zeciuiala de izmă şi mărar) dar uită şi nu se preocupă de dreptatea şi milă faţă de semeni. Respectă spălăturile exterioare ale corpului şi cele rituale, dar înlăuntrul sufletelor lor sunt necuraţi. Îngrijesc mormintele profeţilor omorâţi de părinţii lor pe care-i condamnă pentru că i-au ucis, dar prin modul lor de comportare, prin exemplele vieţii lor sunt mai răi decât aceia. În *partea a treia* (XXIII, 33-39) Mântuitorul le prevesteşte că vor fi aspru pedepsiţi dacă nu se vor pocăi, pentru toate crimele din trecut ale strămoşilor lor, precum şi de crimele pe care le vor săvârşi ei înşişi, când vor veni între ei o serie de înţelepţi şi profeţi după Mântuitorul (XXIII, 34). El exemplifică crimele săvârşite de strămoşii lor prin uciderea lui Abel de către fratele său Cain, primul omucid şi odioasa crimă a uciderii lui Zaharia, nepotul preotului Iehoiada (II Paralip. XXIV, 20-22) şi continuă prevestind uciderea lui Iacov (Fapte XII, 2), a arhidiaconului Ştefan (Fapte cap. VII) şi persecutarea Sfântului Petru şi a Sfântului Pavel. Încheie cu *mustrarea adresată Ierusalimului* (XXIII,37-39). Mântuitorul a voit să-l scape de pieire, dar reprezentanţii săi au refuzat, ceea ce îi va aduce distrugerea. Pe El nu -l vor mai vedea până nu se vor converti.

Cuvântarea eshatologică, cap. XXIV-XXV. Despre dărâmarea Ierusalimului. Venirea Mântuitorului, sfârşitul şi judecata generală. Această cuvântare se numeşte eshatologică

deoarece se referă la evenimente care privesc dărâmarea Ierusalimului, sfârşitul lumii şi venirea a doua a Mântuitorului. A fost rostită de Domnul Hristos spre a răspunde la două întrebări ale ucenicilor Săi şi anume: când va fi sfârşitul Ierusalimului şi când va veni El a doua oară? În introducere (XXIV), prevesteşte dărâmarea Ierusalimului care avea să se întâmple la anul 70 d. Hr. Apoi *indică semnele premergătoare acestei catastrofe* (XXIV, 4-14). El arată în mic, după cei mai mulţi exegeţi, ceea ce va suferi lumea în proporţii mai mari la a doua venire a Sa. Aceste semne sunt persecuţii împotriva creştinilor, împuţinarea dragostei şi vestirea Evangheliei la toate popoarele. După alţi interpreţi mai noi, pasajul vers 4-14 se referă la toată perioada de timp de la înălţimea Domnului până la Parusia Sa, cuprinzând deci şi dărâmarea Ierusalimului.

După aceste profeţii Mântuitorul le dă o serie de sfaturi pentru vremurile apropiate dărâmării Ierusalimului (XXIV, 15-20), Când va apărea urâciunea pustiirii în locul cel sfânt, adică fanatismul zeilor - după majoritatea interpreţilor -atunci ei trebuie să fugă în munţi; cel ce se află pe casă, să nu se coboare ca să-şi ia lucrurile din casă, iar cei din ţarină să nu mai revină acasă. Sunt arătate apoi, *semnele premergătoare sfârşitului lumii* (XXIV, 21-31): necazuri mari, dar scurtate pentru rugăciunile celor aleşi; ivirea de profeţi mincinoşi. Parusia Domnului va veni ca un fulger, cu evenimente cosmice: întuneric, cădere de stele, apariţia semnului Fiului Omului (crucea) şi trâmbiţările îngerilor. *Momentul venirii Dreptului Judecător (XXIV, 32-44)*, nu se poate preciza, deşi Parusia este inevitabilă ca şi sfârşitul lumii. Ea va veni pe neaşteptate. Cei buni vor fi despărţiţi de cei răi, după cum au îndeplinit sau nu voia divină. De aceea, ucenicii trebuie să vegheze tot timpul spre a nu fi surprinşi nepregătiţi la venirea Domnului. El propune ca îndemn spre veghe trei pilde: 1) *Pilda slujitorului bun* (XXIV, 45-51), care îngrijeşte cu conştiinciozitate de celelalte slugi, iar când vine stăpânul acesta îl răsplăteşte; în caz contrar, l-ar fi pedepsit şi l-ar fi aruncat în gheenă.

2) *Pilda celor zece fecioare (XXV, 1-13)*, unde se

istoriseşte de nunta unui mire la care participă zece fecioare. Acestea trebuie să primească pe mire cu candele aprinse. Cinci şi-au luat untdelemn suficient iar celelalte, neprevăzătoare, nu. La venirea Mirelui, cele înţelepte având untdelemn suficient, l-au întâmpinat cu candele aprinse şi au fost bine primite la nuntă; celelalte, fiind plecate să-şi cumpere untdelemn, n-au fost de faţă la venirea Mirelui şi n-au mai fost primite la nuntă. Această pildă eshatologică îndeamnă la veghere, la pregătirea cu fapte bune şi credinţă în vederea Parusiei, care va veni pe neaşteptate.

3) *În pilda talanţilor* (XXV, 14-30) se vorbeşte despre un stăpân, care plecând departe şi-a împărţit avuţia slujitorilor spre a o fructifica. La întoarcere, după oarecare trecere de timp, constată că slujitorii care au primit câte cinci şi câte doi talanţi, au dublat prin muncă suma primită. Cel care primise un talant n-a muncit, ci a ţinut talantul ascuns restituindu-l precum îl primise. Stăpânul răsplăteşte pe primii şi pedepseşte aspru pe ultimul, aruncându-l în gheena focului. Această pildă este eshatologică, însă are şi un caracter secundar moral. Căci ea ne învaţă să punem în valoare darurile materiale şi spirituale primite de la Dumnezeu, având a da seamă de ele la judecata viitoare.

Cuvântarea se sfârşeşte cu: *judecata de pe urmă* (XXV, 31-46) pe care o va face Mântuitorul asistat de sfinţii săi îngeri. Toţi oamenii se vor prezenta la acest mare act. Cei morţi vor învia întâi, iar cei vii vor fi transformaţi în trupuri spiritualizate. Ei vor fi împărţiţi în două cete: de o parte cei care vor fi făcut fapte bune (milostenii, ajutorare, iubire de semeni), iar de alta cei care nu vor fi făcut asemenea fapte. Pe primii, Domnul Hristos îi va binecuvânta şi răsplăti, iar pe ceilalţi îi va mustra şi pedepsi cu focul cel veşnic. Deci, judecata generală va avea drept criteriu iubirea de aproapele şi ajutorarea lui săvârşită în viaţa pământească.

Cap. XXVI. Patimile, Moartea şi Învierea Domnului.

După ce Mântuitorul termină cuvântarea eshatologică anunţă pentru ultima oară patimile şi moartea Sa (XXVI, 1-2), precizând că ele vor avea loc la Paştile iudeilor. În acest răstimp, sinedriştii hotărăsc prinderea şi omorârea Domnului Hristos.

În zilele următoare intrării Sale solemne în Ierusalim, Mântuitorul împreună cu ucenicii Săi se ducea şi stătea în timpul nopţii în Betania. Acolo, cu două zile înainte de Paşti, *în casa unui oarecare Simon Leprosul, pe când sta la masă, Domnul Hristos este uns cu mir de nard de mult preţ de o femeie* (XXVI, 6-13), în semn de preţuire. Gestul stârneşte, oare care nemulţumire între ucenici, motivându-se că mirul se putea vinde, şi cu banii luaţi pe el, puteau ajuta pe săraci. Domnul Hristos răspunde că pe săraci îi au pururea cu ei, dar pe El nu. Ungerea aceasta Domnul o interpretează ca o prevestire a înmormântării Sale. *Vânzarea lui Iuda* (XXVI, 14-16). Miercuri, 12 Nisan, (5 aprilie), Iuda intră în legătură pe ascuns, cu sinedriştii şi-l vinde pe Domnul pe treizeci de arginţi. Era preţul derizoriu de răscumpărare a unui sclav pe care l-ar fi ucis boul cuiva (Exod XXI, 32). *Cina cea de Taină* (XXVI, 17-29). A doua zi, joi,doi ucenici pleacă la Ierusalim spre a găti cina pe care trebuia s-o ia Mântuitorul cu ucenicii Săi de Paşti. Li se dă o indicaţie, pe ascuns, fără a şti Iuda, spre a găsi casa respectivă. Astfel, joi seara spre vineri (13 spre 14 Nisan), adică "înainte de praznicul Paştilor" (Ioan XIII, 1), Mântuitorul împreună cu ucenicii Săi, mănâncă, la Ierusalim, ultima Sa cină, ştiind că înainte de Paştile iudeilor va fi răstignit. Deci, ei nu consumă azimă, ci pâine dospită, căci nu sărbătoresc Paştile iudaic, care era a doua zi, ci iau o masă, la care Mântuitorul instituie Sfânta Euharistie.

La această cină, Domnul Hristos descoperă vinderea Sa de către unul dintre ucenici, precizând că este acel care "a întins cu Mine mâna în blid" (era Apostolul Iuda). La sfârşitul Cinei, Mântuitorul ia o pâine, o binecuvântează şi frângând-o, o împarte ucenicilor Săi, spunând că aceasta este însuşi trupul Său. De asemenea, ia şi un pahar cu vin şi mulţumind Tatălui, îl dă ucenicilor, spunând că acest vin este însuşi sângele Său, care se varsă pentru mulţi spre iertarea păcatelor. În forma aceasta, şi în acel moment Domnul Hristos instituie Sfânta Taină a Euharistiei, prin care prefăcând, în mod supranatural, pâinea şi vinul în însuşi Trupul şi Sângele Său, le oferă spre hrană şi băutură ucenicilor, atunci şi mai apoi tuturor creştinilor. Ea este o taină - căci pâinea şi vinul se prefac în

Trupul şi Sângele Domnului - şi totodată o jertfă şi o comemorare istorică.

Mântuitorul în grădina Ghetsimani, prinderea Sa, înfăţişarea înaintea Sinedriului şi lepădarea lui Petru (XXVI, 30-75). După cină, Domnul Hristos pleacă împreună cu ucenicii spre Muntele Măslinilor, în gradina Ghetsimani, care se afla la poalele lui. Şi prezice că în acea noapte toţi îl vor părăsi. Petru însă îl asigură că el nu-l va părăsi. Mântuitorul îi prevesteşte că înainte de a cânta cocoşul, de trei ori se va lepăda de El.

În grădină, luând pe apostolii Petru, Iacov şi Ioan, Iisus se depărtează de ceilalţi la o distanţă oarecare de loc, apoi lăsandu-i şi pe aceştia, se retrage singur mai la o parte. Acolo, într-o rugăciune fierbinte - ştiind chinurile patimilor pe care trebuia să le suporte - cere, ca om, de la Tatăl, să îndepărteze de la el acest pahar al suferinţei. De trei ori se înapoiază la ucenici, care adormiseră şi-i trezeşte. În sfârşit, revin împreună la ceilalţi ucenici şi peste câteva momente este înconjurat de ostaşii templului şi de slugile Sinedriului, călăuziţi de Iuda. Acesta îl sărută spre a-l face cunoscut şi celorlalţi. Unul dintre ucenicii Mântuitorului (sf. evanghelist Ioan precizează că era Simon-Petru: Ioan XVIII 10) încearcă să-l apere, lovind pe sluga arhiereului şi tăindu-i urechea. Domnul Hristos îl opreşte, spunând că ar fi putut să-l roage pe Părintele ceresc să-i trimită legiuni de îngeri spre a-L apăra. Dar acestea s-au întâmplat spre a se împlini Scripturile Întorcându-se spre mulţimi le reproşează că nu era nevoie să vină spre a-l prinde cu săbii şi toiege, ca pe un tâlhar, căci era în fiecare zi în templu cu ei. Apoi, Domnul Hristos este arestat şi dus la Caiafa, arhiereul în funcţiune, Ucenicii îl părăsesc. Petru îl urma de departe şi intră chiar în curtea arhiereului. Domnul Hristos este judecat de Sinedriu (XXVI, 57-68) fiind acuzat că s-a făcut pe sine Fiul lui Dumnezeu, fapt care se pedepsea cu moartea. Ei caută să-şi întemeieze acuzaţia pe martori. Cu multă greutate găsesc doi martori care afirmă că Mântuitorul a spus "Pot să dărâm templul lui Dumnezeu şi

în trei zile să-l clădesc" (61). În adevăr, Domnul Hristos spusese acestea, dar s-a referit la Moartea şi Învierea Sa. Din

cauză că Mântuitorul nu mai răspundea nimic şi martorii nu se potriveau în mărturii, nu erau concludenţi, arhiereul apelează la conştiinţa acuzatului invitându-l să jure, dacă, în adevăr, este Fiul lui Dumnezeu. Domnul răspunde afirmativ. Arhiereul îşi sfâşie veşmântul ca semn de indignare pentru că Mântuitorul s-a făcut pe Sine Dumnezeu şi cu aprobarea plenului sinedriul îl condamnă la moarte. După aceasta Domnul Hristos este umilit, fiind scuipat şi lovit cu palme şi pumni. În acest răstimp, Petru (XXVI, 69-75) care se afla în curtea arhiereului este întrebat dacă nu cumva face parte dintre ucenicii lui Iisus. El neagă şi se leapădă de trei ori de Domnul Hristos. Auzind îndată cocoşul cântând, Petru îşi aminteşte de prevestirea Mântuitorului şi ieşind afară, a plâns cu amar.

Mântuitorul înaintea lui Pilat, batjocorirea, răstignirea, moartea şi înmormântarea Sa (XXVII, 1-66).

Dimineaţa, Sinedriul se mai adună încă odată, - căci aşa cerea legea - hotărăsc condamnarea la moarte a Mântuitorului şi-l predau procuratorului Ponţiu Pilat, spre a confirma sentinţa forului lor de judecată şi a-l executa.

Iuda asistand la proces (XXVII, 3-10) şi ştiind nevinovăţia Mântuitorului, se căieşte de fapta sa şi se prezintă sinedriştilor, restituindu-le banii şi mărturisind că a vândut sânge nevinovat. Aceştia nu iau în serios mărturia lui. Banii restituiţi nu-i primesc în visteria templului, cu ei cumpără o ţarină a unui olar, unde fac un cimitir pentru străini. După acest fapt, Iuda căzând în disperare se spânzură. Adus în faţa lui Pilat, Domnul Hristos era acuzat de sinedrişti că răzvrăteşte poporul şi se face pe sine împărat. Procesul capătă acum un aspect politic. Pilat îl cercetează cu atenţie, întrebându-l dacă este rege şi văzând că nu este vinovat, încearcă să-l elibereze. El propune eliberarea Mântuitorului motivat de datina lor, prin care la Paşti se slobozea un vinovat închis. Soţia lui Pilat, prozelit, intervine la soţul ei pentru Mântuitorul. Dar, în cauza ameninţării evreilor, Pilat cedează şi hotărăşte să fie răstignit, spălându-se pe mâini, în semn de desolidarizare de crima care se pregătea, afirmând că e nevinovat de sângele Lui. După condamnare, *Mântuitorul este*

bătut (XXVII, 27-31) cu biciul, îmbrăcat într-o hlamidă roșie, batjocorit și dus să fie răstignit pe dealul Golgotei, în afara zidurilor Ierusalimului. În drumul Său spre Golgota, i se ia crucea și se dă unui trecător, Simon, din Cirene, pentru că n-o mai putea duce, fiind obosit și slăbit. Ajuns pe dealul Golgotei,este *răstignit* (XXVII, 33-50), între doi tâlhari, scriindu-se pe o tăbliță atârnată de cruce, presupusa lui vină pentru care fusese răstignit. Arhiereii, cărturarii, bătrânii și trecătorii îl batjocoreau. I se dă să bea vin amestecat cu fiere, spre a i se ușura durerile, dar refuză precum și oțet îmbibat într-un burete. După grele suferințe morale și fizice, Iisus își dă sufletul pentru mântuirea noastră.

În acest moment *pământul s-a cutremurat* (XXVII, 52-56), pietrele s-au despicat, catapeteasma templului s-a sfâșiat în două, morminte s-au deschis și mulți drepți au înviat, după Învierea Domnului, arătându-se în cetatea sfântă unor cunoscuți. Maica Domnului Hristos și alte femei mironosițe erau de față, la picioarele crucii.

Răstigniții, după legea iudaică, nu trebuiau să rămână peste noapte pe cruce. Ei urmau să fie înmormântați într-o groapă comună. La intervenția lui Iosif din Arimateia - ucenic ascuns al Mântuitorului - Pilat permite ca *Domnul să fie înmormântat* (XVII, 57-61), singur, într-un mormânt nou, săpat în piatră, nu departe de locul răstignirii. Înainte de înmormântare, Domnul Hristos este spălat de Iosif, uns cu miresme, înfășurat în giulgiu, conform obiceiului și așezat în mormânt, fără sicriu. Pe ușa mormântului ei prăvălesc o lespede de piatră.

A doua zi, arhiereii și fariseii intervin la Pilat să li se dea *strajă spe a păzi mormântul* (XXVII, 62-66), motivând că s-ar putea ca ucenicii să-i fure corpul și să spună că a înviat. Dorința le este satisfăcută, groapa este pecetluită și sunt așezați străjeri de pază.

Învierea Mântuitorului și arătările Sale de după ea (XXVIII, 1-20). După înmormântarea Domnului Hristos, femeile s-au reîntors la Ierusalim, au respectat ziua de odihnă (sâmbăta) și au revenit în prima zi a săptămânii (duminica) spre a îndeplini cele îndătinate după înmormântare purtând

miresme să ungă trupul lui Iisus.

Între timp, îngerul Domnului s-a coborât și a răsturnat piatra de pe ușa mormântului după ce Domnul Hristos înviase, ieșind prin piatră pecetluită, conform învățăturii Sfinților Părinți.S-a produs de asemenea atunci un mare cutremur. Străjerii îngroziți au căzut la pământ, au rămas, apoi, câtva timp și au plecat în cetate, prezentându-se la arhierei și au istorisit faptele petrecute. Aceștia le-au dat banii și i-a învățat să spună tuturor că în timp ce ostașii dormeau, ucenicii Domnului i-ar fi furat corpul. Arhiereii i-au asigurat să nu fie îngrijorați din partea lui Pilat, căci vor ști ei să-l potolească.

Arătările Mântuitorului de după Învierea Sa (XXVIII, 5-10; 16-20). Ajungând la mormânt femeile purtătoare de mir au văzut piatra răsturnată. Un înger le vestește că Mântuitorul a înviat. Spre a le convinge, le arată mormântul gol. Le îndeamnă să ducă ucenicilor vestea cea mare, adăugând că-l vor revenea curând pe Domnul înviat în Galileea. Ele pleacă pline de bucurie și de teamă. Pe cale le îmtâmpină Domnul înviat. Ele cad la picioarele Lui și I se închină. Mântuitorul le spune să nu se teamă, ci să vestească ucenicilor Învierea Sa și să-i anunțe să meargă în Galileea, unde aveau să-L întâlnească.

După această primă arătare, Domnul Hristos - se arată celor unsprezece Apostoli în Galileea. Acolo, îi împuternicește și-i trimite să propovăduiască învățătura Sa la toate popoarele, botezându-le în numele Prea Sfântei Treimi. Cu acest fapt, încheie autorul descrierea activității Domnului Hristos.

Însemnătatea Evangheliei. Prima Evanghelie a fost citită și prețuită atât de primii creștini, cât și de Sfinții Părinți și scriitori bisericești. În adevăr, ea cuprinde cele mai importate fapte și învățături din viața și activitatea Mântuitorului. Ea se mai numește și Evanghelia cuvântărilor, căci evanghelistul pune accent pe învățăturile Mântuitorului care se desprind din cuvântările Sale. Aici, vedem pe Domnul Hristos ca învățător într-o serie de cuvântări înalte, pline de idei, mai ales cu caracter moral.

Din faptele și cuvântările Domnului Hristos expune de

Sfântul Matei se desprind o serie de *învăţături dogmatice*. Astfel, aici se afirmă naşterea supranaturală a Mântuitorului (I, 20-21) şi pururea feciorie a Maicii Domnului (I, 25); arătarea Sfintei Treimi la Botezul Domnului (III, 15-17); divinitatea Mântuitorului ce rezultă din minunile Sale, dar mai ales din: Schimbarea la faţă (XVII, 1-7) şi Învierea Sa, confirmată prin arătările de după Înviere (XXVIII, 9, 17-18); Parusia Domnului (XXIV, 30; XXV, 31); învierea morţilor (XXII, 31-32; XXIV, 31); judecata obştească (XIII, 40-43; XXV, 31-46)l nemurirea sufletelor (X, 28; XXII, 32); existenţa îngerilor (I, 20; II,19; IV, 11; XIX, 28, XXVIII, 5).

Se vorbeşte despre înfiinţarea Bisericii creştine, bazată pe credinţa în divinitatea lui Hristos (XVI; 16-19); Sfânta Euharistie (XXVI, 26-28); Botezul creştin (XXVIII, 19); venerarea sfinţilor (XIX,28).

Însă *învăţăturile morale sunt mai numeroase*. Astfel, începând cu magna chartă a fericirii omeneşti - adică Predica de pe munte, semnalăm: smerenia, blândeţea, dreptatea, pacea (V, 2-8; V, 25); înfrânarea (V, 29,30); combaterea jurământului abuziv (V, 33-37); iubirea vrăjmaşilor (V, 44); iertarea greşalelor (VI, 12, XVIII, 15-19; XVIII, 35); practicarea carităţii (VI, 19,24); interdicţia divorţului, afară de adulter (XIX,9); smerenia şi slujirea aproapelui, după exemplul Domnului Hristos (XX, 28); supunerea faţă de autorităţile lumeşti (XXII, 21); prohibirea violenţei, dar nu a răsboiului defensiv (XXVI, 52); iubirea de Dumnezeu şi de aproapele, sinteză a moralei creştine (XXII, 37-39); combaterea făţărniciei (XXIII, 13,23,35), a egoismului (XXIII, 23), şi a mândriei (XXIII, 7-8).

Se recomandă o serie de *norme pastorale şi de desăvârşire creştină*: păstorul de suflete să fie prin fapte şi comportare exemplu pentru turmă (V, 13,16); să dea dovadă de abnegaţie şi jertfelnicie în pastoraţie (X, 8); prudenţă (X, 16); răbdare şi suferinţă în propovăduire (X, 22); păstorul este retribuit de la altar (X,10).

Adevăratul creştin să socotească totodeauna superior idealul creştin şi sufletul său, faţă de bunurile pământeşti (X, 37-39); sinceritate în practicarea rugăciunii (VI, 5-6), milosteniei (VI, 2), a postului (VI, 16).

Simbolul Evanghelistului Matei, prin care este reprezentat pe bolta naosului din biserici este îngerul, arătându-se prin aceasta că el îşi începe Evanghelia cu spiţa neamului lui Iisus, a cărui naştere a fost vestită de un înger sau, precum menţionează unii scriitori bisericeşti, îngerul îi dictează Evanghelistului Matei scrierea Evangheliei ce-i poartă numele.

9. EVANGHELIA DUPĂ MARCU

A doua Evanghelie canonică din Noul Testament este aceea a Sfântului Marcu. Ea este cea mai scurtă dintre Evanghelii, cea mai concisă dar şi foarte expresivă.

Autorul ei este socotit Marcu, care mai poartă numele de Ioan, fiind amintit de multe ori în cărţile Noului Testament, când cu numele evreiesc de Ioan, când cu cel roman de Marcu. El era din Ierusalim, unde mama sa, Maria, avea o casă, în care Mântuitorul, împreună cu ucenicii Săi au mâncat Cina cea de Taină şi unde s-a instituit Sfânta Euharistie. Se pare că sub numele de Marcu se ascunde acel tânăr care aştepta pe Petru şi pe Ioan cu un urcior de apă la poarta cetăţii dinspre Betania spre a-i conduce la casa hotărâtă pentru a se consuma Cina cea de Taină (Marcu XIV, 13-14; Luca XXII, 10).

Pe Marcu îl identifică unii în tânărul care a venit la Iisus şi L-a întrebat ce să facă spre a moşteni viaţa veşnică. Deşi observă că Domnul Hristos îl priveşte cu simpatie, când aude că trebuie să se despartă de toată avuţia, spre a-l urma, refuză, nefiind încă pregătit sufleteşte (Marcu X, 17-22). Mai sigur este faptul că Marcu a fost acel tânăr, care l-a urmat pe Domnul Hristos şi ucenicii lui în Grădina Ghetsimani, înfăşurat într-un giulgiu şi când au încercat să-l prindă slugile arhiereilor, a lăsat giulgiul şi a fugit gol. (Marcu XIV, 51-52). Acest fapt este istorisit numai în Evanghelia a doua.

După o veche tradiţie, Marcu ar fi aparţinut unei vechi familii preoţeşti, din tribul lui Levi - ca şi Barnaba, ruda sa - ar fi urmat să se facă preot la templu, dar cunoscând pe Mântuitorul şi învăţătura Sa, a părăsit acest gând, iar după

Învierea Domnului s-ar fi convertit la creştinism şi s-a dedicat Evangheliei. O altă tradiţie ne informează că Marcu ar fi făcut parte din cei 70 de ucenici ai Mântuitorului, împreună cu Iosif din Arimateia, Nicodim, Luca, Cleopa etc.

Din toate acestea rezultă că Marcu l-a cunoscut pe Domnul Hristos, l-a văzut şi ascultat. El şi mama sa, făceau parte dintr-un cerc mai larg al învăţăceilor Domnului. Faptul că Sfântul Petru, scăpând în mod minunat din închisoarea unde a fost aruncat de Irod Agripa în anul 44, vine în casa Mariei, în care erau adunaţi mai mulţi creştini (Fapte XII, 12-13), înseamnă că această casă era un centru creştin acum şi a fost şi mai înainte. De aici, Barnaba, unchiul lui Marcu, împreună cu Sf. Apostol Pavel îl iau pe Marcu în Antiohia Siriei - unde se înfiinţase o comunitate creştină şi de unde vor pleca împreună în prima călătorie misionară, numai până la Perga Pamfiliei.

De aici, din cauza unor neînţelegeri, Marcu se desparte de Sfântul Apostol Pavel şi pleacă la Ierusalim. Totuşi, mai târziu, în primăvara anului 63, în prima captivitate a Sfântului Pavel din Roma îl găsim din nou pe Marcu alături de apostol, fiindu-i un preţios colaborator (Coloseni IV, 10). În a doua captivitate, Sfântul Pavel îl roagă pe Timotei să vină la Roma şi să-l aducă şi pe Marcu (II Tim. IV, 11); Marcu este menţionat şi de Sfântul Apostol Petru (1 Petru V, 13), numindu-l «fiu iubit», fiu spiritual, ceea ce denotă că probabil el l-a botezat.

Deci, Marcu devine, mai târziu şi ucenicul Sfântului Apostol Petru, după cum afirmă numeroşi Părinţi bisericeşti - Irineu, Clement Alexandrinul, Eusebiu - îl însoţeşte pe Apostolul Petru la Roma, cu care ocazie şi-a însuşit felul de a propovădui al acestuia şi a pus în scris predica lui, la cererea creştinilor din capitala imperiului roman.

După o veche tradiţie, Marcu ar fi părăsit Roma în timpul persecuţiei lui Nero, plecând în Egipt, unde a predicat şi a murit martir la Alexandria - pe la anul 89 - a cărei biserică o înfiinţase. Biserica Ortodoxă îl prăznuieşte la 25 aprilie.

Deci, Ioan Marcu a scris Evanghelia a doua, după predica Sfântului Apostol Petru al cărui ucenic a fost. Acest fapt ni-l

atestă direct Papia, episcop de Ierapole din Frigia - pe la anul 140, după afirmaţiile Sfântului Evanghelist Ioan, al cărui învăţăcel a fost, şi care învăţa că Marcu, tălmaciul lui Petru, a scris exact unele fapte făcute de Domnul; nu în ordine, ci aşa precum şi le amintea şi le spunea Petru. Clement Alexandrinul spunea la rândul său: «Pe când Petru predica cuvântul Domnului în cetatea Romei şi îndemnat de Duhul Sfânt predica Evanghelia, mulţi care erau de faţă l-au înduplecat pe Marcu, dat fiind că acesta de mai multă vreme îi urma lui Petru şi îşi aducea aminte de cuvintele lui, ca să le scrie pe acestea la un loc. Marcu compune deci evanghelia şi le-o împărtăşeşte acelora care o ceruseră de la dânsul, fapt pe care Petru, îndată ce a aflat, nici nu l-a împiedicat, întru nimic ca să se facă, dar nici nu i-a dat zor» (Clement Alexandrinul la Eusebiu, Hist. eccl. II, 15). Evanghelia a doua este folosită de Clement Romanul, Ignaţiu de Antiohia, Justin Martirul, Origen şi Tertulian. Este citată, de asemenea în catalogul din Fragmentul Muratori şi în listele Sfinţilor Părinţi: Atanasie cel mare, Chiril al Ierusalimului şi Grigore de Nazianz.

Mărturii interne luate din însăşi cuprinsul evangheliei confirmă autenticitatea ei. Astfel, limba evangheliei prin care propoziţiile se leagă cu kai (şi) precum obişnuiesc iudeii în vorbire, cunoştinţa instituţiilor şi a geografiei Palestinei, ne arată că autorul ei este un iudeu. Descrierea, amănunţită a locurilor, persoanelor şi împrejurărilor în care s-au petrecut unele fapte din viaţa Mântuitorului ne arată că istorisirile sunt luate de la un autentic martor ocular. Amănuntele referitoare la Sfântul Apostol Petru, la activitatea sa, la defectele sale, ne arată pe Petru în toată modestia sa. Şi totuşi, felul de exprimare nu este al Apostolului Petru, ci al unui ucenic al său, care s-a silit să redea cât mai fidel predica învăţătorului său. Acesta nu poate fi altul decât Ioan - Marcu. El a scris Evanghelia sa din Roma, locul unde a predicat în ultimul timp Petru şi probabil, chiar din timpul vieţii sale. Dovada este amănuntul care putea interesa numai pe creştinii din Roma, că Simon Cirineanul care a dus crucea Mântuitorului era tatăl lui Alexandru şi Ruf (Marcu XV, 21), iar aceştia locuiau în Roma (Rom. XVI, 13).

Limba în care a fost scrisă Evanghelia a doua a fost limba greacă a dialectului comun. Această limbă se vorbea în tot cuprinsul imperiului roman, deci şi la Roma. Toţi Părinţii bisericeşti mărturisesc acest fapt. Stilul este simplu, popular, expresiv, plin de amănunte, iar povestirile şi descrierile sunt captivante.

Timpul când s-a scris Evanghelia este pe la sfârşitul primei captivităţi a Sfântului Pavel la Roma (61-63) când apare şi Sfântul Petru la Roma şi când Marcu este rugat de creştini să le redea în scris predica Apostolului. Deci, cam pe la anul 62-63, căci se ştie că Evanghelistul Luca scrie Evanghelia sa la anul 63-64, iar acesta, la rândul său consultase Evanghelia după Marcu.

Scopul urmărit de autor este să convingă pe creştinii proveniţi dintre păgâni că Domnul Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Pentru acest motiv el redă viaţa şi faptele Mântuitorului, în rezumat, aşa cum le prezentase Sfântul Petru, în predica sa.

Dovada că el se adresează unor oameni străini de ţara sfântă este faptul că explică anumite locuri: «Muntele Măslinilor din faţa templului» (XIII, 3) anumite expresii aramaice, «Boanerges, adică fiii tunetului» (III, 17); «effata! ceea ce înseamnă: deschide-te» (VII, 34). Lămureşte unele expresii referitoare la cultul mozaic: Spălarea mâinilor până la cot înainte de masă (VII, 3); la Paşti se jertfea mielul pascal (XIV, 12). Se înlocuiesc cuvintele greceşti cu sinonimele lor latine, care circulau la Roma şi Italia: doi bani, adică un codrant (XII, 42).

Datorită faptului că Marcu se adresează creştinilor proveniţi dintre păgânii ce locuiau în Roma şi Italia pe care trebuia să-i convingă de dumnezeirea Mântuitorului, el nu pune accentul pe Vechiul Testament, sau pe învăţătura Domnului Hristos, ca Matei, ci pe faptele Sale, căci faptele mai deosebite, impresionau pe păgâni. De aceea, Evanghelistul Marcu subliniază minunile prin care se

izgoneau demonii, căci păgânii aveau o mare frică de demoni (I, 39; VI, 7; III, 15; XVI, 17). Apoi minunile prin care se anunţă săturarea oamenilor, liniştirea mării, învierea morţilor. Tot motivat de acest fapt, Evanghelia a doua dă o dezvoltare mai mare Învierii Domnului şi continuă până la Înălţare, adică până la cel mai înalt grad de slăvire. Deci, Evanghelia a doua este o Evanghelie a faptelor.

Planul Evangheliei. Ea cuprinde 16 capitole şi se împarte în două părţi, precedată de o introducere. *Partea I-a cap. I-IX*. În Introducere (cap. I, 1-13), Mântuitorul este prezentat ca Fiu al lui Dumnezeu. Urmează (cap. I, 14-IX, 50) unde se descrie activitatea Domnului Hristos în Galileea.

Partea a II-a (cap. X - XVI) istoriseşte activitatea Mântuitorului în drum spre Ierusalim şi în Iudeea, încheindu-se cu Patimile, Moarte Învierea, şi Înălţarea Sa la cer.

CUPRINSUL EVENGHELIEI

Partea I (cap. I-IX)

Activitatea Domnului Hristos în Galileea

Introducerea (cap. I, 1-3). Se arată în mod precis că în scrierea ce urmează este vorba despre persoana şi învăţătura lui Iisus, care a fost Mesia şi Fiul lui Dumnezeu. Se prezintă activitatea *Sf. Ioan Botezătorul Înaintemergătorul Domnului* (I, 2-8) prezis de profetul Isaia (XL, 3), descriindu-se pe scurt viaţa sa de pustnic, predica sa, vestirea Mântuitorului şi superioritatea Acestuia.

Domnul Hristos este prezentat ca Fiu al lui Dumnezeu, *la botezul Său de către Ioan* (I, 9-11), confirmat de glasul Părintelui şi prin coborârea Sfântului Duh. Se aminteşte retragerea Domnului în pustie, unde petrece cu fiarele, posteşte, fiind slujit de înger şi este ispitit de diavolul (I, 12-13). Introducerea este o pregătire a activităţii Mântuitorului.

Partea I propriu-zisă (cap. I, 14-IX, 50) istoriseşte

activitatea Domnului în Galileea, ca Mesia.

Cap. (I, 14-45). Chemarea primilor ucenici, o serie de minuni în Capernaum, alegerea lui Matei. După arestarea lui Ioan Botezătorul, Domnul Hristos își începe predicarea învățăturii Sale în Galileea (I, 14-15) vestind apropiata Împărăție a lui Dumnezeu. El își *cheamă pe primii patru ucenici (I, 16-20)* la Marea Tiberiadei: Petru și Andrei, Iacov și Ioan. În Capernaum, unde-și fixează orașul său de găzduire, *El vindecă un demonizat* (I, 21-27), când demonul din el recunoaște că Iisus este Fiul lui Dumnezeu; *vindecă de friguri pe soacra lui Petru* (I, 29-31) și încă mulți bolnavi și demonizați, precum și pe un lepros (I, 32-45) oprindu-i pe toți de a vesti minunile Sale, căci nu dorea să facă prea mare vâlvă.

În continuare, *Domnul Hristos vindecă un slăbănog în Capernaum* (II, 1-12), cu care ocazie într-o discuție cu fariseii arată că are puterea de a ierta păcatele, ca și puterea de a vindeca, fiind Fiul lui Dumnezeu... Minunea este istorisită mai detaliat decât la Matei (IX, 1-7). *Cheamă de la vamă pe Matei (II, 14-22)* și într-o discuție cu fariseii arată rolul postului în noua Sa învățătură, care este deosebită de Legea Veche. *Ucenicii zmulgând spice într-o zi de sâmbătă (II, 23-28)*, fariseii îi acuză de călcarea Legii, dar Mântuitorul le răspunde că sunt anumite cerințe ale ființei umane, care cer o anumită activitate și sâmbăta. El este mai mare decât sâmbăta, fiind Mesia, și nu poate fi acuzat de această călcare.

Cap. III. Domnul Hristos continuă a săvârși minuni *vindecând un om cu mâna uscată* (III, 1-6), tot în zi de sâmbătă, fapt pentru care fariseii hotărăsc să-l omoare. Faima minunilor Sale se răspândește cu toate că El oprea pe cei vindecați să le vestească. *Mântuitorul își alege doisprezece Apostoli* (III, 13-19), care aveau să fie urmașii Săi, spre a-i propovădui învățătura. Fariseii și cărturarii îl acuză pe *Domnul Hristos că scoate dracii cu ajutorul lui Beelzebul, domnul demonilor* (III, 22-29), dar El le răspunde anunțând sfâșitul împărăției demonilor și-i acuză de rea credință, referitor la răstălmăcirea minunilor Sale și de păcat împotriva evidenței, păcat împotriva Duhului Sfânt. Dificultățile se

măresc, căci și rudele Sale încearcă să-L prindă zicând că «și-a ieșit din fire» (III, 21), *iar mama și rudele Sale vin după El să-l cheme* (III, 31-35). Cu această ocazie, Domnul Hristos arată adevărata Sa familie, rudenia Sa pe care el o instituie prin noua Sa învățătură.

În cap. IV-V se istorisesc o serie de pilde și minuni. Astfel, Domnul Hristos pentru înțelegerea mai ușoară a învățăturilor Sale și evitarea discuțiilor prea aprinse cu fariseii, vorbește în pilde. El rostește *pilda semănătorului* (IV, 1-20) și explicarea ei; pilda *seminței care crește de la sine* (IV, 26-29). Această pildă este istorisită numai de Marcu. Este o pildă cu caracter dogmatic. Înseamnă grija lui Dumnezeu și ajutorul harului Duhului Sfânt la înflorirea și sporirea învățăturii creștine, a Bisericii Sale. *Pilda grăuntelui de muștar (IV, 30-32).* Pildele le explică mai ales ucenicilor Săi, pentru a-i familiariza cu învățăturile Sale înalte și a le dezrădăcina ideile false despre împărăția mesianică pe care le aveau toți iudeii vremii Sale. Urmează *minunea potolirii furtunei de pe mare (IV, 35-41)*, minune făcută asupra naturii, care întărește *credința ucenicilor* Săi. *Vindecarea demonizatului din ținutul Gadarenilor (V, 1-20)* este istorisită și de Evanghelistul Matei (VIII, 28-34), dar acela amintește despre doi demonizați. Nu este nici o contradicție, căci demonizații erau doi, însă Marcu amintește de cel mai furios. *Vindecarea femeii de scurgerea sângelui* și *învierea fiicei lui Iair, (V, 21-43)*, sunt amintite de asemenea la Matei (IX, 20-26), în aceleași împrejurări. Prin vindecarea femeii de scurgerea sângelui, Domnul Hristos vrea să arate credința puternică a femeii și să înlăture părerea greșită a iudeilor că lucrurile neînsuflețite pot produce minuni. În cazul de față, atingerea de haina Sa, fără ca El să știe, dar a simțit că a ieșit din El o putere (V.30).

Cap. VI istorisește vizita și predica *Domnului în Nazaret* (IV, 1-6), unde El constată necredința celor din ținuturile Sale, nerecunoașterea și neînțelegerea lor. Adăugând la acestea și răutatea fariseilor. Domnul Hristos încearcă să-și apropie și să formeze grupul ucenicilor Săi. De aceea, *El trimite pe cei doisprezece Apostoli înt-o misiune de probă (VI, 7-13)*, dându-le o serie de sfaturi - mai puține decât la Matei (cap.

X). Prin ele îi învaţă a fi dezinteresaţi, adică a învăţa fără plată; să se încreadă în Dumnezeu în ceea ce priveşte asistenţa materială; să fie înţelepţi în legătură cu satele şi oraşele unde vor predica: adică să găzduiască la persoane care-i primesc, iar pe cei care le refuză primirea să-i părăsească, arătându-le prin anumite gesturi, că vor fi pedepsiţi de Dumnezeu. Mântuitorul împărtăşeşte Apostolilor Săi şi ceva din puterea Sa spre a face minuni, a vindeca bolnavi şi demonizaţi.

Faima lor şi a Domnului Hristos se aude până la Irod Antipa, tetrarhul Galileei, care socotea că *Mântuitorul ar fi Ioan Botezătorul înviat din morţi* (VI, 14-16). Căci, precum ştim de la Matei (XIV, 1-12) Irod omorâse pe Sfântul Ioan Botezătorul. La Marcu *uciderea Sfântului Ioan (VI, 17-30)* este mai amănunţit descrisă decât la Matei. După aceste fapte urmează *prima înmulţire minunată a pâinilor (VI, 31-44)*, când Domnul Hristos satură cinci mii de bărbaţi, cu cinci pâini şi doi peşti. Minune săvârşită asupra naturii. Tot în aceeaşi categorie de minuni se încadrează şi *umblarea minunată pe lacul Ghenizaret (VI, 45-52)*, făcută de Domnul Hristos spre a întări credinţa ucenicilor Săi.

Cap. VII continuă cu *învinovăţirea Mântuitorului de către farisei că le calcă tradiţiile (VII, 1-23)* deoarece Apostolii Săi nu păzeau toate spălările orânduite de cărturari şi farisei. Mântuitorul le răspunde că ei prin numeroasele lor tradiţii calcă legea, dovadă acel dar prin care se ajută templul numit «corban» şi pe care mulţi folosindu-l nu mai ajutau pe părinţi, conform poruncii a V-a din decalog. În sfârşit, adaugă El, nu alimentele externe spurcă, pe om, ci intenţiile necurate ce izvorăsc din sufletul omului.

Din cauza presiunii fariseilor, Domnul Hristos părăseşte, pentru câtva timp Galileea trecând în părţile feniciene, păgâne, în preajma oraşelor Tir şi Sidon. Totuşi, mulţimile îl află, vin în jurul Său şi aici, *vindecă pe fiica unei femei cananeence* (VII, 24-30) de demonul ce o muncea, datorită credinţei puternice a acestei femei. Divinitatea Mântuitorului se vădeşte în mod evident căci fiica cananeencei se vindecă, la ea acasă, în momentul slobozirii femeii de Domnul Hristos, care-i spune: «mergi, a ieşit demonul din fiica ta» (VII, 29).

Tot în ţinuturile de dincolo de Galileea, în Decapole - ţinutul celor zece oraşe - Domnul Hristos *vindecă un surdo-mut (VII, 32-36)*, poruncindu-i să nu spună nimănui faptul. Minunea este istorisită numai la Marcu. Se observă că Domnul Hristos nu a săvârşit minunea numai prin cuvânt, ci şi-a pus degetele în urechi şi scuipând s-a atins de limba lui, apoi s-a rugat lui Dumnezeu şi a zis lui: deschide-te.

În cap. VIII se istoriseşte o *nouă înmulţire minunată a pâinilor* - a patru pâini şi câţiva pestişori (VIII, 1-9) din care se satură şapte mii de bărbaţi fără femei şi copii. Domnul Hristos săvârşeşte această minune în apropiere de lacul Ghenizaret. Este a doua înmulţire minunată a pâinilor, care nu poate fi confundată cu prima, după cum mărturiseşte însuşi Mântuitorul (Marcu VIII, 19-20).

Fariseii şi cărturarii s-au apropiat din nou de Mântuitorul, cerându-i semn din cer (VIII, 11-12) adică un semn din natură, deosebit, spre a-l crede că este Mesia. Domnul Hristos le răspunde că nu le va da alt semn, deoarece făcuse minuni suficiente în faţa lor spre a-şi dovedi mesianitatea.

În trecerea cu corabia peste Marea Galileii cu ucenicii Săi, Domnul Hristos, amintindu-şi de toată răutatea fariseilor, *le cere Apostolilor Săi să se ferească de aluatul fariseilor (VIII, 13-21)* adică de învăţătura lor.

În Betsaida-Iulia, adică dincolo de lacul Tiberiada, în tetrarhia lui Filip, Domnul Hristos *vindecă un orb (VIII, 22-26)* în acelaşi mod ca şi pe surdo-mutul din Decapole, scuipând şi ungându-i ochii. Vederea i-a venit progresiv. Este a doua vindecare minunată istorisită numai la Marcu. Minunea este un nou prilej de întărire a credinţei Apostolilor. Continuându-şi călătoria spre nordul tetrarhiei, în apropierea Cezareii lui Filip, urmează convorbirea Mântuitorului cu Apostolii Săi şi importanta *mărturie a lui Petru (VIII, 27-30)* prin care ei recunoşteau în El pe Hristos. La Matei relatarea este mai extinsă (Matei XVI, 13-19). Deci, toate discuţiile cu fariseii şi duşmănia acestora nu au influenţat deloc pe Apostoli; ei sunt adânc convinşi de mesianitatea Domnului Hristos. Totuşi, în urma mărturisirii lui Petru şi a entuziasmului Apostolilor, Domnul Hristos se simte obligat

să-i lămurească asupra misiunii Sale în întregime, în legătură cu întemeierea împărăției mesianice veșnice. De aceea, El le *vestește pentru prima oară despre patimile Sale* (VIII, 31-33), precizând că va trebui să sufere, să fie omorât de farisei și arhierei, dar a treia zi va învia. Apostolii nu se așteptau la această veste. Ei nu puteau concepe un Mesia care să sufere să pătimească. De aceea, Sfântul Petru luându-l mai la o parte, îl îndemna să caute a îndepărta această suferință (VIII, 32). *Domnul Hristos dojenește aspru pe Petru* (VIII, 33-34), căci deși știa că o face din iubire pentru El, totuși nu înțelege că prin îndepărtarea patimilor și suferințelor s-ar îndepărta de la planul lui Dumnezeu, de la mântuirea oamenilor. Mai mult, în fața întregului popor arată că urmarea Sa și a învățăturilor Sale de către ucenici și popor, înseamnă sacrificiu și suferință (VIII, 34-38).

Cap IX continuă cu marea minune a Schimbării la față a Mântuitorului (IX, 3-13). Căci vestirea patimilor i-a întristat adânc pe ucenici. De aceea, după șase zile de la mărturisirea lui Petru, Mântuitorul reîntors în Galileea, spre a încuraja pe Apostolii Săi, se urcă într-o seară pe Muntele Taborului, împreună cu Apostolii Petru, Iacov și Ioan și după câteva momente de rugăciune *Se schimbă la față (IX, 2-13)*, înaintea lor. Această mare minune - istorisită și la Matei (XVII, 1-13) a arătat Apostolilor dumnezeirea Domnului Hristos și a fost un sprijin puternic pentru ei în timpul patimilor Sale. Coborându-se de pe Munte, *Domnul Hristos vindecă un demonizat* (IX, 14-29), pe care ucenicii nu l-au putut vindeca, din cauză că le lipsea o credință tare, puternică. Jos, realitatea lumii contrasta izbitor cu lumina slavei divine pe care o contemplaseră câteva momente cei trei Apostoli. *A doua vestire a patimilor (IX, 31-32)*. În drum spre Capernaum Domnul Hristos anunță pe ucenici, din nou, că va trebui să sufere din partea fariseilor, să fie omorât, însă, a treia zi El va învia. Este deci, a doua vestire a patimilor Sale. Totuși ucenicii nu înțeleg adevăratul ei înțeles de moarte, de patimi, căci pe cale ei discută asupra întâietății, cine, adică va fi cel mai mare în împărăția mesianică. De aceea, în legătură cu *întâietatea (IX, 32-37)*, El îi învață să fie smeriți, să slujească

tuturor. Mai mult, să ajute și să susțină prin fapte pe cei mici și nevoiași. Pe acei care ar folosi numele Său, în *alungarea demonilor (IX, 38-40)*, prin exorcisme, care se practicau la iudei, să nu-i oprească. Căci aceștia nu pot fi împotriva Lui. Le amintește *să nu fie exemple rele, sminteli față de frații lor (IX, 41-50)*, ci să ajute sub orice formă pe semeni. Trebuie să îndepărteze de la ei orice patimă, și să nu fie pricină de sminteală prin faptele lor, căci astfel vor avea parte de pedepse veșnice. După aceste instrucțiuni date ucenicilor, Domnul Hristos părăsește pentru totdeauna Capernaumul și Galileea, trece în Transiordania și se îndreaptă spre Ierusalim.

Partea a II-a (cap. X-XVI)

Activitatea Mântuitorului în Iudea și Ierusalim, ca Fiul lui Dumnezeu

În cap. X se istorisește călătoria Mântuitorului spre Ierusalim. Și în aceste locuri mulțimile îl urmează, iar fariseii prin discuții caută să-l încurce și să îndepărteze poporul de la El. În chestiunea referitoare la *despărțirea soților (X, 1-12)*, Domnul Hristos le răspunde că ea este interzisă de însuși Dumnezeu prin actul creației, iar cel care-și lasă femeia săvârșește adulter. Apoi, *Mântuitorul binecuvântează copiii aduși la El (X, 13-16)* și recomandă ucenicilor să fie nevinovați și buni sufletește ca pruncii, căci numai astfel vor dobândi împărăția lui Dumnezeu.

În continuare, evanghelistul Marcu istorisește *convorbirea Mântuitorului cu un tânăr bogat (X, 17-27)*, care dorea să se mântuiască și care în urma discuțiilor cu Domnul Hristos arată că a respectat toate poruncile Legii vechi. Mântuitorul îl prețuiește pentru respectarea poruncilor, dar adaugă că, spre a intra în împărăția lui Dumnezeu trebuie să-și vândă averile, să le împartă săracilor și să-I urmeze. Ceea ce tânărul nu primește, căci era foarte bogat. Acest fapt dă prilej Mântuitorului să condamne bogăția, care atașează pe om prea mult de bunurile materiale, lipsindu-l de bunurile sufletești. În același timp, le promite ucenicilor, care au părăsit bunurile

materiale pentru a-l urma, răsplata spirituală a vieţii veşnice *(X, 29-31)*. Apropiindu-se de Ierusalim, unde trebuia să pătimească şi dorind să pregătească pe ucenici, Mântuitorul îi *anunţă pentru a treia oară despre patimile, moartea şi învierea Sa (X, 32-34)*. Dar şi de data aceasta n-a fost înţeles, dovadă: *cererea fiilor lui Zevedeu (X, 35-45)* spre a li se da primele locuri în împărăţia mesianică. Mântuitorul le respinge cererea, dându-le o serie de sfaturi, prin care le aminteşte să se ferească de mândrie, să fie smeriţi, iar ca slujitori în împărăţia lui Dumnezeu să ia exemplu de la El şi aceste locuri să le fie prilej de slujire a semenilor.

Înainte de a intra în Ierusalim, Domnul Hristos, împreună cu ucenicii Săi şi mult popor trece prin orăşelul Ierihon, iar la ieşirea din oraş El *vindecă pe un orb (X, 46-52)*, cunoscut sub numele de Bartimeu, fiul lui Timeu. Evanghelistul Matei (XX, 29-34) istoriseşte aceiaşi minune, însă aminteşte doi orbi. Probabil că erau doi, dar Marcu aminteşte pe cel mai cunoscut.

Cap. XI-XIII istorisesc despre *activitatea Domnului în Ierusalim*. Domnul Hristos, împreună cu ucenicii, urmând drumul Ierusalimului, părăsind şi Betania, a trimis în satul din apropiere, Betfaghe pe doi dintre Apostoli şi aceştia i-au adus un mânz de asină şi şezând pe el a *intrat în Ierusalim (XI: 1-23)*. Poporul l-a primit cu strigăte de bucurie ca pe un adevărat Mesia. Intrarea Sa a fost solemnă, dar modestă, arătând tuturor că este Mesia cu adevărat, spre a nu mai avea nimeni scuza că n-a ştiut, că El n-a spus-o aceasta. Totuşi, prin intrarea Sa călare pe mânz de asină, a arătat că nu este un Mesia politic, cum îl aşteptau iudeii, ci un domn al păcii, un Mesia spiritual. El a mers la templu şi întorcându-se spre seară în Betania, pe cale a găsit un smochin fără rod şi l-a blestemat. A doua zi s-a reîntors, a reintrat în templu de unde a alungat pe vânzători din curtea acestuia. Spre seară au ieşit din cetate şi au trecut pe lângă smochinul blestemat de Mântuitorul, care era uscat spre surpriza Apostolilor. Domnul Hristos le spune, că prin credinţă, vor putea face şi ei fapte mai mari ca acestea. Orice vor cere prin rugăciune stăruitoare se va realiza.

Întorcându-se la Ierusalim (XI, 27-33), fariseii l-au întrebat cu ce autoritate mustră şi alungă vânzătorii din templu, nefiind nici mare arhiereu, nici profet recunoscut? Domnul Hristos, la rândul Său îi întreabă, de unde era botezul lui Ioan, de la Dumnezeu sau de la oameni? Iudeii nu i-au răspuns, căci de spuneau că este din cer, ar fi fost mustraţi de ce n-au crezut în el; iar de ar fi afirmat că a fost de la oameni, le era teamă căci poporul îl socotea sfânt pe Ioan. Astfel, ei au spus: nu ştim şi atunci nici Mântuitorul nu le-a răspuns cu ce putere, adică de unde are putere de a alunga pe vânzători.

Apoi, ca o concluzie, Domnul Hristos le spune *pilda lucrătorilor de vie ucigaşi* (XII, 1-12), cărora li s-a încredinţat o vie spre a o lucra, iar când stăpânul viei a trimis pe alte slugi să ia recolta ei le-au omorât, precum şi pe fiul său trimis la urmă. Astfel, via a fost luată de ei şi dată altora. Pilda privea pe evrei - era profetică. Ei au înţeles aceasta şi căutau să-l prindă, dar se temeau de popor.

Atunci ei încearcă să-l îndepărteze şi să-i micşoreze prestigiul, încurcându-l în discuţii. Ei provoacă trei discuţii: 1) Îl *întreabă dacă trebuie să plătească dajdie către Cezar (XII, 14-17)*; Mântuitorul le răspunde că trebuie îndeplinite şi datoriile către stat şi către Dumnezeu. 2) Saducheii îl întreabă *a cui va fi femeia* ce a fost căsătorită cu şapte fraţi, după ce vor învia cu toţii. Adică, o întrebare despre *învierea morţilor (XIII, 18-27)*, în care ei nu credeau. Mântuitorul le spune conform Scripturilor că la înviere oamenii vieţuiesc ca îngerii, fără cele necesare vieţii materiale. În lege Dumnezeu numindu-se al lui Avraam, Isaac şi Iacov se subînţelege că îi socotea pe aceştia existenţi, vii, deşi în altă lume. În sfârşit la a treia întrebare, *despre cea mai mare poruncă din lege*, pusă de un legiuitor înţelept (XII, 28-34), Domnul Hristos reduce tot cuprinsul legii la iubirea lui Dumnezeu şi a aproapelui fapt aprobat de însuşi legiuitorul.

La rândul Său, Mântuitorul îi întreabă *din ce motive David îl numeşte pe Mesia domn*, deşi în realitate este fiul lui, adică se trage din neamul lui (XII, 35-37). La aceasta ei nu răspund, căci nu ştiau, nu puteau înţelege natura divină şi umană a Fiului lui Dumnezeu. În continuare, Domnul Hristos îi învaţă

pe ucenici să se *ferească de fariseii mândri și nesinceri (XII, 38-40)*, cărora le place să se roage îndelung, de ochii lumii și neglijează dreptatea și mila. *El le dă drept exemplu darul unei văduve din curtea templului (XII, 41-44)*. Toți trecătorii aruncau în cutia templului mulți bani în văzul tuturor; văduva a dat în schimb cea mai mică sumă. Însă ceilalți dăduseră din prisosul lor, iar văduva dăduse tot ce avea. Deci, nu valoarea darului în sine o prețuiește Dumnezeu, ci motivele interioare din care pleacă.

Cap. XIII cuprinde cuvântarea eshatologică a Mântuitorului despre sfârșitul Ierusalimului și Parusia Domnului. Este asemănătoare cu cea de la Matei (XXIV). În introducere (XIII, 1-4), se arată că Mântuitorul ieșind din templu, unul din ucenici, Îl face atent asupra frumuseții acestuia, la care Domnul le răspunde că toate acestea vor fi distruse. Trei dintre ucenicii Domnului, Petru, Iacov și Ioan Îl întreabă despre semnele și timpul distrugerii Ierusalimului, care după ei însemnau și timpul Parusiei Sale.

Trecând la cuprinsul cuvântării, Domnului Hristos le arată semnele premergătoare dărâmării Ierusalimului (XIII, 5-14). Acestea vor fi venirea de Hristoși mincinoși, războaie, cutremure, persecuții din cauza credinței lor, ură și răspândirea Evangheliei la toate neamurile, precum și «urâciunea pustiirii stând unde nu se cuvine», adică profanarea templului de zeloți, prin uciderea în templu a celor ce nu li se vor părea lor prea entuziaști.

La vederea «urâciunii pustiirii» mai ales, li se dă iudeilor *o serie de sfaturi (XIII, 14-20*: să fugă la munți, să coboare repede de pe case neluând nimic, să nu se întoarcă din țarine. Să se roage ca fuga lor să nu fie iarna sau sâmbăta. Urmează semne care se pot referi și la sfârșitul lumii: Hristoși mincinoși și false minuni (XIII, 21-23). *Venirea Domnului (XIII, 24-27)* va fi precedată de semne cosmice: întunecarea soarelui, căderea stelelor, cutremure, semnul crucii pe cer și trâmbițarea îngerilor pe toată suprafața pământului, spre a strânge pe cei aleși întru întâmpinarea Domnului. *Timpul venirii (XIII, 28-32)* se poate înțelege din semnele prevestitoare, însă ora precisă nu se știe, deși venirea este

inevitabilă. De aceea, trebuie din partea tuturor o *continuă veghere (XIII, 33-37)*. În acest scop li se dă tuturor exemplul cu slugile stăpânului plecat departe, cărora li s-a încredințat casa și li s-a împărțit lucrul, iar portarului i-a poruncit să vegheze necurmat. După cum aceia sunt datori a lucra necontenit și a veghea, căci nu știu când va veni stăpânul, tot astfel și urmașii lui Hristos au aceeași datorie în vederea timpului Parusiei de a fi în permanență pregătiți, căci Venirea a doua a lui Hristos, nimeni nu o poate calcula.

Cap. XIV-XVI expun: Patimile și Învierea Domnului.

Exegeții sunt de acord că Patimile și Învierea Mântuitorului au constituit istorisirea cea mai închegată a vieții și activității Domnului Hristos și baza catehezei apostolice primare. În jurul acestui nucleu s-au adăugat celelalte fapte și învățături ale Domnului Hristos. De aceea, în cele patru evanghelii expunerea Patimilor este aproape identică, având doar mici deosebiri de amănunte.

Ca introducere a Patimilor Domnului și Învierii Sale sunt: *urzirea fariseilor de a omorî pe Mântuitorul (XIV, 1-2), ungerea din Betania (XIV, 3-9) și trădarea lui Iuda (XIV, 10-11).*

În adevăr, după ce fariseii și cărturarii au văzut că poporul urmează pe Mântuitorul și prin discuții nu pot să-l învingă, se hotărăsc a-l omorî, înainte de Praznicul Paștilor, prinzându-l cu vicleșug.

Mântuitorul se retrăgea cu ucenicii în fiecare seară din Ierusalim, în Betania, spre a nu fi prins de farisei. Acolo, într-o seară, în casa unui oarecare Simon Leprosul, fiind la masă cu ucenicii, o femeie unge pe cap pe Domnul Hristos cu mir de nard, de mare preț. Acest gest de prețuire nu l-au înțeles toți Apostolii, spunând unii dintre ei că mirul se putea vinde și prețul lui se putea împărți săracilor. Domnul Hristos le răspunde că ungerea cu mir s-a făcut pentru amintirea morții Sale, după care Apostolii nu-l vor mai avea printre ei, însă pe săraci îi vor avea pururea cu ei. După acest fapt, Iuda Iscariotul a plecat la farisei spre a-l vinde pe Mântuitorul. Aceștia au primit propunerea cu bucurie, făgăduindu-i bani.

Expunerea Patimilor începe prin Cina cea de Taină (XIV,

12-31). Conform obiceiului ca la Paşti să se mănânce mielul pascal, ucenicii îl întreabă unde trebuie să gătească mielul pascal? Domnul Hristos îi trimite la Ierusalim, unde într-un anume loc vor găsi un om cu un urcior cu apă, pe care trebuie să-l urmeze şi în casa lui să gătească cina. Era o înţelegere secretă a Mântuitorului, pentru a nu şti Iuda şi a-i prinde acolo. Apostolii au găsit casa, au gătit cina şi seara au mâncat. Mântuitorul cu ucenicii, - între care era şi Iuda - ultima Sa cină, dar nu cina pascală şi nici nu au mâncat azime. Căci era în seara zilei de joi, zi de pregătire, a Paştilor iudaic. La sfârşitul cinei, Mântuitorul a instituit Sfânta Euharistie prin oferirea de pâine şi vin, pe care binecuvântându-le le-a prefăcut în însuşi Trupul şi Sângele Său. Apoi, îndreptându-se spre muntele Măslinilor, pe cale i-a anunţat că în acea noapte toţi îl vor părăsi, iar Apostolul Petru se va lepăda de El de trei ori.

În grădina Ghetsimani (XIV, 31-32). Domnul Hristos luând lângă sine pe Petru, Iacov şi Ioan înaintează ceva mai departe şi părăsindu-i şi pe ei, înalţă o rugăciune către Părintele ceresc spre a-l scuti de chinurile ce se apropiau. De trei ori s-a întors la cei trei şi i-a găsit dormind, după care a revenit la ceilalţi, căci se apropia ceasul prinderii Sale. În adevăr, *Mântuitorul este arestat (XIV, 43-52)* de slugile fariseilor, în urma trădării lui Iuda. Ucenicii l-au părăsit, iar un tânăr care mergea după El, înfăşurat doar într-un giulgiu, pe trupul gol, fiind prins a lăsat giulgiul şi a fugit (XIV, 51-52). Era Evanghelistul Marcu, care îi urmase din casa mamei sale, unde mâncaseră Cina cea de Taină. După aceasta L-au dus pe *Mântuitorul înaintea sinedriului (XIV, 53-65);* în curtea arhiereului a intrat şi Apostolul Petru, care-i urma de departe. Aici sinedriştii au căutat mărturii mincinoase împotriva lui Iisus spre a-l condamna la moarte. Au găsit multe mărturii, dar mărturiile lor nu se potriveau. În ultimă instanţă, Arhiereul îl întreabă dacă El este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu. Mântuitorul a confirmat acest fapt, iar arhiereul, socotind aceasta ca o hulă, şi-a sfâşiat haina şi L-a condamnat la moarte. Între timp, Apostolul Petru fiind în curte, slujnica arhiereului l-a întrebat dacă nu e dintre ucenicii lui Iisus, ceea

ce el a negat şi a cântat cocoşul; fiind întrebat încă în două rânduri, acelaşi lucru, el a negat la fel şi după acestea a mai cântat cocoşul încă o dată. Atunci şi-a amintit Apostolul Petru de spusele Mântuitorului că înainte de a cânta cocoşul de două ori, se va lepăda de El de trei ori *(XIV, 30).*

A doua zi de dimineaţă *sinedriştii l-au dus pe Mântuitorul la Pilat (XV, 1-20),* acuzându-L că s-a făcut regele iudeilor. Pilat cercetându-l a constatat că este nevinovat şi a încercat să-L elibereze, folosindu-se de o datină a iudeilor de a elibera pe un vinovat de-al lor la Paşti. El cere, potrivit acestui obicei, să elibereze pe Mântuitorul, dar ei au refuzat şi au cerut eliberarea lui Baraba, care în nişte răscoale săvârşise ucideri. Cu toate insistenţele de după aceea, iudeii n-au cedat şi Pilat a eliberat pe Baraba şi L-a dat pe Mântuitorul să fie răstignit. După condamnarea definitivă El a fost biciuit, îmbrăcat într-o haină de purpură, i s-a pus pe cap cunună de spini, a fost scuipat şi batjocorit, apoi l-au îmbrăcat în hainele Lui şi L-au dus spre a fi răstignit.

În drum spre *locul răstignirii (XV, 21-42),* din cauză că Domnul Hristos era slăbit, au silit pe un om, Simon Cirineul, care venea de la o ţarină să-i ducă crucea. Astfel, ajung pe dealul Golgotei şi-L răstignesc între doi tâlhari. În acest răstimp, cei de faţă şi cei ce treceau pe cale Îl batjocoreau, spunându-i să se mântuiască, să se coboare de pe cruce spre a crede în El. Iar de la ceasul al şaptelea (ora 12) până la al nouălea (ora 3 p.m.) s-a făcut întuneric mare, iar Mântuitorul a strigat: «Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce M-ai părăsit!». I s-a dat să bea oţet amestecat cu fiere dintr-un burete. Apoi Mântuitorul strigând cu glas mare şi-a dat duhul. Sutaşul văzând că astfel şi-a dat duhul a spus: *Cu adevărat omul acesta a fost Fiul lui Dumnezeu.* Erau de faţă mama lui Iisus, femeile mironosite, care îl urmau şi încă multe alte femei.

După moarte, un ucenic al lui Iisus din cei neştiuţi a cerut *trupul Mântuitorului spre a fi înmormântat (XV, 43-47).* Pilat s-a interesat de la sutaş dacă a murit şi în urma confirmării i-a dat voie să-L înmormânteze. Iosif a cumpărat giulgiu, l-a coborât de pe cruce, l-a înfăşurat în giulgiu şi L-a pus într-un

mormânt care era săpat în stâncă şi a prăvălit o piatră pe uşa mormântului.

Învierea Domnului (XVI, 1-20).

După trecerea sâmbetei, care era zi de odihnă, Maria Magdalena, Maria mama lui Iacov şi alte femei au venit la mormânt în prima zi a săptămânii, foarte de dimineaţă, spre a unge cu miresme pe Mântuitorul. Ele au găsit piatra răsturnată, mormântul gol şi un înger şezând pe piatră, care le-a spus că Domnul a înviat, iar ele să se ducă să anunţe pe ucenici. Domnul Hristos în acea zi dimineaţă s-a arătat Mariei Magdalena, care a anunţat pe ucenici, dar ei n-au crezut-o. S-a mai arătat la doi ucenici, care mergeau la o ţarină. Aceştia la rândul lor, i-au vestit pe ucenici, dar nici pe ei nu i-au crezut. În sfârşit, Mântuitorul s-a arătat la cei unsprezece ucenici şi i-a mustrat din cauza necredinţei lor. Apoi i-a împuternicit să meargă şi să răspândească învăţătura Sa la toată lumea, învăţând şi botezând. El îi asigură că acei care vor crede, vor săvârşi multe minuni. După acestea, Domnul Hristos s-a înălţat la cer, iar Apostolii şi-au început predica, răspândind învăţătura Sa, fiind întăriţi de El prin cuvânt şi prin săvârşirea minunilor.

Importanţa Evangheliei. Evanghelia după Marcu este cea mai redusă din punct de vedere a cuprinsului, conţine 16 capitole. Ea istoriseşte viaţa şi activitatea Domnului Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu, dovedit mai ales prin faptele Sale minunate. Conţinutul Evangheliei descrie desfăşurarea activităţii Mântuitorului spre împlinirea mesianităţii Sale, nu prin cuvântări, ci prin minuni. Domnul Hristos este primit de popor, la început cu bucurie, apoi mesianismul său spiritual dezamăgeşte entuziasmul popular. Urmează opoziţia fariseilor, neînţelegerea rudelor şi în sfârşit jertfa Sa pe cruce. Biruinţa prin înviere şi proslăvirea prin înălţare la cer încheie opera pământească a Domnului Hristos.

Ideile dogmatice din Evanghelie se centrează pe persoana Mântuitorului şi a mesianităţii Sale, care-i şi tema scrierii. El este recunoscut ca Fiu al lui Dumnezeu de Tatăl (I, 11) la Botez; la Schimbarea la Faţă (IX, 7); este recunoscut şi de

demoni (I, 23-24); (III, 11); (V, 7). Mântuitorul are conştiinţa mesianităţii Sale *că este Fiul lui Dumnezeu* prin minunile care le săvârşeşte (I, 31; II, 9; IV, 39; V, 30; VI, 41-43, VII, 31-35; VIII 22 ş.u.). Aminteşte că *în conformitate cu scripturile* trebuie să sufere pentru a răscumpăra lumea: (VIII, 31; IX, 31; X, 33). El îşi *încununează* opera prin jertfa de pe cruce (XV, 27) şi proslăvirea prin Înviere (XV, 6, 9) şi înălţarea la cer (XVI, 19). Se mai afirmă pronia divină (IV, 26-29).

Deşi caracterul învăţăturilor din Evanghelia a doua este tot cel moral, ca şi în prima Evanghelie extensiunea lor este mult mai redusă. Astfel, ca *idei morale*, semnalăm: modestia şi spiritul de jertfă ale păstorului de suflete (VI, 8-9); deosebirea şi valoarea morală a datoriilor (VI, 23) - jurământul trebuie respectat, dar în cazul uciderii lui Ioan Botezătorul, călcarea lui nu constituia un păcat -; adevărata curăţenie (VII, 20-23); valoarea şi forţa morală a credinţei (VII, 28-30; XI, 23); preţuirea curăţeniei morale a tinerilor (XII, 34); urmarea lui Hristos, mijloc de a moşteni viaţa veşnică (X, 29-30); povara bogăţiei pentru mântuire. (X, 24-25); smerenia şi curăţenia sufletească (X, 15); urmarea lui Hristos cere suferinţă (VIII, 34), modestie şi slujire (IX, 35); în aşteptarea Parusiei Domnului, sau a celei individuale, este necesară o permanentă priveghere (XIII, 37).

Toate acestea sunt numai spicuiri din normele de conduită şi viaţă creştină, specifice mai mult lui Marcu.

Prin stilul ei simplu dar expresiv, cu multe amănunte, Evanghelia a doua este o carte accesibilă lecturii şi înţelegerii oricărui credincios, adânc folositoare zidirii sufleteşti.

Simbolul Evanghelistului este un leu, deoarece ea începe cu predica Sfântului Ioan Botezătorul, care striga ca un leu în pustie.

10. EVANGHELIA DUPĂ LUCA

A treia Evanghelie canonică recunoscută de Biserică, este Evanghelia după Luca. Este cea mai mare dintre Evanghelii, căci deşi cuprinde numai 24 de capitole, faţă de 28 ale lui

Matei, are cele mai multe versete. Evanghelia a treia este una din cărţile cele mai frumoase şi mai impresionante ale Noului Testament, căci este scrisă de un mare artist, de un om instruit şi cult, de medicul Luca (Col. IV, 14).

Lucanus sau prescurtat Luca era originar din Antiohia Siriei, oraş vestit ca centru politic şi cultural. Aici învaţă şi îşi face educaţia viitorul evanghelist, călătorind de asemenea, prin unele mari oraşe vestite din Africa, Asia şi Europa. În tinereţe, el se ocupă cu filosofia, şi apoi studiază medicina. Potrivit tradiţiei, a fost şi pictor. El ar fi pictat icoana Maicii Domnului. În sfârşit, avea o cultură deosebită, fiind cel mai instruit dintre evanghelişti, dublat de o fire de poet. Scrierile sale - Evanghelia a treia şi Faptele Apostolilor - ne arată un foarte bun cunoscător al limbii greceşti, un stilist desăvârşit, orientându-se în mod deosebit în elaborarea cronologică şi istorică, a cărţilor sale. Cum a devenit creştin? Nu ştim. După tradiţie, Evanghelistul Luca a făcut parte din cei 70 de ucenici ai Mântuitorului, ipoteză bazată pe felul că numai el vorbeşte despre trimiterea celor 70 la misiune (Luca X, 1-24). Însă este mai sigur că a fost un prozelit şi a trecut apoi la creştinism. El devine ucenicul Sfântului Apostol Pavel, pe când acesta făcea a doua călătorie misionară, începând din oraşul Troia, căci din acest moment el vorbeşte în Faptele Apostolilor la persoana întâia plural, ceea ce se dovedeşte că intrase în societatea Apostolului. Rămâne la Filipi, un răstimp, spre a organiza biserica de acolo, întemeiată de Sfântul Pavel, apoi pleacă cu Apostolul - care era în a treia călătorie misionară - la Ierusalim.

Îl regăsim urmând pe Sfântul Pavel în călătoria forţată spre Roma şi-n întâia sa captivitate (Faptele Apostolilor XXVII, 1-XXVIII, 16; şi Col. IV, 14). De asemenea, în a doua închisoare, îl întâlnim pe Luca, din nou, lângă marele Său învăţător. «Numai Luca este cu mine» spune Pavel (II Tim. IV, 11). Deci Luca a fost un ucenic apropiat, dezinteresat şi sincer al Sfântului Pavel a cărui învăţătură şi-a însuşit-o şi ale cărui misiuni le-a redat cu o rară fidelitate.

După moartea Apostolului, se crede că Luca ar fi predicat Evanghelia în Dalmaţia, Galia, Italia şi Macedonia şi a murit

în Ahaia, într-o vârstă înaintată, 73-84 de ani, şi a desfăşurat o activitate misionară intensă. În anul 357 osemintele sale au fost transportate la Constantinopole din ordinul împăratului Constanţiu şi depuse la Biserica Sfinţii Apostoli. Părinţii Bisericii amintesc de Sfântul Evanghelist Luca. Astfel, Clement Alexandrinul (Stromate I, 21) pentru a întări unele afirmaţii, spune că «acestea sunt scrise în Evanghelia lui Luca». În sfârşit, un document de mare valoare, anume Fragmentul Muratori, de la sfârşitul secolului II atribuie Evanghelia a treia lui Luca medicul şi colaboratorul Sfântului Pavel. El se află şi în Lista canonică a Sfinţilor Părinţi: Atanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului şi Grigore de Nazianz. În mod indirect, se poate dovedi autenticitatea Evangheliei din folosirea şi citarea ei de către Părinţii Apostolici: Clement Romanul, Ignaţiu, Policarp, Epistola lui Barnaba şi Iustin Martirul.

Din însuşi cuprinsul Evangheliei putem deduce că ea aparţine lui Luca. Astfel, din prologul Evangheliei (I, 1-4) se spune că autorul ei nu este un martor direct, un Apostol, ci un ucenic al Apostolilor. Limba în care este scrisă este acea a unui om cult. Expunerea cronologică a faptelor, contextul lor cu celelalte evenimente din istoria profană, dovedeşte o cultură extinsă. De asemenea, denumirea multor boli vindecate de Mântuitorul arătate cu termenul lor specific, denotă că e vorba de un specialist în ştiinţa medicală. În sfârşit, faptul că în Evanghelia a treia există multe fraze şi cuvinte asemănătoare cu acelea din scrierile Sfântului Pavel (instituirea Sfintei Euharistii, XXII, 19 ş.u. la fel cu I Cor. XI, 24 ş.u.) arată strânse legături şi influenţe pauline.

Toate acestea atestă că Evanghelia a treia are ca autor un ucenic al Sfântului Apostol Pavel, medic, cu o înaltă cultură profană şi cunoscător al scrierilor vremii sale, adică Luca medicul.

Limba Evangheliei este greaca, dialectul comun, la fel cu toate celalte Evanghelii. O limbă curată, elegantă, în care sunt înlăturate ebraismele grele. Este un artist al cuvântului.

Locul unde a fost scrisă Evanghelia a fost Roma. Aceasta o deducem din faptul că ea este dedicată lui Teofil, «prea puternicul» din Roma. Deci, nu putea fi scrisă în Palestina, cum pretind unii. Este scrisă înaintea Faptelor Apostolilor, care este a doua carte a lui Luca (Faptele Apostolilor I, 1) şi care a fost scrisă în anul 63, conform părerii generale a exegeţilor, datorită faptului că evenimentele scrise acolo se încheie în anul 63. Deci, Evanghelia a fost scrisă tot în anul 63, cu puţin înainte de Faptele Apostolilor.

Destinatarii şi scopul Evangheliei le arată însuşi autorul în prologul cărţii sale. «Deoarece, mulţi s-au încercat, spune el, să alcătuiască o istorisire despre faptele depline adeverite între noi, aşa cum ni le-au lăsat cei ce le-au văzut de la început şi au fost slujitori ai Cuvântului, am găsit şi eu cu cale prea puternice Teofile, după ce am urmărit toate cu de-amănuntul de la început, să ţi le scriu pe rând, ca să te încredinţezi despre temeinicia învăţăturilor pe care le-ai primit». (Luca I, 1-4). Aşadar, destinatarul este un oarecare Teofil, patrician roman, trecut de curând la creştinism. Scopul este întărirea acestuia în credinţa primită şi instruirea asupra învăţăturii la care aderase. El doreşte să-l convingă că viaţa şi faptele Domnului Hristos sunt adevărate, istorice, petrecute în faţa multor martori oculari, care le-au văzut şi trăiesc şi asupra cărora el a făcut amănunţite cercetări.

Dar scopul Evangheliei este mai larg, căci prin Teofil personaj real, el se adresează tuturor creştinilor, proveniţi dintre păgâni, arătând că Domnul Hristos a venit pentru mântuirea întregii lumi, că religia creştină este o religie universală. De aceea, genealogia Mântuitorului descrisă de el (III, 23-38) nu se opreşte la Avraam, strămoşul poporului evreu, ca la Matei, ci urcă până la Adam, din care se trage tot neamul omenesc. Dreptul Simeon spune că mântuirea ce-o va aduce pruncul «este gătită tuturor popoarelor» (II, 31).

În tot cuprinsul Evangheliei autorul se fereşte să întrebuinţeze vreun cuvânt ce ar putea jigni neamurile străine, căutând să micşoreze vina păgânilor la răstignirea Domnului Hristos şi arată că Pilat nu găseşte nici o vină acestuia (XXIII,

4), iar sutaşul care era de faţă la răstignirea Lui, mărturiseşte că Iisus Hristos a fost un om drept (XXIII, 47). Din toate acestea reiese că Evanghelistul Luca, ca un adevărat ucenic al Sfântului Apostol Pavel scrie Evanghelia sa cu *scopul de a arăta universalismul religiei creştine.*

Planul Evangheliei. Ea cuprinde 24 de capitole şi se împarte în patru părţi, precedate de un *prolog (I, 1-4)* unde se arată destinatarul şi scopul scrierii.

Urmează *Partea I, după prolog cap. I, 5-11* care este proprie numai lui Luca referitoare la bunăvestirea şi naşterea Sfântului Ioan Botezătorul şi a Domnului Hristos, precum şi la copilăria acestuia din urmă.

Partea a II-a (cap. III-IX, 50) istoriseşte activitatea Mântuitorului în Galileea.

Partea a III-a (cap. IX, 51-XIX, 27) descrie activitatea Domnului Hristos desfăşurată în Pereea şi în drum spre Ierusalim.

Partea a IV-a (cap. XIX, 28-XXIV) expune activitatea Domnului în Ierusalim, patimile, moartea, învierea şi înălţarea Sa la cer. Planul este asemănător în general cu al Evanghelistului Marcu, cu unele completări şi omisiuni.

CUPRINSUL EVANGHELIEI

Partea I (cap. I-II)

Istoria naşterii, copilăriei înainte-mergătorului şi a Domnului Hristos

Prologul, cap. I, 1-4 este foarte important, căci ne arată scopul scrierii, metoda de cercetare şi vederea largă a autorului. Scrierea este dedicată «prea puternicului Teofil», personaj cu rang deosebit în societatea romană şi care primise de curând credinţa creştină. Evanghelistul Luca scrie despre viaţa şi învăţăturile Domnului Hristos spre a-l întări în credinţă. Scrie cartea sa aşa precum s-au desfăşurat evenimentele - în mod cronologic - pe care le-a aflat de la

slujitorii Mântuitorului, deci martori oculari. Au mai scris şi alţii asemenea cărţi. Probabil este vorba de evangheliile sinoptice, anterioare, ale lui Matei şi Marcu. Spre a o scrie, Luca a făcut şi amănunţite cercetări proprii. În sfârşit, Luca scrie toate, de la început; adică el nu scrie numai viaţa Domnului Hristos, de la naştere, ci merge mai spre origini, începe cu vestirea naşterii Înaintemergătorului Său. Aici se vede optica mai largă a Evanghelistului Luca.

Cuprinsul propriu-zis al Evangheliei începe cu vestirea naşterii Sfântului Ioan Botezătorul (I, 5-25). Îngerul Gavriil se arată preotului Zaharia care era de rând la templu şi care tămâia în faţa altarului tămâierii, aşezat în partea a doua a templului, Sfânta. Îngerul îi vesteşte că Dumnezeu a ascultat rugăciunile sale şi ale soţiei sale Elisabeta şi le va dărui un prunc, pe care-l vor numi Ioan. Acesta va fi un prooroc, va duce o viaţă aspră şi va fi înaintemergătorul lui Mesia. Zaharia se îndoieşte şi cere un semn doveditor, spre adeverirea acestui fapt. Îngerul îi spune că va fi mut până la naşterea pruncului, ceea ce se şi întâmplă. Zaharia era un preot obişnuit şi nu avea funcţia de mare arhiereu, cum au socotit unii exegeţi.

După şase luni de la vestirea naşterii Sfântului Ioan Botezătorul, acelaşi înger Gavriil se prezintă către Fecioara Maria din Nazaretul Galileii, logodită cu Iosif şi-i *vesteşte Naşterea Domnului Hristos (I, 26-38).* El o anunţă solemn, că a fost aleasă de Dumnezeu să nască pe Mesia, prin umbrirea ei de către Duhul Sfânt, pentru care motiv, cel născut din ea se va numi Fiul lui Dumnezeu. Ca dovadă, îngerul aminteşte şi anunţarea făcută anterior Elisabetei, rudenia ei, că va naşte un prunc. Sfânta Fecioară primeşte cu smerenie, înţelegând despre cine este vorba din cunoştinţele sale privitoare la Mesia, cel prezis de profeţi. Auzind că ruda sa mai în vârstă va naşte, *Sfânta Fecioară îi face o vizită Elisabetei (I, 39-45),* spre a-i fi de ajutor. La intrarea Sfintei Fecioare, pruncul din pântecele Elisabetei se mişcă, iar aceasta printr-o descoperire divină, înţelege faptul minunat petrecut cu Sfânta Fecioară în Nazaret şi o salută cu cuvinte deosebite ca pe Maica mult aşteptatului Mesia. *Sfânta Maria îi răspunde printr-o cântare*

inspirată (I, 46-56), lăudând pe Dumnezeu pentru harul revărsat asupra ei şi pentru cinstea acordată, pentru care o vor binecuvânta toate neamurile. Ea cinsteşte pe Dumnezeu pentru minunile şi binefacerile arătate faţă de poporul evreiesc şi pentru îndeplinirea profeţiilor mesianice. Este o cântare care întrece mult pe acelea ale Deborei (Jud. V) şi a Anei, mama lui Samuel (I, Regi II, 1-10). Sfânta Fecioară rămâne aproape trei luni la ruda sa. După plecarea ei se *naşte Sfântul Ioan Botezătorul* (I, 57-80), la a cărui tăiere împrejur se deschide şi gura părintelui său Zaharia, când i se dă numele de Ioan. Cu această ocazie, preotul Zaharia printr-o proorocire (I, 67-790 mulţumeşte lui Dumnezeu pentru îndeplinirea proorocilor mesianice către poporul iudeu şi pentru trimiterea înaintemergătorului lui Mesia, în persoana fiului său, arătând şi rolul acestuia ca pregătitor al venirii Mântuitorului. Zaharia, preotul, ca şi Fecioara Maria, prin cântările lor, amintesc ideile esenţiale ale Vechiului Testament relative la Mesia. Sfântul Ioan nu a rămas prea mult în casa părintească, ci de tânăr se retrage în pustiul Iordanului, pregătindu-se prin rugăciuni şi meditaţii pentru marea sa misiune.

După informaţiile despre Sfântul Ioan Botezătorul, Evanghelistul istoriseşte *Naşterea Domnului Hristos* (II, 1-20), care nu se întâmplă în Nazaret, ci în Betleem, unde Sf. Fecioară, împreună cu Iosif, pleacă spre a se înscrie, după porunca împăratului roman, care hotărâse un recensământ. Recensământul se execută de către proconsulul Siriei, Qvrinius, la care era alipită Iudeea. Mântuitorul se naşte într-o peşteră ce servea ca staul de vite, de lângă Betleem, din lipsă de locuri în oraş. Cu această ocazie, un înger se arată unui grup de păstori, vestindu-le marea bucurie a naşterii lui Mesia, pe care-L vor afla în staul, iar în văzduh apare o ceată de îngeri cântând o frumoasă cântare ce anunţă mesajul Mântuitorului, adus întregii lumi: slavă lui Dumnezeu şi pace şi bunăvoire între oameni. După plecarea îngerilor, păstorii vin şi se închină pruncului, istorisind cele spuse de înger. La *opt zile noul născut este tăiat împrejur (II, 21)* şi i se pune numele Iisus, adică Mântuitor, conform vestirii îngerului Gavriil. *La patruzeci de zile este adus la templu (II, 22-38),* de

părinţii Săi, «ca să-L pună înaintea Domnului» (v. 22) şi să dea jertfă (v. 24), pentru curăţirea mamei. Aici, un bătrân drept şi temător de Dumnezeu, anume Simeon, printr-o descoperire divină, vede în pruncul Iisus pe viitorul Mesia şi luându-L în braţe, rosteşte o inspirată cântare, mulţumind lui Dumnezeu pentru că i s-a dat prin harul divin marele prilej de a vedea pe Mesia.

Totodată el arată şi marile binefaceri ce le va aduce Mântuitorul neamurilor: luminarea din negura păcatelor şi lui Israel mare slavă. El mai prezice că Mântuitorul, prin învăţătura Sa, va împărţi pe oameni în credincioşi şi necredincioşi, le va arăta dreptatea şi va mustra răutatea lor, iar mama Sa va avea de suportat durerile trecerii sabiei prin sufletul ei (v. 35). De asemenea, o bătrână văduvă Ana, care servea lui Dumnezeu zi şi noapte şi slăvea şi ea pe Dumnezeu, pentru prunc, se adaugă grupului.

Evanghelistul Luca omite o serie de fapte istorisite de Matei, care urmează după prezentarea la templu, ca: închinarea magilor, fuga în Egipt, uciderea pruncilor de către Irod, reîntoarcerea familiei sfinte în Nazaret. El istoriseşte, imediat, *vizita Mântuitorului cu părinţii Săi la Ierusalim, la vârsta de 12 ani (II, 41-52)*, unde, după trecerea celor şapte zile, părinţii Săi vor să se reîntoarcă la Nazaret fără să ştie că Fiul lor lipseşte. El rămăsese în curtea templului între învăţaţii de acolo pe care uimeşte cu întrebările şi răspunsurile lui. Când mama Sa îl găseşte, după trei zile de căutare şi-l mustră, pentru ce nu i-a urmat, răspunsul Domnului Hristos este tot atât de profund. Discuţii din templu cu învăţaţii ne arată - după unii exegeţi - că Mântuitorul învăţa legea, să scrie şi să citească, ca toţi copiii de vârsta lui care se pregăteau să primească majoratul ebraic (bar miţva), iar adâncimea răspunsurilor vădeşte divinitatea Sa. Faptele istorisite în partea I-a se găsesc numai la Evanghelia după Luca.

Partea a II-a (cap. III-IX, 50)

Activitatea Mântuitorului în Galileea

Cap. III - În misiunea Domnului Hristos, Sfântul Ioan Botezătorul a avut un rol important: el I-a pregătit calea şi L-a

botezat. De aceea, ca o parte introductivă la activitatea Mântuitorului, Evanghelistul Luca începe prin *predica Sfântului Ioan Botezătorul (III, 1-18)*. El îşi începe predica în anul al XV-lea al domniei lui Tiberiu, Irod Antipa, fiind tetrarh al Galileii şi Pereii, fratele său Filip, tetrarh al Ituriei şi Ponţiu Pilat procurator al Iudeii. Deci, Palestina era o provincie romană, subjugată politiceşte şi din punct de vedere moral adânc decăzută. De aceea, în aceste momente de criză politică şi morală, predica Sfântului Ioan Botezătorul din pustiul Iordanului se adresa tuturor locuitorilor, îndemându-i să se pocăiască. Mai ales, el se adresa fariseilor şi cărturarilor, sfătuindu-i să părăsească mândria şi celelalte păcate, să facă fapte bune şi să se boteze, spre a putea primi pe Mesia. El se adresa tuturor categoriilor sociale, precum şi către vameşi şi ostaşi, arătându-le fiecăruia ce să facă. Cuvântările sale aveau un pronunţat caracter moral şi social. Sfântul Ioan îndrepta atacuri directe împotriva regelui Irod Antipa care se căsătorise cu femeia fratelui său Filip, pentru care motiv el este prins şi închis de acesta. Dar, înainte de a fi închis, *Sfântul Ioan Botezătorul botează pe Mântuitorul (III, 21-22)*, în râul Iordanului.

Cu acest prilej Domnul Hristos este proclamat Fiul lui Dumnezeu prin glasul Părintelui ceresc, iar Duhul Sfânt, coborât peste capul Său, arată poporului că El posedă puterea divină de a îndeplini rolul său mesianic. Domnul Hristos avea vârsta de 30 de ani, vârstă potrivită rolului său.

Importanţa rolului mesianic, îl determină pe Evanghelist de *a-i reda spiţa genealogică (III, 23-38)*, în mod ascendent urcându-se de la Iosif, până la Adam, pe linia mamei, după cei mai mulţi exegeţi - din care se trage tot neamul omenesc, căci *Domnul Hristos*, conform scopului Evanghelistul, *a venit să mântuiască tot neamul omenesc*. Evanghelistul spune că Iisus «se socotea» a fi fiul lui Iosif, însă de fapt El era fiul Mariei. Pe aceasta o scoate în relief totdeauna şi pe linia neamului ei se ridică, cu nume deosebite până la David, pe care îl avea ca strămoş comun cu Iosif şi apoi la Avraam şi Adam. *Matei, în*

genealogia sa, semnalează regii lui Israel, Luca strămoşii femeii, mai obscuri. Ambele liste sunt istorice, reale, arătându-se că pe ambele linii Mântuitorul descinde din David, Avraam şi în ultimă instanţă din Adam.

Cap. IV, începe cu: *Ispitirea Mântuitorului de către diavolul (IV, 1-13)*. Căci Domnul Hristos înainte de a-şi începe activitatea publică este ispitit de diavolul, - ca şi odinioară strămoşul nostru Adam, dar, desigur cu un rezultat complet diferit: Adam, învins, Iisus învingător. Diavolul ÎL ispiteşte pe Domnul Hristos pentru a-L face să păcătuiască, să i se supună şi să-L îndepărteze de la misiunea Sa. Cele trei ispitiri sunt asemănătoare cu cele descrise de Matei (IV, 1-10), dar deosebite ca ordine, ca situare. Ispitirea a doua de la Luca (de pe muntele înalt şi invitarea de a i se închina), la Matei era situată la sfârşit. Şi în adevăr, aceasta este cea hotărâtoare, căci atunci Mântuitorul spune: «Mergi înapoia mea satano». Se presupune deci, că atunci diavolul l-a părăsit pe Domnul Hristos. Ordinea situării de la Matei este cea exactă.

După ispitire şi după închiderea Sfântului Ioan Botezătorul, Mântuitorul se reîntoarce în Galileea şi învaţă în sinagogi fiind slăvit de toţi. Faima şi-o căpătase datorită faptului că mai săvârşise minuni aici şi la Ierusalim (Ioan cap. II-IV). *Predica Mântuitorului în Nazaret (IV, 16-30)* o prezentă în sinagoga de acolo comentând o serie de versete din Isaia (LXI, 1-2), referitor la timpurile mesianice şi pe care Iisus le aplică la Sine. Locuitorii din Nazaret preţuiesc felul său de a învăţa, elocvenţa Sa, dar originea modestă pe care i-o cunoşteau, îi determină să-l respingă mesianitatea. De aceea, Domnul Hristos nu face acolo nici o minune. În *Capernaum (IV, 31-44)*, unde-şi fixează reşedinţa, învaţă poporul cu multă măiestrie şi putere, vindecă un demonizat într-o sinagogă, pe soacra lui Petru şi tămăduieşte de friguri şi încă mulţi demonizaţi şi bolnavi.

Mântuitorul, ştiind că opera Sa va trebui continuată şi după plecarea Sa din lume, îşi alege o serie de Apostoli care trebuiau să-i fie urmaşi. *Chemarea primilor patru ucenici (V, 1-11)* o istoriseşte Evanghelistul Luca mai amănunţit decât

Matei (IV, 18-22) şi decât Marcu (I, 16-20). Căci înainte de alegere, Domnul Hristos învaţă lumea dintr-o corabile de pe lacul Ghenizaret, îl sfătuieşte pe Petru să arunce mai în adânc şi să vâneze peşte, cu care ocazie se prinde un mare număr de peşti. În urma acestei minunate pescuiri sunt chemaţi: Petru şi Andrei, Iacov şi Ioan. Tot în acest răstimp *vindecă un lepros (V, 12-16) pe care-l trimite să se arate preoţilor*. Apoi, în *Capernaum vindecă un paralitic (V, 17-26)*, adus de prietenii săi pe un pat şi coborât în casă prin acoperiş. Tot în Capernaum, Domnul Hristos *cheamă ca Apostol pe Levi (Matei) (V, 27-39)*, vameşul oraşului în casa căruia iau parte la un prânz dat de acesta. Aici, Mântuitorul lămureşte rostul venirii Sale, care este mântuirea păcătoşilor, arătând totodată că este o mare deosebire între posturile din Legea veche şi acelea ale învăţăturii Sale.

Fariseii sunt nemulţumiţi de atitudinea Mântuitorului faţă de practicile şi ritualismul lor şi mai ales pentru că alesese un Apostol dintre vameşi. De aceea, ei îl atacă cu ocazia *smulgerii spicelor de către ucenici (VI, 1-5)*, într-o zi de sâmbătă, pentru că erau flămânzi. Fapta se repetă, când în sinagogă, *Domnul Hristos vindecă un om cu mâna uscată (VI, 6-11)*, tot în zi de sâmbătă. El arată atunci cu dovezi din Scriptură (I Regi XXI, 1-5) că sâmbăta poate fi călcată, în cazuri de trebuinţe strict necesare vieţii şi pentru săvârşirea faptelor milostive. Fariseii şi cărturarii văzând că nu-i pot sta împotrivă, prin cuvânt, s-au hotărât să-L omoare.

Mântuitorul, ştiind că fariseii nu-I vor primi învăţătura, îşi alege un grup de ucenici care să-I continue opera. De aceea, după o noapte de rugăciune şi meditaţie în munte, *El alege definitiv pe cei doisprezece Apostoli (VI, 12-19)*, dintr-un număr mai mare de ucenici, după care, în faţa lor şi a unei mari mulţumi din Galileea, şi din afară, rosteşte *Cuvântarea fericirilor (VI, 20-49)* care este aceeaşi ca şi cea de la Matei, însă Evanghelistul Luca a omis din ea acele locuri care priveau mai mult pe evrei, adică comparaţia dintre Legea veche şi cea nouă. Numărul fericirilor după Luca este de patru, însoţite cu patru blesteme, pentru a fi scoase mai bine în evidenţă. Se menţin în expunerea cuvântării, toate acele

maxime şi învăţături morale valabile şi pentru lumea greco-romană căreia se adresa Evanghelistul Luca. Predica de pe munte, la Luca, este mai fragmentară, dar mai caldă şi mai părintească. La Matei este mai sistematică, asemănătoare cu un cod de legi.

Cap. VII, începe cu *vindecarea slugii sutaşului (VII, 1-10)*. Când Mântuitorul intră în Capernaum, un sutaş prozelit trimite la El anumiţi bătrâni ai iudeilor să-l roage să vină spre a-i vindeca o slugă care zăcea. Apropiindu-se Iisus de casa sutaşului, acesta trimite anumiţi prieteni spre a-L opri să vină acasă la el ci, numai cu cuvântul, de la distanţă să-i vindece sluga căci El posedă această putere. Mântuitorul, vindecă sluga şi laudă credinţa sutaşului, care întrece pe a multor iudei. Şi Matei istoriseşte această minune (VIII, 8-13), dar el afirmă că cel care L-a rugat a fost însuşi sutaşul. Faptul istorisit de Luca pare mai verosimil. După această vindecare, Mântuitorul ieşind din Capernaum şi apropiindu-se de o cetate, Nain, întâlneşte un convoi mortuar, care ducea să îngroape pe fiul unic al unei văduve. Mântuitorul înduioşat de durerea mamei, opreşte convoiul şi porunceşte tânărului să se scoale. Astfel, *înviază pe tânărul văduvei din Nain (VII, 11-17)* spre mirarea şi chiar frica poporului, înţelegând că Dumnezeu le-a trimis pe profetul promis. MInunea este proprie lui Luca.

Auzind de minunile săvârşite de Mântuitorul, Ioan Botezătorul, fiind în închisoare, *trimite pe unii din ucenicii săi la Mântuitorul să-L întrebe dacă El este Mesia (VII, 18-35)*. Domnul Hristos săvârşeşte în faţa trimişilor câteva vindecări de bolnavi şi apoi le spune ucenicilor lui Ioan, să istorisească ce au văzut, adică orbii văd, şchiopii umblă, surzii aud (Isaia XXIX, 18). Apoi, aduce un elogiu Sfântului Ioan, Înaintemergătorul Său, în care fariseii nu au crezut nici în el, nici în botezul lui, precum nu cred nici în activitatea Sa mesianică. Acest fapt este istorisit şi de Matei (XI, 1-19).

În continuare, Evanghelistul Luca istoriseşte *ungerea lui Iisus cu mir de către o femeie păcătoasă (VII, 36-50)* în casa unui fariseu, unde fusese invitat la un prânz. Fariseul nu admite faptul, în cugetul său şi socoteşte că Mântuitorul nu

ştie că femeia este păcătoasă. Pentru a răspunde gândurilor fariseului, Domnul Hristos rosteşte *pilda celor doi datornici*, care se află numai la Luca. Aici se arată că doi oameni datorau stăpânului lor două sume de bani diferite: unul o sumă foarte mare, iar celălalt o sumă mai mică. Stăpânul îi iartă pe amândoi. Desigur, că acel căruia i s-a iertat suma mai mare va iubi mai mult pe stăpân. De aceea şi femeia care-l unsese cu mir, care probabil era mai păcătoasă ca alţii, şi-a arătat afecţiunea faţă de El, mai profund. Drept concluzie, Mântuitorul îi face cunoscut public femeii, că i s-au iertat toate păcatele. Ungerea cu mir, istorisită aici este specifică lui Luca. Cea din preajma Paştilor, relatată de Matei (XXVI, 6-13) şi Ioan (XII, 3-8) este a doua ungere precum afirmă majoritatea exegeţilor[4].

Cap. VIII istoriseşte chiar de la început un fapt care se află numai la Luca, anume: *Mântuitorul Hristos în activitatea Sa era urmat de un grup de femei (VIII, 1-3)*, care Îl ajutau din bunurile lor şi-L slujeau, uşurând grijile materiale ale Sale şi ale Apostolilor Săi. Unele din ele fuseseră vindecate de anumite boli, ca Maria Magdalena - adică din localitatea Magdala de lângă lacul Antipa, Suzana etc. Pe ele le vom întâlni mai târziu la patimile, moartea şi învierea Domnului. Urmează *pilda semănătorului (VIII, 4-15)*, referitoare la împărăţia lui Dumnezeu, unde se arată poziţia sau atitudinea sufletului omenesc faţă de primirea învăţăturii Mântuitorului, pildă istorisită şi de Evanghelistul Matei (cap. XIII), în grupul celor şapte pilde. Luca reţine dintre acestea numai trei: cea a semănătorului, pilda grăuntelui de muştar şi a aluatului, ultimele două istorisite mai târziu (XIII, 18-21).

Pasajul cu *mama şi rudele lui Iisus (VIII, 19-21)*, care urmează, nimic deosebit de Matei (XIII, 46-50) şi Marcu (III, 31-35). La fel şi în minunea potolirii furtunii de pe mare (VIII, 22-25), istorisită de Matei (VIII, 23-27). *Vindecarea demonizatului din ţinutul Gherghesenilor (VIII, 26-39)* este asemănătoare cu cea de la Marcu (V, 1-19), adică vorbeşte despre un singur demonizat şi nu despre doi, ca la Matei (VIII,

---

4 Cf. L. Cl. Fillion, Evangile selon Saint Luc, Paris, 1889, p. 160.

28-34). Luca și Marcu se referă la demonizatul cel mai violent. Cât privește ținutul Ghergheseniilor de la Luca și cel al Gadarenilor de la Matei, faptul nu constituie o contradicție, căci este aceeași localitate la sud-est de lacul Ghenizaret. Ținutul Gadarenilor își are numele de la vechiul oraș Gadara care făcea parte din reuniunea celor zece orașe, numite Decapolis, iar ținutul Gherghesenilor se numea după orășelul mai mic Gherghesa, nu departe de țărmul lacului Genizaret[5]. *Învierea fiicei lui Iair și vindecarea femeii bolnavă de doisprezece ani (VIII, 41-56)*, minuni strâns unite între ele, sunt aceleași ca și la Marcu (V, 21-43) care-i mai complet (cf. Matei IX, 18-26).

Pentru instruirea cât mai completă a ucenicilor Săi, *Domnul trimite pe cei doisprezece Apostoli (IX, 1-10)*, într-o misiune limitată, de probă, dându-le o serie de instrucțiuni, mult mai reduse decât la Matei (X, 1-42). Sfaturile pe care vor trebui să le urmeze după învierea Sa lipsesc. Instrucțiunile privesc rolul lor modest de acum, căci după câteva săptămâni Apostolii se reîntorc.

După reîntoarcerea Apostolilor, Domnul Hristos a trecut lacul Tiberiadei, împreună cu ei, ajungând în niște locuri pustii, în apropiere de Betsaida-Iulia. Mulțimile l-au urmat și aici, iar din lipsă de mâncare, în adânca Sa milă pentru popor, *Domnul Hristos înmulțește în mod minunat pâinile(IX, 12-17)*, săturând 5000 de oameni cu cinci pâini și doi pești. Evanghelistul Luca omite o serie de fapte care urmează înmulțirii pâinilor (Matei XIV, 22-XVI, 12; Marcu VI, 45-VIII, 26) adică umblarea pe mare a Mântuitorului, discuția cu fariseii cu privire la curățirea exterioară, vindecarea fiicei chananeencii, a doua înmulțire minunată a pâinilor și săturarea a 4000 de oameni cu șapte pâini, și urmează imediat, faptul important al *mărturisirii lui Petru (IX, 18-21)*. Istorisirea mărturisirii este mai redusă decât la Matei (XV, 13-19). Nu se amintește locul unde s-a produs faptul, ci se adaugă amănuntul că înainte de mărturisire, Mântuitorul se roagă. După mărturisire și *vestirea patimilor Sale pentru*

---

5 *Cf. Dr. Vasile Gheorghiu, Sfânta Evanghelie după Matei, p. 314.*

prima oară (IX, 22), amintind și suferințele pe care le vor avea de îndurat cei care-i vor urma (IX, 23-27). El arată că aceste suferințe au o valoare mai mică decât viața veșnică pe care o vor dobândi prin învățătura Sa.

Urmează, *Schimbarea la față a Domnului Hristos (IX, 28-36)*, asemănătoare cu istorisirea de la Matei (XVII, 1-13) și Marcu (IX, 2-13), fără pasajul referitor la situația profetului Ilie. Schimbarea la față s-a îndeplinit în timpul nopții, căci ei s-au pogorât din munte «în ziua următoare» (vers. 37), când *Mântuitorul a vindecat un copil demonizat (IX, 38-43)*, minune istorisită și de ceilalți doi evangheliști sinoptici. Domnul Hristos vestește pentru *a doua oară patimile Sale (IX, 44) și-i învață pe Apostolii Săi (IX, 45-50)* modestia, smerenia, mila și ajutor față de săraci, căci nu înțelegeau sensul patimilor Sale și se certau asupra primelor locuri în împărăția mesianică. De asemenea, îi învață să fie împăciuitori și toleranți *(IX, 49-50)*. Cu aceste sfaturi se termină partea a doua.

Partea a III-a (cap. IX, 51 - XIX, 27)

Activitatea Mântuitorului în drum spre Ierusalim și Pereea

Faptele istorisite în această parte se află numai la Evanghelistul Luca. În ea se descrie activitatea Domnului Hristos din Samaria și Pereea, până în preajma patimilor Sale, perioadă care ocupă un răstimp de câteva luni. În această perioadă predomină cuvântările Mântuitorului și discuțiile, iar faptele servesc mai mult să arate ocaziile care dau naștere la discuții.

Cap. IX se termină cu călătoria Mântuitorului spre Ierusalim și *trecerea Sa printr-un sat din Samaria (IX, 52-56)*, când samaritenii nevoind să-l găzduiască, din cauza urei dintre iudei și samarineni, Apostolii Săi, Iacov și Ioan cer să-i pedepsească, cu foc din cer. Domnul Hristos îi mustră că încă nu au înțeles spiritul tolerant al învățăturii Sale. În drumul Său, *un cărturar vrea să-L urmeze (IX, 57-58)*, socotind că

vrea să întemeieze o împărăţie politică, dar Mântuitorul îl refuză, arătându-i că a-L urma înseamnă a îmbrăţişa sărăcia. De asemenea, El refuză pe unul din ucenicii Săi să plece să-şi îngroape pe tatăl său (IX, 57-62), arătându-i prin acesta că misiunea de Apostol cere abnegaţie şi jertfă. Aceste două fapte sunt amintite şi de Matei (VIII, 19-22) în alte împrejurări.

Cap. X începe cu: *trimiterea de către Domnul Hristos a celor şaptezeci de ucenici ai Săi (X, 1-24)* într-o misiune de probă în diferite sate dinaintea Sa, spre a uşura răspândirea învăţăturii Sale. Trimiterea celor şaptezeci este proprie lui Luca, dar sfaturile şi harismele date se aseamănă foarte mult cu acelea date celor doisprezece Apostoli, istorisite de Matei (X, 1-42). La întoarcere, ei istorisesc Mântuitorului bucuria şi succesele lor, mai ales prin vindecarea demonizaţilor. Domnul Hristos le aminteşte că El i-a urmărit prin puterea Sa divină - profetică - şi a văzut micşorându-se puterea demonilor, a ucenicilor lui Lucifer - cel de odinioară a căzut din cer din cauza mândriei sale şi la a cărui cădere El a fost martor în virtutea preexistenţei Sale.

De asemenea, Hristos le arată răsplata ce o vor primi pentru munca lor de misionari şi mulţumeşte Părintelui ceresc pentru puterea dată acestor oameni simpli de a răspândi învăţătura Sa. Aceştia au privilegiul de a fi contemporani şi apropiaţi Mântuitorului, aşa cum vechii profeţi şi înţelepţi n-au fost.

În călătoria Sa, la un popas, Domnul Hristos este întrebat de un legiuitor ce trebuie să facă spre a moşteni Împărăţia cerurilor? Mântuitorul îi răspunde că trebuie să îndeplinească cele mai importante prescripţii ale legii: iubirea lui Dumnezeu (Deut. VI, 5) şi a aproapelui (Lev. XIX, 18). Însă Legiuitorul nefiind complet lămurit asupra noţiunii de aproape şi Domnul Hristos ştiind că în Vechiul Testament sub numele de aproape se înţelegea numai aceia de un neam cu iudeii, rosteşte cu această ocazie pilda *Samarineanului milostiv (X, 25-37)*. În această pildă se arată cum un om căzut între tâlhari, este bătut şi maltratat, şi lăsat aproape mort. Acesta este salvat nici de un preot şi nici de un levit, care au trecut pe lângă el, ci de un

samarinean, care l-a pus pe asinul său, după ce i-a legat ranele şi l-a dus la o casă de oaspeţi, plătind pentru îngrijirea lui. Prin această pildă cu caracter moral, se arată că orice semen al nostru căzut în necaz, trebuie ajutat, indiferent de neam, căci el este aproapele nostru. În acest mod Domnul Hristos extinde noţiunea de aproape la toţi oamenii, căci toţi sunt fraţii noştri. Capitolul se încheie cu vizita făcută de Mântuitorul în Betania, la casa prietenului Său Lazăr şi a surorilor lui *Marta şi Maria (X, 38-42)*. Aici, El şi Apostolii Săi sunt serviţi cu toată dragostea, dar fiecare dintre surori, îi serveau după temperamentul lor: Maria ascultând învăţătura Mântuitorului, iar Marta îngrijindu-se de pregătirea hranei. Domnul Hristos nu dezaprobă pe Marta, dar arată că pentru sufletul omenesc, preocuparea spirituală a Mariei este mai importantă că aceasta ajută într-o măsura mai mare pentru mântuirea sufletului.

În unul din popasurile Sale spre Ierusalim, cei şaptezeci de ucenici ai Mântuitorului îi cer să le dea un model de rugăciune spre a şti cum să se roage. El le dă drept model rugăciunea *Tatăl nostru (XI, 1-4)*. Este aceeaşi rugăciune pe care le-a dat-o şi celor doisprezece Apostoli (Matei VI, 9-13), care are în minus două cereri - a treia şi a şaptea - probabil pentru că ele se includ în celelalte. Cu această ocazie, Domnul Hristos rosteşte *pilda prietenului supărător* (XI, 5-13). Este vorba de un om oarecare ce vine la miezul nopţii la un amic al său, spre a-i cere trei pâini pentru unii tovarăşi de ai săi sosiţi de la drum. Cu toată supărarea produsă de cererea adresată, la un timp aşa de puţin potrivit, dar pentru stăruinţa şi îndrăzneala sa, el este satisfăcut. Cu atât mai mult va satisface Tatăl ceresc pe aceia care stăruiesc în rugăciune. Precum părinţii nu pot refuza pe copii în cererile lor, tot astfel Dumnezeu nu refuză pe aceia care se roagă la El cu stăruinţă. Mai departe, cu ocazia *vindecării unui demonizat mut (XI, 14-26,* când fariseii Îl acuză că scoate demonii cu ajutorul lui Beelzebul, El îi mustră, arătându-le că afirmaţiile lor sunt o imposibilitate morală. Această mustrare este istorisită şi de Matei (XII, 24-32) şi de Marcu (XII, 22-30). În continuare, Mântuitorul îi mustră că deşi văd minunile Sale zilnice, cer semne mai mari din natură, dar nu li se va da alt semn decât *semnul tipic*

prefigurativ al lui Iona (XI, 29-37), adică al morții Sale. Ninivitenii au crezut în Iona și s-au pocăit, iar ei nu cred și nu vor crede în El și vor fi pedepsiți. De aceea, îi îndemna să-și curățe sufletele de toate patimile pentru a putea fi conduși de o conștiință curată și a merge astfel pe căile cele drepte. Apoi, invitat fiind la masă de un fariseu și nespălându-și mâinile înainte de masă, El și ucenicii Săi, produce surpriza fariseului. Din aceste motive Domnului Hristos *rostește o cuvântare contra fățărniciei* și formalismul fariseilor (XI, 39-54), asemănătoare cu cea de la Matei (XXII).

În *cap. XII* se istorisesc o serie de sfaturi date de Domnul Hristos ucenicilor Săi și a unei mari mulțimi, după ieșirea de la prânzul fariseului. *Sfaturile se referă la fățărnicie, șovăială, încrederea în Dumnezeu, lăcomie (XII, 1-15)*. El se adresează întâi ucenicilor Săi, spunându-le să se ferească de aluatul fariseilor, adică de modul lor de a lucra, care-i plin de fățărnicie; să aibă încredere în Dumnezeu, care-i va sprijini în misiunea lor prin asistența Duhului Sfânt. Contra lăcomiei le spune *pilda bogatului căruia i-a rodit țarina (XII, 16-21)*, care în loc ca din prisosul bogăției să ajute pe săraci, se gândește să-și mărească hambarele. Din nenorocire în acea noapte avea să i se ia sufletul. De aceea, arată Mântuitorul, *omul trebuie să se încreadă în pronia divină (XII, 22-34)*, în trebuințele sale materiale și să nu depună toate eforturile sale numai spre a-și agonisi hrană și îmbrăcăminte, ci să aibă grijă de suflet, să facă fapte milostive spre a-și agonisi comoară în cer (cf. Matei VI, 19-32).

În legătură cu *vegherea (XII, 35-54)* le spune pilda cu slugile ce sunt veșnic gata în așteptarea stăpânului și cu iconomul care conduce bine slugile întru aceeași așteptare, adăugând că proporția pedepsei sau răsplății la judecată va fi în funcție de darurile încredințate fiecăruia de Dumnezeu și modul valorificării lor. În sfârșit, El aseamănă învățătura Sa cu un foc ce curăță păcatele oamenilor, dar din cauza căreia se vor ivi și multe dezbinări (XII, 49-53). El mustră pe farisei pentru că din minunile și semnele Sale nu pot să descifreze vremurile mesianice pe care le trăiesc (XII, 54-57).

Cap. XIII începe cu vorbirea Mântuitorului despre

necesitatea pocăinței (XIII, 1-9). Domnul Hristos este anunțat că anumiți galileeni au fost uciși de Pilat, tocmai când aduceau jertfe. Spre a îndrepta prejudecata că nu totdeauna o nenorocire individuală aduce pedeapsa divină; El arată că acești galileeni nu erau mai vinovați decât mulți dintre ei. Aceeași concluzie se desprinde și întâmplarea cu optsprezece inși peste care se dărâmase un turn - în Siloam. Ceea ce trebuie ei să învețe este pocăința neîntârziată. Pentru ilustrarea acestui fapt, Domnul Hristos rostește *pilda smochinului neroditor*, pe care stăpânul voia să-l taie, dar vierul îi mai cere o amânare, socotind că printr-o îngrijire deosebită va rodi. De aici învățăm și necesitatea faptelor bune, dar și îngăduința lui Dumnezeu. Pilda are un caracte moral. În urma *vindecării unei femei gârbove (XIII, 10-17)* în zi de sâmbătă, când fariseii Îl acuză de violarea legii, El răspunde că sunt unele cerințe ale vieții mai mari decât sâmbăta. *Pildele grăuntelui de muștar și a aluatului (XIII, 18-21)*, se află și la Matei (XIII, 31-33) și la Marcu (IV, 31).

În continuare, Mântuitorul învață că pentru dobândirea împărăției lui Dumnezeu este nevoie de o pregătire continuă, săvârșirea de fapte bune, desăvârșirea pe calea virtuții - a intra pe poarta cea strâmtă - căci numai în viața de aici se pot săvârși fapte bune, în viața de dincolo nu se poate face nimic pentru mântuire.

La anunțul unor farisei că Irod Antipa caută să-L omoare și deci, trebuie să fugă, Domnul Hristos le răspunde că știe intențiile lui Irod, dar că acesta nu-L poate omorî, El trebuind să moară în Ierusalim (XIII, 31-33). Capitolul se termină cu o mustrare adresată Ierusalimului, care omoară pe profeți și pe care Domnul Hristos a încercat să-l mântuiască dar fiii săi n-au voit. Pentru aceasta, el va fi distrus. Aceste versete se află și la Matei înainte cuvântării eshatologice și sunt mai bine situate acolo (Mat. XII, 37-39), în contextul folosit de Evanghelistul Matei.

Și începutul *cap. XIV* istorisește încă o dată valoarea milosteniei și a dragostei pe care o arată Mântuitorul față de porunca sâmbetei, cu ocazia *vindecării unui bolnav ce suferea de idropică (XIV, 1-6)*. Invitat la un prânz de către un fariseu

într-o zi de sâmbătă, El vindecă acolo un bolnav ce suferea de idropică, motivând că dacă un bou cade într-o fântână sâmbăta, el trebuie scos, cu atât mai mult trebuie salvat un om, care este mai mult decât un animal. Cu această ocazie, El *îndeamnă pe farisei la smerenie și milostenie (XIV, 7-14)*, arătându-le ca la prânzuri să nu se mai așeze în primele locuri, iar mesele trebuie făcute pentru săraci, spre a se arăta prin ele milostenia, pe care Dumnezeu o va răsplăti. Cu acest prilej, Domnul Hristos rostește *pilda despre Cina cea mare (XIV, 16-24)*. Astfel, El istorisește despre un om bogat care a făcut o cină mare, iar invitații săi nevenind nici unul, din diferite motive, stăpânul poruncește să se invite neputincioșii, orbii și șchiopii răspândiți pe ulițe.

Pilda are un caracter profetic, ce se referă la iudei care nu vor primi creștinismul dar pe care îl vor îmbrățișa neamurile. Această pildă, după cei mai mulți exegeți, nu este identică cu cea de la Matei (XXII, 2-14)[6].

În continuarea călătoriei, Mântuitorul învață mulțimile, cerându-le *lepădarea de sine (XIV, 25-33)* pentru toți cei ce-L vor urma, renunțarea la plăcerile vieții și chiar la iubirea propriei familii, spre a dobândi împărăția cerurilor. De asemenea, trebuie o deosebită judecată și cumpănire a lucrurilor, înainte de a se hotărî a fi ucenic al lui Hristos. Așa, precum cineva care vrea să zidească un palat și vede că nu are mijloace materiale renunță la plan; și după cum un rege care începând un război și vede că nu poate birui pe dușman, îi cere pace spre a nu cădea sclav, tot astfel oricine vrea să fie ucenicul Său, trebuie să primească orice renunțare. Ucenicii trebuie să fie exemplu în toate pentru semenii lor *(XIV, 34-35)*.

Cap. XV: Bunătatea lui Dumnezeu pentru cei păcătoși.

Pentru a arăta și motiva simpatia și grija Sa față de vameși și păcătoși, Domnul Hristos rostește cu ocazia călătoriei Sale, trei pilde de o rară frumusețe. În ele se arată bucuria lui Dumnezeu față de păcătoșii care se pocăiesc. Toate trei pilde

6 Cf. L. Cl. Filion, Evangile selon S. Luc., p. 269 și, Lusseau et Colomb Manuel d'études bibliques, p. 668, notă.

se aseamănă în concluziile lor: bucuria revenirii și primirii celui ce se căiește.

În *pilda despre oaia pierdută (XV, 4-7)* se arată marea bucurie pe care o resimte proprietarul a o sută de oi, care pierzând una, părăsește pe cele nouăzeci și nouă și o caută pe cea rătăcită. Aflând-o, o pune pe umeri și o aduce acasă, veselindu-se apoi cu prietenii săi. Tot astfel, continuă Mântuitorul, se bucură și Dumnezeu de revenirea unui păcătos pe calea cea adevărată. Pilda este istorisită și la Matei (XVIII, 12-14), însă este mai amănunțit descrisă de Luca. În strânsă legătură cu pilda amintită și având aceeași învățătură, este *pilda cu drahma pierdută (XV, 8-10)*. Aici, bucuria regăsirii drahmei pierdute este asemănătoare cu bucuria ce o au îngerii din ceruri din ceruri care sunt păzitorii oamenilor (Cf. Matei XVII, 10) pentru revenirea pe calea cea dreaptă a unui păcătos. În sfârșit, a treia pildă care are aceeași învățătură este *pilda fiului risipitor (XV, 11-32)*.

Această pildă este una dintre cele mai frumoase, mai impresionante pilde rostite de Mântuitorul. Este perla și coroana pildelor Sfintei Scripturi. Ea cuprinde trei personaje: un părinte și doi fii. Fiul mai mic își cere dreptul de moștenire și după ce i se dă, cheltuiește toată avuția în petreceri și desfrânări. Ajungând muritor de foame, plin de căință se întoarce la tatăl său, care-l primește cu mare bucurie, îi face un prânz și se veselesc, căci fiul pierdut, socotit mort, s-a reîntors. Fiul mai mare, care nu era acasă, reîntorcându-se și, auzind veselia în casa tatălui său și motivele ei, se supără pentru că tatăl său îl tratează mai bine pe fiul rătăcit și reîntors, decât pe el, care rămăsese acasă și fusese corect și drept.

Pilda fiului risipitor este un model de pocăință și întoarcere. În ea se arată treptele de rușine și decădere pe care le parcurge un păcătos până la ruina completă și treptele reîntoarcerii către Dumnezeu. Ea se împarte în trei părți: 1) vers. 11-16 arată pe fiul cel mic, care luându-și partea de avere, merge din decădere în decădere, până la ruina sufletească completă; 2) vers. 17-24 descrie căința și întoarcerea fiului risipitor, primirea de către părinte și bucuria

acestuia; 3) vers. 25-32 arată lipsa de înţelegere a fratelui mai mare şi aprecierea conduitei ambilor fii de către părinte. Din pildă se desprinde bucuria părintelui, adică a lui Dumnezeu pentru căinţa şi reîntoarcere omului păcătos.

Asupra acestui fapt sunt de acord toţi exegeţii. Interpretarea părţii a treia, adică a atitudinii fratelui mai mare, este mai greu de explicat. De aici, nu trebuie să înţelegem că Dumnezeu priveşte cu o dragoste mai mică pe credincioşii rămaşi drepţi toată viaţa lor. Fratele mai mare din pildă, fiind om, are o concepţie mai îngustă despre bunătate decât Dumnezeu, de aceea socoteşte că este tratată mai bine pocăinţa decât credincioşia. În mod indirect pilda condamnă atitudinea fariseilor care privesc cu ochi răi pe Mântuitorul ce primeşte cu atâta bucurie pe păcătoşii care se pocăiesc şi se întorc[7].

Cap. XVI stă în strânsă legătură cu cel precedent, tratând despre legătura strânsă dintre bogăţie şi sărăcie pe de o parte şi mântuire pe de altă parte, istorisindu-se două pilde: 1) *pilda iconomului nedrept (XVI, 1-8)* şi 2) *Pilda bogatului nemilostiv şi a săracului Lazăr (XVI, 19-31)*. În prima se istoriseşte cum un oarecare om avut, auzind că iconomul său este incorect, îl înştiinţează că-l va destitui şi-i cere socoteală. Acesta, până la lichidarea administraţiei sale, se înţelege cu datornicii stăpânului său să-i înapoieze mai puţin, iar restul să-l împartă, pentru a avea cu ce trăi după pierderea serviciului. Stăpânul aude şi-i laudă iscusinţa. După terminarea pildei, Mântuitorul adresându-se ucenicilor îi îndeamnă să procedeze cu aceeaşi iscusinţă în cele bune, precum a procedat iconomul în cele rele. Să fie tot aşa de înţelepţi şi sârguincioşi în dobândirea împărăţiei cerurilor, cum a fost iconomul în aranjamentul vieţii sale, după îndepărtarea din serviciu. Pericopa respectivă este mai mult un exemplu decât o pildă. Stăpânul este un om oarecare şi nu Dumnezeu, iar iconomul tot un om care poate fi şi creştin. Aici se recomandă iscusinţa ce trebuie folosită în lucruri bune, spirituale. Bogăţia este condamnată în cuvintele rostite de

7 Cf. Lusseau et Colomb, op. cit., p. 675.

Mântuitorul, care urmează *(XVI, 9-18)*.

În *pilda* următoare a *bogatului nemilostiv şi a săracului Lazăr (XVI, 19-31)*, Mântuitorul arată cum un om bogat petrece în această viaţă în desfătări, fiind complet insensibil la suferinţele unui om sărac şi bolnav, care zăcea la poarta sa. După moarte, bogatul suferă în iad, iar săracul de la poarta sa - Lazăr - se bucură în sânul lui Avraam. Încercarea bogatului de a-şi schimba soarta rămâne zadarnică. Săracul se învredniceşte de rai, de sânul lui Avraam. Din pildă se desprinde prăpastia care există între rai şi iad, care totuşi - învaţă Biserica noastră - se poate îmbunătăţi prin rugăciunile celor vii, a bisericii luptătoare. Se mai desprinde învăţătura că bogăţia trebuie folosită nu în petreceri, în desfrânări, ci în scopuri de binefacere. În acest mod, numai, bogatul ar putea scăpa de influenţa bunurilor materiale şi ar deveni moştenitor al împărăţiei lui Dumnezeu.

În *cap. XVII* se istorisesc o serie de îndemnuri şi scurte învăţături amintite de Domnul Hristos: *despre sminteli, iertare, credinţă şi slujire cu smerenie. Vindecarea celor zece leproşi şi despre Parusia Sa.* Astfel, Domnul Hristos arată că e un păcat foarte grav de a da semenului ocazie să păcătuiască *(XVII, 1-10)* prin exemplu sau îndemn. Pe aproapele nostru trebuie să-l iertăm ori de câte ori se căieşte şi-i dispus să se întoarcă. În privinţa credinţei, ea poate săvârşi lucruri foarte mari dacă este puternică.

În împlinirea datoriilor noastre către Dumnezeu, contrar învăţăturilor fariseilor, care se lăudau cu faptele lor, socotind că Dumnezeu le este dator, că trebuie să le răsplătească, este necesar ca noi să avem conştiinţa insuficienţei faptelor noastre, a numărului redus de fapte bune ce săvârşim şi să încercăm veşnic a le înmulţi, a ne desăvârşi.

În continuare, se istoriseşte *vindecarea a zece leproşi (XVII, 11-19)* de către Mântuitorul, în apropierea unui sat, vindecare săvârşită numai prin cuvânt. Dar, după ce s-au arătat preoţilor conform legii, numai unul dintre leproşi se întoarce la Domnul spre a-i mulţumi şi acela nu era iudeu, ci samarinean. În minunea respectivă observăm credinţa puternică a leproşilor, căci toţi au plecat să se arate preoţilor,

deşi nimic nu se schimbase în starea lor. Ei s-au vindecat pe cale. Faptul că numai un samarinean îşi arată recunoştinţa, înseamnă că creştinismul va fi primit mai mult de păgâni. La vindecarea trupească oferită leproşilor, Mântuitorul oferă samarineanului şi vindecarea sufletească.

La preocuparea vie a fariseilor despre *venirea împărăţiei lui Dumnezeu (XVII, 20-37)* Domnul Hristos le răspunde că împărăţia mesianică a şi sosit, este printre ei. Adică, ea a şi sosit prin predica Sa, dar nimeni nu observă[8]. Apoi, adresându-se ucenicilor Săi, El trece de la împărăţia Sa începută aici, la împărăţia mesianică pe care o va desăvârşi la *Parusia Sa (XVII, 22-37)*. Asupra modului instaurării ei, Evanghelistul Luca aminteşte câteva fapte spuse şi de Evanghelistul Matei în marea cuvântare eshatologică a Mântuitorului (Matei XXIV).

Cap. XVII, începe cu *pilda judecătorului nedrept (1-8) fiind o* urmare a vorbirii Mântuitorului despre Parusia Sa, în care ne învaţă stăruinţa în rugăciune. În ea se arată că un judecător, deşi nedrept, face totuşi dreptatea unei văduve, care stăruieşte în cererea ei dreaptă. Se aseamănă cu pilda prietenului supărător (Luca XI, 5-8). Însă acolo era vorba numai despre ascultarea unei rugăciuni, aici de a se îndrepta o stare rea, de a se face dreptate unei fiinţe fără sprijin. Pilda nu trebuie interpretata alegoric, ci ea este mai mult un exemplu. Dacă rugăciunea stăruitoare înduplecă pe un om rău, cu atât mai mult pe Părintele ceresc.

Pilda vameşului şi a fariseului (XVIII, 9-14) este de o rară frumuseţe şi o lecţie contra mândriei. Domnul Hristos zugrăveşte mândria întrupată într-un fariseu, care mergând să se închine nu face decât să se laude că nu are păcate, ca ceilalţi oameni, şi este superior unui vameş care stătea la uşa templului. Apoi, el îşi arată meritele prin post şi plata dijmei. În schimb, vameşul plin de căinţă şi smerenie, bătându-şi pieptul pentru păcatele sale, cere milă şi îndurare de la Dumnezeu. Pentru atitudinea de autoslăvire a fariseului, rugăciunea lui este respinsă de Dumnezeu, iar rugăciunea smerită a vameşului este bineprimită. Concluzia este clară:

8 Cf. Lusseau et Colomb, op. cit., p. 689.

Dumnezeu preferă pe un păcătos care se pocăieşte sincer, faţă de unul care respectă legea şi se laudă că este drept şi bun pentru acest fapt dispreţuind pe semen. Urmează episodul cu *binecuvântarea copiilor (XVIII, 15-17)*, unde se recomandă de a fi nevinovaţi sufleteşte ca pruncii, spre a se dobândi împărăţia lui Dumnezeu (Matei XIX, 13-15; Marcu X, 13-16). *Convorbirea cu tânărul bogat*, care totuşi se îndepărtează de Mântuitorul *(XVIII, 18-23)*, din cauza bogăţiilor sale; *învăţăturile Domnului Hristos în legătură cu bogăţia (XVIII, 24-27)*, care îndepărtează de împărăţia cerurilor; răsplata promisă Apostolilor *(XVIII, 28-30)* pentru că au părăsit toate şi I-au urmat; *vindecarea unui orb la intrarea în Ierihon (XVIII, 35-43)*, sunt amintite de Matei (XIX şi XX) precum şi la Marcu (X).

Cap. XIX istoriseşte *vizita Mântuitorului la Zaheu vameşul şi convertirea acestuia (XIX, 1-10) şi Pilda minelor (XIX, 11-27)*, cu care se termină partea a III-a a Evangheliei după Luca. În trecerea Mântuitorului Hristos prin Ierihon, Zaheu mai marele vameşilor auzind despre faima Sa şi atitudinea Sa binevoitoare faţă de vameşi, învinge ironiile concetăţenilor săi şi se urcă într-un dud, spre a-l vedea. Domnul Hristos îl zăreşte, cunoaşte credinţa sa şi-i spune că vrea să-l viziteze. Zaheu emoţionat Îl primeşte cu bucurie, dar mulţimea Îl dezaprobă că intră în casa unui om păcătos. La venirea Mântuitorului în casa sa, Zaheu declară că donează jumătate din averea sa săracilor, iar celor nedreptăţiţi de el le întoarce împătrit. Legea iudaică obliga a se întoarce îndoit. De aceea, Mântuitorul răspunde nemulţumiţilor de la început că El a venit să mântuiască pe păcătoşi, iar fapta lui Zaheu a fost grăitoare în acest sens. Episodul este propriu numai Evanghelistului Luca. Iudeilor care aşteptau ca odată cu intrarea în Ierusalim să instituie împărăţia mesianică, El le spune *pilda minelor (XIX, 11-27)*. Ea nu este aceeaşi cu pilda talanţilor de la Matei (XXV, 14-30), deşi urmăreşte acelaşi scop; de a arăta că harurile lui Dumnezeu, bunurile oferite de El fie fizice, fie sufleteşti, trebuie să fie valorificate. Ea mai arată că lumea va trebui să mai aştepte încă mult timp, până la venirea împărăţiei mesianice, în care timp ea trebuie să activeze şi să lucreze spre desăvârşirea ei.

Partea a IV-a (cap. XIX, 28 - XXIV, 53)

Activitatea Domnului Hristos în Ierusalim. Patimile, moartea și învierea Sa

Este partea cea mai importantă a Evangheliei, căci aici se arată mesianitatea și divinitatea Domnului, adică proslăvirea Sa prin patimile, învierea și înălțarea Sa la ceruri.

În această parte, Evanghelistul Luca este mai scurt decât Matei și Marcu, dar mai precis și cu unele amănunte amintite din când în când.

Intrarea în Ierusalim (XIX, 28-38), se face călare pe mânz de asină și în aclamațiile mulțimii. Fariseii îi cer să-și oprească ucenicii de la aclamații. Mântuitorul le răspunde că dacă vor tăcea ei vor striga pietrele (Avacum II, 11). Adică, prin aceste aclamații El își asumă demnitatea de Mesia, și ceea ce spune poporul este just. Apoi, *El deplânge soarta tristă ce trebuie s-o aibă Ierusalimul (XIX, 41-44)* din cauza necredinței locuitorilor lui. Cum s-a și întâmplat. Ajungând la templu *Mântuitorul alungă pe vânzători din curtea templului (XIX, 45-48).*

Cap. XX și XXI istorisesc *activitatea Mântuitorului și mai ales discuțiile cu fariseii din preajma patimilor.* La templu, Mântuitorul revine în câteva zile la rând, învățând poporul și având discuții cu fariseii. Astfel, *aceștia îl întreabă cu ce autoritate alungă pe vânzători din templu (XX, 1-8)*, iar Mântuitorul le răspunde, întrebându-i *de unde era botezul Sfântului Ioan Botezătorul*, la care ei nu au răspuns. Convorbirea aceasta se află și la Matei (XXI, 23-27) și Marcu (XI, 27-33). Cu această ocazie, Domnul Hristos rostește *pilda lucrătorilor de vie ucigași (XX, 9-19)*, care-i mai scurtă decât la ceilalți sinoptici (Matei XXI, 33-46); Marcu XII, 1-12).

În continuare se istorisește *ispitirea Mântuitorului de către* farisei și saduchei prin discuțiile asupra: 1) *plăți dajdiei către Cezar (XX, 20-26)* - care este și la Matei (XXII, 15-22) și la Marcu (XII, 13-17); 2) *întrebarea saducheilor despre învierea morților (XX, 27-40)*, este istorisită și la Matei (XXII, 23-33)

și la Marcu (XII, 18-27). În sfârșit, 3) Mântuitorul îi întreabă în legătură cu Mesia, pentru ce David îl numește Domn, deși îi este fiu *(XX, 41-44)*. (Și această întrebare există la ceilalți sinoptici - Matei XXII, 41-46); Marcu XII, 35-37).

După ce Domnul Hristos *remarcă gestul lăudabil al unei văduve care aruncă în cutia templului ultimii săi bani (XXI, 1-4)* fapt istorisit și de Evanghelistul Marcu (XII, 42-44). El *rostește cuvântarea eshatologică (XXI, 5-36)*, care este amintită și de ceilalți sinoptici (Matei XXIV, 1-51; Marcu, XIII, 1-37) și care se aseamănă mai mult cu aceea istorisită de Marcu. Totuși, există la Evanghelistul Luca unele fapte noi, ca și unele explicații amintite numai de el. Astfel, la vers. 20, «urâciunea pustiirii ce s-a zis, prin Daniil Proorocul», de la Matei (XXIV, 15) este explicat de Luca prin Ierusalimul «înconjurat de oști, atunci să știți că s-a apropiat pustiirea lui». Datorită acestei precizări s-au refugiat creștinii din Ierusalim «la venirea armatelor romane». Vers. 24 este un detaliu specific la Luca, prin care se arată robirea locuitorilor și distrugerea cetății. Printre semnele premergătoare sfârșitului lumii, Evanghelistul Luca semnalează năvălirea valurilor mării pe pământ la vuietul cărora mulți oameni vor muri de frică (vers. 25-26). Capitolul se încheie cu indicația că Domnul Hristos ziua învăța în templu, iar seara pleca cu Apostolii și o petrecea pe muntele Măslinilor.

Cap. XXII și XXIII cuprind: Patimile și moartea Mântuitorului. Cu o introducere la acțiunea dureroasă a patimilor Domnului Hristos, Evanghelistul istorisește *sfatul ascuns al fariseilor de a prinde pe Domnul și propunerea lui Iuda de a-l vinde acestora (XXII, 1-6).* După aceasta, urmează *Cina cea de taină (XXII, 7-23)* pe care au pregătit-o, precizează Evanghelistul Luca, Petru și Ioan - și instituirea Sfintei Euhastii - explicată și diferențiată mai clar la el, decât la ceilalți sinoptici (Luca XXII, 19020; Matei XXVI, 26-30; Marcu XIV, 22-25). Apoi urmează *cearta pentru întâietate* care intervine între Apostoli *(XXII, 24-27)* și sfatul lor dat de Mântuitorul de a se deosebi de stăpânitorii lumești conform învățăturii Sale, prin spiritul de slujire. Laudă devotamentul Apostolilor, care i-au urmat, anunțându-i că vor prânzi cu El

în împărăţia cerurilor, drept recompensă *(XXII, 28-30)*. *Anunţă pe Petru că se va lepăda de El (XXII, 31-34)*. Într-un mod deosebit decât ceilalţi sinoptici - căci în urma rugăciunii Mântuitorului, Apostolul se va pocăi şi va fi reprimit în apostolat. Le aminteşte *timpurile grele ce vor urma după răstignirea Sa (XXII, 35-38)*, din care pricină fiecare trebuie să-şi ia pungă şi traistă şi chiar sabie pentru apărare. Cât despre cele două săbii la care Apostolii se referă, ele erau probabil două cuţite sau chiar săbii, aduse de Apostoli din Galileea pentru orice pericol. Referitor la discuţia despre aceste două săbii (vers. 38), Domnul Hristos nu le admite ca arme de apărare, atunci câd va fi arestat, ştiind că Apostolii nu se pot apăra fiind puţini. În al doilea rând, El nu admite violenţa, cum se va vedea din mustrarea Sfântului Apostol Petru care a tăiat urechea slugii arhierelului. Cuvintele Sale, «sunt de ajuns», înseamnă că El vrea să curme discuţia cu această chestiune.

În *grădina Ghetsimani (XXII, 39-45)*, Luca istoriseşte amănuntele, că la rugăciunea Domnului Hristos, apare un înger care-L întăreşte, precum îngerii ne asistă şi pe noi în rugăciune (cf. I. Cor. XI, 10), iar picăturile Sale de transpiraţie se prefăceau în sânge. Urmează apoi: *arestarea Mântuitorului (XXII, 47-53), lepădarea lui Petru (XXII, 54-62)*, judecarea de către Sinedriu şi condamnarea Domnului în şedinţa de a doua zi a Sinedriului *(XXII, 66-71)*.

După judecarea de forul religios al iudeilor, Sinedriu, *Domnul Hristos este dus în faţa lui Pilat spre a fi judecat (XXII, 3-7)* . Evanghelistul Luca completează pe ceilalţi sinoptici, arătând că fariseii învinuiau pe Mântuitorul că răzvrăteşte poporul, dorind să se facă rege - vină politică. Se mai arată că Pilat a trimis pe Domnul Hristos la Irod Antipa, tetrarhul Galileii, spre a fi judecat, dar acesta nu-i găseşte nici o vină *(XXII, 7-12)*. În drum spre Golgota, Luca mai adaugă că femeile care-l însoţeau, plângeau pe Mântuitorul, iar El drept răspuns le anunţă nenorocirea prin care vor trece locuitorii Ierusalimului, la asediul acestuia de către romani (vers. 27-31).

La răstignirea Mântuitorului, unul dintre tâlhari îl

batjocoreşte, ca şi cei din jurul crucii Lui, iar celălalt îşi recunoaşte vina sa, mărturiseşte nevinovăţia lui Iisus, şi-L roagă să-l pomenească în Împărăţia Sa. Mântuitorul îi făgăduieşte intrarea în rai (vers. 43). La sfârşitul patimilor, Domnul îşi dă duhul, strigând că şi-l încredinţează în mâinile Părintelui ceresc (vers. 46).

După răstignire şi înmormântare, femeile s-au retras în cetate şi «sâmbătă s-au odihnit după lege» (vers. 56). Este ultimul sabat sărbătorit de creştini după legea iudaică. După aceasta se va sărbători ziua învierii, duminica.

Evanghelia a III-a se termină cu *cap. XXIV, unde se expune: Învierea Domnului Hristos, arătările Sale de după învierea Apostolilor şi Înălţarea Sa la cer*. Marea minune a Învierii Domnului este istorisită la fel, de cei patru Evanghelişti. Ei sunt de acord în liniile mari ale evenimentului, totuşi, diferă în amănunte şi se completează reciproc.

Astfel, Evanghelistul Luca istoriseşte că femeile mironosiţe venind duminica la mormânt spre a unge trupul Domnului Hristos cu miresme, *au găsit piatra răsturnată de pe uşa mormântului şi intrând n-au găsit trupul Domnului (XXIV, 1-3)*. Pe când ele se mirau, au apărut doi îngeri, vestindu-le că Mântuitorul a înviat (XXIV, 4-8), precum Însuşi a prezis. Femeile se duc la Apostoli şi-i anunţă despre acest fapt, dar ei nu le cred (XXIV, 9-11). Totuşi Apostolul Petru aleargă la mormânt şi-l află gol (XXIV, 12).

Evanghelistul Luca aminteşte *o arătare a Mântuitorului înviat*, proprie numai lui, *către doi din cei şaptezeci de ucenici, în drum spre Emaus (XXIV, 13-35)* - Cleopa şi, după tradiţie, însuşi autorului Evangheliei a treia. Pe cale, Mântuitorul se arată, fără a-l cunoaşte şi le demonstrează cu citate scripturistice - din Moise şi profeţi (Deut. XXI, 23; Isaia LIII; Ps. XV, 10 etc.) - că patimile şi învierea trebuiau să se întâmple, dându-se pe faţă la masă, prin frângerea pâinii. Ucenicii se reîntorc la Ierusalim şi istorisesc faptul Apostolilor. Descrierea amănunţită a întâmplării o face numai Luca. Marcu o aminteşte numai (Marcu XVI, 12).

Domnul Hristos, *se arată ucenicilor (XXIV, 36-46)* în

Ierusalim în timp ce ei discutau cu cei reîntorşi din Emanus, şi cărora le spuneau că Domnul a înviat şi s-a arătat lui Petru. Domnul Hristos îi asigură că este El cu adevărat şi nu un duh oarecare, iar spre încredinţare cere să-L pipăie şi mănâncă cu ei, nu din necesităţi fiziologice, căci avea corp spiritualizat, ci spre a le dovedi existenţa Sa reală. Le aminteşte şi lor o serie de texte scripturistice, privitoare la patimile şi învierea Sa. Le dă *instrucţiuni (XXIV, 47-49)*, spunându-le că trebuie să predice învăţătura Sa, la toate popoarele spre a fi martorii învierii Sale. Până la primirea Duhului Sfânt să rămână la Ierusalim. După acestea, Domnul Hristos îi scoate pe ucenicii săi în Betania, îi binecuvântează şi *se înalţă la cer (XXIV, 50-53)*. Acest ultim eveniment, Evanghelistul Luca îl va amplifica în Faptele Apostolilor (I, 9-11).

Importanţa Evangheliei. Ea este mai completă decât primele două, căci cuprinde fapte noi, proprii Sfântului Luca şi ne oferă o vedere mai largă asupra vieţii şi activităţii Mântuitorului. Evanghelistul Matei descrie pe Domnul Hristos ca adevărat Mesia Cel ce a împlinit profeţiile Vechiului Testament; Cel înfăţişat de Marcu este Fiul lui Dumnezeu, dovedit prin minunile ce săvârşeşte; Cel zugrăvit de Sfântul Luca este Fiul Omului care a pătimit şi moare pentru mântuirea tuturor oamenilor, indiferent de naţionalitate sau observarea legilor mozaice. Căci *tema Evangheliei Sale este universalitatea religiei creştine (XXIV, 46-47)* accentuată mai mult decât la primii evanghelişti (cf. Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 15). De unde, şi deosebita înclinare a Mântuitorului către cei săraci, cei dezmoşteniţi, vameşi şi păcătoşi, ca şi lumina favorabilă în care sunt descrise femeile, ce aveau o situaţie aşa de înjositoare şi parabole cu chemarea neamurilor.

Învăţăturile dogmatice desprinse din Evanghelia a treia şi care diferă de cele din primele două Evanghelii sunt puţine. Astfel, avem: bunăvestirea Naşterii Domnului făcută de arhanghelul Gabriil Sfintei Fecioare, deci naşterea supranaturală (I, 28-38); naşterea supranaturală a Domnului Hristos confirmată de îngeri (II, 10, 13); tăierea împrejur a Mântuitorului (II, 21) şi prezentarea la templu la patruzeci de

zile (II, 22-35); învierea Domnului, confirmată prin arătarea la doi ucenici, în drum spre Emaus (XXIV, 13-33); proslăvirea Mântuitorului prin înălţarea Sa la cer (XXIV, 51-52).

Instituirea Sfintei Euharistii descrisă mai complet (XXII, 15-20); supracinstirea Maicii Domnului (I, 28; I, 42; I, 48); existenţa îngerilor buni (I, 13; 28; II, 9, 13) şi a îngerilor răi şi biruinţa asupra lor (X, 17-18); cinstirea sfinţilor (XVI, 22-24); judecata particulară (XVI, 22-31).

Învăţăturile morale şi cele pentru o adevărată viaţă creştină au o nuanţă deosebită la Sfântul Luca. Astfel semnalăm: condamnarea bogăţiilor şi a celor bogaţi şi nemilostivi (VI, 24; XIV, 13-21; XVI, 13-14; XVI, 19-31); condamnarea mândriei (III, 8; XVIII, 14); dreptatea socială (III, 12-14); ferirea de lăcomie (XVIII, 25); recomandarea milosteniei (VI, 34); valoarea pocăinţei (XV, 7-8; XV, 9; XV, 15-32; XIX, 8; XXIII, 42); străduinţa în rugăciune (XI, 8-9; XVIII, 1-8); recomandarea recunoştinţei (XVII, 16-18); rugăciunea neîncetată după exemplul Mântuitorului (III, 21; V, 16; VI, 12; IX, 28).

Evanghelistul Luca ne-a redat în Evanghelia sa Figura Domnului Hristos şi învăţătura Sa, bine conturate şi personajele din jurul Său zugrăvite expresiv.

Evanghelia sa este o carte care atrage şi înalţă sufleteşte spre cer.

Simbolul Evangheliei este un taur, pentru că Evanghelia a treia începe cu vestirea Naşterii Sfântului Ioan Botezătorul lui Zaharia, care era preot la templu şi tămâia şi unde se aduceau jertfe de animale.

11. PROBLEMA SINOPTICĂ

Toate Evangheliile istorisesc viaţa şi activitatea Domnului Hristos. Ele expun faptele şi învăţăturile aceleiaşi persoane, şi pentru aceste motive se aseamănă între ele foarte mult. Totuşi, se observă un fapt neobişnuit: primele trei Evanghelii sunt asemănătoare între ele ca plan de lucru, ca atmosferă, în care se petrece viaţa şi activitatea Domnului Hristos, iar anumite

învăţături, fapte şi evenimente din viaţa Sa, sunt identice în cuvintele şi expresiile prin care sunt exprimate.

Asemănările dintre Evanghelii au făcut ca unii scriitori din vechime să alcătuiască anumite armonii evanghelice, cum a fost Taţian Asirianul, care în sec. II a compus o armonie evanghelică «Diatessaronul», iar Diaconul Euthaliu din Alexandria, sec. V, a pus în paralelă textele din cele patru Evanghelii, apoi din trei, din două şi textele proprii fiecărui evanghelist.

Însă, asemănările primelor trei Evanghelii, care constituie, în adevăr, un fapt cu totul deosebit, nu au dat naştere la vreo discuţie între Sfinţii Părinţi şi scriitori bisericeşti, căci ei îşi explicau această provenienţă datorită inspiraţiei Duhului Sfânt. Singur Fericitul Augustin († 430) şi-a pus mai serios problema asemănărilor dintre primii trei Evanghelişti şi cel puţin, în privinţa lui Marcu, el o presupune ca un extras din Evanghelia după Matei.

Mai târziu, după ivirea protestantismului, problema ridicată de Fericitul Augustin a fost reluată şi discutată mai pe viu, mai ales că, unii dintre urmaşii lui Luther au contestat inspiraţia divină a Sfintei Scripturi.

Îndeosebi Johanes Griesbach (1745-1812) arată că asemănările dintre primii trei Evanghelişti sunt aşa de mari, încât unele pericope, aşezându-se pe trei coloane, sunt identice, chiar în cuvinte şi expresii, încât se pot privi ca una şi aceeaşi. De aici, numele de sinoptice date de le primelor trei Evanghelii. Adică, unele învăţături sau fapte din aceste Evanghelii, *se pot privi dintr-o dată, dintr-o singură privire* συν împreună şi = οπτιζ= vedere).

Odată discuţia începută, ea s-a amplificat, depăşind cadrele restrânse ale unei probleme strict literare. Prin ea se viza sdruncinarea bazei religiei creştine, ca religie supranaturală, pentru că se socoteau cărţile Noului Testament ca nişte produce umane, în care se află contradicţii. Pentru aceasta, au spus unii eretici, ele nu sunt canonice şi apostolice, depinzând de izvoare străine creştinismului şi deci, însăşi religia noastră are o origine pur umană.

Problema sinoptică este o problemă grea, cu multe

implicaţii, dar tratată obiectiv şi fără preconcepţii nu duce la rezultate atât de grave.

Mai întâi, în legătură cu chestiunea sinoptică - a asemănărilor - observăm că între cei trei Evanghelişti există şi multe deosebiri. Fiecare Evanghelist are o metodă proprie în alcătuirea operei sale. Astfel, Evanghelistul Matei grupează faptele Domnului Hristos, după asemănările lor şi nu în mod cronologic. El arată că Mântuitorul prin activitatea Sa, a împlinit profeţiile Vechiului Testament şi s-a manifestat ca adevăratul Mesia. Sfântul Marcu are în vedere mai mult faptele Mântuitorului, minunile Sale şi le descrie bazat pe o memorie vizuală. Evanghelistul Luca, încadrează evenimentele mesianice în istoria mai largă a vremii sale, descriindu-le în ordine cronologică şi mărind cadrul desfăşurării mântuirii noastre. În pericopele comune Marcu dă amănunte, este mai analitic, Luca rezumă faptele, este mai sintetic.

Deci, în Evangheliile sinoptice există mari asemănări, încât ele par dependente una de alta, sau dependente de o sursă comună, dar şi deosebiri, care nu se referă numai la amănunte, ci şi la întreg cuprinsul lor.

În urma discuţiilor referitoare la problema sinoptică, exegeţii occidentali au propus multe soluţii, dar nu dezleagă definitiv această chestiune. Nu trebuie să ne pierdem în amănunte, şi discuţii neclare, ci să urmăm calea vechii tradiţii creştine a Sfinţilor Părinţi şi scriitori bisericeşti.

Asemănările dintre Evangheliile sinoptice se datoresc în primul rând, faptului că cei trei Evanghelişti descriu biografia aceluiaşi personaj, Domnul nostru Iisus Hristos, şi o scriu toţi sub inspiraţia Duhului Sfânt. Acesta i-a călăuzit pe Apostolii Domnului atât în predica orală, în apărarea credinţei, cât şi în scris (Matei X, 19-20; Ioan XIV, 16-17; XIV, 26; XV, 26). Apostolii înşişi mărturisesc că Evanghelia vestită de ei, taina Mântuirii adusă de Domnul Hristos, o deţin prin revelaţie (Gal. I, 11-12; Efeseni III, - 5). Chiar Clement Romanul, spre sfârşitul secolului întâi şi începutul celui de al doilea, afirma: «Scripturile sunt adevărate oracole ale Duhului Sfânt» (I Cor. 45). Tot astfel spune şi Sfântul Irineu: «Scripturile sunt

desăvârşite pentru că cuprind graiul, cuvântul lui Dumnezeu şi al Duhului Sfânt» (Adv. Haeres, III, 28).

Al doilea factor şi cel mai important, în problema sinoptică este depedenţa celor trei evanghelii de acea sursă comună numită, tradiţia orală apostolică primară.

În adevăr, Domnul Hristos n-a scris nimic, ci a învăţat numai oral, poruncind după înviere Apostolilor Săi să predice (Matei XXVIII, 19). Aceştia s-au conformat poruncii divine şi au răspândit în lume învăţăturile, faptele şi minunile Mântuitorului, tot oral. În acest mod s-a format ceea ce se numeşte tradiţia creştină primară sau predania prin cateheză sau kerigma apostolică. Ea cuprinde deci, învăţătura creştină începătoare, la care au contribuit toţi acei care au fost martori ai Domnului Hristos - Apostolii şi ucenicii Săi - şi care pe lângă faptul că predicau şi răspândeau învăţătura, înfiinţau şi comunităţi creştine. Ei erau şi factori autorizaţi de a observa adevărul cuvântului predicat, şi de a combate orice alterare a doctrinei creştine. În acest mod s-a conturat şi cristalizat învăţătura Domnului Hristos, adică prin tradiţie, pe cale orală şi astfel s-a răspândit timp de 15-20 de ani. După acest răstimp, unii din Apostolii Mântuitorului şi dintre ucenicii Apostolilor au fixat în scris între anii 43-100 cele mai importante învăţături ale tradiţiei, dând la iveală scrierile Noului Testament.

De remarcat este faptul că, nu tot ce a învăţat şi a făcut Mântuitorul s-a consemnat în scris în Evanghelii (Ioan XX, 30; XXI, 25) după cum, nici nu tot ce au predicat Sfinţii Apostoli s-a scris în cărţile Noului Testament (II Tes. II, 15; II Ioan 12; III Ioan 13-14).

Deci, învăţătura creştină originară a existat în tradiţie. Apostolii au conturat-o, au cristalizat-o şi au tipizat-o. Şi în funcţie de predicatori şi-au însuşit-o. Mai mult, Sfinţii Apostoli ţineau foarte mult ca această învăţătură să se menţină nealterată. Astfel, Sfântul Pavel spune ucenicului său Timotei: «O, Timotei, păzeşte ce ţi s-a încredinţat» (I Tim. VI, 20) sau: «Păzeşte-te pe tine însuţi şi învăţătura» (I Tim. IV, 16) şi în sfârşit: «Ţine dreptarul cuvintelor sănătoase» (II Tim. I, 13).

De asemenea, Sfântul Petru le spune creştinilor că le va aminti pururea, cât va fi în viaţă, să ţină adevărul credinţei pe care l-au primit (II Petru I, 11-12). Tot astfel şi Sfântul Evanghelist Ioan aminteşte credincioşilor să se ferească de eretici, păstrând învăţătura creştină pentru a nu pierde rodul ostenelilor lor de până atunci (II Ioan 7-8).

Deci, Biserica s-a dezvoltat în primele două decenii prin cateheza orală a Apostolilor, de la care şi-o însuşeau spre edificare primele comunităţi creştine şi o continuau neschimbată ucenicii Apostolilor, care erau cateheţi încercaţi şi verificaţi de aceştia (II Tim. II, 2).

Însă, în viaţa Bisericii s-au ivit anumite nevoi presante, anumite probleme, la care Apostolii trebuiau să răspundă mai pe larg, mai precis; au apărut anumiţi eretici, iar cateheza orală trebuia să se răspândească în cercuri mai largi şi mai diverse. De aceea, învăţăturile esenţiale ale kerigmei apostolice, care aveau ca punct central învăţăturile şi viaţa Mântuitorului, ca şi răspunsurile Apostolilor la nevoile comunităţilor s-au fixat în scris de unii Apostoli şi ucenici de ai lor, dând naştere scrierilor Noului Testament.

Dar tradiţia orală, precum s-a amintit, nu a înglobat complet nici învăţăturile Mântuitorului, nici predica Sfinţilor Apostoli, în cărţile Noului Testament, ci numai cele esenţiale, cele mai importante. Celelalte învăţături au rămas, în continuare, a fi învăţate şi sistematizate, iar mai târziu fixate în scris, prin tradiţie. Deci, tradiţia orală a rămas ca al doilea izvor viu şi nesecat, care continuă să subziste drept mijloc de edificare a credincioşilor, alături de Sfânta Scriptură, de aceeaşi importanţă şi cu aceeaşi valoare. Cărţile Sfintei Scripturi au însumat esenţialul revelaţiei divine şi tradiţiei orale şi s-au încheiat odată cu moartea ultimului Apostol - anul 100 - dar tradiţia orală a rămas ca o memorie vie a Bisericii peste veacuri, păstrând Scriptura şi interpretând-o, sistematizându-i învăţăturile şi ferind-o de greşeli.

Revenind la problema sinoptică - a asemănărilor dintre primele trei Evanghelii - ele se explică prin sursa comună de unde s-au inspirat, de unde şi-au luat materialul şi l-au fixat în scris, adică tradiţia orală. Aceasta era atât de precis conturată,

atât de tipizată, încât Evangheliile sinoptice sunt pe unele locuri identice.

Dar ele prezintă şi unele deosebiri, precum am amintit. Acestea provin din scopul pentru care fiecare Evanghelist şi-a scris opera sa. Evanghelistul Matei şi-a scris evanghelia pentru creştinii din Ierusalim, spre a dovedi mesianitatea Domnului Hristos; Marcu pentru creştinii proveniţi dintre păgâni spre a le arăta divinitatea Domnului Hristos dovedită prin minuni; Luca scrie pentru toate categoriile de credincioşi spre a evidenţia bunătatea lui Dumnezeu, care a trimis pe Fiul Său să mântuiască toată lumea, indiferent de rasă sau neam.

Deosebirile dintre Evangheliile sinoptice mai provin şi din faptul că Evanghelistul Matei a avut ca izvor tradiţia orală care circula în Palestina în limba aramaică, iar Marcu şi Luca au folosit-o pe aceea care se răspândise în lumea greco-romană şi se păstra în limba greacă, probabil cu unele mici deosebiri.

În problema sinoptică trebuie remarcat şi un al doilea fapt important care explică asemănările şi deosebirile dintre ele, anume: dependenţa Evangheliilor unele de altele pentru că la elaborarea lor Evangheliştii s-au folosit unii de alţii. Astfel, Matei a scris primul, iar Marcu s-a folosit de Matei şi în sfârşit, Luca a utilizat pe amândoi. Această interdependenţă explică nu numai asemănările, ci şi deosebirile. Căci Evangheliştii utilizând pe predecesori, îi completează şi întregesc. Astfel, Marcu întregeşte unele fapte amintite de Matei cu unele amănunte, iar Luca completează pe Matei şi Marcu cu unele fapte pe care le înregistrează cronologic.

În legătură cu problema sinoptică soluţionată prin argumentele amintite, raţionalismul protestant invocă alte explicaţii şi argumente destul de şubrede. Astfel, protestanţii spun că primul evanghelist care a scris a fost nu Matei, ci Marcu, iar sursa tradiţiei orale bine conturată prin cateheza apostolică nu oferă o explicaţie satisfăcătoare.

Prin noi cercetări, afirmă ei, Evangheliile sinoptice au fost compuse pe baza unei Evanghelii primare, care ar fi fost scrisă în aramaică pe la anul 35 d. Hr. şi care ar fi fost tradusă în limba greacă. Alţii susţin că Evangheliile sinoptice ar fi

avut la bază două izvoare: O Evanghelie compusă în limba aramaică şi tradusă în limba greacă, adică o colecţie de «cuvântări» (λογια) sau Proto-Matei; iar alta numită «Digesta» sau Proto-Marcus, care cuprinde faptele şi minunile Mântuitorului. Prima ar fi fost folosită mai mult de Matei şi a doua de Marcu.

În sfârşit, alţi exegeţi, de data aceasta romano-catolici - probabil influenţaţi de o nouă teorie raţionalistă numită a «istoriei formelor» care studiază formarea tradiţiei iudaice şi creştine, formele preliterare ale acestei tradiţii, - susţin că Evangheliile sinoptice s-au format nu din cateheza apostolică orală, ci din anumite culegeri de fapte, de minuni, din învăţături ale Mântuitorului, care erau folosite de catehеţi, misionari şi preoţi, ce prezidau adunările de cult ale creştinilor şi oficiau slujbele divine la anumite comunităţi. Acestea circulau sub formă de caiete, însemnări sau carnete. La aceste culegeri s-ar referi Evanghelistul Luca în prologul Evangheliei sale (Luca I, 1-3) cât şi Matei, şi Marcu care l-au precedat. Numele celor care au elaborat aceste culegeri era necunoscut, apoi ele au dispărut, după apariţia Evangheliilor, scrise mai cu îngrijire şi mai complete, având ca autori personalităţi binecunoscute.

Însă aceste opini s-au dovedit false. Teoria celor două izvoare: λογια şi «Digesta» sau Proto-Matei şi Proto-Marcu s-au dovedit a fi, precum spune Papia, Evangheliile lui Matei (aramaică) şi a lui Marcu. Iar acele fragmente, culegeri de fapte şi învăţături ale Mântuitoruui, care circulau între creştini şi au servit ca surse Evangheliilor sinoptice nu se pot susţine, căci nu s-au putut descoperi nici urme de existenţă a lor, cu toate noile descoperiri. Ele sunt simple supoziţii, fără o realitate obiectivă.

În concluzie, Evangheliile sinoptice au fost scrise, prima, de către Evanghelistul Matei în limba aramaică, pentru creştinii din Palestina, răspândindu-se şi în unele comunităţi din lumea greacă. Evanghelia a doua, a scris-o Sfântul Marcu, în limba greacă, utilizând pe Matei şi predica Sfântului Petru, pentru creştinii din lumea greco-romană, la cererea creştinilor din Roma. La scurt timp după Marcu, scrie şi Evanghelistul

Luca, pentru întreaga lume creştină, Evanghelia sa, completând-o cu cercetări proprii şi cu noi istorisiri şi fapte din viaţa şi învăţăturile Mântuitorului. În sfârşit, mai târziu, însă, înainte de anul 70, Evanghelia lui Matei a fost tradusă în limba greacă, folosindu-se probabil şi de textul Evanghelistului Marcu, adăugând şi completând opera sa iniţială cu unele pericope suplimentare de la Marcu.

Însă toţi evangheliştii au fost inspiraţi de Duhul Sfânt, în elaborarea scrierilor lor, toţi au avut ca izvor comun tradiţia orală apostolică, în forma amintită şi toţi s-au folosit reciproc şi s-au completat şi întregit, redând sincer cu credincioşie şi zel, viaţa şi învăţăturile Domnului Hristos.

12. EVANGHELIA DUPĂ IOAN

A patra Evanghelie canonică, scrisă mai târziu decât Evangheliile sinoptice şi care le completează şi încununează pe acestea este scrisă de Apostolul Mântuitorului, Ioan, fiul lui Zevedeu. Tatăl său era un pescar din Betsaida Galileii, om înstărit, căci avea bărci de pescuit şi servitori, care-i slujeau (Marcu I, 19-20). Soţia sa, se numea Salome, o femeie cu suflet ales care devine o zeloasă ucenică a Domnului Hristos. Ioan mai avea un frate cu numele de Iacov, cu care urmează meseria tatălui său, adică pescari pe Marea Galileii. Amândoi fraţii, urmează cursurile obişnuite ale vreunei şcoli sau un altfel de învăţătură, ce se da copiilor mai înstăriţi. Căci Ioan ştia să citească, deşi mai târziu, în faţa sinedriştilor din Ierusalim, el trecea drept un om simplu şi fără carte (Faptele Apostolilor IV, 13). De tânăr, Ioan arată o înclinaţie spre contemplaţie, spre duioşie, o fire de poet. Prin legăturile comerciale ale tatălui său cu Ierusalimul, unde acesta îşi desfăcea peştele, Ioan cunoaşte pe Sfântul Ioan Botezătorul, care-şi desfăşura activitatea nu departe de Ierusalim şi împreună cu fratele său, Iacov, devin ucenici ai acestuia (Ioan I, 35).

De aici, ambii fraţi se alătură Mântuitorului (Ioan I, 37), iau parte cu El la nunta din Cana Galileii (Ioan II, 1-2), în călătoria de la Ierusalim, apoi reîntorcându-se la vechea lor

ocupaţie la lacul Ghenizaret, după o pescuire bogată sunt chemaţi la apostolat în mod definitiv de Mântuitorul (Matei IV, 18-21; Marcu I, 16-20; Luca V, 10). Din acest moment, datorită temperamentului său duios şi tinereţii sale entuziaste - era abia un adolescent - se ataşează strâns de Mântuitorul. Domnul Hristos îi răspunde cu aceeaşi măsură. Din grupul celor trei ucenici mai apropiaţi ai Domnului Hristos: Petru, Iacov şi Ioan, cel mai iubit a fost Ioan. Deşi toţi trei iau parte la minunea învierii fiicei lui Iair (Marcu V, 37; Luca VIII, 51), la Schimbarea la Faţă a Mântuitorului (Matei XVII, 1; Marcu IX, 2; Luca IX, 28) şi la rugăciunea din Ghetsimani (Matei XXVI, 37; Marcu XIV, 33) totuşi Ioan era prietenul intim al Mântuitorului. El singur stătea cu capul pe pieptul Mântuitorului la Cina cea de taină (Ioan XIII, 25).

Sfântul Evanghelist Ioan, ca şi fratele său Iacov erau exclusivişti şi uneori pripiţi, defecte de care, între timp, s-au corectat. De aceea erau numiţi «Boanerges», adică fiii tunetului. Din iubire faţă de Mântuitorul, Ioan L-a urmat la palatul lui Ana şi Caiafa, i-a înlesnit intrarea în curtea arhiereilor respectivi lui Petru Apostolul (Ioan XVIII, 15-16), rămânând toată noaptea acolo. El asistă singur dintre ucenici, la răstignirea pe cruce a Domnului şi ia în grija sa pe Maica Sfântă, Fecioara Maria (Ioan XIX, 27). După învierea Domnului, aleargă la mormânt împreună cu Petru (Ioan XX, 2-9), intră în mormânt şi văzând mormântul gol cu giulgiurile puse deoparte, se încredinţează de învierea Domnului Hristos (Ioan XX, 8-9).

După Pogorârea Duhului Sfânt pune un deosebit zel la înfiinţarea Bisericii creştine. Este prezent în templu când Apostolul Petru vindecă un olog (Fapte III, 1); este aruncat împreună cu acesta în închisoare (Fapte IV, 3); împărtăşeşte Duhul Sfânt în Samaria (Fapte VIII, 14); iar după persecuţia dezlănţuită în timpul lui Irod (44 d. Hr.), când fratele său este omorât, nu mai este în Ierusalim. Prezent la Sinodul din Ierusalim şi socotit ca unul din stâlpii Bisericii de acolo, împreună cu Petru şi Iacov ruda Domnului (Galateni II, 9), rămâne în cetatea sfântă până în preajma izbucnirii războiului iudaic, provocat de împilarea romană, când pleacă şi se

stabilește în orașul Efes, din Asia Mică. El conduce Biserica de aici cu o autoritate recunoscută, precum mărturisesc ucenicii săi: Ignatie de Antiohia, Policarp al Smirnei și Papia de Ierapole. El devine o figură legendară cu numele de Ioan presbiterul sau simplu Presbiterul (păstorul).

Este exilat de împăratul Domițian (81-96) în insula Patmos, unde compune Apocalipsa și se reîntoarce la Efes, după moartea acestuia, trăind până la adânci bătrâneți. Moare de moarte naturală în jurul anului 100.

În calitate de conducător al Bisericii și ca un martor ocular al faptelor și învățăturilor Mântuitorului, lasă creștinilor, în scris, adevărata biografie a Mântuitorului, așa precum a văzut-o și meditat-o, spre a o opune ereticilor, care începuseră a se ivi, pe vremea sa. Aceasta este Evanghelia a IV-a.

Autenticitatea ei este mărturisită în mod direct de fragmentul Muratori, unde se spune: «învățăceii și episcopii l-au rugat pe Ioan, învățăcelul Domnului, ca să le scrie o Evanghelie. Ioan nu voia să ia asupra sa o însărcinare atât de grea... dar până la urmă, după arătarea lui Dumnezeu în vis a scris evanghelia». Tot din același timp avem și mărturia lui Teofil din Antiohia. El atribuie Evanghelia a IV-a lui Ioan. La sfârșitul secolului II, Irineu afirmă că Ioan discipolul lui Iisus a scris o Evanghelie, care începe cu cuvintele: «La început era Cuvântul... îndreptată contra lui Cerint, Nicolaiților și altor eretici» (Adv. Haer, III, 1). La fel afirmă Clement Alexandrinul, Origen, Dionisie din Alexandria și mențiunea ei se află în lista canonică a Sfinților Părinți, Atanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului și Sfântul Grigorie de Nazianz.

Din cuprinsul Evangheliei deducem că ea este scrisă de un evreu. Vocabularul redus și sintaxa simplă a limbii grecești din Evanghelie arată că nu limba greacă cultă a fost limba maternă a autorului. Paralelismul caracteristic limbii ebraice, cunoașterea sărbătorilor și instituțiilor iudaice, concepția evreilor în legătură cu Mesia, cunoașterea topografiei țării sfinte, toate ne mărturisesc că autorul este un evreu. Autorul este un martor ocular al faptelor mărturisite în Evanghelie: «Și cuvântul trup s-a făcut și s-a sălășuit între noi și am văzut slava lui» (Ioan I, 14). E un Apostol al lui Hristos, unul din cei

12 Apostoli (Ioan XIII, 23; XXI, 24), care mărturisește despre acestea și a scris acestea»; care nu se numește din modestie și nu-l numește nici pe fratele său din grupul ucenicilor apropiați ai Mântuitorului. El este Ioan, fiul lui Zevedeu și fratele lui Iacov.

Unii susțineau că ea aparține unui autor numit presbiterul Ioan. Însă presbiterul Ioan este același cu Ioan fiul lui Zevedeu. Nu se poate respinge apartenența Evangheliei a IV-a lui Ioan din cauza caracterului ei înalt, filozofic și a doctrinei «Logosului» din prolog, asemănătoare cu cel din filozofia stoică. Căci, Evanghelistul Ioan stând din fragedă tinerețe în preajma Mântuitorului, a meditat asupra învățăturii Sale și cunoscând foarte bine învățătura Vechiului Testament s-a inspirat de la Înțelepciunea lui Dumnezeu «făcută și întemeiată din veac» (Proverbe VIII, 22033), prin care s-a făcut lumea și a preschimbat-o, sub inspirația divină în Cuvânt, Logos, Fiul lui Dumnezeu care a luat trup omenesc (Ioan I, 14), spre a mântui lumea. Deci, deși ca expresie Cuvântul era asemănător cu Logosul din filosofia stoică, care însemna elementul activ și inteligent al lumii și imanent acesteia, între acesta și Cuvântul Sfântului Evanghelist Ioan era numai o asemănare de nume, formală.

Însă, în adevăr, Evanghelistul Ioan a adâncit învățătura Mântuitorului, conform cerințelor mediului cultural al vremii sale și a făcut din Evanghelia sa, o carte cercetată de mințile cele mai înalte ale tuturor vremurilor.

Cât despre obiecția că marile cuvântări ale Mântuitorului nu putea fi reținute de Apostol, trebuie respinsă. Căci Evanghelistul Ioan a fost din tinerețe Apostol al Mântuitorului și în activitatea sa misionară a reprodus de nenumărate ori fapte și învățături de ale Învățătorului Său, încât la bătrânețe le-a reprodus și redactat cu ușurință, ca simple memorii.

În sfârșit, referitor la cap. XXI, care este considerat de mulți a fi neautentic și că ver. 31 de la cap. XX este sfârșitul natural al Evangheliei, afirmația nu se poate susține. Cap. XXI aparține tot lui Ioan, după cum o arată stilul și faptele unui autentic martor ocular, asemănător cu restul Evangheliei. Vers. 30 și 31 din cap. XX pare a fi suferit o deplasare; adică,

în loc să fie pus la cap. XXI înaintea vers. 24 și 25, care par a fi fost adăugate de un ucenic al Apostolului, ar fi fost așezate la sfâșitul cap. XX de același ucenic și a produs scindarea nenaturală dintre cap. XX și XXI.

Limba este cea greacă, ca și a celorlalți Evangheliști. Stilul se caracterizează prin repetiția sentințelor, a afirmațiilor și negațiilor, paralelismul iudaic cu sentințe scurte și fraze ritmate. El pare simplu, dar este foarte șlefuit lucrat. Din el se degajă o impresie de măreție, care provine din profunzimea ideilor.

Locul unde a fost scrisă Evanghelia este Efesul, unde Apostolul și-a petrecut ultima parte a vieții sale. *Timpul*, fără a se putea preciza, se presupune a fi anul 96.

Scopul scrierii este exprimat clar: «iar acestea s-au scris ca să credeți că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu și crezând să aveți viață în numele lui» (Ioan XX, 31). Cu alte cuvinte, de a arăta divinitatea Domnului Hristos. Acest fapt era arătat și în Evangheliile sinoptice, însă Ioan voia să le lămurească mai amplu prin expunerea vieții și învățăturilor Domnului Hristos. Să le adauge unele lucruri care nu erau arătate în sinoptici, adică să completeze pe sinoptici, să dea o biografie a Mântuitorului la un nivel mai ridicat, spre a satisface cerințele contemporanilor săi și să combată ereziile care se iviseră: ebioniții, adepții lui Cerint, nicolaiții etc. Deci, completarea sinopticilor, combaterea ereziilor și întărirea credinței în divinitatea Mântuitorului sunt scopurile evangheliei a patra. Destinatarii erau cititorii creștini din provincia Asia.

Planul. *Evanghelia cuprinde 21 capitole* și se împarte în două părți, precedate de un prolog.

Prologul (cap. I, 1-18), este o prefață și un rezumat al Evangheliei, unde se arată divinitatea Mântuitorului și ideile importante, temele care se vor dezvolta în cursul scrierii: viața, lumina, adevărul, slava divină, precum și adversitatea iudeilor care nu-l vor primi pe Mântuitorul. *Partea I (cap. I, 19-XII)* istorisește activitatea Mântuitorului în Iudeea și Ierusalim, adică manifestarea Fiului lui Dumnezeu întrupat și dovedea mesianității Sale.

Partea a II-a (cap. XIII-XXI) expune activitatea Domnului Hristos în Ierusalim, patimile, moartea și învierea Sa sau cu alte cuvinte preaslăvirea Sa.

CUPRINSUL EVANGHELIEI

Prologul (cap. I, 1-18) de o mare înălțime de cugetare și foarte important din punct de vedere teologic, învață despre «Cuvântul» (Logosul) sau Domnul Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu, eternitatea Sa, rolul Său creator și sfințitor, precum și acela de Mesia întrupat și Mântuitor al lumii.

Despre persoana Cuvântului (I, 1-6). Cuvântul, spune Evanghelistul, era din veac, înainte de a fi lumea, adică era etern. Era strâns unit cu Tatăl, deși despărțit ca persoană de Tatăl, era totuși în sânul Tatătlui, era de aceeși natură cu Tatăl, adică era Dumnezeu (v. 2). Cuvântul s-a manifestat în afară (3) ca creator al lumii: toate s-au făcut prin El, întreg universul, implicit materia. Era viața însăși (4) și de aceea a dat viață tuturor creaturilor, iar oamenilor și viață spirituală. Chiar înainte de întrupare, Cuvântul lumina cu lumina cunoștinței naturale pe oameni, deși aceștia respingeau lumina și trăiau în întuneric și păcat (5).

Înainte de venirea în lume a Cuvântului, Dumnezeu a trimis pe *Sfântul Ioan Botezătorul, ca înaintemergător (I, 6-8)* spre a da mărturie despre El, spre a face lumea să creadă în El.

Însă, *Cuvântul venind în lume (I, 9-18)* într-un timp precis, la poporul ales, le-a dat posibilitatea ca prin credință și renaștere spirituală să devină fii adoptivi ai lui Dumnezeu (12). Renașterea spirituală nu are nimic asemănător cu nașterea trupească (13).

În sfârșit, Cuvântul, care era Dumnezeu, s-a smerit și a *luat trup omenesc (14)*. Venirea Sa în lume a fost însoțită cu multe semne și minuni, iar Sfântul Ioan Botezătorul spunea că deși Mântuitorul vine după el, este mai mare decât el și exista mai înaintea sa (15). Prin Mântuitorul omenirea a primit nenumărate daruri, căci era superior și lui Ioan Botezătorul, și lui Moise. Darurile aduse de Domnul Hristos depășesc darurile exterioare ale legii mozaice (17). Pe Dumnezeu și

tainele Sale nu-l puteau descoperi şi face cunoscut teofaniile Vechiului Testament, decât parţial. Cel care l-a descoperit în aspectele Sale adevărate a fost Domnul Hristos (18).

Partea I (cap. I, 19 - XII)

Activitatea Mântuitorului în Iudeea şi Ierusalim, adică manifestarea Fiului lui Dumnezeu întrupat şi dovedirea mesianităţii Sale

Aici, în primele patru capitole (cap. I-IV) se expune *începutul activităţii publice a Mântuitorului*, care aduce o nouă învăţătură ce va înlocui pe cea iudaică.

Mărturia Sfântului Ioan Botezătorul despre Iisus (cap. I, 19-34). Prin predica şi viaţa sa din pustiul Iordanului, în Betabara, Ioan Botezătorul îşi măreşte faima, iar preoţii şi leviţi trimit delegaţi spre a-l întreba dacă nu cumva el este Mesia, Ilie sau vreunul din profeţi. El răspunde că nu este nici unul dintre aceştia, ci doar înaintemergătorul lui Mesia, prezis de Isaia (XL, 3) (In I, 23). Mesia este în mijlocul lor, este mai mare decât el şi-i va boteza cu un botez spiritual, curăţitor de păcate, îi va boteza cu Duh Sfânt (v. 33). Pe Mesia el L-a cunoscut printr-o descoperire divină (I, 33). Şi când L-a văzut pe Iisus, Ioan Botezătorul, inspirat, a exclamat: «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii» (I, 29).

Primii ucenici (I, 35-51). Într-o zi, când Mântuitorul, după ispitirea Sa, trece din nou pe la Ioan, el îl arată ucenicilor, ca fiind adevăratul Mesia; doi dintre ei, Andrei şi Ioan, intră în vorbă cu Domnul Hristos şi-L urmează (37). Andrei îl aduce pe fratele său Petru, căruia Domnul Hristos îi schimbă numele din Simon în Chefa, adică Petru (piatră). (42). La plecarea din Galileea mai cheamă şi pe Filip, din aceeaşi localitate cu Petru şi Andrei. Filip întâlneşte pe Natanael şi-i spune că a aflat pe Mesia prezis de profeţi, în persoana lui Iisus din Nazaret (45).

Natanael se îndoieşte că cel anunţat de confratele său ar fi

Mesia, căci nu din Nazaret trebuia să vină Mesia, şi totuşi se duce să-L cunoască. La vederea lui Natanael, Iisus îi declară că îl cunoaşte ca om sincer şi deschis (47). Întrebându-l de unde îl cunoaşte, Domnul Hristos îi aminteşte despre o întâmplare din viaţa lui Natanael, care avusese loc sub un smochin, desigur în legătură cu Mesia şi cu timpurile mesianice. La amintirea ei, Natanael este convins că Iisus, datorită ştiinţei Sale nu poate fi decât Mesia, Fiul lui Dumnezeu (49). Domnul Hristos îl anunţă că va vedea fapte şi mai mari, în legătură cu activitatea Sa mesianică (51). Deci, pericopa arată trecerea de la activitatea Sfântului Ioan Botezătorul la Mântuitorul.

Nunta din Cana Galileii (cap. II, 1-12). Cu primii Săi ucenici Petru şi Andrei, Iacov şi Ioan, Filip şi Natanael, Domnul Hristos pleacă în Galileea, într-o localitate, nu departe de Nazaret, Cana şi ia parte la o nuntă (2). Aici se termină vinul şi mama Sa îi atrage atenţia asupra acestui fapt. Domnul Hristos îi răspunde - în limbajul popular numind-o «femeie» că încă n-a sosit timpul potrivit, dar va veni şi are El grijă de aceasta (4). Sfânta Fecioară înţelege şi vorbeşte la slugi să facă tot ce va spune Mântuitorul. Aceştia la spusele Domnului Hristos umplu vasele care se aflau pentru spălarea mâinilor cu apă, pe care în chip minunat Domnul Hristos o preface în vin (7-9). Prin aceasta Domnul Hristos îşi arată divinitatea sa (11).

Alungarea vânzătoriloc din templu (II, 13-25). După câteva zile, petrecute în Capernaum, Domnul Hristos pleacă în Ierusalim, împreună cu ucenicii pentru a sărbători Paştile. Ajunşi la templu, El izgoneşte din curtea acestuia pe vânzătorii de păsări şi pe schimbătorii de bani (14-16). La întrebarea iudeilor despre puterea şi îndreptăţirea Sa de a face asemenea fapte, El le răspunde simbolic că dacă, iudeii ar dărâma templul, El îl va ridica în trei zile, referindu-se la moartea şi învierea Sa (19). Ascultătorii nu-l înţeleg şi cred că Domnul Hristos se referă la templul material din Ierusalim (20).

Aici, Mântuitorul mai face şi alte minuni, mulţi cred în El, dar credinţa lor era slabă, trecătoare (23-24). Alungarea

vânzătorilor din templu ne amintește de primele Paște sărbătorit de Domnul Hristos și ne ajută să stabilim durata activității publice a Domnului.

Convorbirea Mântuitorului cu Nicodim, (cap. III, 1-21).

La Ierusalim, Domnul Hristos este vizitat, pe ascuns, de un membru al Sinedriului, Nicodim, care dorea să se mântuiască și înțelesese, din minunile și învățăturile Domnului Hristos că El este Mesia (1-2). În convorbirea cu El, Domnul Hristos îi spune că pentru a moșteni împărăția lui Dumnezeu trebuie să se renască, să se transforme sufletește (3). Oricine dorește mântuirea trebuie să-și înfrângă patimile, să omoare ființa veche și să înceapă o viață nouă. Renașterea se dobândește cu ajutorul harului Duhului Sfânt, nevăzut și scufundarea în apă (5). Ea trebuie însușită de oricine dorește mântuirea, care obiectiv se datorește sacrificiului de pe cruce al Mântuitorului, prefigurat de Moise prin înălțarea șarpelui în pustie (Numeri XXI, 8-9) (In. III, 14-15). Pe de altă parte, ea este izvorâtă din dragostea lui Dumnezeu față de oameni, care din iubire a trimis pe Fiul Său în lume, spre a o mântui (16).

Oamenii prin credință și iubire de semeni, pot dobândi împărăția lui Dumnezeu. Însă, ei se pot opune harului dumnezeiesc și pot închide ochii la lumina credinței, dar pentru aceste păcate vor fi judecați și osândiți (18). Deci, convorbirea cu Nicodim ne învață despre renașterea spirituală și botezul creștin.

Înainte de a pleca în Galileea, Mântuitorul împreună cu ucenicii se retrag în pustiul Iordanului, unde Apostolii Săi botezau mulțimile cu un botez asemănător botezului Sfântului Ioan Botezătorul (22). Ucenicii acestuia anunță pe Ioan că lumea se îndreaptă spre Iisus în număr mai mare decât către el. *Sfântul Ioan pentru ultima oară face o nouă mărturisire despre Domnul Hristos* (III, 220-36), arătând că Iisus, înaintea căruia e trimis el, este Mesia și Fiul lui Dumnezeu și este mai mare decât el. Ca înaintemergătorul Său este prietenul Lui și se bucură de creșterea prestigiului Acestuia.

Convorbirea cu femeia samarineană (IV, 1-42). După

prinderea și închiderea Sfântului Ioan Botezătorul, Domnul Hristos se îndreaptă spre Galileea, trecând prin Samaria. În această provincie, la puțul lui Iacov, nu departe de muntele Garizim, unde se afla templul samarinenilor, Apostolii pleacă să cumpere hrană din orașul apropiat, iar Mântuitorul are o convorbire cu o femeie samarineană (7), venită să scoată apă din puț. El începe prin a-i cere apă femeii și printr-o discuție iscusită îi amintește trecutul și păcatele ei. Femeia, înțelegând că este profet, Îl întreabă unde trebuie să se închine: în Ierusalim, precum învață iudeii sau la templul lor, de pe muntele Garizim? (19-20). Mântuitorul precizează că El aduce o nouă învățătură, o religie spirituală, unde închinarea nu va depinde de loc, sau jertfe materiale, căci Dumnezeu, fiind spirit, închinătorii se vor închina în duh și adevăr (23-24). Adică, nu prin practici materiale, ci cu sufletele curate se vor îndrepta către Dumnezeul adevărat.

După această discuție, femeia lăsând găleata s-a dus în cetate povestind oamenilor din Samaria convorbirea ei cu Hristos. Ucenicii se întorc cu alimente și-L invită să mănânce, însă El refuză, spunând că mâncarea Lui este să facă voia Celui ce L-a trimis (v. 34); cu alte cuvinte, rolul său primordial era de a aduce pe oameni în împărăția lui Dumnezeu. Și apostolii Săi, adaugă El, trebuie să îndeplinească misiunea de răspânditori ai noii învățături, pregătită de profeți și de El însuși, cu dezinteres, căci numai astfel, vor fi răsplătiți de Dumnezeu (38). Între timp, vin la El samarinenii, care crezuseră cuvântul femeii, și-L roagă să meargă în cetate, unde după două zile, mult mai mulți au crezut în cuvântul Lui (42).

Reîntorcându-se în Galileea *vindecă o slugă a slujitorului împărătesc (IV, 43-54)* Irod Antipa, din Capernaum și care Îl întâmpină pe Mântuitorul în localitatea Cana, rugându-L să vină și să-i vindece sluga sa, care era pe moarte. După o încercare a credinței sale, Domnul Hristos îi spune să se reîntoarcă pentru că sluga sa trăiește (50). Slujitorul împărătesc se încredințează în spusele Mântuitorului, se întoarce acasă și află sluga vindecată. În urma acestei minuni, cred în Domnul Hristos el și toată casa sa (53). Vindecarea

slugii slujitorului împărătesc nu este identică - după majoritatea exegeţilor - cu cea de la Matei (VIII, 5-13) şi Luca (VII, 1-10). Sunt numeroase deosebiri care diferenţiază aceste istorisiri.

Cap. V Vindecarea slăbănogului de la lacul Vitezda. Iisus, izvorul vieţii şi egalitatea Sa cu Tatăl (1-47). Este un capitol unde se înfăţişează necredinţa iudeilor şi vădita lor opoziţie faţă de afirmaţiile Mântuitorului asupra divinităţii Sale.

Îndreptându-se din nou spre Ierusalim, în preajma unei mari sărbători - desigur Paştile, e *a doua sărbătorire a Paştilor* - Domnul Hristos intră într-un foişor în care se găsea un lac, pentru spălarea animalelor de jertfă, numită Vitezda, adică casa milei, şi unde se întâmplau anumite minuni. Aici îngerul Domnului se cobora odată pe an şi tulbura apa, iar acel care se pogora primul în apă, se făcea sănătos. Mântuitorul află aici un slăbănog, care suferea de 38 de ani şi care nu avea pe nimeni să-l ajute să intre în apă, imediat după înger. Făcându-i-se milă de el şi impresionat de speranţa lui puternică şi răbdarea sa, îl vindecă, într-o zi de sâmbătă (1-9). Faptul scandalizează pe iudei, pentru că a fost călcată sâmbăta (10-17).

Cu acest prilej, *Domnul Hristos rosteşte o cuvântare (V, 17-47)*, prin care dovedeşte divinitatea Sa, care reiese din aceea că El este Fiul lui Dumnezeu. Tatăl Său lucrează încontinuu căci are grijă de lume, chiar în zi de sâmbătă, tot astfel face şi Fiul (17). El este egal cu Tatăl, face aceleaşi lucruri ca şi Tatăl. El va face lucruri şi mai mari: va învia din morţi, va judeca lumea, iar la judecata obştească, cei care vor crede în El vor învia şi vor moşteni împărăţia cerurilor (21-29). Egalitatea cu Tatăl, şi deci mesianitatea Sa, adaugă Mântuitorul, se bazează nu numai pe mărturia lui Ioan Botezătorul (35), dar şi pe minunile pe care El le face (36), cât şi pe mărturia Părintelui ceresc (37-38). Mai mult, scripturile împreună cu profeţii şi Moise mărturisesc pentru divinitatea Sa (39, 45-47). Numai necredinţa şi mândria lor îi împiedica să-l înţeleagă divinitatea. Deci, dacă El ca om este supus Tatălui, ca Dumnezeu este egal cu Părintele ceresc. De aceea căutau iudeii să-L omoare (pe Iisus), pentru că dezlega

sâmbăta şi se socotea deopotrivă cu Dumnezeu (v. 18).

Cap. VI: Iisus, pâinea vieţii: cuvântarea euharistică (1-17). Tema din cap. V se continuă şi în cap. VI, numai că, necredinţa se arată de data aceasta şi în sânul Apostolilor, cu ocazia cuvântării euharistice a Mântuitorului.

Minunea înmulţirii pâinilor şi umblarea pe apă (VI, 1-21). După discuţia cu iudeii despre sărbătorirea sâmbetei, Domnul Hristos se reîntoarce în Galileea şi trecând Marea Tiberiadei în Betsaida este urmat de mult popor pe care îl învaţă şi-i vindecă mulţi bolnavi. Apropiindu-se seara şi mulţimea poporului fiind lipsită de hrană, Domnul Hristos satură în mod minunat cinci mii de bărbaţi cu cinci pâini şi doi peşti (cf. Matei XIV, 15-21; Marcu VI, 37-44; Luca IX, 13-17). Mulţimile entuziaste dorind să-L aleagă rege, după această minune, Domnul Hristos se retrage în munte, iar Apostolii trec noaptea lacul spre Capernaum. În timpul nopţii, Domnul Hristos trece lacul ca pe uscat şi se arată Apostolilor, aproape de ţărmul de debarcare. Poporul trece cu corăbii mici lacul, Îl caută şi-L află.

Cu această ocazie, Mântuitorul rosteşte o cuvântare numită *marea cuvântare euharistică (VI, 26-59)* asemănătoare cu cuvântarea Domnului Hristos la Cina cea de Taină (Ioan XIII-XVI). Cuvântarea este ţinută în sinagoga din Capernaum prezintă deosebire între pâinea materială şi pâinea vieţii veşnice. El le spune că evreii Îl caută pentru a le da hrană materială, pâine, deşi ar trebui să-L caute spre a le da hrana cea veşnică, pe care El o poate da şi pe care ei o pot dobândi prin credinţa în El. La cererea iudeilor spre a le da un semn pentru a crede în El, precum le-a dat Moise mană în pustie, Domnul Hristos le răspunde că Moise le-a dat o hrană pieritoare, însă El le va da o hrană veşnică pogorâtă din cer. La cererea iudeilor, de a le da şi lor această pâine veşnică, Domnul le răspunde - în a *doua parte a cuvântării (35-47)* - că El este această pâine veşnică pe care ei o pot primi prin credinţă. Adică trupul şi sângele Său constituie o hrană şi ei şi-o pot însuşi dacă vin la El şi cred în El. Numai prin credinţă ei vor înţelege pogorârea Sa din cer şi că El este pâinea vieţii.

În sfârşit, în *partea a treia a cuvântării (48-59)*, Mântuitorul

le spune că pâinea cea veşnică este însuşi trupul şi sângele Său, cu care ei vor trebui să se hrănească. Căci, El s-a pogorât din cer prin întrupare şi ceea ce El oferă lumii nu este numai învăţătura Sa şi adevărul asupra persoanei Sale, ci El oferă chiar trupul său jertfă pentru viaţa lumii. Ba, mai mult, chiar pentru hrana lumii spre viaţa veşnică. Căci Hristos însuşi spune, despre această pâine cerească: «cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu (în Sfânta Împărtăşanie), are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi» (VI, 54). La auzul acestor cuvinte, unii din ucenicii Lui au început a murmura, spunând că acest cuvânt este greu de înţeles şi L-au părăsit pe Iisus (VI, 66).

Cei doisprezece însă rămân, crezând în El şi mărturisindu-L că este «Hristos Fiul lui Dumnezeu celui viu» (VI, 69). Totuşi El le descoperă că «unul din ei este un diavol», aluzie la Iuda care avea să-L vândă (VI, 70-71). Este clar că în cuvântarea euharistică Mântuitorul vorbeşte ucenicilor despre taina Sfintei Euharistii.

În cap. VII-VIII, strâns unite între ele, se istoriseşte despre: *Iisus la sărbătoarea corturilor şi discuţiilor asupra divinităţii Sale, femeia adulteră şi Hristos, lumina lumii.*

După cuvântarea euharistică, din Galileea, în preajma sărbătorii corturilor - care amintea petrecerea iudeilor în corturi în timpul rătăcirii lor în pustiul Sinai, după ieşirea din Egipt - fraţii Mântuitorului îl sfătuiesc să plece la Ierusalim, spre a se arăta lumii ca Mesia. Ei zic: «du-Te în Iudeea, ca să vadă ucenicii Tăi lucrurile pe care Tu le faci» (VII, 3). Domnul Hristos le răspunde că nu se va duce în mod public, ci pe ascuns, căci n-a venit vremea să se manifeste ca Mesia religios. În adevăr, mai târziu, pleacă la *sărbătoare, unde în templu are o serie de discuţii cu iudeii asupra originii lui Hristos (VII, 1-36).*

Iudeii Îl aşteptau cu gânduri criminale, iar mulţimea poporului era împărţită în privinţa Sa; unii Îl socoteau bun, alţii că înşeală mulţimile (12). Domnul Hristos începând să înveţe cu totul deosebit, fariseii se mirau de ştiinţa Sa,

deoarece nu învăţase în vreo şcoală rabinică (15). Domnul Hristos afirmă că deţine învăţătura de la Dumnezeu, iar ei dacă ar face voia lui Dumnezeu ar recunoaşte-o, cu atât mai mult, cu cât El nu se laudă, ci caută să slăvească pe Tatăl. Iudeii Îl acuzau că nu ţine sâmbăta, în care vindecase un slăbănog; El le răspunde că n-o ţin nici ei, când e vorba de circumciziune (22).

Unii iudei ştiind că fusese vorba ca Mântuitorul să fie prins şi cum faptul nu se producea, se întrebau dacă nu cumva şi conducătorii lor s-au convins că El este Mesia, deşi după o tradiţie populară, Mesia nu se ştia de unde este. Domnul Hristos le arată pe faţă, că deşi i se ştie familia totuşi ei nu-I cunosc originea Sa dumnezeiască. El a venit de la Dumnezeu şi se va reîntoarce la Dumnezeu (28).

În ultima zi a serbării, Domnul Hristos rosteşte cu glas tare, chemând mulţimile la El, spre a bea adevărata apă a mântuirii, apa vieţii (37-39). Iudeii aminteau adăparea lor din stâncă, Mântuitorul le spune că El este stânca cea adevărată, care avea să le dea: adevăr, dreptate şi o nouă viaţă. Evanghelistul explică semnificaţia apei pe care o promitea Mântuitorul: erau harurile ce aveau să se reverse asupra credincioşilor prin Duhul Sfânt asupra Apostolilor la Cincizecime, asupra credincioşilor la botez (39).

După cuvântare (40-49), mulţi se întrebau dacă nu este El Mesia, deşi ştiau că Mesia trebuie să se tragă din neamul lui David, iar Mântuitorul era la Nazaret, fără să se ştie că se născuse în Betleem. Nici slujitorii trimişi să-L prindă, n-au îndrăznit să pună mână pe El.

Intervenţia lui Nicodim, (50-53) care le aminteşte că legea cere întâi să fie ascultat şi apoi condamnat, este respinsă.

În una din zilele sărbătoririi corturile, când Mântuitorul se afla în templu, i se aduc de farisei o *femeie păcătoasă (cap. VIII, 1-11)*, care fusese prinsă în adulter, cerându-i-se părerea asupra ei. Legea iudaică cerea pedeapsa cu moartea (Lev. XX, 10; Deut. XXII, 22). Dacă Mântuitorul ar fi spus că trebuie iertată, ar fi călcat Legea, şi aproba păcatul, motiv de a fi acuzat public. Dacă o condamna, ar fi pierdut preţuirea poporului, care-L ştia iubitor al celor nevoiaşi, vameşi şi

păcătoşi. De aceea, El spune: «Cine-i nevinovat să arunce primul cu piatra asupra ei» (7). Se referea la martorii care o aduceau şi care trebuiau primii să dea cu piatra, în caz de omorâre a femeii, cu pietre. Toţi iudeii acuzatori, pleacă, şi femeia este iertată, cu condiţia de a nu mai păcătui.

Pericopa cu femeia păcătoasă astăzi este contestată de cei mai mulţi exegeţi. Se crede că ar fi fost introdusă mai târziu în unele manuscrise.

În continuare, Domnul Hristos rosteşte o cuvântare despre persoana Sa. În cuvântarea precedentă, inspirându-se din apa care se aducea de la lacul Siloam, spusese că El este apa vieţii veşnice. De data aceasta se inspiră de la luminile aprinse din curtea templului, care aminteau de norul luminos, care a călăuzit pe iudei în pustie şi afirmă că *El este lumina lumii (12-59).* El prin învăţătura Sa va călăuzi pe oameni la viaţa adevărată, şi-i va elibera de păcat.

Iudeii resping mărturia Sa despre Sine, pentru care motiv Mântuitorul le relevă că El vine de la Dumnezeu, are conştiinţa curată, iar despre Sine mărturiseşte şi Părintele ceresc, Tatăl Său. De la El a venit şi către El se întoarce (14-21). Iudeii bănuiau că El vrea să se sinucidă. Mântuitorul adaugă că Îl vor cunoaşte mai bine la răstignirea Sa (28), la moartea Sa, când se vor întâmpla mai multe minuni.

Pe aceia care vor crede în El îi va elibera de păcat. La răspunsul iudeilor că ei nu pot să fie robi ai păcatului deoarece sunt fiii lui Avraam (33), Domnul Hristos afirmă: că deşi trupeşte sunt urmaşii lui Avraam, sufleteşte sunt fiii diavolului, deoarece vor să-L omoare şi nu ascultă glasul Lui, care este adevăr, singur Mântuitorul este fără de păcat (46), este trimis de Dumnezeu şi cine crede în El are viaţă veşnică (51).

În sfârşit, iudeii îi răspund că Avraam şi profeţii au murit, cum se poate spune că cine păzeşte cuvântul Său, nu moare? Domnul Hristos încheie, afirmând că Avraam a voit să vadă ziua Sa (56), şi înainte de a fi fost Avraam, El a preexistat. Deci, El este etern (58). Prin cuvântarea Sa, Domnul Hristos a arătat poporului transcendenţa persoanei şi misiunii Sale, pentru că atunci când iudeii Îl vor omorî, să nu spună că n-au ştiut acest fapt.

Cap. IX-X - strâns unite - istorisesc: Vindecarea orbului din naştere şi Domnul Hristos, păstorul cel bun.

Tot în zilele de sărbătoare a corturilor, la uşa templului, - în zi de sâmbătă - Domnul Hristos vindecă un orb din naştere (IX, 1-4). La întrebarea Apostolilor dacă boala acestuia provine din cauza păcatelor părinţilor lui sau din pricina păcatelor proprii, Mântuitorul le răspunde că în planul divin această orbire s-a întâmplat spre a arăta prin el, slava lui Dumnezeu (3). După aceste cuvinte, îl unge pe bolnav cu tină la ochi şi-l trimite să se spele la lacul Siloamului, după care orbul capătă vedere.

Minunea săvârşită în zi de sâmbătă provoacă scandal în lumea fariseilor. Ei cercetează pe fostul orb despre felul cum a fost vindecat, pe părinţii lui şi iarăşi pe orb, care mărturiseşte la sfârşit că omul Iisus este Cel care l-a vindecat, şi că trebuie să fie un mare profet, de vreme ce l-a vindecat (32-35). Pentru acest motiv el este exclus din sinagogă.

La reîntâlnirea cu Mântuitorul, fostul orb arată o mare credinţă în binefăcătorul său şi închinându-se, înţelege în forul său interior, că acesta este Mesia (38).

Faţă de credinţa fostului orb, Domnul Hristos acuză pe farisei, din princina necredinţei lor în minune şi a vrăjmăşiei faţă de El, de orbirea spirituală (41).

În legătură cu pretenţiile fariseilor de conducători ai poporului - Mântuitorul rosteşte *Pilda păstorului celui bun (X, 1-21).*

Prin această pildă, Domnul Hristos se aseamănă cu uşa de la staul, prin care intră adevăratul păstor, spre deosebire de cel care nu intră pe uşă şi este fur (3). Cei veniţi înaintea Sa, adică fără încredinţarea şi mijlocirea lui Dumnezeu, profeţii mincinoşi şi cei cu pretenţii mesianice, sunt furi. Mântuitorul este păstorul cel bun care-şi pune sufletul pentru oi, care cunoaşte turma şi o iubeşte, aşa precum cunoaşte pe Tatăl şi Tatăl îl cunoaşte pe El. Turma sa se va mări (16), adică atunci când vor intra în creştinism şi păgânii.

Iisus, Fiul lui Dumnezeu, identitatea şi consubstanţialitatea Sa cu Tatăl (X, 22-39). După un răstimp de activitate în Galileea, Mântuitorul revine în Ierusalim, la o nouă sărbătoare

a iudeilor, înnoirea templului (22). Aici, în pridvorul templului, iudeii îl întreabă dacă El este Mesia, probabil spre a-L reclama autorităților romane, dacă ar fi spus-o clar.

Mântuitorul le spusese mai înainte că s-a coborât din cer, e trimis de Tatăl ceresc, este pâinea și lumina cea adevărată, a făcut o serie de minuni, toate ca mărturie a mesianității Sale. Acum se urcă mai sus, adăugând: «Eu și Tatăl una suntem» (30). Ei încearcă să-L omoare, socotind că acesta este o hulă, pentru că se face una cu Tatăl, adică Dumnezeu. Mântuitorul le răspunde că precum judecătorii lor sunt socotiți Dumnezeu, în funcția lor (PS. LXXXI, 60 (34), cu atât mai mult este El, trimis al lui Dumnezeu. Dacă nu cred în El, să creadă în minunile Lui.

De aici Mântuitorul pleacă în Pereea, dincolo de Iordan *(X, 40-42)*, unde predicase Ioan și acolo mulți au crezut în El. - Din cuvântarea și discuțiile Mântuitorului cu iudeii, rezultă că El este Fiul lui Dumnezeu și adevăratul păstor, care dă celor care cred în El lumină și viață.

Cap. XI și XII istorisesc: *Învierea lui Lazăr, ungerea Mântuitorului în Betania și intrarea Sa solemnă în Ierusalim.*

În Pereea, Domnul Hristos este vestit de către Marta și Maria, surorile lui Lazăr, că fratele lor este bolnav (XI, 1-46). El mai întârzie două zile și apoi pleacă, anunțând pe Apostoli că Lazăr a murit. Aceștia îi atrag atenția asupra pericolului la care se expune, mergând în Iudeea, dar Învățătorul le răspunde că până la timpul hotărât, iudeii nu-i vor putea face nimic (9-10).

În Betania, surorile lui Lazăr Îl întâmpină, spunându-i că fratele lor a murit. Domnul Hristos, foarte tulburat, cere să fie dus la mormânt și printr-o discuție cu Marta, o pregătește pentru minunea ce avea să urmeze. În adevăr, la mormânt cere să se dea la o parte piatra de pe mormânt și după o rugăciune învie pe Lazăr, mort de patru zile (44).

Sinedriștii, auzind de acestea, într-o ședință secretă, hotărăsc să-L piardă (XI, 47-57); căci spuneau ei, reprezintă un pericol pentru popor: «vă este mai de folos să moară un om pentru popor, decât să piară tot neamul» (50), făcând fără să știe o profeție. De aici, Domnul Hristos și Apostolii Săi pleacă

într-o cetate numită Efraim, la marginea pustiului Iordanului.

Nu după mult timp de la învierea lui Lazăr, Domnul Hristos revine în Betania și cu șase zile înainte de Paști, la un prânz, în casa lui Simon Leprosul *este uns cu mir (cap. XII, 1-11)* de către Maria, sora lui Lazăr. Cu această ocazie, Iuda spune că mai bine ar fi fost ca mirul să se fi vândut, iar banii luați pe el împărțiți săracilor (cf. Matei XXVI, 8-10; Marcu XIV, 3-8).

Cu ocazia serbării Paștilor, iudeii din diaspora, adică din imperiul roman, venind în număr mare la Ierusalim, vizitează pe Mântuitorul și pe Lazăr în Betania, pentru că auziseră despre învierea acestuia din urmă, din care cauză sinedriștii hotărăsc să-l omoare și pe Lazăr.

A doua zi, *Domnul Hristos intră solemn în Ierusalim (XII, 12-19)*, pe mânz de asină, fapt istorisit mai pe larg de sinoptici. El este întâmpinat de mult popor cu entuziasm. Cu această ocazie, un grup de elini, prozeliți iudei, doresc să-L vadă pe Mântuitorul și intervin la Apostolul Filip, spre a le înlesni acest fapt (21). Domnul Hristos tulburat de această întâmplare, care-i amintește moartea Sa, când și păgânii vor intra în creștinism, *le vestește preamărirea Sa prin moarte (XII, 20-36)*. Le vorbește despre rezultatele mântuitoare ale jertfei, prin asemănarea cu bobul de grâu, care nu rodește dacă nu moare (24). Ei vor moșteni viața de veci numai dacă se desprind de lume, dacă mor pentru felul de viață al lumii și viața de aici (25).

Se roagă apoi Părintelui ceresc să-L preamărească. Un glas din cer se aude zicând: «L-am proslăvit și iarăși îl voi proslăvi» (XII, 28). Poporul aude numai zgomotul cuvintelor, dar înțelesul lor îl desprinde numai Mântuitorul. El arată marii mulțimi că, din acel moment și prin acest semn, satana își pierde puterea asupra lumii (31), desigur nu complet, iar El trebuie să se jertfească, să moară pentru lume (32-33). Ascultătorii Săi sunt surprinși, deoarece ei știau că Hristos rămâne în veac.

Acest fapt îl determină pe Mântuitorul, ca din nou, *să mustre pe iudei pentru necredința lor (XII, 37-50)*, arătându-le că nu-L cunosc și nu cred în El, cu toate minunile făcute de ei.

Dealtfel, necredința lor a prevăzut-o Isaia (LIII și VI, 9-10). Unii dintre iudei cred, dar de frică nu mărturisesc (42).

Ca o concluzie a întregii părți din Evanghelie, le spune că cine crede în El, crede în Tatăl care L-a trimis, căci El a venit să aducă în lume lumină și viață veșnică (46). Activitatea publică a Mântuitorului se termină, moartea este hotărâtă, urmează punerea ei în aplicare.

Partea a doua (cap. XIII-XXI)

Patimile, răstignirea, moartea și preamărirea Mântuitorului prin Învierea Sa

Cap. XIII-XVII, strâns legate între ele, relatează o serie de învățături date de Mântuitorul Apostolilor Săi, pentru a-i întări în credință.

Cap. XIII începe prin *Spălarea picioarelor Apostolilor de către Domnul Hristos (XIII, 1-31)*, înaintea Cinei celei de taină, pe care Evanghelistul Ioan nu o mai amintește, fiind istorisită în mod amănunțit de sinoptici. Deci, Domnul Hristos, înainte de Cină, dezbrăcându-se de haină și încingându-se cu un ștergar, spală de praf picioarele ucenicilor Săi și le șterge cu ștergarul cu care era încins (5), lucrul pe care îl făceau sclavii, sau înșiși cei care voiau să mănânce. Mântuitorul îl săvârșește ca un semn de smerenie, ca un semn de prețuire și dragoste pentru Apostoli, dar mai ales de pildă pentru ei. El adaugă, că cu toată dragostea manifestată față de ei, totuși, unul dintre ei Îl va vinde, indicându-l prin oferirea unei bucăți de pâine (26).

Cuvântarea după cina cea de taină (XIII, 32-XIV). Este cuvântarea de despărțire a Mântuitorului de Apostolii Săi și are o mare importanță din punct de vedere doctrinar. Ea este pentru Evanghelia a patra, ceea ce este Predica de pe Muntele din Evanghelia după Matei.

Mântuitorul începe cuvântarea prin a recomanda *marea poruncă a iubirii (XIII, 34-35);* iubirea jertfelnică între oameni să aibă drept pildă pe cea a Domnului Hristos. Pe lângă ideea de lumină și viață din primele 12 capitole, găsim aici ideea de

iubire (34-35). El arată apoi (36-38) că Simon Petru chiar în acea noapte se va lepăda de Domnul Hristos de trei ori, înainte de a cânta cocoșul.

După ideea de iubire, urmează *ideea de mângâiere (cap. XIV, 1-31)*. Spre a împrăștia atmosfera descurajatoare a prevestirii răstignirii, le amintește Apostolilor că nu-i va părăsi pentru totdeauna, ci pleacă la Tatăl Său spre a le găti loc. El este Calea, Adevărul și Viața (6), prin care se ajunge la Tată și cine-L cunoaște pe El îl cunoaște și pe Tatăl (7), cine crede în El, va face lucruri mai mari decât El (12) și orice vor cere în numele Lui, li se vor îndeplini (13).

Domnul Hristos le face o promisiune foarte importantă, de vor păzi poruncile *le va trimite pe Duhul Sfânt (XIV, 15-17)*, care va continua opera Sa, va rămânea cu ei totdeauna, le va lumina mintea, spre înțelegerea învățăturii Sale, și-i va întări în necazuri (XIV, 26). Le făgăduiește că va sta în comuniune cu ei, va locui în sufletele lor, dacă Îl vor iubi și-I vor păzi poruncile. Înainte de a-i părăsi, Domnul Hristos le oferă drept moștenire *pacea (27-31)*. O pace deosebită de aceea pe care o oferă lumea, o pace interioară, ce se arată prin seninătatea gândului, curăția inimii și care aduce încredere în biruința binelui, adevărului și a vieții.

O altă idee care se desprinde din cuvântare este *unirea Apostolilor cu Mântuitorul (XV, 1-17)*. După exemplul Vechiului Testament, unde poporul ales este asemănat cu via (Iezechiel XV, 4) care nu dă rod și este arsă, Domnul Hristos compară Biserica creștină și pe ucenici cu o vie care aduce roadă (1-7). Domnul Hristos se aseamănă cu vița și Tatăl cu lucrătorul viei (XV, 1), iar pe ucenicii cu mlădițele, îndemnându-i să rămână într-o strânsă comuniune cu El, spre a da roade (5-7). Dacă vor rămâne uniți cu El, li se vor împlini cererile. Comuniunea se va păstra prin paza poruncilor și iubirea între ei, după exemplul iubirii Mântuitorului (9-10).

Ucenicii vor avea necazuri și vor fi urâți de lume (XV, 18-XVI, 4), precum a fost și El urât din cauza învățăturii Sale. Cu toate minunile făcute în lume, iudeii și-au împietrit inimile și n-au crezut în El, spre a se împlini spusele profeților (Ps. LXVIII, 5-6). *Le promite din nou pe Duhul Sfânt (XV,*

26-XVI, 15), care-i va ajuta la răspândirea Evangheliei, dându-le curaj, îndrăzneală şi harisme. Ei vor suferi, vor fi bătuţi şi chiar omorâţi pentru numele şi învăţătura Sa (XVI, 2-3). Ei nu trebuie să se întristeze de plecarea Sa, căci plecând, le va trimite pe Duhul Sfânt, lumea va înţelege marele păcat de a-L fi omorât, însă prin moarte şi înviere va mântui lumea, şi, în sfârşit, va duce la surparea puterii diavolului şi la judecata lui.

Peste puţin *ei nu-L vor mai vedea şi se vor întrista (XVI, 16-24)*, vor plânge, iar ucigaşii Lui se vor bucura. Apoi Îl vor revedea şi se vor bucura. Vor fi ca femeia care se întristează în timpul durerilor naşterii, dar se bucură când vede pruncul sosit pe lume (21). După proslăvirea Lui adică după înviere, orice vor cere în rugăciunile lor, în numele Său, se va realiza.

În sfârşit, încheie Mântuitorul *(XVI, 25-33)*, ei Îl vor părăsi şi El va rămâne singur numai cu Tatăl. Dar, nu trebuie să-şi piardă nădejdea: să îndrăznească, deoarece, ca şi El ei vor birui lumea.

În lumina cuvântării, Apostolii văd mai clar persoana Mântuitorului şi faptele dureroase care aveau să urmeze.

Cap. XVII: Rugăciunea arhierească a Mântuitorului.

Cuvântarea Domnului Hristos se încheie cu rugăciunea Sa către Tatăl, numită rugăciunea arhierească. Prin ea, Domnul Hristos se roagă *pentru sine ca om (vers. 1-5), pentru Apostolii Săi (6-19) şi pentru toţi creştinii (20-26).*

1) Mântuitorul ştie că merge spre suferinţă, dar merge de bunăvoie, ca un biruitor. El merge să se jertfească pentru mântuirea lumii, pentru zdrobirea diavolului, conştient de puterea Sa, ca un stăpân (3). Cât a stat pe pământ, după naşterea Sa trupească, a vestit pe Dumnezeu Tatăl, religia cea adevărată, S-a smerit, a pătimit, S-a jertfit şi a murit. Acum El cere ca şi firea Sa omenească, drept răsplată să se învrednicească de slavă, să fie primit de-a dreapta Tatălui (4-5). Fapt care s-a întâmplat după învierea şi înălţarea Sa la cer.

2) El se roagă şi pentru Apostolii Săi *(6-19)*, pe care i-a ales, au primit învăţătura Sa şi l-au ascultat, slăvind prin aceasta pe Dumnezeu. Plecând din lume, Apostolii rămând

singuri, cu necazurile şi ura lumii, din cauza credinţei lor. Cât a fost în lume, i-a păzit şi ocrotit, încât nimeni nu s-a îndepărtat, nu s-a desprins dintre ei, decât fiul pierzării (11-12). După plecarea Sa au nevoie de ajutorul divin pentru strânsa legătură dintre ei şi ca următori ai operei Sale. El se roagă ca ei să fie sfinţiţi, adică întăriţi, gata de jertfă în misiunea lor de propovăduitori ai Evangheliei (17). Să păstreze unitatea şi comunitatea cu Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, ca preoţi ai noii învăţături.

În sfârşit, 3) Mântuitorul Hristos se roagă pentru cei care vor crede în El, pentru Biserica Sa *(XVII, 20-26)*. Se roagă pentru ca toţi creştinii să fie uniţi între ei prin credinţă, nădejde şi iubire şi cu întreaga Sfântă Treime, aşa precum există o unire indisolubilă între persoanele treimice *(20-21)*. Să fie uniţi între ei şi să ducă o viaţă deosebită pe pământ. Să se învrednicească de vederea lui Dumnezeu, de comuniunea cu persoanele Sfintei Treimi, de împărăţia cerească.

În *cap. XVIII-XIX* se istoriseşte despre *Patimile şi moartea Mântuitorului.*

Patimile şi moartea Domnului Hristos relatate de Evanghelistul Ioan sunt asemănătoare cu acelea, istorisite de Evangheliile sinoptice, totuşi sunt mai mişcătoare şi au unele mici deosebiri.

Prinderea Mântuitorului (XVIII, 1-11). După terminarea rugăciunii Sale, Domnul Hristos se îndreaptă cu Apostolii spre grădina Ghetsimani. După puţin timp Îl întâmpină Iuda cu slugile Arhiereului şi fariseilor, împreună cu ostaşii templului. Aceştia se aşteptau să găsească un om fioros, însă văzând figura blândă a Domnului Hristos, rămân uimiţi şi cad la pământ. După aceasta, Mântuitorul se lasă arestat şi cere să rămână liberi Apostolii Săi. Petru care intervine şi loveşte pe sluga Arhiereului, numită Malhus, tăindu-i urechea, este dezaprobat.

Domnul Hristos înaintea lui Ana şi Caiafa, lepădarea lui Petru (XVIII, 12-27). Mântuitorul este dus la Arhiereul Ana, socrul lui Caiafa, arhiereu onorific, unde intră şi Petru, introdus de Ioan Evanghelistul. Aici Domnul Hristos este întrebat despre Apostolii Săi şi învăţătura Sa, la care El

răspunde că a vorbit în public şi toată lumea ştie despre ea, deci pot fi întrebaţi ascultătorii. Pentru acest răspuns Domnul Hristos este lovit de sluga Arhiereului *(22)*. De aici, este dus la Caiafa, unde era adunat şi sinedriul care-L judecă şi condamnă la moarte. În acest răstimp, Apostolul Petru se leapădă de Mântuitorul, după care cântă cocoşul.

Mântuitorul în faţa lui Pilat (XVIII, 28-XIX, 16). Dimineaţa, Domnul Hristos este dus la Pilat. Iudeii nu voiesc să intre în pretoriu, spre a nu se întina şi a putea să mănânce Paştile. Pilat vrea să se sustragă de la judecarea Mântuitorului, dar e silit de iudei să-L judece. El îl întreabă pe Domnul Hristos ce-a făcut şi dacă este împărat, la care Mântuitorul răspunde că Împărăţia Sa nu este din lumea aceasta, căci altfel slujitorii Săi nu L-ar fi lăsat să fie prins. El a venit în lume spre a învăţa adevărul *(37)*.

Pilat îl socoteşte un visător, conducătorul vreunei asociaţii religioase, care avea drept scop propagarea adevărului. De aceea îl întreabă ce este adevărul? *(38)*. După acestea, spune iudeilor că nu-i găseşte nici o vină şi le propune să-l elibereze, ceea ce iudeii resping, cerând să li se elibereze conform obiceiului pentru Paşti pe Baraba.

Pilat mai încearcă să liniştească poporul, să-i trezească milă pentru concetăţeanul lor, poruncind ca Domnul să fie bătut. Ostaşii îl bat, îi aşează o cunună de spini şi o manta roşie, arătându-l poporului şi zicând: Iată omul! *(XIX, 5)*. Dar în loc de milă, poporul strigă să fie răstignit. Orice altă încercare a lui Pilat de a-l elibera este înfrântă cu ameninţarea că va fi reclamat la Cezar. În acest mod Pilat cedează şi-l condamnă la răstignire, cam pe la orele şase, din zi, adică ora douăsprezece după orele noastre.

Răstignirea Mântuitorului (XIX, 17-30). Iudeii îl duc să fie răstignit, silind pe Domnul Hristos să-şi ducă singur crucea. Este răstignit între doi tâlhari, iar la împărăţia hainelor răstigniţilor, după obicei, asupra cămăşii Mântuitorului - care era necusută - se trage la sorţi (24). Lângă crucea Mântuitorului se aflau femeile venite din Galileea, cu care ocazie Domnul Hristos încredinţează pe mama Sa ucenicului Său iubit, Ioan, spre îngrijire, singurul prezent la răstignire

(20-27). Strigând că-i este sete, i s-a dat în vârful unei trestii, un burete muiat cu oţet şi după ce a luat oţetul a spus: săvârşitu-s-a, apoi şi-a dat duhul (30).

Moartea şi înmormântarea Domnului Hristos (XIX, 31-42). Iudeii nu voiau ca trupurile celor răstigniţi să rămână pe cruce spre ziua sâmbetei, mai ales, pentru că erau Paştele în acea sâmbătă. De aceea, au rugat pe Pilat să zdrobească fluerile picioarelor celor răstigniţi, spre a muri mai repede. Mântuitorului nu i s-au zdrobit fluerile, pentru că murise, ci numai L-au împuns cu suliţa în coastă, din care a curs sânge şi apă, semn că murise (33-34).

Iosif din Arimateea, un ucenic într-ascuns al Mântuitorului a cerut trupul Domnului Hristos, spre a-L înmormânta. Iosif şi Nicodim ung împreună trupul Domnului, îl înfăşoară cu giulgiu, şi-L înmormântează, în mormântul nou al lui Iosif, care se afla într-o grădină din apropiere (41).

Ultimele capitole XX şi XXI istorisesc: Învierea Domnului Hristos şi arătările Sale de după înviere, adică preamărirea Sa. Relatarea învierii Mântuitorului şi arătările Sale au un caracter apologetic. *Mormântul gol (XX, 1-10)*. Faptul învierii nu-l istoriseşte Evanghelistul Ioan, ci ne spune doar că Maria Magdalena, venind în ziua întâia a săptămânii (Duminică) la mormânt, spre a unge cu mir trupul Domnului Hristos, află mormântul gol şi piatra dată la o parte (1). Din aceste motive, înspăimântată, se duce la Apostolii, care stăteau închişi de frica iudeilor şi le spune întâmplarea. Apostolii Petru şi Ioan au alergat la mormânt şi intrând înlăuntru văd giulgiurile şi mahrama deoparte, se conving că nu a fost răpit iar Ioan se convinge că Mântuitorul a înviat *(XX, 8)*.

Arătarea Mântuitorului Mariei Magdalena (XX, 11-18). După plecarea Apostolilor, Maria Magdalena revine la mormânt. În timp ce plângea ea vede doi îngeri, care o întreabă pentru ce plânge. Ea le răspunde că nu ştie cine a luat trupul Mântuitorului şi unde l-au pus (13). Apoi, se întoarce şi vede pe Domnul Hristos, dar, nerecunoscându-L şi crezând că este grădinarul Îl roagă să-i spună dacă el l-a luat şi unde l-a pus? La chemarea Mântuitorului, pe numele ei de Maria, ea Îl

recunoaşte, exclamând: Învăţătorule! şi vrea să-I îmbrăţişeze picioarele. Dar Domnul o opreşte, spunându-i că trebuie să se ducă repede (16-17) la Apostoli şi să-i anunţe despre învierea Sa. Este prima arătare amintită foarte pe scurt, şi de Marcu (XVI, 9). Oprirea Mântuitorului de a-L atinge, arăta că altele vor fi raporturile dintre Domnul Hristos şi credincioşi după înviere, adică de credinţă.

Arătarea Mântuitorului către Apostoli (XX, 19-29). După anunţarea Apostolilor de către Maria Magdalena, Domnul Hristos se arată şi lor, care erau adunaţi în casă, de frica iudeilor, arătându-le mâinile şi coasta şi-i investeşte prin suflarea Duhului Sfânt, cu harul apostolic şi puterea sacramentală. Toma nu era cu ei (21-24). După opt zile, Domnul Hristos se arată din nou Apostolilor, în aceeaşi casă, când era şi Apostolul Toma cu ceilalţi. Mântuitorul invită pe Toma să-i pipăie mâinile şi coasta, spre a se convinge, că este El şi că a înviat şi astfel să creadă. Căci la spusele celorlalţi Apostoli că ei au văzut pe Domnul înviat, când el lipsea, nu i-au crezut. De data aceasta, Toma îi răspunde Mântuitorului adânc convins de învierea şi divinitatea Sa spunând: «Domnul meu şi Dumnezeul meu!» (28). Domnul Hristos, regretând că n-a crezut despre învierea Sa de la confraţii Săi, fericeşte pe acei care vor crede, fără a mai avea posibilitatea de a-L vedea pe El.

Drept *concluzie (XX, 30-31)*, Evanghelistul afirmă că Mântuitorul a mai făcut multe minuni, iar cele pe care le-a amintit sunt consemnate pentru a crede că Hristos este Fiul lui Dumnezeu.

Arătarea Mântuitorului de la Marea Tiberiadei (XXI). Mântuitorul se arată din nou Apostolilor Săi, pe malul lacului Ghenizaret, unde ei se reîntorseseră şi îşi luaseră vechile ocupaţii. Erau şapte dintre ei (2), care au încercat să pescuiască în timpul nopţii, dar nu au prins nimic. A doua zi de dimineaţă apare Domnul Hristos şi le cere ceva de mâncare. Răspunzând că nu au, sunt sfătuiţi să arunce mreaja în partea dreaptă a corăbiei. Apostolii îl ascultă şi prind o mare cantitate de peşte. Din acest fapt minunat, ei înţeleg că este Mântuitorul (7). Coboară din corabie şi prânzesc

împreună cu El din peştele prins.

Cu această ocazie, Domnul Hristos reintegrează în Apostolat pe Sfântul Petru, printr-o întreită chemare, pentru că de trei ori se lepădase de El (15-17). Prin această reintegrare nu i se conferă vreun primat cum susţin romano-catolicii. Mântuitorul Hristos îi prezice lui Petru că va slăvi pe Dumnezeu, prin moarte martirică (18-19). În sfârşit, vesteşte că Sfântul Ioan, ucenicul Său iubit, va muri mai târziu, dar nu va supravieţui până la Parusie, cum ieşise zvonul între fraţi.

Evanghelistul încheie, că Mântuitorul a mai făcut încă şi alte multe fapte, care nu au fost consemnate în Evanghelie (XXI, 25).

Deci, realitatea învierii Domnului Hristos se atestă prin descoperirea mormântului gol şi arătarea Domnului înviat, văzut şi pipăit de acei care aveai să-i răspândească învăţătura şi să vestească faptele Sale.

Importanţa Evangheliei. Evanghelia a patra este o completare a sinopticilor, descriind activitatea Mântuitorului, mai ales în Iudeea şi Ierusalim şi demonstrează divinitatea Sa - care-i tema scrierii - prin minunile şi cuvântările Sale de înalt nivel dogmatic.

De aceea, *ideile dogmatice* din Evanghelie sunt grupate în jurul persoanei Domnului Hristos: *El este Fiul lui Dumnezeu*, Cuvântul preexistent (I, 2; VIII, 58); toate s-au făcut prin El (I, 2-3); egal şi consubstanţial cu Tatăl (X, 30); are toate câte are Tatăl (XVI, 15); învie morţi ca şi Tatăl (V, 28); El a văzut singur pe Tatăl (I, 18; Vi, 46).

Din dragostea Tatălui a fost trimis în lume (III, 16); a luat trup omenesc (I, 14), fără păcat (VIII, 46); pogorându-se din cer (VI, 51); El aduce în lumea adevărata învăţătură despre Dumnezeu (VII, 16) şi harul Său în mod desăvârşit (I, 17; VII, 39), fiind Viaţa şi Lumina lumii (VIII, 12), Calea (călăuza), Adevărul şi Viaţa (XIV, 6), Pâinea vieţii (veşnice) (VI, 48). Ca Păstor bun (X, 11), S-a jertfit pe Golgota (XIX, 1-42) şi pleacă la Tatăl (XVI, 5; XIV, 28), trimiţând pe Duhul Sfânt, care purcede de la Tatăl (XV, 26), amintind toate învăţăturile Mântuitorului (XIV, 26).

Toţi oamenii sunt chemaţi la mântuire (I, 7); cei care-L vor primi devin fiii adoptivi ai lui Dumnezeu (I, 12), cei care nu-L vor primi vor fi judecaţi la Parusie (V, 25; V, 29); Mântuitorul a adus o religie spirituală (IV, 24), actualizând-o prin taine - Botez (III, 5); Euharistie (VI, 51); Paştile Vechiului Testament este înlocuit prin cel creştin (I, 29; I, 36).

Ideile morale şi de viaţă creştină sunt: credinţa în Hristos şi învăţătura Sa (III, 15; III, 18; V, 24; VI, 29) şi ataşamentul strâns faţă de El (XV, 1-7). Raporturile dintre oameni bazate pe: dragostea între semeni (XIII, 34-35), ridicată până la sacrificiu, după exemplul Domnului Hristos (XV, 13). Pacea între toţi oamenii, după testamentul Mântuitorului (XIV, 27).

Evanghelia a patra este o sinteză istorică şi spirituală a vieţii Mântuitorului. Este Evanghelia dragostei. Ea mişcă, impresionează şi satisface cele mai înalte exigenţe ale spiritului uman de totdeauna. Este cel mai înalt cod de trăire creştină, de profundă spiritualitate, izvor nesecat al marilor mistici şi sfinţi creştini.

Simbolul Evangheliei a patra este vulturul, deoarece spiritualitatea şi gândirea ce o caracterizează este înaltă şi sublimă asemeni zborului vulturului care se ridică la mari înălţimi.

13. FAPTELE APOSTOLILOR

Faptele Apostolilor este ultima carte istorică a Noului Testament, în care se descrie înfiinţarea Bisericii creştine, primele începuturi ale creştinismului şi răspândirea sa în lume. Este istoria răspândirii creştinismului prin cei mai însemnaţi Apostoli ai Mântuitorului Hristos.

Ea este scrisă de Evanghelistul Luca, fiind a doua carte a sa, precum se deduce din prologul cărţii respective (Fapte I, 1-3) şi precum mărturiseşte tradiţia bisericească. Titlul cărţii nu este dat de autor, ci de Părinţii vechi bisericeşti şi se găseşte în cei mai vechi codici cu acest titlu.

După autor, ea este a doua carte adresată către Teofil, şi s-ar fi putut intitula: «A doua carte a lui Luca către Teofil». Ea cuprinde, precum am amintit, activitatea celor mai

importanţi ucenici ai Mântuitorului întru răspândirea creştinismului.

Mărturii externe destul de vechi confirmă apartenenţa scrierii lui Luca. Sfântul Irineu († 202) a atribuit primul Faptele Apostolilor lui Luca, rezumând unele cuvântări din această carte precum: cuvântarea Sfântului Petru (cap. II), a Sfântului Pavel din Areopag (XVII, 22-31) (Ad. Haer. III, 13 şi 14). Fragmentul Muratori confirmă autenticitatea scrierii, afirmând că faptele unora dintre Apostoli, au fost scrise către prea bunul Teofil de Luca într-o carte. La fel mărturiseşte Clement Alexandrinul, Tertulian şi Origen şi se află în Lista canonică a Sfinţilor Părinţi: Atanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului şi Sfântul Grigorie de Nazianz. Părinţii apostolici folosesc Faptele Apostolilor ca o carte canonică, şi inspirată; la fel Clement Romanul, Barnaba, Ignatie de Antiohia.

Dacă cercetăm cuprinsul scrierii ajungem la acelaşi rezultat. Limba corectă, bogată şi variată, situarea evenimentelor în timp şi legătura lor cu celelalte evenimente contemporane; amintirea unor conducători, regi, proconsuli, prefecţi, zugrăviţi în portrete bine conturate, toate ne arată un om cult şi asemănarea cărţii cu Evanghelia a treia, din acest punct de vedere.

Autorul a fost unul dintre însoţitorii de călătorie ai Sfântului Pavel căci în Faptele Apostolilor, autorul se exprimă la persoana întâi plural (XVI, 10), şi-i adoptă o serie de expresii şi idei fundamentale ca: mântuirea prin credinţă fără faptele legii iudaice, universalitatea mântuirii. Evanghelia a treia şi Faptele Apostolilor se adresează, în prolog, aceluiaşi personaj: Teofil. Deci, cartea aparţine Evanghelistului Luca.

Timpul scrierii se deduce din evenimentele descrise în ea, adică sfârşitul primei captivităţi a Sfântului Pavel la Roma, anul 63. Ea nu ne aminteşte nimic despre procesul Apostolului sau eliberarea sa, evenimente importante în viaţa acestuia. Deci a fost scrisă până în anul 63. Între Evanghelia a treia şi Faptele Apostolilor este o strânsă legătură: Evanghelia a fost scrisă înaintea Faptelor Apostolilor, precum se vede din prologul acesteia (I, 1-3). Ori, cum Evanghelia a

fost scrisă la anul 63, urmează că Faptele Apostolilor au fost scrise la sfârşitul anului 63. Locul de unde a fost scrisă a fost Roma, de unde era Teofil.

Scopul scrierii nu se deosebeşte prea mult de cel al Evangheliei, deoarece este adresată aceluiaşi personaj, Teofil. Prin Evanghelia a treia Luca l-a întărit în credinţa despre Domnul Hristos ca mântuitor al lumii. Aici continuă a-l informa despre divinitatea ei, cu toate potrivniciile vremurilor. Activitatea Domnului Hristos din Evanghelie este continuată de urmaşii Săi, mai ales de Sfântul Apostol Pavel şi astfel creştinismul se răspândeşte în întreg imperiul roman.

Planul. Cartea cuprinde 28 de capitole şi se împarte în două mari părţi, precedate de un prolog şi introducere.

Prologul şi introducerea (cap. I, 1-11) cuprinde scopul scrierii, arătările Mântuitorului înviat Apostolilor şi înălţarea Sa la cer.

Partea I-a (cap. I, 12-XII) descrie începuturile creştinismului în Ierusalim şi răspândirea sa în afară de Ierusalim şi Iudeea.

Partea a II-a (cap. XIII-XXVIII) istoriseşte răspândirea creştinismului în cuprinsul imperiului roman prin călătoriile misionare ale Sfântului Apostol Pavel şi captivităţile sale în Cezareea Palestinei şi Roma.

CUPRINSUL SCRIERII

Prologul şi introducerea (cap. I, 1-11). Faptele Apostolilor este a doua carte pe care autorul o scrie şi o dedică lui Teofil, spre a-l întări în credinţă pe el şi pe cititorii cărţii.

Mântuitorul Hristos, după învierea Sa, s-a arătat Apostolilor timp de 40 de zile, de mai multe ori şi i-a învăţat despre împărăţia cerurilor, poruncindu-le, să nu se depărteze de Ierusalim până nu vor primi pe Duhul Sfânt. După aceasta vor trebui să răspândească învăţătura Sa «în toată Iudeea şi în Samaria şi până la marginea pământului». (1,8), care este dealtfel, şi tema cărţii. În sfârşit, Domnul Hristos S-a înălţat la cer.

Partea I (cap. I, 12 - XII)

Răspândirea creştinismului în Ierusalim şi în afară de Iudeea

Cap. I, 12 - V - strâns unite între ele istorisesc: *înfiinţarea Bisericii din Ierusalim*. Astfel, după înălţarea Domnului la cer, în *cap. I* se relatează despre *alegerea apostolului Matia* (I, 13-26). Căci Apostolii Mântuitorului, după minunatul fapt al Înălţării se reîntorc la Ierusalim şi împreună cu femeile minorosiţe şi alţi ucenici - în număr de 120 - în urma propunerii Sfântului Petru, prin rugăciuni şi tragere la sorţi, aleg ca Apostol pe Matia, în locul lui Iuda (26).

Cap. II începe cu istorisirea minunii: *Pogorârii Duhului Sfânt*(II, 1-12). În adevăr, la zece zile după înălţarea la cer a Domnului, adică în ziua Cincizecimii, Apostolii fiind adunaţi într-o casă, la Ierusalim, conform promisiunii Mântuitorului, primesc pe Duhul Sfânt, care se coboară asupra lor, sub formă de limbi de foc. Toţi Apostolii încep să proslăvească pe Dumnezeu în diferite limbi (33-4).

În momentul pogorârii Duhului Sfânt se produce un zgomot puternic, iar lumea adunată în Ierusalim, pentru această mare sărbătoare aleargă la casa lor şi rămâne mirată auzindu-i vorbind în diferite limbi.

Atunci se ridică *Sfântul Petru şi rosteşte prima cuvântare apostolică (II, 14-36)*, explicându-le minunea şi dându-le primele învăţături creştine El le arată că s-a pogorât peste ei Duhul Sfânt, fapt prevestit de profetul Ioil (III, 1-4), pentru timpurile mesianice, care au venit (16). Căci pe Iisus Nazarineanul omorât de ei, care făcea semne şi minuni, Dumnezeu l-a făcut Domn şi Hristos, înviindu-l din morţi şi înălţându-se la cer (24; 36), conform profeţiei lui David (Ps. XV, 10 şi CIX, 1). Pentru a-şi repara greşeala, ei trebuie să se pocăiască şi să se boteze.

După această cuvântare s-au botezat 3000 de suflete (II, 37-41). În acest mod se pune început Bisericii creştine, prin botez, adunări, învăţături, jertfa euharistică şi viaţa de obşte

(II, 42-47). Din acest moment numărul celor botezaţi se măreşte, diferite case servesc drept locaşuri de adunare, pentru rugăciune şi frângerea pâinii.

Cap. III istoriseşte *vindecarea unui olog de către Sfântul Petru şi o nouă cuvântare a sa.* În adevăr, într-una din zile, Sfântul Petru şi Ioan urcându-se la templul din Ierusalim, la vremea jertfei de seara - 3 după amiază - întâlnesc un olog din naştere pe care Sfântul Petru îl vindecă (III, 1-11), în numele Domnului Hristos. Minunea atrage atenţia poporului de acolo.

Cu această ocazie, *Sfântul Petru rosteşte o cuvântare* (III, 12-26) prin care arată că nu prin puterea lor, Dumnezeu a vindecat pe olog, ci prin harul şi puterea Domnului Hristos. Pe Iisus ei l-au răstignit, eliberând pa Baraba, deşi Pilat a încercat să-L elibereze, însă Dumnezeu L-a preaslăvit, înviindu-L din morţi, făcându-L Mesia (15). Iudeii, adaugă Sf. Petru, au făcut-o din neştiinţă. De aceea, ei trebuie să se pocăiască şi să se boteze, căci Iisus Nazarineanul este Mesia cel prezis de profeţi (Deut. XVIII, 15, 18). Şi în această cuvântare se pune accentul pe învierea Mântuitorului şi împlinirea profeţiilor mesianice. După cuvântare, numărul celor care se botează creşte la 5000 (IV, 4).

Din cauza predicii, *Sfântul Petru şi Ioan sunt prinşi şi judecaţi de Sinedriu (cap. IV, 1-22).* Ei sunt cercetaţi în legătură cu minunea săvârşită la templu. Apostolii afirmă că minunea au făcut-o cu ajutorul lui Iisus Nazarineanul, pe care ei L-au răstignit, dar Dumnezeu L-a înviat, căci El este Mântuitorul lumii (10-12). La ameninţarea iudeilor de a nu mai răspândi noua învăţătură, ei refuză căci trebuie să asculte mai mult de Dumnezeu decât de oameni (19-20) şi mai ales că ei au fost martori ai acestor fapte. Sinedriştii eliberează pe Apostoli, din teamă de popor.

Ei se întorc la ai lor şi îndreaptă o rugăciune publică către Dumnezeu (IV, 24-31). Creştinii duceau o viaţă de obşte (IV, 32-37) şi stăruiau în rugăciune. Un creştin zelos, Barnaba îşi vinde ţarina, iar banii luaţi îi depune la picioarele Apostolilor.

Cap. V istoriseşte: *pedeapsa soţilor Anania şi Safira şi o nouă închidere şi judecare a Apostolilor.* În opoziţie cu Barnaba, soţii Anania şi Safira îşi vând ţarina lor şi depun

numai o parte din bani la comunitate, dar mărturisesc că au depus toată suma. Sfântul Petru înţelege că ei ai tăgăduit adevărul şi sunt pedepsiţi cu moartea, prin cuvântul Apostolului (V, 1-11). Evident un fapt minunat. Astfel, Apostolii îşi continuă activitatea prin organizarea comunităţii, prin predică şi minuni (V, 12-16).

Din cauza propovăduirii învăţăturii şi învierii Domnului Hristos, Apostolii sunt din nou prinşi de iudei şi închişi, însă îngerul Domnului îi eliberează, în mod minunat. A doua zi, ei sunt luaţi de la templu unde predicau şi duşi *pentru a doua oară la Sinedriu* (V, 17-42). Sinedriştii sunt hotărâţi să-i omoare, dar sunt împiedicaţi de marele învăţător Gamaliel. Căci, spunea el, dacă învăţătura lor va fi de la oameni se va stinge, iar de va fi de la Dumnezeu, nu o vor putea nimici, chiar omorându-i (38-39). După această judecată, Apostolii sunt bătuţi şi eliberaţi. Astfel se desfăşoară primele începuturi eroice ale comunităţii creştine ca Biserică mărturisitoare.

Cap. VI-XII descriu primele misiuni creştine. Cap. VI istoriseşte: *Alegerea celor şapte diaconi.* Deosebirea dintre creştinism şi iudaism începe să se adâncească. Prilejul se iveşte cu ocazia alegerii diaconilor (VI, 1-15) şi activităţii acestora. Astfel, din cauza nemulţumirii iudeilor din diaspora, pentru că văduvele lor erau nedreptăţite la împărţirea bunurilor, Apostolii procedează la alegerea şi hirotonirea a şapte diaconi (VI, 5-6) care să se ocupe cu administrarea bunurilor.

Dintre diaconi, Ştefan plin de zel, predica noua învăţătură, anunţând întinderea creştinismului universalist şi sfârşitul iudaismului. Iudeii îl prind şi-l aduc în faţa Sinedriului, acuzându-l că huleşte pe Dumnezeu, fiind împotriva lui Moise şi a templului.

Cap. VII expune *Cuvântarea lui Ştefan şi martirul său.* Arhidiaconul Ştefan, în cuvântarea sa - rezumă istoria poporului evreu şi arată că strămoşii lor: Avraam, Moise şi David s-au închinat lui Dumnezeu şi au primit promisiuni, fără a avea templul. Legea lui Moise a fost o pregătire pentru Mesia.

Strămoşii lor nu au ascultat pe Dumnezeu, nu s-au supus

(II, 42-47). Din acest moment numărul celor botezaţi se măreşte, diferite case servesc drept locaşuri de adunare, pentru rugăciune şi frângerea pâinii.

Cap. III istoriseşte *vindecarea unui olog de către Sfântul Petru şi o nouă cuvântare a sa*. În adevăr, într-una din zile, Sfântul Petru şi Ioan urcându-se la templul din Ierusalim, la vremea jertfei de seara - 3 după amiază - întâlnesc un olog din naştere pe care Sfântul Petru îl vindecă (III, 1-11), în numele Domnului Hristos. Minunea atrage atenţia poporului de acolo.

Cu această ocazie, *Sfântul Petru rosteşte o cuvântare* (III, 12-26) prin care arată că nu prin puterea lor, Dumnezeu a vindecat pe olog, ci prin harul şi puterea Domnului Hristos. Pe Iisus ei L-au răstignit, eliberând pa Baraba, deşi Pilat a încercat să-L elibereze, însă Dumnezeu L-a preaslăvit, înviindu-L din morţi, făcându-L Mesia (15). Iudeii, adaugă Sf. Petru, au făcut-o din neştiinţă. De aceea, ei trebuie să se pocăiască şi să se boteze, căci Iisus Nazarineanul este Mesia cel prezis de profeţi (Deut. XVIII, 15, 18). Şi în această cuvântare se pune accentul pe învierea Mântuitorului şi împlinirea profeţiilor mesianice. După cuvântare, numărul celor care se botează creşte la 5000 (IV, 4).

Din cauza predicii, *Sfântul Petru şi Ioan sunt prinşi şi judecaţi de Sinedriu (cap. IV, 1-22)*. Ei sunt cercetaţi în legătură cu minunea săvârşită la templu. Apostolii afirmă că minunea au făcut-o cu ajutorul lui Iisus Nazarineanul, pe care ei L-au răstignit, dar Dumnezeu L-a înviat, căci El este Mântuitorul lumii (10-12). La ameninţarea iudeilor de a nu mai răspândi noua învăţătură, ei refuză căci trebuie să asculte mai mult de Dumnezeu decât de oameni (19-20) şi mai ales că ei au fost martori ai acestor fapte. Sinedriştii eliberează pe Apostoli, din teamă de popor.

Ei se întorc la ai lor şi îndreaptă o rugăciune publică către Dumnezeu (IV, 24-31). Creştinii duceau o viaţă de obşte (IV, 32-37) şi stăruiau în rugăciune. Un creştin zelos, Barnaba îşi vinde ţarina, iar banii luaţi îi depune la picioarele Apostolilor.

Cap. V istoriseşte: *pedeapsa soţilor Anania şi Safira şi o nouă închidere şi judecare a Apostolilor*. În opoziţie cu Barnaba, soţii Anania şi Safira îşi vând ţarina lor şi depun

numai o parte din bani la comunitate, dar mărturisesc că au depus toată suma. Sfântul Petru înţelege că ei ai tăgăduit adevărul şi sunt pedepsiţi cu moartea, prin cuvântul Apostolului (V, 1-11). Evident un fapt minunat. Astfel, Apostolii îşi continuă activitatea prin organizarea comunităţii, prin predică şi minuni (V, 12-16).

Din cauza propovăduirii învăţăturii şi învierii Domnului Hristos, Apostolii sunt din nou prinşi de iudei şi închişi, însă îngerul Domnului îi eliberează, în mod minunat. A doua zi, ei sunt luaţi de la templu unde predicau şi duşi *pentru a doua oară la Sinedriu* (V, 17-42). Sinedriştii sunt hotărâţi să-i omoare, dar sunt împiedicaţi de marele învăţător Gamaliel. Căci, spunea el, dacă învăţătura lor va fi de la oameni se va stinge, iar de va fi de la Dumnezeu, nu o vor putea nimici, chiar omorându-i (38-39). După această judecată, Apostolii sunt bătuţi şi eliberaţi. Astfel se desfăşoară primele începuturi eroice ale comunităţii creştine ca Biserică mărturisitoare.

Cap. VI-XII descriu primele misiuni creştine. Cap. VI istoriseşte: *Alegerea celor şapte diaconi*. Deosebirea dintre creştinism şi iudaism începe să se adâncească. Prilejul se iveşte cu ocazia alegerii diaconilor (VI, 1-15) şi activităţii acestora. Astfel, din cauza nemulţumirii iudeilor din diaspora, pentru că văduvele lor erau nedreptăţite la împărţirea bunurilor, Apostolii procedează la alegerea şi hirotonirea a şapte diaconi (VI, 5-6) care să se ocupe cu administrarea bunurilor.

Dintre diaconi, Ştefan plin de zel, predica noua învăţătură, anunţând întinderea creştinismului universalist şi sfârşitul iudaismului. Iudeii îl prind şi-l aduc în faţa Sinedriului, acuzându-l că huleşte pe Dumnezeu, fiind împotriva lui Moise şi a templului.

Cap. VII expune *Cuvântarea lui Ştefan şi martirul său*. Arhidiaconul Ştefan, în cuvântarea sa - rezumă istoria poporului evreu şi arată că strămoşii lor: Avraam, Moise şi David s-au închinat lui Dumnezeu şi au primit promisiuni, fără a avea templul. Legea lui Moise a fost o pregătire pentru Mesia.

Strămoşii lor nu au ascultat pe Dumnezeu, nu s-au supus

revelația naturală (I, 20). Totuși, prin înțelepciunea lor omenească s-au închinat la idoli sub formă de păsări, dobitoace sau târâtoare (33). Din această cauză ei s-au dedat și la toată necurăția poftelor lor și și-au pângărit corpurile, contrar uzului firii.

Drept pedeapsă Dumnezeu i-a lăsat pradă tuturor viciilor lor, ca: nedreptate, viclenie, lăcomie, trufie. Aceștia, deși cunoșteau ce este bine și ce este rău, prin legea naturală, deși știau că greșesc, totuși săvârșeau aceste rele și încuviințau și pe cei care le făceau. Iată vina și degradarea păgânilor.

Cap. II: Vina și pedeapsa iudeilor. Dar și iudeii, arată mai departe Apostolul, «oricine ai fi omule» (II, 1) nu au dreptul să judece pe păgâni, socotindu-se superiori, pentru că descind din Avraam, căci săvârșeau aceleași fapte. Deci, Dumnezeu va judeca pe fiecare și va da fiecăruia după faptele sale: viața veșnică pentru cei ce fac binele; necaz și strâmtoare pentru cei ce fac rău (7). Iudeii vor fi judecați după legea lor, care le dădea o cunoștință mai clară a păcatului iar păgânii, după legea nescrisă a conștiinței, legea naturală (14-15). Este vorba de judecata viitoare ce o va face Mântuitorul Hristos (16).

Iudeii se arată superiori păgânilor, lăudându-se cu Legea, totuși săvârșind păcate grave ca: adulterul, furtul, necinstirea locașurilor sfinte; ei calcă Legea și necinstesc numele lui Dumnezeu între neamuri (21-24).

În acest mod, tăierea împrejur nu mai folosește la nimic dacă calci legea, iar netăierea împrejur poate să aibă valoare dacă faci cele ale Legii. Căci, adevărata circumciziune este cea interioară a inimii, care constă în ascultarea voiei lui Dumnezeu și săvârșirea poruncilor sale (28-29).

Cap. III. Vinovăția tuturor oamenilor. Dar vinovăția tuturor oamenilor, fie păgâni, fie iudei, este evidentă. Totuși, Legea dată iudeilor nu a fost inutilă, căci prin ea s-a încredințat acestora promisiunile mântuirii, profețiile și prin necredința și nedreptatea iudeilor s-a pus în evidență dreptatea și adevărul lui Dumnezeu. Însă, toți oamenii au păcătuit, fie păgâni, fie iudei, precum mărturisește Scriptura (9).

Revenind asupra legii, Apostolul arată că prin Legea iudaică nu se poate obține mântuirea, căci legea oferă numai cunoștința păcatului, dar nu mântuirea (vers. 20). Ea a promis mântuirea prin profeți, iar ea s-a realizat «la plinirea vremii», prin venirea lui Hristos. Deci, singura cale pentru mântuire, atât pentru iudei cât și pentru păgâni - este credința în Domnul Cristos (28), în sângele și trupul Lui pe care Dumnezeu l-a adus jertfă de ispășire pentru păcatele tuturor.

Prin aceasta, Dumnezeu și-a arătat dreptatea și iubirea Sa. Dreptatea, căci prin jertfa Mântuitorului, care și-a asumat păcatele oamenilor, ne-a răscumpărat în fața lui Dumnezeu; iubirea pentru că din dragoste și milă și-a trimis Tatăl în lume pe Fiul Său. De aceea, iudeii nu se mai pot lăuda cu legea și faptele ei materiale și exterioare, care nu ne pot mântui, ci pe aceasta o putem dobândi numai prin credință, fără faptele Legii (III, 28), căci Dumnezeu este al tuturor oamenilor și mântuiește pe toți prin credință.

Cap. IV. Mântuirea prin credință demonstrată prin Vechiul Testament.

Spre a confirma adevărul de mai sus, Apostolul aduce exemplul lui Avraam din Vechiul Testament, care a fost socotit drept în fața lui Dumnezeu (3). Evreii se socoteau urmași ai lui. Însă ei erau urmași numai trupești, nu și urmași ai vieții și ai lui. Căci Avraam a fost socotit drept în fața lui Dumnezeu prin credința sa (Facere XV, 6), prin încrederea mare în atotputernicia lui Dumnezeu, care i-a promis un urmaș (13), deși Avraam era bătrân și că prin el se vor binecuvânta toate neamurile.

Deci, nu ca răsplată pentru un fapt, ci ca un dar, ca și cum i s-ar ierta unui om greșalele (Ps. XXXI, 1). Prin credință și nu prin circumciziune, care vine mai târziu și care este socotită drept un semn, Avraam devine părinte al tuturor neamurilor, al tuturor celor ce au credință, ca el (18). Avraam devine și părintele iudeilor, dar numai ai celor care au credința și viața lui, nu legea lui adică circumciziunea de mai târziu.

Credința a dat făgăduința nu legea, căci aceasta face pe om să păcătuiască, ea provoacă mânia (15). Avraam este model de credință pentru toți - atâta celor de sub Lege cât și a celor fără Lege. Iar pe noi, credința în Domnul Hristos, care ne-a răscumpărat pe toți se socotește (aici se înțelege Legea mozaică) spre dreptate și ne va mântui.

îndeplinește misiuni speciale în Filipi, Tesalonic și Bereea; îl însoțește și în a treia călătorie misionară la Efes și de aici efectuează alte misiuni în Macedonia și Corint, fiind alături de el, pe tot parcursul călătoriei până la Ierusalim. A stat alături de Sfântul Pavel în apropierea sa, în închisoarea din Cezareea Palestinei (58-60) și în prima captivitate din Roma (Filip. I, 1; Col). În acest din urmă răstimp, probabil că a fost și el închis (Evrei XIII, 23).

După eliberarea din prima captivitate de la Roma, Apostolul întreprinde o călătorie misionară în Spania, pe care n-o semnalează nici o scriere neotestamentară, dar o atestă Clement Romanul, Fragmentul Muratori, Sf. Epifaniu etc. De aici, el revine în răsărit vizitând Corintul (II Tim. IV, 20); Creta (Tit I, 5); Efesul (I Tim. I, 3) și Macedonia (I Tim. I, 3). În această vizită din Efes, Sf. Pavel hirotonește ca episcop în același oraș pe Timotei. Acesta păstorește aici cu puteri depline și pentru totdeauna - nu ca delegat temporar, cum afirmă unii eretici. Lui îi adresează Apostolul două epistole. Eusebiu al Cezareei (†340) spune că Timotei a fost primul episcop al Efesului și a murit de moarte martirică. Biserica îl pomenește în ziua de 25 ianuarie.

Autenticitatea epistolei este atestată atât de mărturii externe, cât și de cele interne, deduse din însuși cuprinsul scrierii. Fiind asemănătoare ca fond și formă cu celelalte două episstole pastorale, autenticitatea lor stă sau cade împreună. Apărătorii și criticii lor le studiază, din punct de vedere al apartenenței lor împreună, atribuindu-le Sfântului Pavel.

De aceea, afirmațiile ce urmează, referitoare la autenticitate, privesc toate epistolele pastorale. În adevăr, Sf. Pavel se numește în toate epistolele pastorale chiar de la început: (I Tim. I, 1; II Tim. I, 1; Tit I, 1). Părinții Apostolici: Clement Romanul, Policarp al Smirnei, Epistola lui Barnaba citează direct sau fac aluzii la unele versete din epistolele respective. Teofil al Antiohiei, Iustin Martirul folosesc și ei locuri din epistole pastorale. Sf. Irineu, Origen, Ipolit și Sf. Atanasie cel Mare mărturisesc autenticitatea epistolei.

Învățătura cuprinsă în epistolele respective, ca și cea care le este specifică, nu diferă de doctrina ce se află în celelalte

epistole pauline. De asemenea, limba și stilul nu se deosebesc în linii generale de limba și stilul celorlalte epistole.

Totuși, unii critici raționaliști ca Baur (1792-1860) și Er. Renan (1823-1892) etc., au contestat autenticitatea lor, pe motiv că limba și stilul epistolelor pastorale diferă de a celorlalte epistole pauline. Ele nu mai prezintă vigoarea stilului polemic, forța combativă și puterea de argumentare din marile sale epistole. Însă acest fapt nu-l cer subiectele din epistolele pastorale, iar vârsta Apostolului i-a mai domolit forța combativă. Mai mult, stilul epistolelor pastorale se aseamănă foarte mult cu stilul din părțile parenetice, morale ale celorlalte epistole pastorale.

S-a spus, de asemenea, de către critici că doctrina din epistolele pastorale, în care se combate gnosticismul a apărut și s-a cristalizat în sec. II, timp în care au fost scrise și ele. Însă din studiul epistolei către Coloseni, se observă că ereticii combătuți acolo țineau de o erezie formată dintr-un ameste de iudaism și filosofie orientală păgână, din care apoi s-a dezvoltat gnosticismul. Aceleași erezii și aceiași eretici sunt combătuți și în epistolele pastorale.

Se mai invocă de adversarii autenticității că organizația bisericească la care se referă epistolele pastorale este prea înaintată și ea ar fi apărut în sec. al II-lea. Dar, organizarea bisericească descrisă în epistolele amintite este proprie epocii apostolice. Despre hirotonirea preoților ne amintesc (Fapte XIV, 23), despre diaconi (Fapte VI, 6); despre ierarhia bisericească stabilită mai amintesc (I Cor. XII, 28; Fapte XX, 17, 28; Filip I, 1; I Petru V, 2). Deci în epoca apostolică, ierarhia bisericească se prezenta astfel: apostoli, episcopi-prezbiteri, diaconi. Mai târziu, locul apostolului este luat de episcop, cazul lui Timotei și Tit, urmând în biserici alți slujitori: preoți și apoi diaconi.

S-a mai spus că unele călătorii menționate sau presupuse ale Sf. Pavel, din epistolele pastorale nu se găsesc amintite în Faptele Apostolilor - scrise la 63, sau în celelalte epistole pauline. Această constatare este justă, însă se știe că Sfântul Pavel nu și-a sfârșit viața în anul 64, cum cred unii critici, ci în anul 67. De aceea, se presupune și se afirmă de unii Sfinți

Părinţi că el a mai călătorit în Spania şi Orient, a mai venit să revadă bisericile înfiinţate. Deci, din toate argumentele reiese autenticitatea epistolelor pastorale.

Motivele şi scopul epistolei. Apostolul Pavel la despărţirea de preoţii din Milet - în a treia călătorie misionară - le atrăgea atenţia asupra pericolului viitorilor eretici (Fapte XX, 29). Şi în adevăr, prevederile sale se împlinesc. De aceea, venind în Orient şi anume la Efes, spre a curma tulburările ereticilor, hirotoniseşte pe Timotei ca episcop. Dar, plecând de acolo şi ştiind vârsta încă tânără a lui Timotei şi sarcina sa grea, precum şi faptul că autoritatea sa i-ar putea fi contestată, el îi scrie o epistolă.

Scopul ei este de a întări autoritatea episcopatului lui Timotei şi a-i servi drept garanţie în faţa celor care i-ar refuza-o; de a-i da sfaturi în conducerea turmei, adică să se ferească de eretici, cum să organizeze cultul, cum să aleagă preoţii şi cum să se comporte faţă de diferite categorii sociale şi persoane din Biserică. Locul de unde se scrie epistola pare a fi undeva în Macedonia, mai sigur Filipi, iar data pe la anul 65.

Planul. Epistola cuprinde şase capitole şi se împarte în două părţi: *Partea I-a - pastorală, propriu-zisă (cap. I-III).* Ea cuprinde o serie de învăţături, referitoare la păstrarea şi pǎzirea adevăratei credinţe, la organizarea cultului şi rânduirea preoţilor.

Partea a II-a - morală (cap. IV-VI), conţine sfaturi practice în legătură cu lupta împotriva ereticilor şi îndemnuri privitoare la modul de comportare faţă de anumite categorii sociale şi persoane din sânul Bisericii.

CUPRINSUL EPISTOLEI

Partea I, pastorală (cap. I-III)

Menţinerea şi păzirea adevăratei credinţe, grija de cultul divin şi însuşirile slujitorilor bisericeşti orânduiţi

Cap. I: Păzirea adevăratei credinţe faţă de învăţătorii mincinoşi, rolul Legii şi pilda apostolului. Ca de obicei, Apostolul începe cu o salutare către ucenicul său, Timotei, pe care-l îndeamnă să oprească pe învăţătorii mincinoşi, care se mai aflau în Efes, ca să răspândească învăţăturile false, iudaice despre îngeri şi genealogii referitoare la patriarhii din Geneză. Aceşti falşi învăţători nu cunosc nici Legea, nici Evanghelia.

Căci scopul Legii este Hristos, la care se ajunge prin credinţă, dragoste şi fapte bune. Legea a fost bună şi impusă iudeilor pentru anumite interdicţii. Cei drepţi, cei care se conduc de credinţa în Hristos, n-au nevoie de Lege.

În continuare, aminteşte despre chemarea sa la apostolat (I, 12-17) de către Domnul Hristos, deşi el înainte prigonise Biserica creştină. Însă, o făcuse din neştiinţă, pentru care motive Mântuitorul şi-a arătat faţă de el toată dragostea. Cazul său este o pildă, că oricine crede şi se pocăieşte poate fi iertat.

Timotei trebuie să păstreze credinţa cea adevărată (I, 18-20), pentru că mulţi se abătuseră de la ea, cum erau Imeneu şi Alexandru, care au fost excluşi de Apostol din comunitate.

Cap. II: Rugăciunea în biserică şi atitudinea la cult. Sfântul Pavel aminteşte că Domnul Hristos a venit pe lume spre a mântui pe toţi oamenii. De aceea, rugăciunile noastre trebuie făcute pentru toţi semenii noştrii. Să ne rugăm pentru conducătorii lumeşti (2-3), spre a-şi îndeplini cu bune rezultate atribuţiile lor, căci de ei depinde pacea şi liniştea societăţii în care vieţuim.

Urmează o scurtă expunere hristologică (5-7) unde se arată

că Mântuitorul Hristos este singurul mijlocitor între Dumnezeu și oameni, iar prin jertfa Sa a adus răscumpărare pentru toți oamenii și a cărui învățătură o răspândește în lume spre mântuire Apostolul.

În legătură cu atitudinea la cult (8-15), bărbații să se roage în tot locul, fără a aduce vreo vătămare semenilor, ci să fie corecți și cinstiți. Femeile să fie îmbrăcate corect și fără prea multe podoabe, spre a nu da loc la ispite, ci să se laude cu evlavia și faptele bune. Femeia să asculte în biserică, din motive de ordine și pentru că nu intră în ierarhia bisericească, să nu învețe. Ea este urmașa Evei, prin care a venit ispita, și în ordinea creației vine după Adam. Totuși, femeia se mântuiește prin naștere de prunci și prin stăruința în credință, iubire și sfințenie.

Cap. III: Episcopii și diaconii. Taina întrupării. Una din atribuțiile lui Timotei fiind aceea de a orândui preoți, Apostolul arată însușirile pe care trebuie să le aibă aceștia. Episcopul - care în acel timp era - ca termen - sinonim cu preotul - trebuie să fie fără prihană, adică de o moralitate ireproșabilă, destoinic a învăța și pe alții, cuviincios, cuminte, iubitor de străini, nebețiv, bun chivernisitor al casei și bun educator al copiilor. Să fie bărbat al unei singure femei - adică să fi fost căsătorit o singură dată - să nu fie de curând botezat, spre a nu se mândri, bine apreciat de creștini.

Aceleași însușiri se cer și diaconului. Mai mult, ei trebuie să fie ispitiți câtva timp, iar femeile lor cuviincioase și cumpătate în toate.

Timotei trebuie să conducă biserica după regulile date de Apostol, căci ea este temelia pe care se sprijină credința dată de Mântuitorul prin jertfa Sa (III, 15).

Încheie partea I-a, printr-un imn închinat lui Dumnezeu, prin care se proslăvește taina creștinătății (III, 16) a întrupării Fiului lui Dumnezeu, care a devenit om și s-a preamărit de puterile cerești și omenești: de Duhul Sfânt, de îngeri, de lumea unde a predicat și care a crezut în El și apoi s-a înălțat la cer, acest scurt imn a devenit unul din primele imne hristologice cântate în Biserica creștină.

Partea a II-a, morală (cap. IV-VI)

Sfaturi și îndemnuri în comportarea cu păstoriții

Cap. IV: Sfaturi în legătură cu învățătorii mincinoși. În legătură cu învățătorii mincinoși care trebuiau să vină, iar unii de aflau deja între ei și căutau să înșele pe credincioși, oprindu-i de la căsătorie și anumite mâncăruri printr-o falsă asceză, Apostolul îi învață că nu există mâncăruri curate și necurate, ci toate trebuie primite, mulțumind lui Dumnezeu. Îndepărtarea de la căsătorie și deosebirea între alimente sunt fapte diavolești (IV, 1-5).

Timotei trebuie să lămurească pe credincioși asupra acestor lucruri, ferindu-se în același timp de discuțiile nefolositoare și păstrând dreapta credință. Să fie exemplu credincioșilor prin credință, viață curată, dragoste și învățătură. Să fie neobosit în răspândirea credinței, învățăturii, în sfaturi, instruindu-se și progresând în viața curată. Căci primirea harului preoției (IV, 14) îi cere ca să păstreze curată credința și să predice neîncetat. În acest mod se va mântui pe sine și va conduce turma pe calea mântuirii.

Cap. V: Sfaturi asupra modului de comportare cu credincioșii în general, văduvele, preoții și păcătoșii. Timotei trebuie să vegheze asupra vieții zilnice a păstoriților, ferindu-i de păcat, prin sfat și dojană. Astfel, pentru a îndrepta pe bătrâni și bătrâne, trebuie să se poarte ca și cu părinții săi; cu tinerii și tinerele, ca și cu frații și surorile sale.

Văduvele care duc o viață curată, care au copii și-i cresc bine și stăruiesc în rugăciuni trebuie cinstite. Cele care trăiesc în păcate trebuie sfătuite să se îndrepte. Acelea care au împlinit 60 de ani, au viață curată, au crescut bine copii și săvârșesc fapte bune, să fie înscrise în listele de ajutorare și spre a îndeplini unele servicii în biserică, la catehizarea femeilor. Văduvele tinere să fie sfătuite a se recăsători, căci prin faptele lor ușuratice păgubesc și altora. Credincioșii care și-au luat angajament să îngrijească pe văduve sau care le au în casele lor, să continue a le îngriji, spre a nu fi povară

bisericii, care are grijă de săraci.

În legătură cu preoţii, acei care păstoresc cu tact şi mai ales care se disting prin predică merită deosebită preţuire. Cei care trebuie pedepsiţi pentru anumite abateri nu se cuvine a li se aplica aceasta, decât pe baza a două mărturii. La hirotonirea lor să se aprecieze aptitudinile lor în mod obiectiv.

Apostolul continuă, îndemnându-l să se îngrijească şi de sănătatea sa personală şi să nu facă exces de asceză.

Cap. VI: Învăţături în legătură cu slujitorii, învăţătorii mincinoşi şi cei bogaţi. Timotei trebuie să sfătuiască pe slujitori să-şi îndeplinească obligaţiile cu conştiinciozitate, ca nu cumva din cauza incorectitudinii lor să fie dispreţuită credinţa creştină.

Să se ferească de învăţătorii mincinoşi, care sunt îngâmfaţi, iubitori de câştig, iubitori de discuţii, certuri şi pizmă. Să înveţe pe creştini a se mulţumi cu strictul necesar şi să fie bogaţi în fapte bune, singurele nemuritoare. Iubirea de argint şi viciile care urmează, duc pe om la pierzare. Creştinul trebuie să iubească dreptatea, credinţa, blândeţea, dragostea.

Apostolul îndeamnă pe Timotei să păzească adevărata credinţă mărturisită de Domnul Hristos în faţa lui Pilat, căci numai astfel, se va putea prezenta în faţa Mântuitorului la judecată, căruia I se cuvine toată cinstea. În sfârşit, îi mai aminteşte să îndemne pe bogaţi să nu-şi pună nădejdea în bogăţii, ci să facă fapte bune, spre a dobândi viaţă veşnică.

Încheie cu sfatul, ca Timotei să păzească curat depozitul credinţei (VI, 20) şi să se îndepărteze de învăţătorii mincinoşi şi discuţiile deşarte.

Importanţa epistolei. Epistola I-a către Timotei ne face cunoscut un alt aspect al gândirii Sf. Apostol Pavel, acela de organizator al bisericii şi al conducerii turmei. În această epistolă el părăseşte înălţimile abstracte ale teologiei, referitoare la îndreptare, hristologie şi eshatologie punând accent pe aspectul practic al organizării bisericii şi al pastoraţiei.

Aici se arată că ierarhia cu treptele ei nu emană de la adunarea credincioşilor, ci de la autoritatea apostolică transmisă prin hirotonie (IV, 14). Episcopii, preoţii şi diaconii

îşi deţin slujirea şi autoritatea printr-o transmitere care se urcă direct la Apostoli sau delegaţii lor.

Prima epistolă pastorală cuprinde îndeosebi, învăţături morale şi pastorale şi un mic număr de **învăţături dogmatice.** Dintre acestea din urmă remarcăm: mântuirea obiectivă oferită lumii prin jertfa Domnului Hristos care este pentru toţi oamenii (II, 5-6); Biserica este deţinătoarea revelaţiei, iar credincioşii trebuie s-o asculte (III, 15); scurt rezumat al hristologiei creştine: întruparea, preamărirea şi propovăduirea în lume şi preaslăvirea Sa prin înălţarea la cer (III, 16); ierarhia bisericească prin cele trei trepte: episcopi, preoţi (III, 1-7) şi diaconi (III, 8-14); preoţii sunt deosebiţi de episcopi (V, 17, 19, 22); ierarhia deosebită de turmă prin hirotonie (IV, 14); ierarhia trebuie să-şi exercite puterea harică pentru toţi oamenii prin taine şi ierurgii, inclusiv pentru autoritatea statului (II, 1-2).

Ca **probleme morale şi pastorale** remarcăm: datoria păstorului de a păstra credinţa curată şi a se feri de eretici (I, 3, 6; IV, 3-4); îndemn la pocăinţă pentru cei ce greşesc, după exemplul Sfântului Pavel (I, 13-16); excomunicarea ereticilor din Biserică (I, 19-20); ţinută la rugăciune a bărbaţilor şi a femeilor (II, 8-12); păstorul să fie exemplu turmei prin viaţa personală (IV, 12, 16; VI, 11-14); comportarea faţă de bătrâni, bătrâne, tineri şi tinere (V, 1-2); faţă de văduve (V, 3; V, 5; V, 9; V, 14). Se recomandă episcopilor o atenţie deosebită faţă de preoţi (V, 17; V, 19, V, 22); îndemn pentru robi de a-şi cinsti stăpânii (VI, 1-2); iar bogaţii să nu nădăjduiască în bogăţiile trecătoare, ci în Dumnezeul cel viu (VI, 17-19).

Epistola este cel mai valoros manual de pastorală care trebuie citit de multe ori de preoţi, punând în practică normele din ea.

26. EPISTOLA A II-A CĂTRE TIMOTEI A SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL

A doua epistolă a Sf. Apostol Pavel către Timotei are tot un caracter pastoral. Ea este mai redusă decât prima, mai personală, dar cu un conţinut tot atât de important pentru

păstorul de suflete.
Sfântul Apostol Pavel care-şi pune numele chiar de la adresa epistolei, o concepe, dintru început ca pe o scrisoare pur personală, prin care invită pe ucenicul său iubit Timotei să vină la Roma spre a-l vedea, unde se află pentru a doua oară, în închisoare.

Motivele şi scopul. Însă, bănuind că s-ar putea întâmpla să nu-l găsească în viaţă, îi scrie o epistolă mai mare, care devine o epistolă pastorală şi care cuprinde un fel de testament al Apostolului, cu ultimele sale dispoziţii şi învăţături.

Prin ea Apostolul îl îndeamnă să păstreze neschimbată credinţa primită, să pună în lucrare harul preoţiei printr-o activitate intensă şi să lupte contra învăţătorilor mincinoşi. Deci, **apărarea** credinţei adevărate, intensificarea activităţii misionare şi lupta contra ereticilor este scopul epistolei.

Timpul şi locul. Ea este scrisă din Roma, în timpul unei închisori (II Tim. I, 16). Nu poate fi prima, căci atunci putea fi vizitat şi existau pe lângă el mai mulţi prieteni şi ucenici. Acum, ucenicii l-au părăsit, afară de Luca (II Tim IV, 10-11). În prima închisoare avea nădejde că va scăpa (Filip. I, 25). De data aceasta avea previziunea sigură a morţii apropiate (II Tim. IV, 6): «Vremea despărţirii mele s-a apropiat». Deci, locul scrierii este Roma, iar timpul, anul 66, adică anul care precede moartea Apostolului.

Planul. Epistola cuprinde patru capitole. Este o scrisoare personală, unde se observă sufletul iubitor al Apostolului şi interesul pentru opera sa. Ea cuprinde o serie de învăţături şi sfaturi pentru a duce o adevărată viaţă creştină, de a păstra neschimbată dreapta credinţă, de a demasca pe învăţătorii mincinoşi şi modul de a ne feri de ei.

CUPRINSUL EPISTOLEI

Cap. I: Laudă pentru credinţa lui Timotei şi îndemn de a păzi învăţătura sănătoasă. După adresă şi salutări către fiul său iubit, Timotei, Apostolul îi aminteşte că se roagă pentru el pururea, avându-l veşnic în minte pe el, mama şi bunica lui, care i-au dat o credinţă puternică. Pentru credinţa moştenită,

îl îndeamnă să-şi mărească activitatea misionară şi să pună în lucrare harul preoţiei primit de la el. Să răspândească cuvântul Evangheliei şi să sufere pentru ea, cum a suferit şi Mântuitorul, cum suferă şi el, Pavel.

Căci Dumnezeu ne-a mântuit (9-10) după planul Său hotărât din veci, în mod gratuit prin jertfa Mântuitorului, adusă la cunoştinţa lumii prin Evanghelia Sa. Pentru răspândirea ei printre neamuri a fost ales ca Apostol el, Pavel (11). Nu se ruşinează de ea şi suferă, fiind încredinţat de o bună răsplătire. De aceea, Timotei trebuie să ţină curată credinţa primită prin Duhul Sfânt. Prietenii săi din Asia l-au părăsit afară de Onisifor.

Cap. II: Cununa ostenelilor apostolatului creştin şi lupta contra învăţătorilor mincinoşi. Timotei trebuie să se întărească în credinţa primită şi s-o răspândească la oamenii vrednici, care la rândul lor, vor trebui să înveţe şi pe alţii (II, 2). Ca un bun soldat al lui Hristos, să sufere pentru Mântuitorul şi Evanghelia Sa (3-7), păstrând-o şi predicând-o neschimbată, cu răbdare, precum şi el suferă, ca şi un făcător de rele (9-10), satisfăcut totuşi că Evanghelia se răspândeşte. El rabdă toate pentru ca toţi creştinii cărora le propovăduieşte să se facă vrednici de viaţa veşnică, ştiind că Dumnezeu îi va răsplăti pentru aceasta.

Îl îndeamnă să se ferească de discuţiile mincinoase ale ereticilor, dintre care Imeneu şi Filet, care negau învierea de la sfârşitul veacurilor, afirmând că botezul şi renaşterea de după el sunt identice cu învierea (II, 17-18).

Să le expună dreapta credinţă şi s-o păstreze curată, neschimbată, căci Dumnezeu cunoaşte pe toţi cei drepţi. Dealtfel, în biserică, ca şi într-o casă, unde există vase pentru diferite întrebuinţări, unele de o cinste mai înaltă, altele mai modeste, tot astfel există şi între creştini: unii mai buni, alţii mai răi. Însă, prin pocăinţă pot deveni plăcuţi lui Dumnezeu (II, 20-21).

Timotei trebuie să fie atent la poftele tinereţelor sale, să le înfrâneze, să se ferească de discuţii nefolositoare cu duşmanii, blând cu toţi, destoinic în învăţătură, mustrând cu blândeţe pe duşmani, îndemnându-i spre pocăinţă şi cunoaşterea

adevărului (II, 22-25).

Cap. III: Învăţături în legătură cu învăţătorii mincinoşi care vor veni. Apostolul prevede că vor veni în Biserică eretici plini de păcate, lăudăroşi, iubitori de desfătări, care vor folosi femei uşuratice în propagarea credinţei lor mincinoase (6). Timotei să se ferească de ei, căci la fel ca magii din Egipt, Iannes şi Iambre, nu vor reuşi. Dumnezeu va vădi făţărnicia tuturor (8-9).

Timotei să ţină adevărata credinţă, având drept pildă suferinţele Apostolului din Antiohia, Iconiu şi Listra, din care a fost izbăvit de Dumnezeu. Toţi creştinii adevăraţi trebuie să sufere prigoniri din partea duşmanilor lui Hristos. Timotei îşi va îndeplini misiunea păstrând credinţa ale cărei date esenţiale le cunoaşte din pruncie (15). Ele se află în Scriptura Vechiului Testament, insuflată de Duhul Sfânt (III, 16) şi care serveşte de îndreptar pentru învăţătura creştină. - Cunoaşterea Scripturii trebuie să constituie o datorie pentru preoţii de totdeauna.

Cap. IV: Stăruinţă împotriva celor rătăciţi, testamentul Apostolului. Pentru îndeplinirea misiunii sale, Apostolul îl îndeamnă pe Timotei stăruitor să predice oricând şi cu orice ocazie Evanghelia, mustrând şi îndemnând după caz, dar cu răbdare şi tact (IV, 1-2). Căci vor veni vremuri, spune Sf. Pavel, când credincioşii vor da crezare învăţăturilor mincinoase (3). El trebuie să fie veşnic veghetor, să sufere şi să-şi îndeplinească misiunea.

În continuare, Apostolul îi împărtăşeşte testamentul său, îndeplinirea misiunii sale şi nădejdea în răsplata sa. Sfârşitul vieţii sale se apropie, mărturiseşte el, s-a luptat ca un bun ostaş al lui Hristos, a păzit dreapta credinţă, Dumnezeu îi va răsplăti, potrivit neobositei sale activităţi. Adevăraţii săi ucenici să-l urmeze şi vor primi răsplata lui Dumnezeu (IV, 7-8).

Îl invită pe Timotei să vină la Roma şi să-i aducă mantaua şi unele cărţi scrise pe pergament. L-au părăsit toţi prietenii. În întâia captivitate a fost salvat de autoritatea romană, «gura leului», acum va găsi izbăvire în împărăţia cerească.

Salutări către Acvila, Priscila şi Onisifor. Încheiere scurtă:

har şi pace.

Importanţa epistolei. Epistola a II-a către Timotei este o scriere plină de căldură sufletească. Din ea observăm temperamentul plin de sensibilitate al Apostolului, grija sa nemăsurată pentru consolidarea operei sale şi pentru înflorirea Bisericii.

Ca învăţături dogmatice avem: primirea demnităţii ierarhice prin hirotonie (I, 6); mântuirea s-a oferit oamenilor prin jertfa Domnului Hristos în mod gratuit (I, 9); transmiterea tradiţiei prin oameni vrednici (II, 2); inspiraţia Sfintei Scripturi (III, 16).

Ca învăţături pastorale remarcăm: pregătire specială, abnegaţie şi suferinţe pentru îndeplinirea misiunii sacerdotale (II, 3-5); îndepărtarea de eretici şi discuţiile zadarnice cu ei (II, 14, 16, 23; III, 2-5; IV, 3-4); păzirea păstorului de poftele tinereţii; vieţuirea în pace şi blândeţe cu toţi (II, 22, 24-25); Sf. Scriptură este cartea de temelie a păstorului de suflete (III, 15); datoria preotului de a predica în orice împrejurare (IV, 2); testamentul Sf. Pavel, pildă pentru toţi preoţii (IV, 6-8).

Deci epistola a II-a către Timotei este încă o sursă de inspiraţie şi meditaţie pentru orice păstor de suflete.

27. EPISTOLA CĂTRE TIT A SFÂNTULUI PAVEL

Ultima dintre epistolele pastorale ale Sf. Apostol Pavel şi asemănătoare cu epistola I-a către Timotei, este epistola către Tit.

Acesta era probabil din Antiohia Siriei, sau după părerea unor exegeţi şi conform unei tradiţii răsăritene - sinaxarul vieţii sale din 25 august - era originar din Creta. El a fost trimis de unchiul său, conducătorul insulei, la Ierusalim, a cunoscut pe Domnul Hristos şi s-a numărat printre cei 70 de ucenici ai Săi, fiind botezat de Apostoli la Cincizecime.

Oricum ar fi, era de origine păgân şi este sigur că Tit devine ucenicul Sf. Apostol Pavel, care îl ia la sinodul din Ierusalim, fără a fi tăiat împrejur, arătând prin aceasta, că el poate fi bun creştin, necircumcis.

Apare alături de Apostol, în a treia călătorie misionară şi

este trimis din Efes, împreună cu alt ucenic, în Macedonia spre a face colectă pentru creştinii din Ierusalim şi a observa rezultatele primei epistole către Corinteni, trimisă de Sf. Pavel. Se întâlneşte cu Apostolul la Filipi, îl informează despre biserica din Corint, apoi pleacă din nou cu a doua epistolă către ei (II Cor. VII, 6). În prima călătorie spre Roma şi în prima captivitate a Apostolului de acolo, pare că Tit n-a fost în societatea sa. Totuşi, după eliberarea sa şi după călătoria din Spania, Sf. Pavel revede bisericile orientale, îndreptându-se spre Creta - pe care numai o văzuse în drumul silit spre Roma - predică un timp oarecare şi lasă episcop şi continuator al operei sale pe Tit (Tit, I, 5). Când Pavel era la Roma, în închisoare, pentru a doua oară, Tit îl vizitează (II Tim. IV, 10). El rămâne în Creta până la sfârşitul vieţii sale - 94 de ani - organizând biserica şi predicând Evanghelia şi în insulele învecinate.

În Creta, unde-şi îndeplineşte misiunea Tit, creştinismul pătrunsese prin evreii botezaţi la Ierusalim în ziua Cincizecimii (Fapte II, 11). În timpurile apostolice Creta era o insulă importantă. Ea servea ca o punte de trecere între două continente, Europa şi Africa. Era bogată în curmale, gutui, vinuri şi undelemn. În Creta există o cultură foarte veche, din epoca cretană-miceniană. Locuitorii ei, pe vremuri piraţi temuţi şi negustori de sclavi, se prezintă pe timpul misiunii Sf. Pavel, cum îi caracterizează un poet al lor - Epimenides (Tit I, 12) «mincinoşi, fiare rele, pântece leneşe».

Motivele şi scopul epistolei. Din predica sa scurtă din Creta, Apostolul a înţeles greutatea misiunii de organizator şi continuator al operei sale, care-i revenea ucenicului său, Tit. Mai ales, că a observat existenţa unor iudaizanţi (Tit I, 10).

De aceea, după plecare, se hotărăşte a-i scrie o epistolă ca un certificat de împuternicire pentru a-i servi ca document în faţa celor ce i-ar refuza autoritatea şi spre a-i fixa în scris îndatoririle sale de păstor şi conducător al Bisericii din Creta.

Timpul şi locul de unde Apostolul îi scrie epistola nu se pot fixa cu precizie. Ea poate fi o localitate din Macedonia: Nicopolis, sau mai sigur Filipi. Ca timp, ea se situează imediat după epistola I-a către Timotei, adică anul 65.

Planul. Epistola cuprinde trei capitole şi este asemănătoare ca fond cu epistola I-a către Timotei, unde se expun îndrumări cu privire la: alegerea şi instituirea preoţilor; sfaturi pentru o viaţă cu adevărat creştină pentru credincioşi - de supunere, pace şi fapte bune; ferirea de discuţii nefolositoare şi de eretici.

CUPRINSUL EPISTOLEI

Cap. I: Misiunea lui Tit de a organiza Biserica din Creta şi de a rândui preoţi. La salutarea obişnuită către Tit, Apostolul adaugă o explicaţie a Evangheliei pe care o predică: ea cuprinde adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu, dăruită credincioşilor spre a dobândi mântuirea (1-3).

După aceasta, el arată lui Tit *scopul misiunii sale:* 1) să organizeze şi să desăvârşească lucrul început de Pavel, adică să organizeze biserica şi 2) să rânduiască preoţi în cetăţi, a căror însuşiri le stabileşte: bărbat al unei singure femei, cu fii credincioşi, nedesfrânat, nebeţiv (cf. Tim. III, 1-13), iubitor de străini şi îndeosebi, destoinic în învăţătură (6-9).

Căci există mulţi învăţători mincinoşi, iudaizanţi, plini de vicii şi păcate, dornici de câştig, propagandişti pentru un fel de desfrânarae izvorâtă dintr-o anumită concepţie de viaţă, greşită a lor (10-11).

Există şi în firea cretanilor, arată Apostolul, o mentalitate rea, descrisă de un poet de al lor, că sunt mincinoşi, răi şi leneşi (12). Tit trebuie să dezrădăcineze aceste vicii, mustrându-i şi ferindu-i de basmele iudaice şi restricţiile alimentare susţinute de iudaizanţi. Alimentele sunt curate pentru creştinii cu cugetul curat (15). Pentru cei plini de păcate totul este necurat şi întinat. Curăţenia stă în cugetul omului. Iudaizanţii şi ereticii au o cunoştinţă greşită despre Dumnezeu şi prin faptele lor Îl tăgăduiesc.

Cap. II: Sfaturi cu privire la credincioşi: bătrâni, bătrâne, tineri, slujitori. Fundamentul doctrinar al sfaturilor. Tit trebuie să îndemne pe bătrâni să fie treji, înţelepţi, răbdători şi cu dragoste (2); bătrânele să fie neclevetitoare, nebeţive, să înveţe pe cele tinere să-şi iubească copiii şi bărbaţii, să fie

cumpătate şi gospodine (3-5). Tinerii să fie înfrânaţi (6). Slujitorii să se supună stăpânilor în toate, să fie cinstiţi, spre a nu da prilej de defăimare a credinţei creştine (9-10). Tit să fie tuturor exemplu viu de viaţă curată şi învăţătură, pentru ca: «cel potrivnic să se ruşineze neavând de zis nimic rău despre el» (II, 8).

În continuare, Apostolul expune, pe scurt (11-14) învăţătura mântuirii noastre, ca o amintire veşnică pentru păstoriţii săi. Căci mântuirea s-a oferit tuturor oamenilor de Dumnezeu prin harul Său şi cere ca credincioşii s-o primească prin credinţă, iar prin faptele lor să se lepede de poftele lumeşti şi prin credinţă, cucernicie, dreptate şi dragoste să devină curaţi şi sfinţi, spre a putea aştepta arătarea slavei Domnului Hristos.

Cap. III: Datorii pentru credincioşi. Îndreptarea adusă de Mântuitorul, fundament al îndemnurilor. Toţi credincioşii trebuie să se supună autorităţilor, care veghează pentru liniştea şi pacea societăţii (1). Să fie îngăduitori, buni şi paşnici, nu ca înainte de a intra în creştinism, când erau ascultatori poftelor, răi şi plini de pizmă.

Căci Domnul Hristos ne-a mântuit prin jertfa Sa şi ne-a oferit harul Duhului Sfânt, în mod gratuit, pentru ca prin botez să ne transformăm şi să devenim moştenitori ai vieţii veşnice (mântuirea subiectivă) (III, 5-7). Pe Tit îl îndeamnă să se ferească de discuţii nefolositoare şi să ocolească pe omul eretic după două sau trei discuţii cu el.

În încheiere (III, 12-15) îl vesteşte că atunci când îi va trimite înlocuitori temporari, să se grăbească şi să vină spre a-l vedea la Nicopolis, unde doreşte să ierneze.

Importanţa epistolei. Şi în această epistolă pastorală predomină învăţăturile morale şi pastorale.

Ca învăţături dogmatice avem: renaşterea omului prin primirea botezului cu ajutorul harului Duhului Sfânt şi prin care se moşteneşte viaţa veşnică (III, 5); existenţa treptelor ierarhice în Biserică (episcopi şi preoţi) (I, 5).

Ca idei pastorale se afirmă: însuşirile necesare preoţilor (I, 6-9); (cf. I Tim. III, 2-12); păzirea de eretici (I, 10, 14-15; III, 10); sfaturi în legătură cu comportamentul bătrânilor (II, 2), a bătrânelor (II, 3), a tinerilor (II, 6); îndemn ca păstorul să fie exemplu viu păstoriţilor prin: viaţa curată, propovăduire şi fapte bune (II, 7); supunerea robilor către stăpâni, ca o exemplificare a învăţăturii creştine (II, 9-10); supunere cu toată sinceritatea autorităţilor şi dregătorilor lumeşti (III, 1).

Şi această epistolă abundă în sfaturi şi sugestii pastorale valabile oricând şi deci adânc folositoare pentru păstorii sufleteşti.

28. EPISTOLA CĂTRE FILIMON A SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL

Cea mai mică dintre epistolele pauline, dar de o deosebită importanţă socială, este epistola către Filimon. Ea este scrisă ca de obicei în întregime de mâna Apostolului Pavel şi nu de un secretar al său. Este o scrisoare personală, adresată unei persoane şi familiei acestuia - Filimon. Nu cuprinde chestiuni doctrinare sau morale, ci se referă la un caz particular: eliberarea lui Onisim. Este deci cu totul deosebită de celelalte epistole. Totuşi rezolvarea acestui caz particular pune o problemă importantă: aceea a desfiinţării sclaviei, dându-i deci o deosebită semnificaţie.

Autenticitatea. Epistola aparţine Sf. Apostol Pavel. Fiind foarte mică şi necuprinzând învăţături doctrinare sau morale, ea nu este citată de Sfinţii Părinţi aşa de des, ca celelalte epistole pauline. Totuşi, nu lipsesc mărturii externe spre a-i confirma autenticitatea. Astfel, Fragmentul Muratori o numără printre cărţile canonice. O amintesc, de asemenea, Sf. Ignatie de Antiohia, Tertulian, Origen şi Eusebiu de Cezareea.

Din cuprinsul ei îi putem deduce autenticitatea. Astfel, în primul verset al epistolei, Sf. Pavel deşi nu se numeşte Apostol, totuşi spunându-şi «întemniţatul lui Iisus Hristos» şi adăugând şi pe Timotei, se înţelege că este vorba despre autorul epistolelor pauline. Faptul că nădăjduieşte într-o grabnică eliberare (22) şi că în societatea sa se află Epafras, Marcu, Aristarh, Dimas şi Luca (23) confirmă autenticitatea epistolei. Stilul, ideile, vocabularul epistolei arată că autorul ei este Sfântul Pavel.

Motivele şi scopul epistolei. Onisim, sclavul lui Filimon din Colose, copleşit de situaţia grea a sclaviei îşi însuşeşte anumite lucruri de ale stăpânului său spre a-i servi pentru drum şi fuge la Roma. Aici, era o situaţie grea pentru sclavii fugiţi. Ei erau prinşi, înfieraţi şi trimişi la galere. Onisim văzând soarta ce-l aşteaptă, după diferite căutări, găseşte pe Sf. Pavel - pe care probabil îl văzuse la Filimon - i se mărturiseşte şi rămâne alături de el. Acesta îl botează, îl face un om al său, îl reţine câtva timp, apoi îl retrimite lui Filimon din Colose, dându-i la mână o epistolă - epistola noastră către Filimon - şi împreună cu Tihic, care ducea epistola către Efeseni şi Coloseni.

Deci scopul epistolei este rugămintea către Filimon de a-l ierta pe Onisim şi de a-l reprimi în muncă, în noua sa situaţie, adică, nu ca rob, ci ca un frate iubit. În acelaşi timp, Apostolul îl mai roagă de a-i pregăti găzduire, deoarece în curând va fi eliberat şi doreşte să vină în Colose.

Locul de unde o scrie era un oraş unde Apostolul a stat închis. Oricum, Cezareea Palestinei sau Efesul nu puteau fi, deoarece Onisim nici într-un caz nu se putea refugia acolo, urmează că singurul loc de unde o putea scrie este Roma. *Timpul* scrierii este anul 63, odată cu epistola către Efeseni şi Coloseni. *Limba* este greacă a dialectului comun.

EPISTOLA CUPRINDE UN SINGUR CAPITOL (I, 1-25)

Cap. I. Laudă pentru Filimon şi rugămintea de a-l primi pe fostul său rob Onisim, ca pe un frate iubit

Pavel «întemniţatul lui Iisus Hristos», împreună cu ucenicul său Timotei, transmite har şi pace de la Dumnezeu, către Filimon, fiul său duhovnicesc şi casa sa - Apfia soţie şi Arhip, fiul său.

Apostolul îi aminteşte că-l pomeneşte în rugăciunile sale şi

se bucură de credinţa sa şi de ajutorul pe care-l acordă tuturor creştinilor lipsiţi.

După această introducere, Sf. Pavel îi arată că deşi ar avea tot dreptul să-i poruncească, îl roagă totuşi, în calitate de apostol şi întemniţat pentru Hristos, referitor la Onisim, pe care l-a botezat şi i-a devenit fiu duhovnicesc (10). Acesta altădată îi era lui nefolositor, acum a devenit folositor, şi Apostolului şi poate fi de folos şi lui Filimon (11).

Apostolul afirmă că putea să-l reţină spre a-l ajuta în munca sa, dar n-a voit s-o facă fără ştirea stăpânului său, căci orice faptă bună e liberă (14). Mai mult, poate Dumnezeu a voit ca Onisim lipsind de la Filimon un timp şi devenind creştin, să-i rămână un frate. Oricum, Apostolul îl roagă acum, să-l reprimească, dar nu ca pe rob, ci ca pe un frate iubit, ca pe un om liber trupeşte (16). Să-l primească, cum l-ar primi pe însuşi Apostolul. Şi pentru tot ce l-a păgubit şi ce şi-ar fi însuşit de la Filimon, îl va despăgubi Apostolul, deşi el îi e dator, ca fiu duhovnicesc că l-a botezat.

În sfârşit, Apostolul este încredinţat că Filimon îl va ierta pe Onisim. Îl mai roagă să-i găsească gazdă, căci va fi eliberat din închisoare. *Încheie*, cu salutări de la colaboratorii săi.

Importanţa epistolei este deosebită. Ea se referă la problema sclaviei care constituia marele păcat al lumii vechi. Sfântul Pavel a învăţat că toţi suntem egali (Gal. III, 28; Col. III, 11), iar aici roagă pe Filimon în mod răspicat să-l elibereze pe sclavul său (16). Deci, Apostolul nu predică o revoluţie socială violentă, care nu ar fi avut sorţi de izbândă, însă arată că sclavia este incompatibilă cu creştinismul, ea trebuie desfiinţată.

De aceea, această epistolă poate fi socotită ca prima lege de desfiinţare a sclaviei. Prin ea şi celelalte epistole, creştinismul transformă concepţia lumii privitoare la sclavie.

Prin răspândirea creştinismului în lume şi prin ideile sale care pătrund în cultura vremii în legiuirile statelor, sclavajul este abolit.

Începutul l-a făcut epistola către Filimon.

29. EPISTOLA CĂTRE EVREI A SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL

Epistola către Evrei face parte din epistolele mari doctrinare ale Sf. Apostol Pavel. Ca fond, ea urmează imediat după epistola către Romani. În tot cazul, ea stă alături de cele patru mari epistole ale sale: Romani, I și II Corinteni și Galateni. Totuși, ea este situată la sfârșitul epistolelor pauline, pentru că mult timp - unii critici, chiar și astăzi - i-au contestat autenticitatea.

În adevăr, epistola către Evrei se deosebește de celelalte epistole pauline, pentru că nu are o introducere în care de obicei Apostolul își spune calitatea sa oficială și numele, comunitatea sau comunitățile către care se adresează și nici salutarea și binecuvântarea sa.

Epistola intră de-a dreptul în tratare, fără nici o pregătire. De aceea, mulți exegeți au spus că ea este mai mult un tratat doctrinar, decât o epistolă. Versetele (XIII, 18-25), ce servesc drept încheiere și care redau scrierii oarecum caracterul de epistolă, le socotesc unii critici drept un adaos ulterior.

Epistola către Evrei se mai deosebește de celelalte epistole pauline prin limba sa, care-i mai clară, mai clasică decât în celelalte epistole; prin modul de expunere și tratarea problemelor fără repetări și prin citările din Vechiul Testament care se fac după versiunea Septuagintei, copiate în mod corect, iar nu din memorie și după versiunea iudaică.

Cu toate aceste deosebiri, epistola aparține Sf. Apostol Pavel, cel puțin ca fond. Acest fapt, îl mărturisește tradiția bisericii noastre prin reprezentanții ei cei mai de seamă. Astfel, Panten († 200), întemeietorul școlii din Alexandria, afirmă în nenumărate rânduri originea ei paulină. Urmașul său, Clement Alexandrinul, confirmă părerea înaintașului său, spunând că Pavel a scris-o în limba ebraică și Luca a tradus-o în limba greacă. Origen spune că fondul epistolei aparține lui Pavel, iar forma unuia dintre colaboratorii săi. O atribuie ca fiind a Sf. Pavel: Clement Romanul, Iustin Martirul, Sf. Atanasie și Efrem Sirul. Este drept că în Biserica din Occident

au fost unele ezitări. Ea este amintită printre epistolele pauline de Ipolit (sec. III) și Tertulian. Dar, după ce Fer. Ieronim și Fer. Augustin o atribuie fără nici o ezitare Sf. Pavel Biserica din Occident se alătură la consensul Bisericii Răsăritene.

Analiza cuprinsului îi confirmă autenticitatea. În adevăr, autorul este un iudeu, bun creștin și foarte bun cunoscător al Vechiului Testament (Evr. I, 1-2). El cunoaște tot atât de bine instituțiile de cult ale evreilor (IX) ca și suferințele grele și jertfelnicia de care trebuie să dea dovadă creștinii, pentru a-și păstra credința. Autorul a suferit mult pentru Domnul Hristos și în epistolă roagă pe cititor să facă rugăciuni pentru el (XIII, 18). Este cunoscut de cititori, ca și discipolul său Timotei (XIII, 23), și-i vor vizita împreună. Face parte dintre conducătorii Bisericii, pentru care motiv își permite să le dea sfaturi și învățături și să trimită salutări tuturor conducătorilor lor (XIII, 24).

În sfârșit, ceea ce este concludent, este fondul epistolei, ideile sale doctrinare, care sunt asemănătoare cu acelea din restul epistolelor pauline. Astfel, imperfecțiunea legii mozaice, față de învățătura Domnului Hristos (Evr. VII, 18-22; VIII, 6; Gal. III, 18-24), raportul dintre Hristos și lumea îngerilor (Evr. II, 7; Efes. I, 20-21); Parusia Domnului și judecata din urmă (Evr. X, 25, 37, I Tes. V, 4); preoția lui Hristos și caracterul de jertfă al morții Sale (Evr. X, 20; Ef. V, 2).

Toate acestea ne dovedesc că epistola are ca autor pe Sf. Pavel, incontestabil ca fond, iar ca formă pe unul din ucenicii săi: Luca sau Apolo.

În privința *adresanților*, epistola a dat naștere la discuții, pentru că numele, de «evrei» este foarte larg. Ei se aflau în mai multe orașe ale imperiului roman. Din epistolă se poate deduce că ea se adresează acelor creștini care au auzit Evanghelia din gura Mântuitorului (Evr. I, 2); primii lor învățători au murit ca martiri (XIII, 7); unii dintre ei sunt în pericol de a cădea din credință, seduși de slujbele templului (X, 25; XII, 25). Acești evrei nu puteau fi decât dintre aceia trecuți la creștinism și care locuiau în Ierusalim.

Epistola a fost scrisă din Roma sau de undeva din Italia,

(XIII, 24). Este scrisă, după moartea Sf. Iacov, ruda Domnului, conducătorul Bisericii din Ierusalim, căci în timpul vieții sale, nici chiar Apostolul Pavel nu s-ar fi amestecat în biserica condusă de el. Deci, după anul morții sale, care a fost în 62 d.Hr., după eliberarea din prima captivitate a Sf. Pavel, adică în anul 64.

Limba în care a fost scrisă este limba greacă, elenistică. Limbă clară și elegantă, ce presupune un bun cunoscător al ei.

Scopul epistolei se poate deduce din împrejurările istorice. După moartea Sf. Iacov cu ocazia alegerii conducătorului bisericii de acolo, creștinii s-au împărațit în două tabere: cei care au ales pe Simion, ce devine conducător și o altă parte, mai puțin numeroasă, care l-au susținut pe Tebutis, adept al obligativității legii iudaice. Mai mult, slujbele de la templu încă mai impresionau pe unii creștini față de simplitatea cultului creștin. Și în sfârșit, persecuțiile pe care le sufereau creștinii din partea iudeilor erau încă un motiv de îngrijorare, în acest moment de grave neînțelegeri.

Toate acestea îl determină pe Apostol să le scrie conaționalilor săi o epistolă, prin care să-i încurajeze în suferințe pentru credința lor, prin exemple din trecut; să-i sfătuiască să se împace și să conviețuiască uniți, arătându-le că Domnul Hristos prin învățătura Sa și prin jertfa Sa - preoția Sa - este superior Legii vechi și cultului ei. Cu alte cuvinte, învățătura creștină și jertfa Mântuitorului sunt cu mult mai înalte decât cele ale Vechiului Testament și fac inutil cultul iudaic.

El nu-și pune numele în fruntea epistolei, pentru a nu indispune pe nici unul din conaționalii săi, care nu-l priveau bine.

Planul. *Epistola cuprinde 13 capitole* și se împarte în două părți. *Partea I-a* - precedată de un prolog (I, 1-4) - doctrinară (cap. I, 5-X, 18), unde se arată superioritatea preoției Domnului Hristos, a cultului și învățăturii Sale, față de preoția și legea Vechiului Testament. *Partea a II-a morală* - (cap. X, 19-XIII) cuprinde o serie de sfaturi practice, care decurg direct, ca obligații, din partea doctrinară, pentru viața credincioșilor.

CUPRINSUL EPISTOLEI

În *prolog*, cap. I, 1-4, Apostolul arată că, în vederea mântuirii lumii, Dumnezeu a comunicat cu oamenii prin descoperire (revelație) în două moduri: în trecut, prin diferiți oameni drepți, profeți și înțelepți, după împrejurări și nevoi, însă imperfect. În vremea noastră, s-a descoperit prin Fiul Său, care este asemeni Tatălui și prin care s-au făcut veacurile și toată făptura și Care prin întruparea și jertfa Sa ne-a adus o descoperire perfectă și definitivă.

Partea I, doctrinară (cap. I, 5-X, 18)

Superioritatea învățăturii creștine față de cea a Vechiului Testament

Partea doctrinară se împarte, la rândul ei, în două secțiuni.

Secțiunea I-a (cap. I, 5-IV, 13). **Superioritatea descoperitorului divin. Mântuitorul Hristos.**

Cap. I, 5: Domnul Hristos mai presus decât îngerii și toată făptura. În adevăr, arată Apostolul, Domnul Hristos, care este Fiul lui Dumnezeu și prin care s-a descoperit Părintele ceresc, este mai presus decât îngerii (4), prin care - după o veche tradiție iudaică - s-a comunicat legea lui Moise pe Sinai (cf. Fapte VII, 38; Gal. III, 19).

Căci Domnul Hristos este născut din veci din Tatăl (Ps. II, 7), iar lumea îngerilor îi este subordonată; după cum la a doua Sa venire, îngerii I se vor închina (Ps. XCVI, 8). În schimb, îngerii sunt creaturi, servitori ai Domului. Mai mult, Domnul Hristos este împărat veșnic (vers. 8), peste toate împărățiile pământului și care stăpânește în veșnicie (Ps. XLIV, 7-8), cu dreptate.

Domnul Hristos este același, neschimbător (vers. 10-12) (Ps. CI, 26), stă de-a dreapta Tatălui (Ps. CIX, 1), este deasupra oricărei creaturi, deci și peste îngeri.

Cap. II: Creştinii trebuie să ţină cu tărie învăţătura dată de Domnul Hristos, căci El este începătorul mântuirii noastre. În adevăr, dacă au fost pedepsiţi cei care n-au ascultat legea veche dată prin îngeri, cu atât mai mult vor fi pedepsiţi cei care nu ascultă învăţătura Mântuitorului, adeverită de martorii Săi, Apostolii şi de minunile Sale (1-3).

Domnul Hristos este stăpânul întregii naturi, toate i s-au supus. Însă Dumnezeu a voit ca înainte de stăpânirea definitivă asupra lucrurilor, Fiul lui Dumnezeu să fie pentru un moment aşezat puţin mai prejos decât îngerii (9). El s-a întrupat, a devenit fratele nostru, a suferit cu corpul Său fără de păcat, pentru ca noi să devenim fiii lui Dumnezeu prin har (Isaia VIII, 18).

În acest mod a biruit moartea şi pe satan şi prin patima şi jertfa Sa şi-a manifestat slujirea de arhiereu al nostru, de izbăvitorul nostru care ne-a ridicat din robia morţii (14). S-a făcut asemenea fraţilor ca să curăţească păcatele poporului şi s-a lăsat ispitit pentru ca să poată ajuta celor ce sunt ispitiţi şi încercaţi (17-18).

Cap. III: Mântuitorul Hristos este mai presus de Moise: dacă neascultarea de acesta a fost pedepsită, cu atât mai mult cea faţă de Hristos. Creştinii trebuie să păstreze credinţa Domnului Hristos «Apostolul şi arhiereul mărturisirii noastre» (1) şi să se menţină în ea. Căci Fiul lui Dumnezeu şi-a îndeplinit misiunea de Mântuitor prevăzută de Dumnezeu în planul Său, după cum şi Moise şi-a îndeplinit pe cea de legiuitor şi pregătitor al neamului său (2).

Dar misiunea lui Moise era inferioară, de pregătire, aceea de slugă în casă. Mântuitorul era stăpânul casei, iar «casa Lui suntem noi» (III, 6). El s-a întrupat pentru a desăvârşi opera lui Moise. De aceea, trebuie să ţinem la opera îndeplinită de Fiul lui Dumnezeu spre mântuirea noastră.

Iudeii şi-au învârtoşat inimile şi, cu toate faptele minunate n-au ascultat de Moise şi de aceea au fost pedepsiţi să rătăcească timp de 40 de ani în pustie şi să nu intre în odihna Canaanului (9-10). Creştinii trebuie să se menţină în credinţă, să n-o părăsească, pentru că şi ei vor fi pedepsiţi, de nu vor asculta chemarea la sfinţenie.

Cap. IV: Odihna este dată de Dumnezeu celor care cred în Hristos. Creştinii trebuie să se silească a face parte din Împărăţia lui Dumnezeu, adică de odihna făgăduită oamenilor. Odihna li s-a făgăduit şi evreilor (2-4) dar ei neavând condiţia cerută, adică ascultarea şi credinţa, n-au intrat în ea. Creştinii îndeplinesc condiţia, au ascultarea şi credinţa şi se vor bucura de această odihnă dacă se menţin în credinţă (3).

În adevăr, Dumnezeu a făgăduit oamenilor (Fac. II, 1-3) o odihnă, o fericire, asemenea cu o zi de odihnă (4). Ea a fost făgăduită evreilor, dar ei abătându-se de la lege, n-au moştenit-o, căci Dumnezu s-a jurat, spunând: «Nu vor intra în odihna mea» (Ps. XCIV, 12).

Odihna nu se referă la intrarea poporului evreu în pământul Canaan, căci ei au intrat în pământul din ţara sfântă, sub Iosua şi totuşi promisiunea s-a repetat şi sub împăratul David, care domneşte mai târziu decât Iosua (7-8). Deci, odihna nu se referă la stăpânirea Palestinei, ci la Împărăţia lui Dumnezeu. Iar poporul lui Dumnezeu nu sunt evreii, ci creştinii (9). Ei trebuie să ţină seamă de cuvântul lui Dumnezeu, care judecă cugetele şi simţurile şi prin lumina Căruia la judecata generală se vor analiza faptele noastre. Pedeapsa evreilor să fie o pildă pentru creştinii, care vor să părăsească credinţa creştină.

Secţia a II-a (Cap. IV, 14-X, 18): **Superioritatea arhieriei Domnului Hristos, faţă de preoţia levitică.** Aici se arată superioritatea arhieriei Domnului Hristos, a misiunii Sale, ca mijlocitor al revelaţiei Noului Testament, faţă de arhieria Vechiului Testament. Comparaţia se face asupra persoanei preotului, asupra localului cultului, asupra jertfelor şi asupra legii testamentului.

În *încheierea Cap. IV, 14-16*, se arată că: *Domnul Hristos a intrat în odihna lui Dumnezeu*, în împărăţia cerească, după ce a luat trupul şi slăbiciunile noastre, exceptând păcatul. Creştinii trebuie să se menţină tari în credinţă, spre a dobândi aceeaşi împărăţie. Să se apropie de El cu încredere ca să ia milă şi să afle har.

Cap. V: Hristos marele nostru preot. Mustrări pentru slaba credinţă. Apostolul arată că arhiereul este un mijlocitor între

om şi Dumnezeu. El trebuie să înţeleagă durerile oamenilor şi prin rugăciuni şi jertfe să intervină la Dumnezeu. Având aceleaşi slăbiciuni, el se roagă pentru sine şi pentru alţii. De asemenea trebuie să aibă chemarea de la Dumnezeu, ca şi Aaron (2-4).

Mântuitorul a îndeplinit aceste condiţii. Deşi Fiul lui Dumnezeu (Ps. II, 7), totuşi a luat preoţia de la Dumnezeu: «Tu eşti preot în veac după rânduiala lui Melchisedec» (Ps. CIX, 4-6). Trăind printre oameni şi pătimind ca ei, le-a înţeles lipsurile şi s-a jertfit pentru ei. Datorită faptului că a fost fără de păcat, Jertfa Sa a fost izbăvitoare (7-9).

Apostolul îi mustră pentru că deşi au primit creştinismul mai de mult şi ar trebui să fie învăţători şi să poată primi învăţături mai înalte, cu o hrană mai tare, ei au rămas totuşi în starea de a fi hrăniţi cu cuvinte începătoare.

Cap. VI: Necesitatea spre desăvârşire, exemplul lui Avraam. În continuare, Apostolul spune că nu mai poate să le amintească învăţăturile începătoare ale credinţei, despre botez, punerea mâinilor preoţiei, învierea şi judecata viitoare. Le va spune acestea altădată. Însă, ei trebuie să iasă din lâncezeala lor, să se desăvârşească şi să nu revină la vechea credinţă, căci aceasta ar însemna să răstignească pe Hristos a doua oară.

Trebuie să fie asemenea ţarinei, care după ploaie aduce roduri bune şi e binecuvântată, iar nu aceleia care aduce roduri rele şi e blestemată (7-9). Ei trebuie să aducă roduri bune, să ia exemplu de la aceia dintre ei, care prin credinţă şi râvna lor şi-au asigurat dreptul la făgăduinţele divine. Dumnezeu îşi menţine promisiunile Sale referitoare la mântuirea noastră prin Hristos, pentru acei care cred cu adevărat (10-12).

Exemplul îl constituie Avraam, căruia i s-a făgăduit înmulţirea neamului printr-un fiu, la bătrâneţe. El a crezut în făgăduinţa făcută prin jurământ şi ea s-a îndeplinit (13-15). Ei trebuie să nădăjduiască în împărăţia lui Dumnezeu, căci drept chezăşie a speranţei avem pe Domnul Hristos care în calitate de preot, după rânduiala lui Melchisedec a intrat în împărăţia lui Dumnezeu. Prin jertfa Sa ne dă posibilitatea să intrăm şi noi.

Cap. VII-X, 18 constituie miezul epistolei. Aici se arată superioritatea preoţiei Mântuitorului faţă de cea levitică.

Cap. VII: Superioritatea lui Melchisedec faţă de Avraam şi leviţi. Hristos arhiereu etern şi desăvârşit. Apostolul începe prin a preciza funcţia şi originea lui Melchisedec. Acesta este rege al dreptăţii (melec = rege, sadoc = dreptate şi al păcii al Salemului (salom = pace) (2). După datele Vechiului Testament (Facere XIV, 17-20), Melchisedec era preot al Dumnezeului celui Preaînalt şi rege al Salemului; el a binecuvântat pe Avraam după înfrângerea regilor Sodomei, iar acesta îi dă zeciuială.

Originea şi spiţa neamului lui Melchisedec, ca şi urmaşii săi nu se cunoşteau şi Apostolul îl aseamănă cu Hristos, care este etern (3). Dacă, deci este etern şi preoţia lui este veşnică. Pe de altă parte, primind zeciuală de la Avraam, înseamnă că înşişi leviţii, deţinătorii de mai târziu ai preoţiei, care se găseau virtualmente în coapsele lui Avraam şi care - la vremea lor - au primit zeciuială de la poporul evreu, erau tributari lui Melchisedec (9-10).

Primirea binecuvântării lui Melchisedec de către Avraam înseamnă că acesta recunoaşte în el pe deţinătorul unor haruri superioare.

Mai mult, din însăşi istoria poporului evreu se observă provizoratul preoţiei levitice (VII, 11-28). Ea trebuia să ţină numai un timp, după care trebuia schimbată şi preoţia şi legea (12). Trebuia să vină o preoţie din neamul lui Iuda, din care a fost Domnul Hristos, o preoţie eternă şi perfectă. Mântuitorul n-a avut o preoţie care se trăgea din neamul lui Aaron, ci El se cobora din neamul lui David - el însuşi urmaş din seminţia lui Iuda - iar preoţia Mântuitorului provenea de la Dumnezeu, care a zis: «Tu eşti preot în veac după rânduiala lui Melchisedsec» (Ps. CIX, 4).

Prin preoţia Sa, s-a desfiinţat şi legea veche care nu dădea prin ea posibilitatea mântuirii, ci era doar o pregătire pentru alta nouă. Preoţia Mântuitorului, primită prin jurământ «juratu-s-a Domnul...» (Ps. CIX, 4) - este o preoţie nouă, nu mai trece din generaţie în generaţie, ci continuă alături de Tatăl preoţia Sa, căci El trăieşte în veşnicie. Ea poate mântui

pe oricine crede în El, căci mijloceşte pururea la Dumnezeu (VII, 25).

Preoţia Mântuitorului este perfectă (VII, 26-28), căci El este sfânt, e uns de Dumnezeu, nepătat de păcatele lumii, locuieşte în ceruri după înălţarea Sa. Fiind etern a adus o singură dată jertfă pentru toţi şi pentru totdeauna. Arhieria Sa rămâne în veac, căci nu există nici o scădere, nici o slăbiciune.

Cap. VIII: Superioritatea altarului şi aşezământului adus de Domnul Hristos. Preoţia Mântuitorului, afirmă Apostolul, se oficiază în ceruri de-a dreapta Tatălui, într-un cort nefăcut de mâini omeneşti (1-2). El nu trebuie să aducă o jertfă oarecare, precum aduceau arhiereii Legii, ci El s-a jertfit pe cruce odată pentru totdeauna săvârşind opera de răscumpărare a omenirii şi punând jertfa Sa temei al preoţiei şi al Noului Legământ. El oficiază în ceruri, într-un templu zidit de Dumnezeu, templu superior, după a cărui închipuire s-a făcut şi templul de pe pământ (Ieşire XXV, 40) (5).

Dar arhieria veche era legată de un Aşezământ, care era şi el inferior, temporal. Preoţia Mântuitorului aduce un Legământ nou, mai bun (6). Chiar profeţii Vechiului Testament au anunţat un Legământ nou (Ier. XXXI, 31-32), scris nu pe table de piatră, ci în inima omului (8), şi care uneşte pe om cu Dumnezeu, devine un bun al tuturor şi aduce izbăvire de păcate (10-13). Este testamentul adus de Mântuitorul Hristos, desfiinţând pe cel vechi.

Cap. IX: Superioritatea cultului adus de Mântuitorul Hristos şi desăvârşirea jertfei Sale. În acest capitol este punctul culminant al epistolei, căci se arată deosebirea dintre sacrificiile Vechiului Testament şi jertfa de pe cruce a Mântuitorului.

În Legea Veche, aminteşte Apostolul, se oficia un cult către Dumnezeu într-un altar pământesc cu diferite obiecte de cult (2-6). Preoţii intrau totdeauna în Sfânta, iar în Sfânta Sfintelor intra arhiereul numai odată pe an stropind chivotul legii, pentru ispăşirea păcatelor sale şi ale poporului (7). Prin această ceremonie se arată că împăcarea cu Dumnezeu era provizorie, iar acţiunea arhiereului restrânsă (9). Darurile de mâncăruri şi băuturi şi spălările exterioare se refereau la corp

şi nu la suflet. Ele erau cel mult simbolice şi preînchipuiau unele bunuri viitoare, superioare (10).

În schimb, Domnul Hristos (11) este arhiereul bunurilor viitoare. El a intrat o singură dată în Sfânta Sfintelor, nefăcută de mână, adică s-a jertfit o singură dată, jertfă valabilă pentru totdeauna (12). Jertfa materială a evreilor purifică corpuri, jertfa Mântuitorului curăţă sufletele de păcate şi împacă cu Dumnezeu (13-14). Mai mult, prin jertfa Sa, El a şters păcatul strămoşesc şi a întemeiat un nou Legământ prin care ni se iartă păcatele, se distruge puterea lui satan şi se asigură moştenirea împărăţiei lui Dumnezeu (15).

Legământul Său este un testament care are valoare după moartea testatorului. Domnul Hristos a pecetluit testamentul lăsat, prin jertfa Sa. De altfel şi Moise, după primirea legii a stropit poporul şi tablele legii, cu sânge de ţapi, spre întărirea legământului (19), iar obiectele prin stropire cu sânge au fost curăţite, şi consacrate lui Dumnezeu (20-21). Toate acesta erau preînchipuiri ale Noului Legământ, pe care le-a realizat Mântuitorul pe un plan superior (23).

Astfel, prin jertfa Sa a intrat, nu în Sfânta Sfintelor, făcută de mână, ci în cer, spre a ne răscumpăra, şi nu a adus jertfă de mai multe ori, ca arhiereii ci s-a jertfit pe Sine, jertfă universală, o singură dată. După cum oamenii mor numai o singură dată, odată S-a jertfit şi El dar va apărea a doua oară spre a judeca pe toţi oamenii (24-28).

Cap. X, 1-18: Superioritatea jertfei Domnului Hristos faţă de jertfele levitice. Apostolul încheie expunerea doctrinară, sintetizând însemnătatea jertfei Mântuitorului şi superioritatea faţă de jertfele iudeilor.

Legea Veche, arată el, cu toate lucrurile şi sacrificiile ei era o umbră şi preînchipuire a Legii Noi. Jertfele anuale nu aduceau mântuirea definitivă, ci prin însăşi repetarea lor, arătau preoţilor că sunt provizorii. Jertfele de animale nu pot aduce mântuirea definitivă (Ps. XXXIX, 9-10). Mai mult, Dumnezeu arată că Lui nu-I plac jertfele neînsoţite de o ascultare a voinţei Sale (7).

Mântuitorul Hristos prin întruparea şi jertfa Sa a realizat cuvintele Psalmistului (XXXIX, 9), căci s-a supus voii lui

Dumnezeu (9), jertfindu-se odată pentru totdeauna (10) şi desfinţând legea cea dintâi, a izbăvit din păcat pe toţi oamenii din toate timpurile, s-a aşezat de-a dreapta Tatălui (12), sfinţind pe acei care cred şi fac voia Lui. Prin aceasta, a statornicit Noul Legământ, prezis de Ieremia. Noua învăţătură a acestui Legământ se însuşeşte şi se păstrează în inimă şi prin ea ne izbăvim de păcat.

Partea a II-a morală (Cap. X, 19-XIII)

Să rămânem tari în credinţa adusă de Mântuitorul şi să ne desăvârşim în ea

Cap. X, 19-39: Statornicia în credinţă. Apostolul îndeamnă pe cititori să intre în împărăţia lui Dumnezeu, oferită prin jertfa Mântuitorului, având o credinţă vie şi fapte bune. Să aibă nădejde în Mântuitorul, să ajute pe cei slabi şi să nu părăsească adunările din biserică, pentru că prin ele se întăreşte credinţa.

Căci ziua judecăţii este aproape şi dacă păcătuim după botez, ne aşteaptă o înfricoşată judecată şi iuţimea focului (26-27). Căci cei care călcau legea veche erau omorâţi pe baza a două mărturii. Cu atât mai mult, cei care desconsideră jertfa Domnului Hristos şi fac de ocară duhul harului, vor fi pedepsiţi prin moartea veşnică şi pierderea Împărăţiei cereşti.

Dreptatea lui Dumnezeu se îndeplineşte şi judecata lui este dreaptă. Când au intrat în creştinism au suferit, au pierdut averi, vizitau pe cei din închisori şi sufereau cu ei. Încercările din trecut să-i facă tari şi acum, să rabde, căci Dumnezeu îi va răsplăti. Creştinul, în încercări, trăieşte prin credinţă. Nu trebuie să se îndoiască, cum nu s-au îndoit nici odinioară, căci numai astfel se vor mântui.

Cap. XI. Tăria în credinţă a celor vechi trebuie să fie pildă de credinţă şi răbdare. Credinţa, spune Apostolul, înseamnă primirea, cu tărie şi încredere, a adevărurilor supranaturale, pe baza autorităţii divine a Domnului Hristos (1). Prin ea noi luăm cunoştinţă că lumea vizibilă este opera lui Dumnezeu (3). Prin credinţă Abel a adus lui Dumnezeu mai bună jertfă

decât Cain cu turma sa şi s-a îndreptat înaintea lui Dumnezeu, iar moartea sa cerea răzbunare (Facere IV, 9). Datorită credinţei, Enoh a fost ridicat de viu la cer, Noe şi-a construit corabie şi s-a salvat de potop; prin credinţă Avraam a părăsit pământul său natal şi a intrat în Canaan, iar la bătrâneţe a dobândit un fiu.

Toţi patriarhii evreilor (Avraam, Isaac, Iacov), au murit fără să vadă realizarea dorinţelor lor. Dar nădejdea lor nu s-a dezminţit. Pentru credinţa lor, Mântuitorul îi aminteşte ca vii spunând Dumnezeul lui Avraam, Isaac, Iacov (cf. Matei XXII, 32). Credinţă dovedeşte şi Avraam în încercarea de a jertfi pe Isaac, Iacov când binecuvintează pe fiii lui Iosif cu destinul fiecăruia; Iosif, când cere a i se muta oasele în Canaan; Moise când trece Marea Roşie, Iosua când înconjoară Ierihonul, Rahav, Judecătorii, David când a biruit împăraţii; profeţii care au suferit, femeile care prin rugăciunile lui Ilie şi Elisei au primit pe copiii lor înviaţi. Credinţă au dovedit acei care au suferit chinuri şi au murit prin sabie, în munţi şi strâmtorări. Prin răbdarea lor, ei au mărturisit credinţa într-o viaţă mai bună, de care se vor bucura împreună cu creştinii care au primit învăţătura lui Hristos.

Cap. XII: Răbdare în suferinţe. Spre a-i întări în credinţă şi răbdare Apostolul le dă drept exemplu suferinţele Domnului Hristos, care prin răbdare şi cruce a dobândit slava de a sta la dreapta Tatălui (2). Şi ei trebuie să sufere, căci suferinţele sunt permise de Dumnezeu spre întărire. Precum părintele care iubeşte pe fiul său îl ceartă (6), tot astfel şi suferinţele venite asupra creştinilor au rolul de a-i desăvârşi (11). Creştinii trebuie să le primească căci ele întăresc pe acei care le rabdă.

Trebuie să-şi întărească slăbiciunile şi să nu obosească spre a cădea din credinţă. Să se ferească de bunuri materiale, care i-ar putea lipsi de împărăţia cerească, având în faţa lor exemplul lui Esav. După cum evreii au fost pedepsiţi, tot astfel creştinii vor fi lipsiţi de bunurile mântuirii aduse de Hristos, când acesta va judeca lumea.

Cap. XIII: Sfaturi pentru o bună viaţă creştinească. Apostolul îi îndeamnă la o iubire mai strânsă, la ospitalitate,

vizitarea celor închişi şi ferirea de desfrânare.

Să nu-şi piardă nădejdea în Dumnezeu, când sunt deposedaţi de avuţii, căci Dumnezeu nu-i părăseşte în asemenea situaţii. Să aibă exemple pe primii predicatori ai Evangheliei, care au avut aceeaşi situaţie. Să ţină învăţătura primită, respingând orice învăţătură străină, care este asemănătoare unei hrane lipsite de consistenţă. Hrana cea mai bună pentru creştini este Sfânta Euharistie, superioară jertfelor de la temple.

După cum Mântuitorul s-a adus jertfă şi a pătimit în afara de cetate tot aşa şi creştinii să sufere alungarea din cetăţi, pentru vina de a fi creştini, căci cetatea lor este cea viitoare. Pentru mântuirea lor proprie şi binele comunităţii ei trebuie să asculte de conducătorii Bisericii, care sunt răspunzători de sufletele lor.

În *încheiere (XIII, 18-25)*, îi îndeamnă să se roage pentru el, spre a putea veni să-i vadă, căci a lucrat cu cuget curat pentru toţi. Îi încredinţează că Timotei este liber şi va veni să-i vadă. Salutări conducătorilor şi lor tuturor, din Italia.

Importanţa epistolei. Epistola către Evrei are o mare însemnătate teologică. Ea arată superioritatea învăţăturii creştine, cu jertfa Domnului Hristos, faţă de doctrina şi instituţiile Vechiului Testament, care nu puteau să aducă adevărata mântuire, ci erau numai o prefigurare a celor din Noul Testament.

Domnul Hristos a adus mântuirea prin jertfa Sa, a preexistat lumii, a creat-o, apoi s-a jertfit pentru mântuirea ei. El continuă opera de mijlocitor de-a dreapta Tatălui. Moartea Sa este un izvor de viaţă veşnică, căci a fost urmată de înviere şi înălţare la cer, deci de preaslăvire. De aceea, apostazia este un mare păcat şi va fi pedepsită, iar credinţa neşovăitoare în El va fi răsplătită.

Învăţăturile dogmatice expuse în ea abundă. Astfel avem revelaţia supranaturală, îndeplinită desăvârşit de Domnul Hristos (I, 1-2); îngerii, fiinţe pur spirituale, inferioare Mântuitorului (I, 7), sunt spre slujba celor aleşi (I, 14). *Filiaţia divină a Mântuitorului:* El este Fiul lui Dumnezeu (I, 5), superior îngerilor (I, 4), asemeni Tatălui (I, 3), etern (I, 5-8), făcătorul a toate (I, 2, 8); *Domnul Hristos este mijlocitor:* s-a întrupat şi a devenit pentru un moment mai mic decât îngerii (II, 9) şi-a asumat păcatele noastre (II, 16-17). *Prin jerfa Sa a devenit Marele preot* conform preoţiei lui Melchisedec etern şi superior arhiereilor Vechiului Testament (V, 5; VI, 20; VII, 2); s-a jertfit o singură dată pentru toţi (VII, 26-27; IX, 12, IX, 26). *A înfiinţat un nou Legământ* (superior celui vechi), pe care l-a pecetluit cu sângele Său (VII, 22, VIII, 8; IX 16). *A schimbat* preoţia veche levitică în una harică (VII, 11-18). *El stă de-a dreapta Tatălui* în «cortul» ceresc (VIII, 2), antitipul celui din Vechiul Testament (IX, 1-7), unde era înainte de întrupare (VIII, 1-2) şi mijloceşte pururea pentru noi (IX, 24). Se mai aminteşte despre judecata particulară (IX, 27) şi venerarea sfinţilor (XIII, 7).

Ca probleme de vieţuire creştină se afirmă: menţinerea credinţei adevărate şi trăirea în dragoste frăţească (X, 23-25); părăsirea dreptei credinţe aduce după sine pedeapsa pierderii harului mântuitor, o gravă pedeapsă (X, 28-29; XII, 25); definiţia credinţei (XI, 1), valoarea ei pentru mântuirea (XI, 6), prin exemple din Vechiul Testament (XI, 30-35); forţa ei morală în suferinţe (XI, 36-38); Dumnezeu nu ne părăseşte în necazuri (XII, 6, 11); se recomandă iubirea de fraţi şi de străini şi faptele bune (XIII, 1-3), o viaţă neprihănită (XII, 16); respectarea conducătorilor Bisericii (XIII, 17); rugăciune continuă (XII, 15, 18).

Deci, epistola este un adevărat tratat de teologie, urmat de norme pentru o înaltă viaţă creştină.

30. EPISTOLA SOBORNICEASCĂ A SFÂNTULUI APOSTOL IACOV

Epistola Sf. Iacob face parte dintre cele şapte epistole numite soborniceşti sau catolice. Ele se numesc astfel de prin veacul al II-lea. Numirea de catolice - adică generale sau universale - este îndreptăţită, căci ele nu se adresează unei biserici sau unei persoane, ci unor cercuri mai largi de cititori şi în ultimă instanţă întregii creştinătăţi. Ele au deci un caracter enciclic, sunt scrisori generale. Se aseamănă între ele

prin caracterul lor practic.

Aceste epistole sunt scrise de Iacov, ruda Domnului, Sf. Apostol Petru, Sf. Apostol Ioan şi Iuda, fratele lui Iacov. Ordinea lor în Noul Testament este după epistolele pauline. Însă, în alte Testamente, ele vin imediat după Faptele Apostolilor, înaintea epistolelor Sf. Apostol Pavel. Epistolele soborniceşti se numără şi sunt situate după însemnătatea autorilor lor în biserica primară: Iacob, Petru, Ioan şi Iuda. La romano-catolici, primul este Sf. Petru.

Epistola Sf. Iacov este cea mai cuprinzătoare şi mai bogată în învăţături morale, dintre toate epistolele soborniceşti. *Autorul* ei este Sfântul Iacov, ruda Domnului.

Sub numele de Iacov cunoaştem trei personaje în veacul apostolic: Iacov Apostolul, fratele lui Ioan şi fiul lui Zevedeu (Matei IV, 21; Marcu I, 19). Acesta nu poate fi autorul epistolei, deoarece este omorât de Irod-Agripa, la anul 44 d.Hr. în Ierusalim (Fapte XII, 2). Epistola nu poate fi scrisă înainte de anul 44, căci atmosfera ce se desprinde din ea presupune timpuri mai târzii. Al doilea personaj cu numele de Iacov este un alt Apostol al Domnului Hristos, Iacov al lui Alfeu (Matei X, 3; Marcu III, 18; Luca VI, 15). Biserica romano-catolică identifică pe Iacov ruda Domnului cu Iacov al lui Alfeu. Însă, noi ştim că Apostolii Domnului sunt alţii, decât rudele sale. Între Apostoli, El n-a avut rude. «Fraţii» Săi - în sens larg - nu s-au încadrat între Apostoli, ci la început îi erau ostili. Deci, Iacov al lui Alfeu şi Iacov, ruda Domnului, au fost două persoane deosebite. Biserica Ortodoxă îl sărbătoreşte pe Iacov al lui Alfeu la 9 octombrie şi pe Iacov, ruda Domnului, la 24 octombrie.

Deci, autorul epistolei este Iacov cel drept, ruda Domnului. Adică unul dintre copiii care au trăit în aceeaşi casă a lui Iosif, logodnicul Maicii Domnului, care, probabil, era un fiu al lui Iosif din prima căsătorie - logodna era socotită tot o căsătorie - a cărui soţie murise; fie unul dintre fiii sorei sale al cărei bărbat murise, şi locuia tot la fratele ei, cu toţi copiii ei. Deci el, legalmente erau sau văr secundar cu Domnul Hristos - mamele lor fiind verişoare primare (Ioan XIX, 25) sau frate vitreg.

Despre Iacov, ruda Domnului, ştim că Domnul Hristos i se arată după înviere (I Cor. XV, 7) iar ceilalţi Apostoli îl sfinţesc episcop în Ierusalim. Pe el îl anunţă Sf. Petru când scapă din închisoare (Fapte XII, 17); pe el îl vizitează Sf. Pavel, după convertire (Gal. I, 19). El ia cuvântul şi prezidează sinodul din Ierusalim (Fapte XV, 13); de asemenea, este vizitat de Sf. Pavel şi în ultima sa călătorie misionară (Fapte XXI, 18). Era socotit unul din Ierusalim (Gal. II, 9). Era drept, corect, cu o viaţă virtuoasă, iubitor al slujbelor de la templu, era stimat şi de iudei.

Iacov şi-a săvârşit viaţa ca martir, în anul 62, fiind condamnat la moarte de Sinedriu şi ucis cu pietre. La urmă, pentru că nu murise, este lovit de unul din ucigaşi cu un par. Sinedriul şi de data aceasta folosind prilejul că procuratorul Porcius Festus murise, iar succesorul său, Albinus, nu sosise încă la post, îl omoară, fără aprobarea legală a procuratorului.

Autenticitatea epistolei este confirmată de mărturii externe, printre care se numără: Sf. Petru în epistola I-a foloseşte epistola Sf. Iacov. Părinţii Apostolici: Clement Romanul, Ignatie de Antiohia, Policarp al Smirnei au cunoscut-o. Clement Alexandrinul, Origen, Irineu şi Tertulian au folosit-o.

Din cuprinsul epistolei se desprinde faptul că autorul cunoaşte legea mozaică şi se bucură de o mare autoritate în mijlocul cititorilor săi. Este învăţător bisericesc, ce-şi cunoaşte misiunea sa (III, 1); face parte din ierarhia bisericească (V, 14). În această calitate se adresează «celor douăsprezece seminţii care sunt în împrăştiere», îndemnându-le la răbdare în suferinţe. Epistola se aseamănă cu cuvântarea lui Iacov de la sinodul din Ierusalim (Fapte XV, 13-21), scrisoarea trimisă de sinod după încheiere (Fapte XV, 23-29) şi cu cuvintele sale spuse cu ocazia sosirii Sf. Pavel la Ierusalim, la sfârşitul călătoriei a treia misionare (Fapte XXI, 20-25).

Totuşi, autenticitatea epistolei a fost contestată, mai ales de Luther şi de adepţii reformei, pentru că le contrazicea teza lor fundamentală, mântuirea numai prin credinţă, Iacov insistând îndeosebi asupra faptelor bune. Alţi adversari ai autenticităţii

au motivat că limba așa de curată și corectă a epistolei nu putea să aibă de autor un iudeu, nu prea instruit. Însă, în acel timp, prin legăturile ce le avea Ierusalimul cu lumea romană, limba greacă era răspândită și bine cunoscută. Mai mult, ea putea fi redactată de un secretar. Deci, toate argumentele pledează pentru autenticitate.

Motivele și scopul epistolei. Creștinii din afara Palestinei suportau greu suferințele cauzate de dușmanii creștinismului și nici viața lor nu se desfășura conform învățăturii Domnului Hristos. Ei erau mâhniți de câte ori aveau vreo dificultate. Cei avuți împilau pe cei sărmani, erau lacomi, zgârciți și îngâmfați.

Apostolul, cunoscând toate acestea, le scrie epistola cu scopul de a-i încuraja, în suferințele lor ca mărturisitori ai Domnului Hristos și de a-i îndemna să ducă o viață la înălțimea credinței lor, să-și conformeze adică viața după credință.

Ea este adresată «celor douăsprezece seminții din împrăștiere» adică creștinilor din afara Palestinei. Epistola este *scrisă din Ierusalim*, sediul Apostolului, care a fost până la sfârșitul vieții episcop al bisericii din Ierusalim. *Timpul* nu poate fi altul, decât puțin înainte de moartea sa, deci anul 61.

Planul: *Epistola cuprinde cinci capitole*, de sine stătătoare, fără vreo împărțire oarecare. Totuși din conținutul ei se desprind două teme principale: se laudă cei săraci și se mustră bogații. Se insistă asupra îndeplinirii faptelor bune, amintindu-se că credința fără fapte nu este suficientă pentru mântuire.

CUPRINSUL EPISTOLEI

Cap. I: Folosul încercărilor și suferințelor, adevărata pietate. După o scurtă salutare adresată celor douăsprezece seminții din diaspora, trecute la creștinism, adică tuturor creștinilor, Apostolul arată că *suferința este folositoare pentru credință (I, 2-12).* Căci aceasta naște răbdare, iar răbdarea desăvârșește, obligă să faci voia lui Dumnezeu și aduce răsplata făgăduită de Dumnezeu aleșilor Săi.

Încercările trebuiesc privite cu adevărată înțelepciune pe care trebuie s-o cerem de la Dumnezeu, cu credință tare, fără a ne îndoi, căci îndoiala este ca valul mării, care aruncă în toate părțile.

Suferințele celor săraci veneau de obicei de la cei bogați. Ori, nu trebuie să se întâmple acest lucru, căci și unii și alții sunt frați și egali în fața lui Dumnezeu.

Suferințele și căderile nu vin de la Dumnezeu. El nu este autorul lor, ci ele vin de la *ispite (I, 13-16)*, care izvorăsc din pofte. Acestea zămislesc păcatul, care la rândul său, săvârșindu-se, aduce moartea. Dumnezeu ne oferă, prin harurile Sale, adevărul și lumina spre a ne feri de păcate și ne arată calea spre o viață nouă, «că toată darea cea bună și tot darul desăvârșit vin de sus, de la Părintele luminilor» (v. 17) la cei născuți după voia Sa (v. 18).

Adevărata pietate, credință (I, 19-27) este să ascultăm cuvântul lui Dumnezeu și să nu-l uităm, ci însușindu-l, să-l punem în practică prin înfrânarea limbii și ajutorarea celor săraci.

Cap. II: Credința fără fapte este moartă.

În săvârșirea dragostei, Apostolul accentuează asupra *spiritului de nepărtinire și respectarea săracilor (II, 1-13).* Nu trebuie să se facă deosebire între săraci și bogați, căci, în fața lui Dumnezeu, toți sunt egali. Mai mult, săracii au primit mai ușor creștinismul, iar bogații, prin nedreptățile lor, au umilit pe săraci și prin purtările lor rele au făcut ca creștinismul să fie subprețuit. Iubirea de aproapele este cea mai mare lege din Evanghelie (Ioan XIII, 34-35), ea ne cere să nu facem deosebire între om și om.

Legea creștină formează un tot (10-12); cine calcă o poruncă din lege, calcă toată legea, căci nu poți fi drept omorând și săvârșind adulter. Creștinii trebuie să se conformeze acestei legi, căci la judecată vor fi pedepsiți sau răsplătiți după ea, mai ales cei care nu au avut milă față de semeni. La judecată, *singură credința lipsită de fapte bune nu-i valabilă, nu-i va putea scăpa de pedeapsă (II, 14-26).* Credința fără fapte nu poate mântui. Dacă cineva vede un sărac și se înduioșează de el și nu-l ajută efectiv, nu realizează

nimic pentru el. La fel şi cu credinţa fără fapte. Căci şi demonii cred în puterea lui Dumnezeu şi nu se mântuiesc. Avraam s-a socotit îndreptat în faţa lui Dumnezeu, când a voit să aducă jertfă pe fiul său Isaac, iar Rahav a fost izbăvită de moarte tot printr-o faptă bună, scoţând afară din cetate pe iscoditorii evrei (Iosua II, 1 ş.u.). Deci, precum trupul fără suflet este mort, tot astfel şi credinţa fără fapte este moarte. Între spusele lui Iacov (II, 26) şi Epistola către Romani (III, 28) nu este contradicţie. Sf. Pavel se referă la faptele legii iudaice şi Iacov la faptele bune, de ajutor şi milostenie etc.

Cap. III: Înfrânarea limbii şi adevărata înţelepciune. Revenind la o recomandare anterioară (I, 26), Apostolul insistă asupra *înfrânării limbii (III, 1-12)*, arătând mai întâi că creştinii nu trebuie să se arate a fi mulţi dascăli, căci aceasta este o răspundere grea. Numai cel pregătit şi rânduit de biserică, care ştie să-şi înfrâneze limba, poate deveni învăţător.

Înfrânarea limbii este o mare virtute. Caii se conduc prin frâu, corăbiile prin cârmă, iar omul prin limbă săvârşeşte lucruri mari. Însă prin ea săvârşim şi mari păcate şi este greu de domolit. Prin ea binecuvântăm şi blestemăm, prin ea ajungem în focul gheenei. După cum dintr-un izvor nu poate să curgă şi apă dulce şi amară, tot astfel şi limba trebuie înfrânată spre a nu produce decât fapte bune. Creştinii, care au rupt-o cu trecutul, trebuie să-şi înfrâneze limba.

De asemenea, trebuie să râvnească spre *înţelepciunea adevărată (III, 13-18)*, înţelepciunea de sus, care se manifestă prin bună purtare, nefăţărnicie, îngăduinţă, pace şi nu prin zavistie, neorânduială şi pizmă, care este o înţelepciune demonică, pământească.

Cap. IV: Îndepărtarea plăcerilor deşarte, a pizmei şi mândriei. Ideea de pace (III, 18), îl face pe Apostol să insistse mai îndelung asupra *neînţelegerii (IV, 1-12)*, care aduce certurile şi războaiele. Acestea provin dintr-o serie de cauze, de pofte omeneşti ca: *pizma* (1-3) şi sfada, *lipirea de bunurile pământeşti (4-6)*, care depărtează de Dumnezeu şi clevetirea, precum şi judecata nedreaptă a fratelui nostru.

Creştinii trebuie să părăsească toate acestea şi să se

încreadă în providenţa divină (IV, 13-17), în ajutorul lui Dumnezeu căci El este autorul vieţii; de El depind planurile noastre, în mâna Lui este timpul şi prin El dăinuim şi reuşim în viaţă.

Cap. V: Sfaturi către cei bogaţi. Despre răbdare, jurământ, îngrijirea bolnavilor, puterea rugăciunii. În ultimul capitol autorul revine asupra bogaţilor, pe care-i mustră pentru păcatele săvârşite: oprirea plăţii muncitorilor, osândirea şi omorârea celor drepţi. Comorile strânse pe pământ, aurul şi argintul, ca şi toate nedreptăţile îi vor acuza la judecată.

Cei săraci trebuie să fie îndelung răbdători şi să aştepte judecata nepărtinitoare a lui Dumnezeu, precum aşteaptă plugarul roada pământului, luând exemplul de la răbdarea lui Iov, care până la urmă a fost răsplătit.

În sfârşit, ca o parte finală, Apostolul le dă anumite sfaturi, având ca temă centrală *rugăciunea (V, 13-18).* După ce aminteşte că creştinul trebuie să evite jurământul, din viaţa sa (12), Iacov afirmă că rugăciunea este necesară în vremuri de suferinţă şi în timpuri bune. Dacă cineva este bolnav, prin rugăciunea preoţilor şi prin ungerea celor suferinzi cu undelemn sfinţit, în taina Sfântului Maslu, aceştia se vor vindeca, iertându-li-se păcatele.

Rugăciunea peantru alţii este tot atât de necesară ca şi cea individuală. Exemplul profetului Ilie este pilduitor în această privinţă.

Apostolul încheie epistola cu recomandarea către creştini de a întoarce pe cei rătăciţi la calea adevărată - misionarismul laic - căci prin aceasta vor fi răsplătiţi; îşi vor mântui sufletul de moarte şi vor acoperi mulţime de păcate (V, 20).

Importanţa epistolei. Ea are un caracter practic, autorul îndemnând pe creştini să vieţuiască în strictă conformitate cu învăţăturile Domnului Hristos. De aceea, s-a spus pe drept cuvânt, că ea este epistola faptei creştine. Epistola este în strictă dependenţă de învăţătura Domnului Hristos, mai ales a Predicii de pe munte.

Învăţăturile dogmatice sunt puţine. Astfel, în ea se afirmă: imutabilitatea lui Dumnezeu (I, 17); necesitatea faptelor bune pentru mântuirea (II, 14, 17, 26); taina Sfântului Maslu (V, 14-15).

Însemnătatea sa constă în mulțimea **normelor morale** și de viețuire creștină: răbdarea în suferințe, care desăvârșește pe creștin (I, 2-4); înfruntarea ispitelor, care nu vin de la Dumnezeu, ci din poftele proprii, care aduc păcatul și moartea (I, 12-15); datoria de a împlini cuvântul lui Dumnezeu (I, 23), (cf. Matei VII, 24-27); nepărtinirea săracilor, față de bogați (II, 2-5); condamnarea bogaților (II, 5-7; V, 1) care asupresc pe muncitori și le opresc salariile (V, 4) - păcat strigător la cer; condamnarea bogăției nedrepte și rău folosită (V, 3); (cf. Matei VI, 19-20); recomandarea faptei bune (II, 14, 17, 26); prudența pentru cel ce vrea să devină învățător (III, 1-2); înfrânarea limbii și întrebuințarea ei pentru lauda lui Dumnezeu (III, 8-10); cererile în rugăciune să nu fie făcute decât pentru fapte ziditoare de suflet (IV, 3-4); se recomandă smerenia (IV, 10, 16); răbdarea (V, 11); oprirea jurământului abuziv (V, 12) (cf. Matei V, 33-37); stăruința în rugăciune (V, 16-18) și întoarcerea celui rătăcit pe calea adevărului (V, 19-20). Epistola Sf. Iacov, deci, este un manual de înaltă etică creștină, necesară oricărui credincios. Ea este, cum declară unii exegeți, mai mult o cateheză morală, decât o epistolă.

31. EPISTOLA ÎNTÂI SOBORNICEASCĂ A SFÂNTULUI APOSTOL PETRU

O altă importantă epistolă sobornicească este epistola I-a a Sfântului Apostol Petru. Cu un conținut practic evident, ea cuprinde și unele învățături doctrinare inserate nesistematic printre învățăturile morale. Epistola este un cald și părintesc îndemn de la un martor ocular al Mântuitorului, de la un bătrân cu experiență, care îndeamnă pe fiii săi duhovnicești să se mențină în credință, cu toate necazurile și suferințele ce le întâmpină.

Autorul epistolei este Sfântul Apostol Petru. El era fiul lui Iona (Ioan I, 42), și frate mai mare al lui Andrei din Betsaida Galileei. Din casa părintească primește o instrucție religioasă serioasă din care firea sa impresionabilă reține numeroase profeții mesianice și alte învățături ale Legii Vechi, care vor

fi presărate în toate cuvântările (Fapte I, 16; II, 16; III, 13) și epistolele sale. De meserie pescar, împreună cu fratele său Andrei, pe lacul Ghenizaretului și de multe ori tovarăși ai lui Iacov și Ioan, fiii lui Zevedeu, așteptau cu înfrigurare timpurile mesianice, devenind ucenicii Sf. Ioan Botezătorul. Apoi se atașează de Mântuitorul, care-i schimbă numele din Simon în Petru (Ioan I, 42). Ia parte la prima minune a Domnului din Cana Galileei, la prima călătorie de la Ierusalim și apoi, retrăgându-se la vechea sa ocupație de pescar, e chemat apostol de Domnul Hristos (Matei IV, 19). Era căsătorit și avea locuința în Capernaum.

Din momentul alegerii ca apostol se situează printre cei trei ucenici apropiați ai Mântuitorului - cu Iacov și Ioan - fiind în preajma Sa în momentele cele mai importante ale activității Sale mesianice. Astfel, este martor la învierea fiicei lui Iair (Luca VIII, 51), la Schimbarea la față (Matei XVII, 1) și în grădina Ghetsimani (Matei XXVI, 37). Mărturisește în numele Apostolilor credința în dumnezeirea Mântuitorului (Matei XVI, 16); taie urechea servitorului Malhus în Ghetsimani (Ioan XVIII, 10), iar în curtea arhiereului în timpul procesului Mântuitorului, se leapădă de El (Matei XXVI, 70-74). În dimineața învierii Domnului aleargă cu Ioan la mormânt și-l găsește gol. Domnul Hristos i se arată după înviere (Luca XXIV, 34 și I Cor. XV, 5) și la lacul Ghenizaret, unde îl reintegrează în apostolat.

După pogorârea Duhului Sfânt are o parte foarte activă în opera de răspândire a Evangheliei. Are inițiativa alegerii Apostolului Matia în locul lui Iuda (Fapte I, 15); ia cuvântul în ziua Cincizecimii, după Pogorârea Duhului Sfânt, rostind prima și cea mai cuprinzătoare cateheză creștină, referitoare la dumnezeirea și mesianitatea Domnului Hristos și opera Sa mântuitoare (Fapte II, 14 ș.u.). Vindecă un olog la templu și vorbește mulțimilor, fiind închis împreună cu Ioan (Fapte IV, 3). Prin el, Dumnezeu îi pedepsește pe soții Anania și Safira pentru că au mințit Duhului Sfânt, în legătură cu depunerea unor bani comunității creștine. Își pune mâinile pe unii creștini din Samaria, botezați de diaconul Filip, prin care Dumnezeu le acordă darurile Sfântului Duh (Fapte VIII, 15).

Vindecă pe slăbănogul Enea din Lida, învie pe Tavita din Iope (Fapte IX, 33-41) și botează pe Corneliu sutașul din Cezareea (Fapte X), făcând început intrării păgânilor în creștinism.

Apostolul scapă în mod minunat din închisoarea din Ierusalim, aruncat de Irod Agripa I, în anul 44, și se retrage într-o localitate neidentificată, din Palestina, dar nu se duce la Roma spre a înființa biserica creștină, cum susține romano-catolicismul. La sinodul din Ierusalim (49-50) ia parte ca membru marcant (Fapte XV, 7), iar la Antiohia Siriei este înfruntat de Sf. Pavel - (referitor la obligativitatea legii iudaice), pentru fățărnicie și inconsecvență (Gal. II, 11-14).

Mai târziu, prin anul 62 se află la Roma, unde Marcu scrie Evanghelia a doua, după predica sa. Predică creștinismul în provinciile: Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia. În sfârșit, îl găsim din nou la Roma, unde își sfârșește viața prin moarte martirică, fiind răstignit cu capul în jos în anul 67.

Autenticitatea epistolei I-a a Sfântului Petru este confirmată de vechea tradiție creștină. Astfel, o folosesc Policarp și Papia. Se află în traducerile Scripturii din limba latină veche și siriacă. Clement Alexandrinul, Origen, Tertulian și Ciprian o citează ca fiind a Sf. Petru. Și Eusebiu de Cezareea o numără printre cărțile canonice. Se află și în lista cărților canonice ale Sfinților Părinți: Atanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului și Grigore de Nazianz.

Din analiza cuprinsului se desprinde de asemenea, autenticitatea ei. Astfel, Apostolul se numește chiar de la început ca ucenic al Domnului Hristos și martor ocular al patimilor Sale (V, 1). Face parte din ierarhia bisericească (V, 1) și legătura sa cu Marcu și Silvan (V, 12-13) - pe care-i numește ucenici ai săi - ne arată că făcea parte din ceata Apostolilor. Există mari asemănări între ideile și termenii din epistolă și cuvântările Sf. Petru din Faptele Apostolilor (II, 14-39; X, 34-43).

Unii critici au formulat obiecții bazate pe faptul că limba greacă corectă în care este scrisă epistola nu ar putea să aparțină Sf. Petru, un galileian ce vorbea numai limba aramaică. Însă, influența elenistă era destul de accentuată în părțile Galileii. În orice caz, se crede că Silvan, putea să-i

servească de secretar la scrierea epistolei.

Asemănările dintre epistola I-a a Sfântului Petru și cele pauline nu pot să-i atingă autenticitatea, căci apostolul nostru cunoștea epistolele Sf. Pavel, precum singur o mărturisește (II Petru III, 15-16) și au avut același izvor de inspirație, fondul comun al predicii apostolice.

Deci argumentele de mai sus, confirmă apartenența epistolei respective Sfântului Apostol Petru.

Motivele și scopul epistolei. Apostolul era informat că fiii săi duhovnicești erau puși la mari încercări prin persecuțiile contra lor, fiind considerați drept dușmani ai ordinei publice, făcători de rele, traduși în fața tribunalelor și urâți, pentru că se leapădă de viața și moravurile păgâne. Din aceste motive, mulți se clătinau în credință, iar alții încercau să răspundă la persecuții prin acte de răzbunare.

De aceea, Apostolul adresează epistola cu scopul de a-i încuraja în persecuții, de a-i mângâia în suferințe, arătându-le marile binefaceri primite prin creștinism și răsplata ce o vor obține, persistând în credință.

Adresanții epistolei. Ea este adresată către «cei aleși împrăștiați printre străini» din Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia. Deci, aleși, adică creștini - aleși dintre necredincioși - străini, căci nu au patrie durabilă pe pământ (I, 4) - și împrăștiați deoarece, atât iudeo-creștinii, cât și păgâno-creștinii viețuiau împrăștiați printre păgâni. Așadar, epistola se adresează către toți creștinii din provinciile amintite, pe care autorul le-a cercetat mai înainte și le era cunoscut.

Locul este amintit de Apostol ca fiind Babilon. Totuși, romano-catolicii susțin că ar fi Roma, numită alegoric Babilon, cum o numește și Apocalipsa (XIV, 8; XVI, 19; XVII, 5, 9). Însă Roma e numită simbolic Babilon într-o carte profetică, dar nu poate fi numită astfel, într-o scriere didactică. Enumerara localităților către care este adresată epistola, de la este la vest, de la apropiat la îndepărtat, ne îndreptățește să susținem că epistola a fost scrisă din Babilon. În Babilon creștinismul s-a răspândit de către evreii din Mesopotamia (Fapte II, 9), aflați în ziua Cincizecimii la

Ierusalim, iar mai târziu Sf. Petru predică creştinismul la ei şi le organizează biserica, scriind apoi epistola către comunităţile amintite.

Timpul se deduce din situaţia grea de suferinţe şi persecuţii a creştinilor, care nu poate fi decât începutul persecuţiilor lui Nero, adică anul 64, după arderea Romei, când situaţia creştinilor se înrăutăţeşte.

Epistola are un caracter eminamente practic. Ea cuprinde o serie de îndemnuri morale, care decurg din ideile doctrinare pe care acestea se sprijină. Ideea centrală a epistolei este mântuirea creştină, care trebuie să dea credincioşilor curaj în încercări şi suferinţe şi speranţă în moştenirea vieţii veşnice.

Planul. Epistola cuprinde cinci capitole şi se împarte în trei părţi: *Partea I*, precedată de un prolog (cap. I, 1-12), care cuprinde laude lui Dumnezeu pentru mântuirea adusă creştinilor şi îndemnul ca aceştia să sufere încercările şi necazurile.

Cuprinsul propriu-zis - partea I-a (cap. I, 13-II, 10) conţine o serie de sfaturi pentru o viaţă cu adevărat creştină: sfinţenia, frica de Dumnezeu, iubirea de semeni, unirea strânsă cu Hristos, ca fiind pietre vii ale templului spiritual, a cărui temelie este Mântuitorul.

Partea a II-a (cap. II, 11-IV, 6), expune îndemnuri în legătură cu atitudinea creştinilor faţă de lumea în care trăiesc, adică o viaţă pilduitoare faţă de păgâni: supunere faţă de autorităţi, iubire reciprocă, suferinţă pentru credinţa în Hristos şi o viaţă curată.

Partea a III-a (cap. IV, 7-V) oferă îndemnuri pentru o înaltă viaţă duhovnicească: recomandă, atât bărbaţilor cât şi femeilor, o viaţă interioară curată, suferinţa pentru credinţă, dezinteres, ascultare de preoţi şi luptă împotriva ispitelor; iara preoţilor slujire jertfelnică ca pentru Domnul.

CUPRINSUL EPISTOLEI

În prolog (cap. I, 1-12), Apostolul se adresează creştinilor răspândiţi printre păgânii din provinciile nordice ale Asiei Mici, îndemnându-i să mulţumească lui Dumnezeu pentru renaşterea spirituală primită prin Botez şi mântuirea cea prin

Treime (I, 2-9) şi pentru speranţa moştenirii cereşti. Având în vedere aceste bunuri dăruite de Dumnezeu cel în Treime, ei trebuie să suporte toate suferinţele şi încercările, care întăresc credinţa (7), după cum aurul se curăţă în foc şi pentru care vor primi răsplata la venirea Domnului.

Valoarea mântuirii adusă de Domnul Hristos este mare; pe ea au prevestit-o profeţii (Isaia LIII), o cântă îngerii din ceruri şi aceştia doresc s-o privească ei (I, 11-12).

Partea I (cap. I, 13-II, 10)

Îndemnuri la sfinţenie, iubire reciprocă şi o strânsă comuniune cu Hristos

Apostolul îndeamnă pe credincioşi să ducă o viaţă potrivită cu înalta învăţătură creştină, luptând şi înfrânându-şi poftele şi păcatele în care trăiau odinioară din neştiinţă. Să asculte legile şi poruncile divine şi să devină curaţi şi sfinţi, căci au fost răscumpăraţi de Domnul Hristos printr-un preţ mare, nu prin aur sau argint, ci prin jertfa Sa pe cruce (18-19).

Ei trebuie să se iubească reciproc (I, 22-25), deoarece toţi sunt fraţi renăscuţi spre o viaţă nouă şi să asculte de cuvântul Evangheliei, care este veşnic, spre deosebire de lucrurile trecătoare ale lumii.

Cap. II, 1-11: Comuniunea cu Hristos, piatra cea din capul unghiului. Deci pentru că creştinii au fost renăscuţi, ei trebuie să părăsească orice pizmă şi clevetire, devenind curaţi ca pruncii şi dorind, «neprefăcut» faptele învăţăturii creştine. De asemenea, ei trebuie să se apropie de Domnul Hristos şi să stea în strânsă comuniune cu El, căci este Mântuitorul lumii piatra cea vie din capul unghiului, prezisă de profeţii Vechiului Testament (Ps. CXVII, 22; Isaia XXVIII, 16), a noii clădiri spirituale - Biserica creştină. Şi creştinii sunt pietre vii ale acestei clădiri sunt preoţi ai ei, chemaţi să aducă jertfe spirituale, de rugăciune şi viaţă curată, de laudă şi mulţumire lui Dumnezeu (5).

În adevăr, pentru creştini, Domnul Hristos este o piatră de mare preţ, în care ei cred, iar pentru necredincioşi o piatră de

poticneală, un semn de scandal, pe care nu-L ascultă spre a lor pierzanie (8). În schimb, creştinii sunt asemeni preoţilor ce aduc jertfă de rugăciune şi mulţumire lui Dumnezeu. Sunt, ca şi poporul evreu faţă de celelalte neamuri, un popor ales, chemat de la întuneric în lumina credinţei în Hristos (9).

Sensul cuvintelor de «preoţie» (din vers. II, 5, 9) se înţelege ca o preoţie duhovnicească sau generală prin harul Botezului, numită de Apostol «preoţie» împărătească. Alte cuvinte au sens metaforic, de exemplu «casă duhovnicească», «pietre vii» etc. Prin toţi aceşti termeni se arată că creştinii sunt botezaţi şi aduc jertfe duhovniceşti: rugăciuni, mulţumiri, viaţă curată şi nu în sens de preoţie harică (cf. I Petru V, 1-2).

Partea a II-a (cap. II, 11-IV, 6)

Viaţa pilduitoare a creştinilor în lume

Cap. II, 12-25: Atitudinea creştinilor faţă de lumea păgână. Apostolul aplică principiile amintite la viaţa zilnică a creştinilor. Astfel, el îi îndeamnă să se poarte bine cu păgânii, căci numai astfel va fi preţuită credinţa lor. *Să se supună autorităţilor statului (13-17),* spre a nu li se aduce acuzaţia că sunt răzvrătiţi, pentru că autoritatea lumească este pusă spre menţinerea ordinei. Servitorii să se supună stăpânilor lor şi să fie corecţi şi orice pedeapsă ar primi, să nu fie pentru incorectitudine (18). Dar dacă suferă pentru credinţa lor, aceasta este bineplăcută lui Dumnezeu, deoarece şi Mântuitorul Hristos a pătimit pentru noi, fără a murmura (20-21).

Cap. III: Îndemnuri către soţi şi datoria de a trăi în dragoste şi blândeţe. Suferinţa Mântuitorului şi pogorârea Sa la iad. În legătură cu membrii familiei, Apostolul îndeamnă pe femei să se supună bărbaţilor, să nu exagereze în podoabe exterioare ci să se împodobească în viaţa interioară, curată, luând exemplu în supunere şi virtute de la Sara, soţia lui Avraam. Bărbaţii să-şi ocrotească femeile şi să le socotească egale cu ei şi «împreună moştenitoare ale harului vieţii» (III, 7).

Trebuie să se iubească între ei, să fie primitori de străini,

smeriţi, nerăzbunători şi fără vicleşug, să facă binele şi să nu se teamă de răul pricinuit de oameni.

În *privinţa persecuţiilor,* pe care creştinii le atrăgeau asupra lor, din cauza noii lor vieţi, pe care o duceau, Apostolul îi îndeamnă să nu facă nici un rău care ar îndreptăţi persecuţii. Să ducă o viaţă curată, să răspundă de credinţa lor totdeauna prin blândeţe (15) şi cu frică, să sufere pentru credinţa în Hristos slăvind pe Dumnezeu. Căci şi Domnul Hristos a pătimit şi a murit pentru noi.

Mai mult, Mântuitorul, murind trupeşte, fiind viu cu Duhul a coborât la iad (III, 19), şi a anunţat mântuirea drepţilor din Vechiul Testament şi celor din timpul lui Noe, care s-au căit în vremea potopului. Şi precum Noe şi ai săi au fost salvaţi în corabie, tot astfel şi creştinii se izbăvesc de păcate prin botez - apa ca materie a botezului, prefigurat prin apa potopului; iar corabia prefigurând Biserica - ceea ce înseamnă că mântuirea se dobândeşte în Biserică prin botez.

Cap. IV, 1-6: Îndemnuri de a se lăsa de păcat, privind obştească judecată. Aşadar, privind la exemplul Mântuitorului, Apostolul îi îndeamnă să părăsească poftele şi vechile lor obiceiuri păgâne, chiar dacă prin viaţa lor ar fi huliţi de păgâni, căci Dumnezeu îi va pedepsi pe aceia la judecata Sa pentru viaţa lor şi atitudinea faţă de ei.

Partea a III-a (cap. IV, 7-V)

Îndemnuri pentru o viaţă duhovnicească şi morală înaltă

Cap. IV, 7-19: Sfaturi pentru o viaţă curată. Mângâieri în ziua prigonirilor. Apostolul le atrage atenţia că sfârşitul e aproape şi trebuie să ducă o viaţă creştină deosebită, duhovnicească. Să se iubească între ei, să fie primitori de străini, iar harismele primite de la Dumnezeu să le întrebuinţeze în folosul Bisericii şi spre slava lui Dumnezeu (10-11).

Revenind asupra suferinţei (12-19) el le aminteşte că ei trebuie să sufere ca şi Mântuitorul. Să nu sufere ca furi şi

ucigaşi, ci numai pentru credinţă, căci pentru aceasta vor lua răsplata. Suferinţa înseamnă începutul judecăţii divine. Şi dacă creştinii, cu care Dumnezeu începe judecata, sufăr astfel, cu cât mai mult vor suferi necredincioşii, la judecata divină. Totuşi, chiar în suferinţă, creştinii trebuie să nu înceteze a crede şi a face fapte bune.

Cap. V: Datoriile preoţilor şi ale credincioşilor. Îndemnuri la umilinţă şi priveghere. Ca unul ce este preot şi martor al patimilor Domnului Hristos, Apostolul sfătuieşte pe preoţi să păstorească turma cu lepădare de sine, nu cu gând de câştig, ci din dragoste şi fiind totdeauna şi în toate drept exemple. Căci numai astfel Domnul Hristos îi va răsplăti (1-4).

Creştinii să asculte de preoţi, să fie smeriţi, pentru că numai astfel Dumnezeu îi va ajuta, căci El are grijă de toţi. Să vegheze şi să stea împotriva diavolului, care umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită (8). Să sufere, deoarece influenţa lui satan este încă puternică. Să îndure, având nădejdea că Dumnezeu îi va întări şi prin aceasta se vor desăvârşi.

Încheiere (V, 12-14). Epistola a fost scrisă de Silvan, ca secretar. Salutări de la Biserica din Babilon.

Importanţa epistolei. Deşi face parte dintre epistolele cu caracter practic, unde se propun mai mult sfaturi şi îndemnuri, totuşi desprindem din ea şi unele **învăţături dogmatice.** Astfel, în ea se afirmă: Sfânta Treime în lucrarea ei mântuitoare (I, 2-3); răscumpărarea adusă de Domnul Hristos prin jertfa Sa (I, 18-19); preexistenţa Mântuitorului, întruparea şi proslăvirea Sa (I, 20-21); pogorârea la iad (III, 18-19) şi proslăvirea prin învierea şi înălţarea la cer (III, 22); Parusia Domnului şi judecata obştească (IV, 5, 13; V, 4).

Biserica este exprimată de Apostol ca o «casă duhovnicească» (II, 5), «corabie» (III, 2-21), «casă a lui Dumnezeu» (IV, 17), iar creştinii sunt «pietre vii» şi «preoţie împărătească» (II, 5, 9); dar Apostolul arată, de asemenea, că ea este o societate, organizată ierarhic, cu păstori şi turmă (V, 1-3). Deci este o distincţie clară între preoţia generală şi preoţia sacrameantală.

Ca sfaturi morale se recomandă: credinţa ca primă

condiţie a mântuirii (I, 8-9) şi forţă morală în suferinţe (IV, 12; V, 9); dragostea faţă de semeni (I, 22, II, 17) şi faptele de binefaceri (II, 15; III, 8-9'); răbdarea în suferinţele pentru Hristos (I, 6-7; IV, 12-14) abaterea de la păcat (I, 14; II, 1 III, 9, 11; IV, 4) smerenia (III, 8; 5-6); practicarea rugăciunii (III, 7; IV, 7); supunerea către autorităţile lumeşti (II, 13-14) şi bisericeşti (V, 5); colaborarea între păstori şi turmă; dragoste şi jertfelnicie din partea celor dintâi (V, 2-3); ascultare din partea păstoriţilor (V, 5).

Deci, epistola I-a a Sfântului Apostol Petru este o preţioasă scriere pentru instrucţie creştină, dar mai ales de întărire şi zidire duhovnicească.

32. A DOUA EPISTOLĂ SOBORNICEASCĂ A SFÂNTULUI APOSTOL PETRU

Asemănător Sfântului Pavel, care înainte de moarte trimite o epistolă ucenicului său Timotei, cu ultimele sale dispoziţii şi învăţături, tot astfel şi Sf. Apostol Petru, cu puţin timp înainte de a muri, trimite o epistolă fiilor săi duhovniceşti, dându-le ultimele sale sfaturi. Deci a II-a epistolă a Sf. Petru răspunde acestor nevoi sufleteşti ale Apostolului şi nevoii de luminare şi lămurire a fiilor săi duhovniceşti.

Epistola este *autentică*, după mărturiile vechii tradiţii bisericeşti, deşi nu în unanimitate recunoscute la început. Barnaba, Clement Romanul şi Policarp al Smirnei o citează, iar Iustin Martirul şi Teofil de Alexandria o folosesc mai mult. Mai târziu, Sf. Irineu, Ipolit şi Clement Alexandrinul, de asemenea, o folosesc. Însă Eusebiu de Cezareea o numără printre cărţile discutate. Marii Părinţi bisericeşti: Sf. Atanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului (313-386) şi Sf. Grigorie de Nazianz o socotesc printre cărţile canonice.

În sprijinul autenticităţii, ca *argumente interne*, se poate reţine că Apostolul îşi pune numele în fruntea epistolei. Afirmă că a fost martor ocular al Schimbării la faţă (II Petru I, 18). Pe Sf. Pavel îl numeşte «iubitul nostru frate» (III, 15). Epistola pe care o scrie este a doua pe care o trimite cititorilor (III, 1). Iar din cuprinsul ei se desprinde un mare zel pentru

adevăr şi un profund ataşament pentru persoana Domnului Hristos. Toate acestea îi atestă autenticitatea.

Totuşi, a fost cea mai discutată dintre epistole, pentru că se aseamănă foarte mult, din punct de vedere al cuprinsului, cu epistola Sf. Iuda. În adevăr, asemănările sunt vizibile, nu numai în expresii, ci şi în idei, în caracterizările învăţătorilor mincinoşi şi în citatele ce se fac din Vechiul Testament.

Din aceste motive se afirmă de majoritatea exegeţilor, că Sf. Iuda a scris epistola sa întâi, iar Sf. Petru a folosit-o, scriind-o mai târziu pe a sa. Această părere este susţinută şi de exegeţii români, Pr. prof. V. Gheorghiu, precum şi de diac. Prof. N. Nicolaescu şi Pr. prof. Gr. Marcu, în scrierile lor.

În schimb, exegeţii mai noi, iar printe români, Pr. Gh. I. Ghia (Epistola lui Iuda) şi Pr. dr. Ioan Mircea (Epistola a II-a a Sfântului Petru), afirmă că interdependenţa între epistolele amintite, nu se datoreşte folosirii de către Sf. Petru în epistola sa a epistolei Sfântului Iuda, ci faptului că ambii au utilizat acelaşi fond comun al catehezei apostolice, referitor la aceiaşi eretici, pe care i-au combătut, deoaraece epistolele aveau acelaşi scop.

Deci, nici prioritatea epistolei Sf. Iuda şi nici dependenţa Sf. Petru de ea, nu se poate susţine.

Oricum, scrierea lui Iuda nu este ulterioară veacului apostolic, ci este scrisă înainte de dărâmarea Ierusalimului şi deci, acesta este un argument favorabil autenticităţii epistolei respective. Diferenţa de limbă dintre epistola I-a i a II-a a Sfântului Petru se explică prin subiectele lor diferite.

Motivele şi scopul epistolei. Din cuprinsul ei se vede că Apostolul, având previziunea că în curând va trebui să părăsească această viaţă (I, 14), şi ştiind că în mijlocul fiilor săi duhovniceşti, vor apărea învăţători mincinoşi, el le scrie o epistolă, arătându-le falsele lor învăţături şi viaţa lor imorală.

Deci, scopul scrierii este arătarea mincinoaselor învăţături ale ereticilor, care vor apărea, mai ales, relative la Parusia Domnului.

Destinatarii epistolei sunt aceiaşi din epistola I-a căci Apostolul le spune că aceasta este a doua epistolă pe care le-o scrie (III, 1). *Locul* de unde le-o scrie nu mai este Babilon, ci

Roma, unde Apostolul a fost aproape de sfârşitul vieţii sale, când a scris-o. Deci, ea este scrisă din *Roma*, în vara anului 67.

Planul. Epistola cuprinde trei capitole şi se împarte în trei părţi: *Partea I-a (cap. I)*, unde se vorbeşte despre necesitatea păstrării credinţei creştine şi a unei vieţi virtuoase, în vederea Parusiei Domnului. *Partea a II-a (cap. II)*, se descriu moravurile şi practicile ereticilor şi pedeapsa lor de Dumnezeu. *Partea a III-a (cap. III)*, arată realitatea Parusiei şi unele învăţături în legătură cu sfârşitul lumii.

CUPRINSUL EPISTOLEI

Partea I (cap. I)

Sporirea în credinţa lui Hristos şi în virtuţile creştine. Parusia Domnului (1-21)

Odată cu adresa şi urarea de pace, Apostolul le doreşte să se sârguiască pentru a cunoaşte pe Dumnezeu şi să vieţuiască în înfrânare, în dragoste şi evlavie. Căci Părintele ceresc, prin Mântuitorul Hristos, le-a dăruit o serie de binefaceri care-i pot transforma şi desăvârşi, făcându-i, prin har, părtaşi slavei şi dumnezeieştii firi (vers. 4). Datorită conlucrării cu harul divin se menţin fii adoptivi ai Săi şi moştenitori ai împărăţiei dumnezeieşti, dacă se vor conforma sfaturilor primite, sporind în credinţă, în cunoştinţă şi în virtuţile creştine.

Apostulul le face o mărturisire (12-15), că el nu va mai vieţui mult printre ei, precum i-a arătat Domnul într-o viziune, de aceea, se simte dator a le scrie şi lăsa aceste învăţăminte. El le aminteşte despre Parusia Domnului (16-21), pentru ca ei să se pregătească în vederea acestui eveniment.

Cele ce le aminteşte şi le învaţă el, nu sunt simple născociri sau basme, ci se sprijină pe faptul că Apostolul a fost martor ocular al Schimbării la faţă a Domnului, a văzut strălucirea Sa şi a auzit mărturisirea Părintelui ceresc (17-18). În legătură cu Parusia, el se sprijină şi pe mărturisirea profeţiilor, din care

s-a realizat o parte la Schimbarea la față, iar altă parte, se va îndeplini la Parusia Domnului. Profeții sunt prețioase lumini pentru creștini, căci ei au fost inspirați de Duhul Sfânt (I, 20-21), când au scris Sf. Scriptură (cf. II Tim. III, 16). Însă tâlcuirea lor este grea și nu o poate face oricine, după socotința sa (I, 20 și III, 16).

Parta a II-a (cap. II)

Pilde și pedepse ce așteaptă pe învățătorii mincinoși

Partea a doua este o digresiune, o paranteză. În ea Apostolul prezintă pe *învățătorii mincinoși (1-22)*. Astfel, spune el, precum printre profeții Vechiului Testament au fost profeți mincinoși, așa se vor ivi și în mijlocul creștinilor învățători mincinoși, tăgăduind pe Domnul Hristos ca răscumpărător, luând pentru aceasta pedeapsa divină. Ei vor înșela și ademeni pe mulți.

Însă din pildele trecutului, vedem că Dumnezeu a pedepsit pentru mândria lor pe îngerii răi (4), ținându-i în iad până la pedeapsa definitivă; a pedepsit pe oameni în timpul lui Noe (5); a distrus Sodoma și Gomora (6) mântuind numai pe Lot (7). Cu atât mai mult va pedepsi pe învățătorii mincinoși. Căci Dumnezeu mântuiește pe drepți, ca Lot și Noe, iar pe necredincioși îi judecă și îi pedepsește.

Învățătorii mincinoși sunt imorali și îngâmfați, disprețuiesc autoritatea Domnului Hristos și hulesc pe îngerii buni. Căci îngerii buni nu rostesc vreo judecată asupra ereticilor (11), ci lasă toată judecata lui Dumnezeu, iar învățătorii mincinoși se pronunță asupra unor lucruri pe care nu le cunosc, cum sunt îngerii și ale lucruri spirituale, pentru care vor fi pedepsiți. Ei sunt lacomi, dornici de plăceri și amăgesc pe mulți.

Apostolul îi aseamănă cu Balaam, care pentru răsplată, a plecat să blesteme pe Israel, dar pe drum dobitorul lui, grăind cu glas omenesc, a oprit nebunia proorocului (II, 16) (Num. XXII-XXIV). Sunt asemenea cu izvoarele fără apă, cu norii purtați de furtună, care nu aduc ploaie. Ei momesc pe cei

slabi, care abia au scăpat de viețuirea păgână de altă dată și-i învață un fel de eliberare de sub legea morală creștină, ei înșiși fiind robiți păcatelor și stricăciunii.

Ereticii, după ce au părăsit legea păgână cu viața lor imorală de acolo și au primit legea creștină, acum o părăsesc și se întorc la vechea lor viețuire. Din această cauză ei se aseamănă cu câinii care se întorc la vărsătura lor și cu porcii scăldați, care se tăvălesc iarăși în noroi.

Partea a III-a (cap. III)

Siguranța Parusiei, ceruri noi și pământ nou

După paranteza prezentării învățătorilor mincinoși, Apostolul intră în tema principală a epistolei: *Parusia Domnului (1-18)*.

El le amintește că aceasta este a doua epistolă pe care le-o scrie, arătându-le aici ca și acolo (I Petru I, 7), despre Parusia Domnului, despre care au vorbit profeții și Apostolii. Ei nu trebuie să creadă pe învățătorii mincinoși, care vor nega Parusia pe motiv că de la Părinții noștri nimic nu s-a schimbat și deci lumea este stabilă și neschimbătoare (4).

Căci lumea de astăzi, a avut cândva un început; ea s-a făcut prin cuvântul lui Dumnezeu, prin strângerea apelor în oceane, iar pământul a luat forma ce o are acum (Facere I, 6-7). Mai târziu, lumea a fost pedepsită prin apă, prin potop (6).

Lumea de astăzi, așa cum este ea, o ține pronia divină, pentru ca la ziua judecății să fie distrusă prin foc, iar oamenii judecați. Timpul, în fața lui Dumnezeu nu se numără cu zilele, ci cu mileniile, că «o zi înaintea Domnului este ca o mie de ani» (III, 8) (Ps. LXXXIX, 4). El întârzie făgăduința Sa, Parusia, din îndelungă răbdare, pentru a se pocăi cei mulți. Dar ziua Domnului va veni pe neașteptate ca un fur (cf. I Tes. V, 2) (vers. 10).

Atunci stihiile naturii se vor aprinde și se vor nimici, adică astrele cerești se vor prăbuși cu zgomot și se vor distruge toate lucrurile de pe pământ. Această nimicire (III, 12-13) nu va fi totală, ci va fi o transformare, o purificare, după care va apare un cer nou și un pământ nou.

Pentru aceste motive, Apostolul îndeamnă pe creştini să ducă o viaţă sfântă, să vegheze şi să trăiască în pace. Faptul că Dumnezeu întârzie Parusia să-l interpreteze în înţelesul lui adevărat, ca o îndelungată răbdare a lui Dumnezeu şi s-o folosească cât mai bine pentru doborârea mântuirii (15). De altfel, în acest sens vorbeşte şi Sf. Pavel în toate epistolele sale, în care sunt unele lucruri greu de înţeles, pe care cei neştiutori şi neîntăriţi le răstălmăcesc spre a lor pierzare (III, 16). Deci, ei să rămână tari în credinţa adevărată şi să se păzească spre a nu fi târâţi în rătăcire. Să sporească în harul şi în cunoştinţa Mântuitorului Hristos.

Importanţa epistolei. Ea prezintă o deosebită însemnătate, căci relevă unele aspecte unice în tot Noul Testament, referitoare la învăţătura eshatologică creştină - Parusia Domnului şi sfârşitul lumii.

Ca idei dogmatice avem: Dumnezeirea Mântuitorului relevată prin Schimbarea la faţă (I, 17-18); inspiraţia Sfintei Scripturi (I, 21), care nu se interpretează individual, ci de Biserică şi după normele sale exegetice, precum şi greutatea interpretării ei de către cei neştiutori şi neîntăriţi, care o răstălmăcesc (I, 20; III, 16); existenţa îngerilor răi şi pedepsirea lor (II, 4); contrar afirmaţiilor ereticilor, Parusia Domnului va veni pe neaşteptate (III, 9-10; cf. I Tes. V, 2); odată cu Parusia va veni şi sfârşitul lumii actuale (transformarea ei prin foc) (III, 10), după care va apare cer nou şi pământ nou (III, 8); întârzierea Parusiei provine din îngăduinţa lui Dumnezeu ca toţi oamenii să se pocăiască (III, 9; cf. I Tim. II, 4).

Ca sfaturi morale avem: faţă de păcatele ereticilor (II, 12; II, 14; II, 15), creştinii sunt îndemnaţi a trăi în: sfinţenie (III, 11); neprihăniţi (III, 14); dragoste faţă de oameni (I, 5, 7); dreptate şi pace (III, 14). Prin harul lui Dumnezeu şi efort personal creştinii pot deveni «părtaşi ai dumnezeieştii firi» (I, 4). Creşterea în har şi cunoştinţă (III, 18).

Deci, a II-a epistolă a Sf. Apostol Petru cuprinde o completare a învăţăturii eshatologice creştine şi oferă scurte norme de ferire de păcate şi vieţuire creştină.

33. EPISTOLA ÎNTÂIA SOBORNICEASCĂ A SFÂNTULUI APOSTOL IOAN

Printre epistolele soborniceşti se numără şi trei epistole scrise de Sfântul Apostol şi Evanghelist Ioan, fiul lui Zevedeu. Prima sa epistolă este cea mai mare şi cea mai importantă.

Autor şi autenticitate. Ea nu face menţiune în cuprinsul ei şi nici nu aminteşte expres numele autorului, însă, prin mărturii externe şi interne, se confirmă că aparţine Sfântului Ioan, apostolul.

Astfel, tradiţia bisericească prin reprezentanţii ei cei mai vechi şi mai autentici o recunosc ca autentică. Clement Romanul, Policarp al Smirnei şi Papia s-au folosit de epistolă. De asemenea, Sf. Iustin Martirul, Fragmentul Muratori o citează printre cărţile autentice. Ea se află în traducerile siriacă şi latină, cele mai vechi ale Sfintei Scripturi. O citează ca autentică Sf. Irineu, Clement Alexandrinul, Tertulian, Origen şi Atanasie cel Mare.

Din cuprinsul epistolei reiese în mod neîndoielnic autenticitatea ei. Autorul afirmă că face parte dintre martorii oculari ai vieţii şi activităţii Domnului Hristos (I, 1-3; IV, 14). Vorbeşte cu autoritatea unui Apostol al Domnului (I, 3; II, 12) şi mai aminteşte că a mai scris şi o altă scriere, referitoare la probleme asemănătoare (II, 13). Este vorba despre Evanghelia a IV-a.

Însă ceea ce ne îndreptăţeşte a afirma apartenenţa sa Apostolului Ioan este asemănarea ei cu Evanghelia a IV-a. Ele se aseamănă ca fond, limbă şi stil, şi ca tendinţă şi scop. În ambele scrieri se vorbeşte despre Fiul lui Dumnezeu, trimis în lume spre a o mântui. Prin trimiterea Sa, Domnul Hristos şi-a manifestat toată dragostea faţă de oameni, de unde rezultă datoria de a ne iubi unii pe alţii. Porunca dragostei faţă de semeni este o poruncă nouă. De asemenea, ideile fundamentale de: lumină, iubire şi viaţă, ca şi antitezele - lumină-întuneric, adevăr-minciună, viaţă-moarte există în ambele scrieri.

Acestea dovedesc că Evanghelia a IV-a, ca şi epistola I-a, au acelaşi autor.

Epistola mai are şi unele expresii proprii, cum sunt acele de Antihrist şi antihrişti, ce nu apar în Evanghelie, prin care se numesc ereticii de atunci, acei ce negau dumnezeirea Domnului Hristos. Dar în epistolă Domnul Hristos e numit Mângâietorul, în timp ce, în Evanghelie Duhul Sfânt e numit Mângâietor. Însă acestea se datoresc specificului epistolei.

Unii critici au afirmat că epistola, ca şi Evanghelia a IV-a, aparţine unui oarecare Ioan prezbiterul, care a trăit tot în Efes, după moartea Apostolului Ioan. Însă, afirmaţia nu se poate susţine. Apostolul Ioan şi prezbiterul Ioan este una şi aceeaşi persoană. Apostolul Ioan era aşa de cunoscut, încât era numit, de obicei, cu numele de prezbiterul sau păstorul, indicând calitatea şi autoritatea şi nu viaţa.

Integritatea epistolei a format un obiect de discuţie, mai ales, în ceea ce priveşte vers. 7-8 din cap. V, numit şi «Comma Ioanaeum», care nu există în cei mai mulţi codici vechi şi care s-ar fi putut folosi în lupta împotriva ereziilor ariene şi a celor hristologice, fapt ce nu s-a întâmplat. Aceasta dovedeşte - opinie admisă aproape de toţi exegeţii şi teologii - că versetele citate constituie o glosă interpolată. Adică, o mică explicaţie marginală, care apoi s-a integrat în text.

Motivele şi scopul scrierii. Apostolul Ioan, aflând de existenţa anumitor eretici care atacau dumnezeirea lui Hristos, scrie această epistolă combătându-i. Între aceştia erau: adepţii lui Cerint care învăţau că Domnul Hristos nu este Fiul lui Dumnezeu, ci fiu natural al Mariei, peste care s-a coborât Duhul Sfânt la Botez şi l-a părăsit la răstignire, murind numai omul Iisus, nu şi Hristos - care a înviat tot prin intervenţia Domnului Hristos[10]. Alţii, numiţi docheţi, susţineau că Mântuitorul a avut trup aparent şi deci, întruparea n-a fost o realitate obiectivă. Având în vedere pericolul acelor eretici pe care el îi numeşte antihrişti, - ca şi pe nicolaiţi, ce predicau un fel de libertinaj - şi ştiind cât rău şi câtă confuzie pot să

10. Cf. **Studiul Noului Testament,** *Manual pentru Institutele Teologice, Ediţia a II-a, pag. 232.*

producă în comunităţile creştine, le scrie prima sa epistolă.

Scopul ei este, deci, de a combate pe aceşti eretici - antihrişti - şi învăţăturile lor greşite, restabilind dreapta credinţă şi învăţătura morală ameninţată de ei.

Destinatarii epistolei nu sunt anunţaţi expres în scriere. Ei pot fi deduşi din cuprinsul epistolei, care vizează o serie de pericole: acei eretici ce se aflau în mijlocul lor şi ameninţau dreapta credinţă, pun în mişcare grija şi dragostea pe care apostolul le-o poartă creştinilor, fiii lui duhovniceşti. Deci destinatarii nu pot fi decât cei din provincia proconsulară, Asia creştină, cunoscuţi de Apostol din Efes şi din predicile sale misionare la ei. Aşadar, epistola este destinată unor comunităţi din întreaga provincie a Asiei, este o epistolă generală.

Locul unde este scrisă, nu poate fi altul, decât sediul permanent al Apostolului, adică Efesul, iar *timpul,* după Evanghelia a IV-a pe care o presupune cunoscută, adică între anii 95-100.

Planul. Epistola cuprinde cinci capitole şi se împarte în două părţi, precedate de un prolog şi urmate de un epilog. *Partea I-a - prologul (cap. I, 1-4),* indică tema despre care se va vorbi, «Cuvântul vieţii» *(cap. I, 5-II),* unde se arată că Dumnezeu este lumină şi deci, creştinii trebuie să urmeze pe Domnul Hristos în lumina faptelor bune de iubire pentru semen, de viaţă curată şi dreaptă credinţă, ferindu-se de antihriştii eretici.

Partea II-a (cap. III-V). Aici se afirmă că Dumnezeu este iubire. Semnul adevăratului creştin este iubirea de Dumnezeu şi reflexul acesteia, iubirea de aproapele, având de exemplu pe Hristos. Să ne ferim de învăţători mincinoşi care neagă dumnezeirea lui Hristos. Prin El ţinem şi poruncile Sale şi biruim necazurile lumii.

CUPRINSUL EPISTOLEI

Prolog (cap. I, 1-4). Fără vreun cuvânt de salutare şi fără a-şi spune numele, autorul intră direct în temă - arătând că ceea ce el personal a auzit, văzut şi pipăit, - ca martor ocular a ceea ce le va scrie, anume despre «Cuvântul vieţii» (1)

(Domnul Hristos) care era Dumnezeu şi viaţa însăşi, din care viaţă, el s-a împărtăşit şi doreşte să le-o împărtăşească şi cititorilor săi. O face din datoria de Apostol şi pentru a se bucura şi ei, căci îi iubeşte părinteşte. Deci prologul epistolei este asemănător cu prologul Evangheliei a IV-a.

Partea I (cap. I, 5-II)

Dumnezeu este lumină

În conformitate cu tema fundamentală amintită, aici se dau o serie de învăţături şi norme pentru a trăi în lumină şi a se numi fiii luminii.

Cap. I, 5-10: Păzirea de păcat şi curăţirea de el, dacă am greşit, prin sângele lui Hristos. Apostolul îndeplinindu-şi misiune şi amintidu-le că Dumnezeu este lumină (5), creştinii au datoria să trăiască în lumină. Adică -, să mărturisească adevărul şi să facă fapte bune. Iar dacă cineva greşeşte să se curețe de ele prin sângele lui Hristos şi va avea iarăşi comuniune cu Mântuitorul. Căci, dacă spune cumva cineva că nu are păcat sau n-a păcătuit, este mincinos, iar dacă mărturisim păcatele cu căinţă (9), El ne iartă prin Taina Spovedaniei şi a Sfintei Euharistii în care ne împărtăşim cu Trupul şi Sângele lui Hristos.

Cap. II. Comuniunea cu Hristos: prin păzirea poruncii iubirii, îndepărtarea de lume şi îndepărtarea de antihrişti. Le reaminteşte să nu păcătuiască, iar de au păcătuit, prin pocăinţă şi Mijlocitorul nostru, Domnul Hristos, se pot îndrepta (1-2).

Dar, pentru a rămâne într-o strânsă comuniune cu Domnul Hristos, trebuie *să păzească poruncile divine, îndeosebi, dragostea (3-11).* Dragostea faţă de aproapele este veche - exista şi în Vechiul Testament, dar avea un caracter restrâns, ei iubeau numai pe acei de un neam cu ei (Lev. XIX, 18). Legea Mântuitorului este nouă, căci cere să iubim pe toţi semenii noştri. Deci, cel ce urăşte pe fratele său, se menţine în întuneric, în păcat, iar cel care îl iubeşte vieţuieşte în lumină.

Urmează o paranteză (II, 12-15), spunându-le că toţi, bătrâni şi tineri, au primit harul divin, au fost botezaţi, iertaţi

de păcate şi trebuie să rămână mai departe astfel.

Unirea cu Hristos şi vieţuirea cu El se menţine, continuă Apostolul, prin paza de lume (II, 15-17), adică de ispitele şi păcatele ei. Aceste păcate pătrund în sufletul omului prin trei căi: pofta trupului, adică sensualitatea, pofta ochiului sau iubirea de avuţie şi lăcomia, precum şi prin trufia vieţii, adică mândria. Acestea vin de la lume cu poftele ei, care însă, sunt trecătoare.

În sfârşit, o altă condiţie de vieţuire în Hristos este: *păzirea de antihrişti (II, 18-III, 2).* În apropierea Parusiei Domnului va apărea Antihrist, dar antihriştii există şi acum, adică eretici care sunt oamenii lui satan şi care tăgăduiesc Dumnezeirea Mântuitorului. Cei care neagă Dumnezeirea Mântuitorului sunt împotriva lui Dumnezeu-Tatăl. Deci, creştinii trebuie să se menţină în credinţa dreaptă, pe care au primit-o odată un ungerea cu Sfântul Mir (II, 20, 27), căci numai astfel vor putea întâmpina cu conştiinţa curată Parusia Domnului.

Partea a II-a (cap. III, V, 12)

Vieţuirea în conformitate cu iubirea lui Dumnezeu prin: fuga de păcat, iubirea aproapelui nostru, ferirea de învăţători mincinoşi, iubirea Domnului Hristos şi credinţa în El

Cap. III: Ferirea de păcat şi iubirea de aproapele nostru. Marea binefacere dată de Dumnezeu de a-L cunoaşte şi a ne numii fiii Săi prin har, de a ne uni cu El, spune Apostolul, nu se poate îndeplini dacă nu suntem curaţi şi dacă săvârşim păcate. Deci, *trebuie să fim drepţi şi să fugim de păcat (3-10).* Căci Dumnezeu este drept şi noi trebuie să fim drepţi. Păcatul este de la diavolul, iar Mântuitorul a distrus puterea diavolului şi cine este fiul lui Dumnezeu, nu trebuie să devină fiul diavolului, săvârşind păcate.

A doua condiţie de vieţuire creştină este îndeplinirea poruncii celei mai importante, adică *iubirea aproapelui nostru*

(III, 11-24), aşa precum şi Dumnezeu ne-a iubit pe noi. În contrast cu iubirea, este ura, din care a izvorât uciderea lui Abel de către fratele său, Cain. Ucigaşul de oameni nu poate moşteni împărăţia lui Dumnezeu.

De aceea, precum Mântuitorul ne-a iubit şi S-a jertfit pentru noi, tot astfel să iubim şi noi pe semenii noştri, dar nu numai cu vorba, ci prin fapte, prin acte de milostenie. Atunci vom avea satisfacţia interioară a conştiinţei şi ne vom încredinţa că suntem adevăraţi creştini; vom primi îndeplinirea cererilor noastre şi vom cunoaşte că suntem în comuniune cu El.

Cap. IV: Pâzirea de învăţătorii mincinoşi şi iubirea faţă de Dumnezeu şi faţă de fraţii noştri. Autorul îndeamnă pe cititori să nu dea crezare oricărui duh, căci nu sunt toate duhurile de la Dumnezeu. Spre a deosebi pe învăţătorii mincinoşi care se introduseseră în comunităţi, Apostolul indică unele criterii. Astfel, afirmă el, oricine mărturiseşte divinitatea lui Hristos este de la Dumnezeu, iar cine o neagă este antihrist (IV, 2-3).

Apoi Apostolul revine asupra unei idei fundamentale din epistola sa: *datoria creştinului de a iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele său (IV, 7-21)*. Dumnezeu este iubire, afirmă el. El ne-a iubit pe noi şi a trimis pe Fiul Său în lume, care S-a jertfit şi ne-a răscumpărat pe noi, spre a ne da viaţa veşnică. Şi noi trebuie să-L iubim şi să stăm într-o neîncetată comuniune cu El. În acest mod îl cunoaştem, în adevăr, nu printr-o cunoaştere rece, ci iubindu-L şi menţinându-ne în credinţa adevărată, prin care mărturisim dumnezeirea Sa.

Mai mult, iubirea de Dumnezeu se arată şi în iubirea semenilor noştri. Căci nu putem spune că iubim pe Dumnezeu, pe care nu-L vedem, dacă urâm pe fratele nostru (IV, 20). De aceea iubirea lui Dumnezeu şi a fratelui nostru ne întăreşte speranţa de a aştepta Parusia Domnului.

Cap. V: Credinţa în Dumnezeu şi în dumnezeirea Fiului Său.

Adevăratul creştin, continuă Apostolul, crede în dumnezeirea Domnului Hristos, cel născut din Dumnezeu-Tatăl, iubeşte pe Dumnezeu şi-I păzeşte poruncile. În credinţă şi în iubire ei sunt ajutaţi de harul Duhului Sfânt; deci prin har,

credinţă şi fapte bune, creştinul biruieşte lumea (1-5).

Credinţa în dumnezeirea Mântuitorului se sprijină pe mai multe fapte: dumnezeirea Sa a fost confirmată la botez - prin apă - când glasul Tatălui a mărturisit-o; şi când Duhul Sfânt s-a coborât sub formă de porumbel; la patimile Sale prin sânge, când s-au săvârşit mai multe minuni; şi la Cincizecime, tot prin Duhul Sfânt, când Apostolii l-au mărturisit ca Fiu al lui Dumnezeu (6). Dar această credinţă o poate experimenta şi adevăratul creştin, care, în sufletul său, îi simte binefacerea şi speră cu tărie în viaţa veşnică, ceea ce lipseşte ereticilor, care fac mincinos pe Dumnezeu (9-12).

Epilogul (V, 13-21): Puterea rugăciunii. Apostolul le arată scopul pe care l-a avut, scriindu-le :să menţină dreapta credinţă în dumnezeirea Domnului Hristos, spre a avea viaţă veşnică.

Având această credinţă li se vor îndeplini cererile, rugăciunile. Dintre care nu trebuie să uite rugăciunile pentru semenii lor (16-17), pentru îndreptarea lor. În aceste rugăciuni ei se vor ruga pentru acei semeni, care n-au săvârşit păcate de moarte, păcate împotriva Duhului Sfânt. Acestea nu se iartă, nu din cauza lui Dumnezeu, ci a împietririi inimii păcătoşilor. Adevărat creştin se fereşte de păcat (18-20) şi Dumnezeu îl apără de influenţa lui satan.

Epistola se termină printr-o salutare.

Importanţa epistolei. Asemănătoare cu Evanghelia a IV-a, epistola I-a a Sf. Apostol Ioan cuprinde aceleaşi înalte învăţături dogmatice şi precepte sublime de vieţuire creştină.

Învăţătura dogmatică centrală se referă la Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu - preexistent, care a luat parte la facerea lumii, s-a întrupat şi a devenit persoană istorică (I, 1-3). *Dumnezeu este lumină*, adică sfinţenie absolută şi adevăr, căci prin Domnul Hristos ne-a dat adevărata învăţătură (V, 20) şi ne-a scos din întunericul păcatului (I, 5), (cf. Ioan VIII, 12). *Dumnezeu este dragoste*, pentru că din dragoste a trimis în lume pe Domnul Hristos (IV, 9-10), care tot din iubire pentru noi s-a jertfit (III, 16), ne-a răscumpărat din păcat (III, 5; II, 2) şi ne-a dat dreptul de a deveni fii adoptivi ai lui Dumnezeu (III, 1-2).

Din aceste adevăruri dogmatice Apostolul deduce o serie de **norme morale:** a trăi în lumină, adică ferirea de păcat (II, 1); de păcat ne curăţăm prin pocăinţă şi prin mijlocirea lui Iisus (I, 9; II, 1); îndeplinirea poruncilor dumnezeieşti (II, 4); păzirea de influenţele vătămătoare ale lumii (II, 13) şi de poftele trupului, ochiului şi trufia vieţii care ne ţin ataşaţi de viaţa pământească (II, 16-17). Păzirea de eretici străbate toată epistola (II, 18; II, 22-23; IV, 1-2). Creştinii îi pot identifica cu ajutorul harului Duhului Sfânt (II, 20, 27).

Consecinţa iubirii lui Dumnezeu este: datoria de a crede şi iubi pe Dumnezeu (IV, 13, 16); prin iubirea lui Hristos vom primi răsplată la Parusia Sa (IV, 17); manifestarea concretă a iubirii lui Dumnezeu este iubirea semenilor (IV, 20-21; IV, 11) prin fapte (III, 17-18).

Prin credinţă biruim greutăţile lumii (V, 4) şi înţelegem dumnezeirea Mântuitorului (V, 6); se îndeplinesc rugăciunile către Dumnezeu (V, 14-15). Dragostea pentru semen se arată şi prin rugăciuni pentru ei (V, 16).

Prin atente şi repetate lecturi, precum şi prin meditaţii, epistola este un nepreţuit îndrumător sufletesc.

34. EPISTOLELE A II-A ŞI A III-A, SOBORNICEŞTI ALE SFÂNTULUI APOSTOL IOAN

Cele mai mici scrieri neotestamentare sunt epistolele soborniceşti a II-a şi a III-a ale Sf. Apostol Ioan.

Ele aparţin Apostolului Ioan, deşi nu se numeşte cu numele său prorpiu, ci cu acela de păstorul. Deci, preotul, indicând calitatea de slujitor al Bisericii, cum ar zice Apostolul, Învăţătorul sau Proorocul. Mărturiile externe în privinţa autenticităţii lor sunt mai puţine, deoarece sunt foarte mici şi prezintă un interes doctrinar scăzut. Totuşi au fost cunoscsute de Policarp al Samirnei, există în vechile traduceri ale Sfintei Scripturi - siriacă şi latină, le comentează Sf. Irineu şi Clement Alexandrinul. Eusebiu de Cezareea le situează printre epistolele contestate. Însă, începând cu Atanasie cel

Mare, Grigorie de Nazianz şi Fericitul Augustin sunt socotite autentice.

Din analiza cuprinsului lor se vede că se aseamănă foarte mult cu Evanghelia a IV-a şi epistola I-a a Sf. Ioan. Astfel în epistola a II-a se aminteşte despre porunca iubirii (II, 5) şi despre ereticii care negau dumnezeirea Domnului Hristos ca în epistola I-a. Există o serie de termeni specifici scrierilor Sf. Ioan: «a umbla în adevăr» (II, Ioan 4; III Ioan 4); «a avea pe Dumnezeu» (II Ioan 9), «a-L vedea pe Dumnezeu» (III Ioan 11). În sfârşit, ultimele versete din ambele epistole sunt aceleaşi. Urmează că ele au acelaşi autor pe prezbiterul Ioan, adică Sfântul Apostol Ioan.

Destinatarii epistolelor. Epistola a doua este adresată către «aleasa doamnă şi către fiii ei», iar a treia «către Gaiu». Aceasta înseamnă, după părerea exegeţilor, că «aleasa doamnă» este una din Bisericile însemnate din Asia şi credincioşii ei, iar Gaiu un oarecare credincios dintr-o comunitate creştină, al cărei conducător Diotref nu-i dădea ascultare Apostolului. Numele localităţii nu se poate identifica.

Motivele şi scopul epistolelor. Epistola a doua este scrisă cu scopul de a îndemna pe creştini să menţină credinţa adevărată şi să sporească în ea şi în dragoste creştină, iar pe de altă parte să se ferească de ereticii care negau dumnezeirea Domnului Hristos.

Scopul celei de a treia este de a îndemna pe Gaiu să primească pe misionarii creştini, ce aveau să treacă pe la comunitatea din care el făcea parte, condamnând purtarea lui Diotref.

Locul de unde sunt scrise epistolele nu este arătat. El trebuie să fie localitatea unde Apostolul îşi avea sediul, adică Efesul. **Timpul** este aproape de sfârşitul vieţii sale.

Epistola a II-a cuprinde 13 versete şi a III-a 15 versete.

CUPRINSUL EPISTOLEI A DOUA

Cap. I, 1-13: Iubirea de Dumnezeu stă în paza poruncilor Sale! Ferirea de învăţători mincinoşi. După un prolog (1-3), unde autorul se numeşte pe sine Prezbiterul (Preotul) sau păstorul, slujitorul, adică cel prea bine cunoscut şi cu autoritate de Apostol, trimite har şi milă de la Dumnezeu Bisericii alese şi credincioşilor ei, arătându-şi bucuria sa pentru dreapta lor credinţă.

Intrând în cuprinsul epistolei (4-13) îşi exprimă satisfacţia pentru credinţa puternică a comunităţii respective, îndemnându-i să progreseze în ea. Insistă asupra poruncii ştiute a iubirii aproapelui şi a credinţei în Hristos (5-6).

Este de datoria sa să le amintească că s-au ivit mulţi amăgitori care tăgăduiesc dumnezeirea Domnului Hristos. Aceştia sunt adepţii lui Antihrist. Să se păzească a primi asemenea învăţătură, căci aceasta înseamnă a se îndepărta de credinţa creştină, a se depărta de Domnul Hristos şi de Dumnezeu, a cădea din har şi a-şi pierde mântuirea. Să se ferească de asemenea de eretici şi chiar de salutul lor, căci aceasta ar însemna că-i aprobă şi se fac părtaşi ereziei lor. Ar mai avea a le scrie multe, dar doreşte să le împărtăşească, când îi va vedea, prin viu grai.

CUPRINSUL EPISTOLEI A TREIA

Cap. I, 1-15: Vrednicia şi lauda lui Gaiu, cel primitor de oameni. Diotref şi Dimitrie. Apostolul, prin numele de «Prezbiterul» (Preotul) trimite, iubitului său Gaiu, sănătate. În prolog, îşi exprimă satisfacţia pentru vestea primită, că Gaiu ajută pe creştinii misionari care trec prin comunitatea lor. Este un gest frumos, căci creştinii misionari nu pot apela la păgâni, chiar de le-ar fi şi rude, iar creştinii sunt datori să-i ajute făcându-se copărtaşi la întărirea şi răspândirea învăţăturii creştine.

Mai departe (9-10), el arată motivele epistolei sale. A mai scris, în acest sens, Bisericii respective, dar Diotref - probabil conducătorul bisericii - n-a voit s-o primească şi s-o citească. El îl defaimă pe Apostol, nu-i primeşte autoritatea, şi nici pe misionari, iar pe cei care voiesc să primească, nu-i lasă şi îi dă afară din biserică (10). Apostolul anunţă că va veni şi-l va judeca după purtatea sa urâtă. Gaiu să urmeze şi pe viitor buna sa purtare şi Dumnezeu îl va răsplăti. Cât despre Dimitrie - nu se ştie cine este - şi fapta sa este lăudabilă în legătură cu misionarii, căci toţi aceştia mărturisesc de bine pentru el. Însuşi Apostolul confirmă aceste bune referinţe.

Încheie cu aceleaşi cuvinte ca şi în epistola II-a: ar avea multe de scris, dar le va spune când va veni la ei.

Importanţa epistolelor a II-a şi a III-a ale Sfântului Apostol Ioan. Ele ne arată grija adâncă a Apostolului de a răspândi şi păstra dreapta credinţă, păzind-o de eretici.

Aici se afirmă: dumnezeirea Mântuitorului negată de eretici (II, 7); păstrarea credinţei adevărate (II, 9; III, 3); predica orală (valoarea tradiţiei) (II, 12; III, 13-14).

Ca norme morale se recomandă: ferirea de eretici (II, 10-11); *păzirea poruncilor dumnezeieşti,* îndeosebi *iubirea aproapelui* (II, 5); *datoria de a ajuta pe misionarii creştini* (III, 6-8); se vestejeşte neascultarea ierarhiei (III, 9).

Şi aceste mici epistole completează învăţătura Sfântului Ioan din scrierile sale anterioare.

35. EPISTOLA SOBORNICEASCĂ A SFÂNTULUI IUDA

Ultima dintre epistolele soborniceşti în ordinea însemnătăţii autorilor lor, este epistola Sfântului Iuda.

Sub numele de Iuda există mai multe persoane în Noul Testament. Dintre acestea, exegeţii s-au oprit la două, care ar fi putut scrie epistola sobornicească. Primul este Apostolul Domnului Hristos, Iuda Tadeul (Matei X, 3) sau Iuda al lui Iacov (Fapte I, 13) şi Iuda, ruda Domnului (Matei XIII, 55). Unii exegeţi identifică pe Iuda Tadeul, Apostolul Domnului cu Iuda ruda Domnului. Însă, această identificare este greşită. Căci Apostolii Domnului formau un grup deosebit, strâns

atașați de Domnul Hristos, credincioși și următori Lui. Rudele Sale, - rude după Iosif, logodnicul Mariei - făceau parte din alt grup, care nu credau în El la început (Ioan VII, 2-6) și care s-au atașat Apostolilor după Înviere.

Deci, autorul epistolei nu este dintre cei 12 Apostoli ai Domnului Hristos. Din însuși cuprinsul epistolei se vede că el nu se socotea dintre cei 12 Apostoli (Iuda 17). De altfel, o spune chiar de la început, că nu este Apostol - ca Sf. Petru sau Sf. Pavel -, ci «slujitor al lui Hristos și frate cu Iacov».

În adevăr, era frate cu Iacov, ruda Domnului primul episcop al Ierusalimului. Se convertise la creștinism, după învierea Domnului, după unii exegeți, și era membru marcant al Bisericii din Ierusalim. Alături de ceilalți Apostoli și rude ale Domnului ia parte la răspândirea Evangheliei, activând cu zel pentru progresul credinței creștine. Despre viața și activitatea sa nu se știe aproape nimic. Se crede că ar fi răspândit învățătura creștină și în alte țări îndepărtate. Dar izvoarele care arată acest fapt, nu precizează dacă este vorba de el sau de Iuda Tadeul.

Autenticitatea epistolei este confirmată de Tradiție. Unii exegeți moderni, precum am amintit la epistola sa II-a a Sf. Petru, sunt de părere că epistolele II Petru și a Sf. Iuda nu depind una de alta, ci amândouă au folosit, ca sursă comună, cateheza apostolică. Autenticitatea ei este atestată de Clement Romanul, Policarp al Smirnei și Teofil al Antiohiei, care o declară autentică. Fragmentul Muratori o amintește printre cărțile canonice, iar Eusebiu de Cezareea o numără printre cărțile contestate. Dar, după sec. IV este admisă de toți reprezentanții tradiției bisericești de Răsărit și Apus printre cărțile canonice.

Din cuprinsul ei se constată că autorul era o persoană bine cunoscută de generația apostolică, deoarece se numește simplu: Iuda. Un falsificator de mai târziu s-ar fi numit cu un nume mai cunoscut. Era un iudeu zelos, cunoștea bine istoria poporului iudeu, chiar și literatura sa apocrifă din care citează.

Este adevărat că citatele din literatura apocrifă (vers. 9 și 14) adică din «Înălțarea lui Moise» și Cărțile lui Enoh au făcut să i se conteste autenticitatea. Însă, aceste citate redau numai

cugetări biblice, nu exprimă un neadevăr. Și Sf. Pavel se referă adesea la asemenea tradiții biblice iudaice pe care le reproduceau apocrifele. Oricum, acestea nu sunt motive spre a se respinge autenticitatea epistolei. Ea aparține lui Iuda, ruda Domnului.

Destinatarii epistolei sunt «cei ce sunt chemați, iubiți în Dumnezeu-Tatăl și păstrați pentru Iisus Hristos» (vers. 1). Adică, acei care fiind iubiți de Dumnezeu au fost aleși dintre ceilalți și făcuți proprietatea Domnului Hristos. Din adresă s-ar părea că ea cuprinde pe toți creștinii, ar fi o epistolă absolut generală. Însă faptul că el se numește la început, frate cu Iacov, lasă impresia că epistola se adresează acelorași creștini asupra cărora se extindea autoritatea lui Iacov și cărora s-a adresat și el cu o epistolă - prima epistolă sobornicească. Mai ales că el o scrie după moartea fratelui său.

Motivele și scopul scrierii. Autorul văzând că în comunitățile din Palestina, către care se adresează epistola, s-au infiltrat o serie de învățători mincinoși, le scrie epistola cu scopul de a-i feri de influența acestora, îndemnându-i să păzească cu toată tăria dreapta credință.

Timpul scrierii. Din faptul că printre pedepsele amintite de scriitor, pe care Dumnezeu le-a trimis celor necredincioși nu vorbește despre dărâmarea Ierusalimului, înseamnă că ea este scrisă înaintea acestui eveniment. Mai mult, cum ea este scrisă înaintea epistolei a II-a a Sf. Petru - anul 67 - și după moartea Sf. Iacov - anul 62 - putem situa scrierea ei între anii 64-66. Ea este scrisă din Ierusalim sau altă localitate din Palestina.

Planul. *Epistola cuprinde 25 versete.* În ea se prezice condamnarea ereticilor, contra cărora scrie și a căror chinuri le descrie sfătuind pe cititori să-și mențină dreapta credință și să nu se lase influențați de aceștia.

CUPRINSUL EPISTOLEI

Cap. I (1-25): Îndemn de a lupta pentru dreapta credință. Pilde din trecut date de Dumnezeu necredincioșilor.

Apostolul - în sens larg - începe epistola, numindu-se și subliniind că este slujitor al Mântuitorului și frate cu Iacov, episcopul Ierusalimului.

Le transmite har, milă și dragoste de la Dumnezeu, îndemnându-i să păstreze intactă credința primită, căci s-au strecurat între ei eretici, care neagă dumnezeirea lui Hristos și duc o viață desfrânată (4). Înainte de a-i descrie pe eretici le amintește pedepsele cu care Dumnezeu a pedepsit pe anumiți păcătoși, după cum va pedepsi și pe eretici. Astfel, Dumnezeu a pedepsit pe evrei, după robia egipteană pentru necredință, să rătăcească în pustie 40 de ani (5); a pedepsit pe îngerii răi, din cauza neascultării lor, aruncându-i în iad. În sfârșit, locuitorii din Sodoma și Gomora (7), pentru păcatul lor - împotriva firii - au fost pedepsiți cu distrugerea cetății lor, prin foc.

Ereticii sunt la fel cu păcătoșii descriși, practicând aceleași păcate: ca și sodomiții simulează profeții mincinoase; nu ascultă de Domnul Hristos și hulesc puterea îngerilor buni.

Mai departe (9), autorul arată că Arhanghelul Mihail când a fost pus de Dumnezeu să păzească mormântul lui Moise (Deut. XXXIV, 6), spre a nu-l descoperi satan evreilor, iar aceștia să i se închine, idolatrizându-l, acela n-a îndrăznit să-i spună lui satan alte cuvinte decât: «Domnul să te certe». - Relatarea despre Arhanghelul Mihail și satan este luată din cartea iudaică apocrifă «Înălțarea lui Moise».

În schimb ereticii hulesc puterile îngerești și neagă autoritatea lui Dumnezeu. Ei se aseamănă cu ucigașul Cain (Facere IV, 8), ucigând prin rătăcirea lor sufletele credincioșilor; sunt asemeni cu Balaam, care pentru plată a plecat să blesteme pe israeliți; sunt răzvrătitori ca fiii lui Core (11), care s-au răzvrătit împotriva lui Moise și Aaron. Sunt lacomi, asemănători norilor purtați de vânt ce nu aduc ploaie; ca pomii fără roadă, ca valurile mării care scot la mal multe necurății.

Acești hulitori vor fi pedepsiți de Dumnezeu, la judecata generală, când Domnul Hristos va pedepsi pe toți făcătorii de rele și pe eretici. De altfel și Enoh (14), al șaptelea patriarh, a prevăzut acest fapt. - Autorul s-a inspirat din cartea apocrifă a

lui Enoh. - Ereticii sunt cârtitori, caută să-și satisfacă poftele, se umilesc în fața unor oameni mici, pentru interesele lor.

De aceea, el sfătuiește pe creștini să-și amintească de predica Apostolilor (17), care i-au anunțat că se vor ivi eretici. Să rămână tari în credință și dragoste așteptând viața veșnică. Ca atitudine, (22-24), față de semenii căzuți în mrejele ereticilor, pe cei slabi ce șovăie, să-i mustre cu bunăvoință, pe cei care au fost prinși să-i smulgă cu o atitudine energică; de cei căzuți definitiv să se apropie cu milă, dar și cu frică, spre a nu se molipsi și ei.

Încheie cu o doxologie către Dumnezeu.

Importanța epistolei. Epistola Sf. Iuda a fost comparată cu scrisoarea unui profet. Ea este scurtă, viguroasă, cu un stil viu. În ea se condamnă viața imorală a ereticilor, egoismul și materialismul lor.

Ca idei dogmatice desprindem: existența îngerilor răi și aruncare lor în iad, până la judecata definitivă de la Parusie (I, 6); despre judecata obștească la Ziua Parusiei (I, 6); Arhanghelul Mihail luptător împotriva diavolului (9); Domnul Hristos singurul răscumpărător (I, 4) - tăgăduit de eretici.

Ca învățături morale se afirmă: ferirea de eretici și de păcatele lor (18, 21); ajutorarea celor șovăielnici în credință (I, 22); scoaterea din focul rătăcirii (I, 23); îndepărtarea de cei rătăciți, fără putință de îndreptare (I, 23); păstrarea dreptei credințe (I, 20), viețuirea întru dragoste de semeni și rugăciune (I, 20-21).

Epistola constituie o călăuză pentru creștinii care trăiesc în lumea influențelor vătămătoare ale ereticilor din toate vremurile.

36. APOCALIPSA SFÂNTULUI IOAN TEOLOGUL

Ultima carte a Noului Testament este o carte cu conținut profetic, numită Apocalipsa Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan. Cuvântul «apocalips» - αποκαλιψισ - înseamnă descoperire. Iar în cazul de față «Apocalipsa Sfântului Ioan»

este scrierea în care se arată descoperirea Mântuitorului Hristos făcută Apostolului Ioan spre a o face cunoscută creştinilor. Ea a fost scrisă de sfântul Evanghelist Ioan.

După o serie de cărţi istorice şi didactice în care se istoriseşte despre viaţa şi învăţătura Mântuitorului - Evanghelile; despre răspândirea creştinismului în lume - Faptele Apostolilor; despre organizarea bisericii şi interpretarea învăţăturii Domnului Hristos - epistolele; urmează o carte unde se vorbeşte despre confruntarea Bisericii cu adversităţile lumii şi despre izbânda sa finală. Despre aceste fapte, vorbeşte Apocalipsa.

Autorul cărţii este Apostolul Domnului Hristos, Ioan fiul lui Zevedeu. Mărturii externe ne furnizează tradiţia Bisericii, chiar din primele veacuri. Astfel, Papia, ucenicul Sfântului Ioan şi episcop în Ierapole din Frigia, cunoaşte Apocalipsa şi-şi întemeiază pe ea credinţa sa hiliastă. Îi recunoaşte autenticitata Policarp al Smirnei, Sfântul Iustin Martirul, Teofil de Antiohia, Sfântul Irineu, Clement Alexandrinul şi Origen, Fragmentul Muratori, Tertulian şi Ciprian o atribuie tot Sfântului Ioan.

Însă în sec. III, preotul Caiu († 217) din Roma, atribuie Apocalipsa ereticului Cerint, iar Dionisie al Alexandriei († 264) în luptă cu episcopul Nepos din Arsinoe, care era hiliast şi se sprijinea pe Apocalipsă, afirmă că această scriere nu aparţine Evanghelistului Ioan, ci unui oarecare presbiter Ioan. De aceea, nici Chiril al Ierusalimului nu o numără printre cărţile canonice şi nici sinodul din Laodiceea nu o aminteşte în canonul 60 al cărţilor canonice. Începând cu Sfântul Atanasie cel Mare lucrurile se normalizează. Toţi Sf. Părinţi şi scriitorii bisericeşti o socotesc autentică.

De altfel, din cuprinsul cărţii se constată acest fapt. Autorul se numeşte chiar de la începutul scrierii sub numele de Ioan, robul lui Hristos (I, 1, 4, 9) şi (XXII, 8) înţelegându-se prin aceasta Apostolul şi Evanghelistul Ioan. Se spune că a fost exilat în insula Patmos, pentru zelul său religios şi că posedă harisma profeţiei (I, 9-10). Are o deosebită autoritate şi este cunoscut bisericilor din Asia, cărora adresează scrierea şi prin ele întregii creştinătăţi. Toate acestea concordă cu cele ce le ştim despre Apostolul Ioan.

Din comparaţia cuprinsului şi stilului Apocalipsei cu acela al Evanghelilei a IV-a, se observă o foarte mare asemănare. Astfel, în ambele scrieri Domnul Hristos, Cuvântul întrupat, este înfăţişat drept colaboratorul lui Dumnezeu la facerea lumii; ca mielul lui Dumnezeu, ce s-a jertfit pentru neamul omenesc, singurul mijlocitor între om şi Dumnezeu, judecător al celor văzute şi nevăzute. În ambele scrieri se observă antiteza dintre Hristos şi satan, dintre creştinism şi păgânism, dintre Hristos şi Antihrist. Şi în Apocalipsă şi Evanghelie există cuvinte, expresii şi simboluri identice: Cuvânt, Miel, Fiul Omului, Păstor, Viaţă, Lumină, Adevăr.

Evident între ele există şi deosebiri şi ca doctrină şi ca limbaj, datorită faptului că una este o carte istorică, ce expune fapte şi învăţături, cealaltă profetică, care expune fapte şi evenimente prin simboluri şi viziuni.

Motivele şi scopul scrierii. Apostolul Ioan este exilat în insula Patmos din Marea Egee, în timpul împăratului Domiţian (81-96), care întreprinde o cruntă persecuţie împotriva creştinismului. El este trimis acolo pentru a-l izola de păstoriţii săi şi unde erau trimişi cei socotiţi duşmani periculoşi ai statului.

Ioan era foarte îngrijorat de soarta fiilor săi duhovniceşti, de persecuţiile ce se îndreptau împotriva lor, de descurajarea unora, de delăsarea altora, de influenţele nefaste ale mediului înconjurător şi de unele obiceiuri rele. În această situaţie, el are o descoperire cerească asupra situaţiei Bisericii în lume; a ceea ce a fost, a ceea ce este şi asupra evenimentelor ce vor veni, cu obligaţia de la Domnul Hristos de a le scrie şi trimite celor şapte Biserici din Asia (I, 11).

Deci, scopul scrierii sale este de a încuraja şi întări în credinţă pe cei slabi, de a mustra pe cei rătăciţi şi de a ameninţa, cu pedeapsa dumnezeiască, pe adversarii Bisericii, arătându-le tuturor că peste toate adversităţile, creştinismul va ieşi biruitor.

Destinatarii scrierii sunt conducătorii Bisericilor din Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia şi Laodiceea, localităţi din jurul Efesului, situate în Asia proconsulară. Scrierea era dusă în fiecare localitate de către un curier, care

trecea pe la bisericile respective, lăsând câte o copie de pe manuscris. Numărul de şapte al bisericilor mai are şi un sens simbolic. Scrierea era adresată întregii creştinătăţi.

Locul scrierii, după părerea majorităţii exegeţilor este cel indicat în ea (I, 9), insula Patmos, iar **timpul** către sfârşitul domniei lui Domiţian (95-96).

Caracteristicile scrierii. Apocalipsa fiind o carte profetică are o limbă şi un stil deosebit, care trebuie avut în vedere, pentru aflarea sensului ei just. Astfel, aici abundă simbolul, metafora, parabola şi alegoria. Unele din acestea sunt explicate de autor, altele nu. Simbolismul cifrelor şi numerelor este foarte mare: numărul unu evocă unitatea Fiinţei divine; cifra doi înseamnă cele două firi ale Mântuitorului; trei, persoanele Sfintei Treimi; patru, cele patru puncte cardinale; şapte, zilele săptămânii dar mai simbolizează şi desăvârşirea; şase, înseamnă imperfectul; 666 maximum de răutate; trei şi jumătate semnifică o durată scurtă; o sută, o cantitate nu prea mare; o mie, o mulţime nesfârşită; o durată nelimitată; 12 aminteşte cele 12 seminţii ale lui Israel, cei 12 apostoli ai Domnului Hristos şi preînchipuie tot neamul omenesc. În Apocalipsă adversarii Bisericii sunt arătaţi prin animale sălbatice, monştrii marini sau pământeşti; instituţiile anticreştine prin mădularele acestor fiare.

Din aceste motive, Apocalipsa Sfântului Ioan *a fost interpretată*, în decursul timpului, foarte diferit de exegeţi. Unii au socotit că evenimentele din cuprinsul ei se referă exclusiv la ultima perioadă a istoriei lumii, la faptele ce vor surveni la sfârşitul veacurilor. Această interpretare se numeşte *eshatologică*. Alţi interpreţi văd în Apocalipsă o sumă de legende şi mituri: creştine, egiptene, iraniene. Este interpretarea *mitologică*. Sunt interpreţi care văd în evenimentele din scrierea Sfântului Ioan numai fapte şi întâmplări petrecute în trecutul Bisericii, lupta ce s-a dat între creştinism şi păgânism, care s-a soldat cu biruinţa credinţei creştine. Este *sistemul istoriei contemporane*. Adică, Apocalipsa înfăţişează evenimentele timpului său. Şi în sfârşit, *sistemul istoriei universale*, vede în Apocalipsă o

descriere în mare, a întregii istorii universale, referitoare la starea ei religioasă.

Această din urmă interpretare este justă, numai dacă se ia în liniile sale mari, generale, iar nu cum fac neoprotestanţii, căutând să actualizeze în detaliu şi aplicând la fapte strict limitate profeţiile din Apocalipsă. Interpretarea numită a istoriei universale, trebuie combinată cu aceea a interpretării eshatologice, şi încadrată în condiţiile istorice, în timpul când a fost scrisă. Numai astfel, se va putea înţelege just sensul evenimentelor din Apocalipsă.

Planul. *Apocalipsa cuprinde 22 de capitole* şi se împarte în două părţi: *Partea I-a (cap. I-III)* este precedată de un *prolog* (cap. I, 1-8). Ea s-ar putea institula «Scrisorile către biserici», căci cuprinde un număr de şapte epistole adresate celor şapte biserici din Asia Mică, prin care se laudă, sau se mustră viaţa creştinilor din comunităţile respective. Aici Domnul Hristos apare ca un profet şi învăţător, care îndeamnă, laudă şi mustră. Evenimentele pe care Apostolul le descrie se referă la acelea din primul secol al creştinismului.

Partea a II-a (cap. IV-XXII), care se încheie cu un *epilog* (XXII, 6-12). S-ar putea numi *cartea viziunilor* - partea apocaliptică propriu-zisă - căci, sub forma a şapte viziuni, autorul expune ceea ce se va întâmpla în viitor. Aici, Mântuitorul apare sub simbolul mielului jertfit şi slăvit, care susţine Biserica şi pe creştini prin toate adversităţile lumii şi persecuţiile ei, iar la sfârşit apare biruitor.

Partea a II-a la rândul ei, se împarte în două secţii *Secţia I-a (cap. IV-XI)*, începe cu o viziune inaugurală, unde se arată măreţia lui Dumnezeu şi puterea dată Domnului Hristos spre a pedepsi pe persecutorii Săi printr-o serie de nenorociri, descrise prin şapte peceţi şi şapte trâmbiţe. Pedepsele descrise de referă la evenimentele din timpul contemporanilor autorului, încheindu-se cu acele de la sfârşitul veacurilor.

Secţia a II-a (cap. XII-XXII) este o reluare şi dezvoltare a evenimentelor din prima parte. Ea îmbrăţişează toată istoria omenirii - prin alte viziuni - începând de la naşterea Mântuitorului până la judecata finală, dar cu referiri mai precise la imperiul roman, la Roma şi Babilon, la influenţa lui

Satan de la sfârşitul veacurilor şi la distrugerea lui, la Parusia Domnului şi fericirea celor drepţi.

CUPRINSUL APOCALIPSEI

Prolog (cap. I, 1-8). Ioan arată de la început caracterul cărţii. Ea cuprinde o descoperire făcută lui de un înger, cu scopul de a fi citită şi ascultată ca o profeţie, pentru că viaţa noastră este scurtă şi sfârşitul este aproape.

El trimite celor şapte biserici din Asia - pe care le va indica mai departe - har şi pace de la Dumnezeu-Tatăl, Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce vine - de la Duhul Sfânt şi de la Hristos, care ne-a răscumpărat. Apostolul invită pe cititori să privească cu ochii credinţei certitudinea Parusiei Domnului.

Partea I (cap. I, 9-III)

Scrisorile celor şapte Biserici.
Cap. I, 9-20: Viziunea Fiului Omului.

În cuprinsul propriu-zis al Apocalipsei, Apostolul arată că, în timp ce era exilat în insula Patmos, pentru credinţa sa în Domnul Hristos, într-o zi de Duminică are o viziune (10). Un glas îi spune să scrie şi să trimită celor şapte Biserici din: Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia şi Laodiceea, ceea ce se vede (11).

Întorcându-se, el observă pe Fiul Omului între şapte sfeşnice - care simbolizau cele şapte Biserici: îmbrăcat în veşmânt lung - haine de preot şi împărat; cu părul alb - simbol al bătrâneţii şi eternităţii; ochii albi ca para focului - atotştiinţa; glas ca vuietul apelor - atotputernicia; avea în mână şapte stele - semn al autorităţii peste Biserică; din gura lui ieşea o sabie - puterea cuvântului; faţa lui ca soarele - semn al măririi.

Înzestrat cu aceste atribute ale mesianităţii şi eternităţii, El îi comunică Apostolului că este cel dintâi şi cel de pe urmă, că a murit şi a înviat şi trebuie să scrie cele ce a văzut (17-10), cele ce sunt şi cele ce au să fie după acestea, transmiţându-le Bisericilor amintite». De altfel, acesta constituie şi subiectul scrierii: evenimentele din trecutul, prezentul şi viitorul Bisericii. Îngerii Bisericilor de care se vorbeşte sunt întâistătătorii acelor Biserici.

Cap. II: Epistolele către Bisericile din Efes, Smirna, Pergam şi Tiatira. Apostolul laudă Biserica din Efes pentru demascarea învăţătorilor mincinoşi şi luptă împotriva nicolaiţilor: totuşi îi reproşează căderea din dragostea dintâi şi oboseala de care dă dovadă. Biserica din *Smirna* (8) are un bun că luptă împotriva păgânilor şi iudeilor. El laudă răbdarea lor şi-i anunţă că vor mai suferi un scurt timp dar vor fi răsplătiţi. Biserica din *Pergam* (12) a avut durerea de a pierde un conducător şi s-au susţinut totuşi în credinţă. Ei trebuie să se împotrivească nicolaiţilor şi idolatrilor, iar cei ce slăbesc trebuie să se pocăiască. Biserica din *Tiatira* (24) face fapte bune, dar mulţi credincioşi dau ascultare unei proorociţe mincinoase, Isabela, care-i îndeamnă la imoralitate şi idolatrie. Ea va fi lovită de boală şi adepţii ei pedepsiţi.

Cap. III: Epistolele către bisericile din Sardes, Filadelfia şi Laodiceea. Biserica din Sardes (1) este acuzată că are un nivel de viaţă religioasă şi morală foarte scăzut, asemănător cu moartea religioasă. De nu se vor redresa, vor fi pedepsiţi cu o cucerire politică. Cei câţiva buni vor moşteni împărăţia cerurilor. Biserica din *Filadelfia* (7) este lăudată pentru credinţa ei. Dar nu va fi curată de persecuţii. Cei mai îndârjiţi duşmani ai ei - iudeii - se vor converti.

În sfârşit, Biserica din *Laodiceea (14)* are o viaţă creştină mediocră, plină de lâncezeală, condamnabilă. Credincioşii ei nu erau creştini convinşi - adică în clocot - nici net necredincioşi - adică reci - ci într-o stare de pasivitate şi indiferenţă - adică căldicei - stare pe care Domnul o respinge, «îi varsă din gura Sa» (III, 16). De nu se vor pocăi, vor fi pedepsiţi.

Aceste scrisori cu care se termină partea întâi sunt înştiinţări pentru întreaga creştinătate.

Partea a II-a (cap. IV-XXII)

Cartea viziunilor.
Secția I-a (cap. IV-XI). Cele șapte peceți și șapte trâmbițe

Cap. IV: Priveliștea cerească. Apostolul este transportat în cer, în mod extatic, unde pe un tron era așezat Dumnezeu înfățișat într-o strălucire de nedescris, manifestându-se prin tunete și fulgere. În jurul său erau douăzeci și patru de scaune cu toții atâția bătrâni, reprezentând toată Biserica, adică Vechiul și Noul Testament (4). În jurul tronului mai erau patru ființe (cf. Iezechiel I) însemnând tot ce are creația mai măreț și mai complex: leul, simbol al măreției; taurul, semn al vigorii, omul, semn al inteligenței și vulturul, reprezentând agerimea. Toate acestea, care cuprind întreaga făptură, aduceau slavă lui Dumnezeu.

Cap. V: Cartea cu șapte peceți și Mielul. În continuare, Apostolul vede o carte scrisă și pecetluită cu șapte peceți, care cuprinde secretele divine, adică evenimentele, ce se vor desfășura în lume. El este mâhnit că nimeni nu poate deschide cartea. Atunci apare un miel înjunghiat (Isaia LIII, 7), cu șapte coarne - semnul puterii; șapte ochi (Zaharia IV, 10) - putere deosebită de cunoaștere; șapte duhuri (cf. Isaia XI, 2) - deplinătatea darurilor Duhului Sfânt. Toți se închină în fața Lui și-l declară vrednic de a deschide cartea, căci s-a jertfit pentru toată lumea. Este Domnul Hristos căruia îngerii îi aduc slavă. El deschide cartea și este împuternicit cu executarea planului divin din istoria Bisericii.

Cap. VI: Deschiderea primelor șase peceți. De aici autorul începe să descrie toată gama pedepselor care se vor revărsa în lume împotriva persecutorilor creștinilor, dar și durerile credincioșilor suferite de la adversarii lor. Toate sunt zugrăvite prin deschiderea celor șapte peceți și apoi a celor șapte trâmbițe.

La deschiderea primei peceți apare un călăreț călare pe un

cal alb (2), care prin arcul său și cununa sa înseamnă cucerire, victorie. Probabil imaginea victoriei Domnului Hristos în lume. La a doua pecete, se ivește un cal roșu (4) care înseamnă război, sânge; a treia, cu calul negru (5), semnifică doliu, tristețe. Pâinea devine rară, totuși foametea e suportabilă. Prin pecetea a patra, cu calul galben - vânăt (8), aduce moarte prin sabie și foamete, peste un sfert de pământ. Toți acești cavaleri înspăimântători sunt instrumente ale răzbunării divine. Este vorba probabil de războaiele parților cu tot cortegiul lor de nenorociri, fapte contemporane autorului (în legătură cu viziunea călăreților, cf. Zaharia I, 8; VI, 1-8).

Prin pecetea a cincea (9) apare o vedenie încurajatoare: martirii creștini - de pe timpul lui Nero și Domițian îmbrăcați în haine albe - răsplătiți - în ceruri, cer răzbunare contra nedreptăților suferite. Pecetea a șasea (12) aduce o serie de cataclisme naturale: cutremure, căderea stelelor, întunecarea soarelui. Atunci stăpânitorii lumii, bogații și nobilii se vor ascunde în peșteri și vor cere salvare. Este vorba de Parusia Domnului (cf. Matei XXIV, 29 și paralelele).

Cap. VII. Pecetluirea celor aleși ai lui Dumnezeu. Între pecetea a șasea și a șaptea există o pauză. Dumnezeu, printr-un înger, care împreună cu alți patru îngeri (1) ce aveau să aducă pe pământ alte nenorociri, pecetluiesc - (însemnă) pe frunte cu un semn + (cf. Iezechel IX, 4) pe cei 144.00 - dintre toți iudeii - deveniți creștini, spre a fi feriți de nenorocirile ce aveau să vină.

De asemenea, în jurul tronului dumnezeiesc stăteau o mulțime de oameni îmbrăcați în veșminte albe ce binecuvântau pe Dumnezeu: erau martirii pentru Domnul Hristos (14). Viziune are rostul de a încuraja pe creștini în nenorocirile ce se vor abate asupra lumii. Ele se referă la sfârșitul lumii.

Cap. VIII: A șaptea pecete: șapte îngeri cu șapte trâmbițe. Urmează o viziune care se referă la nenorocirile asupra necredincioșilor. Un înger cu cădelnița de aur, cu tămâie în ea, aduce la altar odată cu ea rugăciunile tuturor sfinților (3). După răgazul de timp amintit, Mielul rupe pecetea a șaptea

(1), când apar îngerii cu şapte trâmbiţe, care aduc noi nenorociri pe pământ, asemănătoare cu plăgile Egiptului, pentru a-i înştiinţa pe necredincioşi şi a-i îndemna la pocăinţă.

Astfel, prin trâmbiţa primului înger (7), le trimite pe pământ grindină cu foc şi se distruge a treia parte a vegetaţiei; al doilea (8) omoară făpturi şi distruge corăbii; al treilea (10) distruge prin foc a treia parte din râuri şi izvoare, amărându-le apele; al patrulea (12) întunecă o treime din soare, lună şi stele.

Cap. IX: Trâmbiţa a cincea şi a şasea. Prin trâmbiţa a cincea (1) apar cete de lăcuste, care vor chinui pe oameni. Sunt oameni diabolici, spiritele rele care vor munci pe oameni şi care au de conducător pe diavolul, distrugătorul, în evreieşte Abaddon. Cei cu semn pe frunte vor fi salvaţi. Este vorba de timpurile din preajma Parusiei.

Prin trâmbiţa a şasea (13) invadează o armată orientală, care omoară o treime din oameni. Totuşi restul nu se pocăiesc. Este vorba probabil de regii Parţilor, dar mai sigur de nenorocirile din preajma Parusiei.

Cap. X: Îngerul şi cartea deschisă. Între timp, apare un înger cu o carte deschisă, care cuprindea planul lui Dumnezeu şi durerile ce aveau să vină asupra lumii, poruncind ca Apostolul s-o înghită. Îndeplinind porunca sfântă, cartea i-a îndulcit gura dar i-a amărât pântecele (cf. Iezechiel II, 8; III, 3). Ea simbolizează marile dureri ulterioare.

Cap. XI: Măsurarea templului, cei doi martori şi trâmbiţa a şaptea. Apoi Apostolul măsoară templul din Ierusalim, fără curtea exterioară, care este dată pentru un scurt timp păgânilor - «patruzeci şi două de luni» (2).

În acest răstimp, de stăpânire a păgânilor vor apare doi profeţi - Enoh şi Ilie (3), care vor avea o mare putere, un scurt timp, dar vor fi omorâţi şi duşmanii lor se vor bucura.

După puţin timp, ei vor învia (11) şi se vor înălţa la ceruri. Apoi, va urma un cutremur, mulţi vor muri, iar restul vor slăvi pe Dumnezeu.

După acestea, a şaptea trâmbiţă (15) şi toate puterile cereşti împreună cu cei douăzeci şi patru de bătrâni vor anunţa slava lui Dumnezeu; urmează judecata celor necredincioşi şi

răsplata celor buni, deschiderea templului ceresc şi fericirea veşnică. Altarul templului din Ierusalim înseamnă edificiul spiritual al Bisericii care va fi protejat, salvat de orice nenorocire, iar curtea templului înseamnă oamenii care vor fi persecutaţi, urgisiţi de neamuri. Cei doi martori ai lui Hristos, care luptă contra lui Antihrist, sunt omorâţi dar vor învia şi se vor înalţă la ceruri, îndemnând şi predicând oamenilor să slăvească pe Dumnezeu; ei pot simboliza şi pe misionarii creştini, dar şi pe Enoh şi Ilie de la sfârşitul veacurilor (Mal. III, 23). Evenimentele despre care vorbeşte Apostolul se referă la persecuţia din timpul imperiului roman, care însă va reînvia la Parusia Domnului.

Secţia a II-a (cap. XII-XXII)

Lupta Bisericii cu slujitorii lui Satan şi biruinţa ei finală.

Cap. XII: Lupta femeii şi a urmaşilor ei cu balaurul şi biruirea acestuia de Arhanghelul Mihail. Secţia a II-a este o reluare şi precizare a secţiei întâia, începând chiar de la naşterea Domnului Hristos sau mai departe: Biserica speranţei, a Vechiului Testament.

Astfel, printr-o nouă viziune, Apostolul vede o femeie înveşmântată cu soarele şi cu luna sub picioare, iar pe cap cu cunună de douăsprezece stele (1). Era însărcinată şi se chinuie să nască, iar un balaur căuta să înghită pruncul. Este vorba de Biserica Vechiului Testament care suferă de la popoarele păgâne şi care şi-a îndreptat speranţele totdeauna spre Dumnezeu să-i trimită pe Mesia.

Mai departe, copilul se naşte (5), - Domnul Hristos din Fecioara Maria - şi este răpit la cer, iar femeia se refugiază în pustie şi e hrănită de Dumnezeu câtva timp. Este vorba despre Mântuitorul Hristos care este răpit la cer, după învierea şi înălţarea Sa şi despre Biserica primară persecutată de iudei şi salvarea creştinilor prin fuga lor printre păgâni.

În continuare, se descrie lupta Arhanghelului Mihail cu satan şi îngerii răi (8-9) care sunt biruiţi şi aruncaţi pe pământ

(cf. Isaia XIV, 12 şi Luca X, 18). Dar aici încep, prin influenţele lor o luptă contra creştinilor; însă prin suferinţele şi luptele martirilor creştini, aceia sunt biruiţi spre bucuria îngerilor buni. Adepţii lui satan încep o cruntă persecuţie contra Bisericii, care se salvează prin fugă. Probabil persecuţia zeloţilor din timpul asediului Ierusalimului (66-70) - când creştinii se refugiază dincolo de Iordan, în pustiul Pereii.

Cap. XIII: Fiara care se ridică din mare şi profetul ei în luptă cu creştinii. Lupta contra creştinilor îşi schimbă locul din Palestina la Efes, prin ivirea unei fiare (1), care iese din mare şi care seamănă cu fiara a patra descrisă de Daniel, în viziunile sale (VII, 19-26). Acestei fiare - care huleşte pe Dumnezeu şi persecută pe creştini - i se închină toate popoarele pământului. Creştinii nu se închină fiarei ci suferă (8), pentru că ştiu că persecuţia va fi scurtă şi ei vor birui. Este vorba, probabil, de persecuţia lui Domiţian.

A doua fiară (11) care slujeşte pe cea dintâi şi care se serveşte de magie şi ocultism, spre a face semne şi minuni, îndemnând să adore pe fiara primă - reprezentantul puterii politice, Cezar - sunt conducătorii religiilor orientale, aliaţii puterii politice. Aceştia îi reclamau pe creştini la autorităţi, spre a fi persecutaţi şi opriţi de la anumite alimente. Celor ce se închinau Cezarului li se ofereau unele certificate de lealitate - semne (16).

Numele fiarei nu este anunţat de autor din prudenţă, spre a nu-l aţâţa împotriva creştinilor sau să pună în cartea sfântă vreun nume odios. De aceea, e redat printr-un număr: 666 (18). Literele evreieşti, greceşi şi latineşti reprezintă şi o valoare numerică. Apostolul printr-un asemenea procedeu îl indică, probabil pe Nero şi asemănător prin cruzime, pe Domiţian, ce era socotit un Nero reînviat. Alte încercări de a aplica numărul respectiv la alte persoane în anumite timpuri, au dat greş.

Cap. XIV: Cei credincioşi Mielului sălăşluiesc în Sion. Trei îngeri vestesc judecăţile lui Dumnezeu. Din primele secole ale creştinismului, autorul ne duce la sfârşitul timpurilor unde într-un tablou impresionant, Fiul lui

Dumnezeu, înconjurat de o imensă mulţime de credincioşi, este slăvit pentru ajutorul dat în decursul timpurilor, tuturor celor ce au biruit ispitele şi nu s-au închinat fiarei, nu au suferit influenţa lui satan. Trei îngeri anunţă căderea Babilonului şi pedepsele celor ce s-au închinat fiarei, iar alţi trei îngeri apar, spre a executa sentinţa divină, pedepsind pe cei răi.

Cap. XV: Cântarea biruitorilor fiarei. Şapte îngeri cu şapte cupe ale mâniei. Prin viziunea care urmează, autorul revine asupra timpurilor primare ale creştinismului, unde se zugrăveşte biruinţa celor ce nu s-au lăsat influenţaţi de ispitirile închinătorilor fiarei şi slava ce aduc lui Dumnezeu pentru judecăţile Sale asupra persecutorilor.

În acest moment templul se deschide şi una dintre cele patru făpturi minunate din jurul tronului încredinţează la şapte îngeri (6-7), şapte cupe pline de mulţimea nenorocirilor, care se vor abate asupra pământului.

Cap. XVI: Cele şapte cupe ale nenorocirilor. Îngerii cu cupele mâniei divine aduc mari nenorociri pe pământ împotriva închinărilor fiarei: primul; 2) aduce o bubă ucigaşă peste ei; al doilea (3) preface marea în sânge; al treilea (4) preface râurile şi izvoarele în sânge; al patrulea (8) arde pe oameni cu căldura soarelui; al cincilea (10) preface în întuneric împărăţia fiarei; al şaselea (12) adună pe muntele Megiddo pe închinătorii fiarei - unde Debora şi Barac înving pe Canaanei - spre a fi distruşi de mânia divină.

Viziunea este oarecum paralelă cu trâmbiţa a şasea. În sfârşit, al şaptelea înger (17) aduce fulgere, tunete şi cutremur mare. Ierusalimul este împărţit în trei părţi. Babilonul este atins, alte cetăţi, insule şi munţi sunt distruse. Viziunea este paralelă cu pecetea a şasea. Totuşi oamenii nu se convertesc.

Cap. XVII: Despre marea cetate desfrânată a Babilonului. În continuare, autorul descrie viziunea despre o femeie şezând pe o fiară cu şapte capete şi zece coarne. Femeia avea un pahar cu toate hulele, urâciunile şi desfrânările: era Babilonul (5) tainic - Roma. Fiara era şi nu mai este şi va să vină din adânc (8). Adică a avut influenţă, acum are mai puţină şi va apărea pe timpul lui Antihrist. Coarnele care

înseamnă munţi, sunt colinele Romei, iar dintre regi, cel care se va uni cu ceilalţi, spre a începe război contra creştinilor şi care vor fi învinşi - prin răbdarea sfinţilor - este Domiţian.

Cap. XVIII: Căderea Babilonului. Un înger vesteşte cu glas puternic căderea marei cetăţi a Babilonului (2), pentru imoralitatea şi păcatele ei. Un glas din cer anunţă pe creştini să iasă din ea, spre a nu se împărtăşi de păcatele şi pedepsele ei. Faptul produce surpriză şi jale asupra celorlalţi împăraţi şi o mare bucurie pentru creştini, căci li s-a făcut dreptate, din cauza multor persecuţii suferite de la conducătorii ei.

Cap. XIX: Hristos biruieşte fiara. După ce autorul aude un glas din cer prin care mulţimile laudă pe Dumnezeu pentru pedepsirea Babilonului şi fericesc pe acei care se vor uni cu Domnul Hristos, anunţă, în sfârşit o mare victorie asupra răului.

Este vorba de Mântuitorul care (11) încălecat pe un cal alb şi urmat de oştile îngereşti, nimiceşte Fiara, pe împăraţii uniţi cu ea şi pe proorocul mincinos, ce făcea semne false şi minuni (19-20). Amândoi sunt aruncaţi în iezerul de foc, iar ceilalţi ucişi cu sabia şi daţi pradă păsărilor (21).

Cap. XX: Împărăţia de o mie de ani, prăbuşirea diavolului şi judecata obştească. După biruinţa asupra Babilonului tainic şi asupra lui Antihrist, urmează biruinţa asupra lui Satan.

Printr-o altă viziune, Apostolul anunţă că satan este prins, legat şi aruncat în adânc şi ţinut acolo o mie de ani, spre a nu mai amăgi popoarele (2). Apoi se va elibera pentru puţină vreme. El mai observă că sufletele credincioşilor care nu s-a închinat fiarei, învie şi împărţesc cu Hristos o mie de ani (4). Ceilalţi morţi nu învie, până nu se împlinesc o mie de ani. Aceasta-i învierea cea dintâi (5). Cei ce au parte de învierea dintâi, moartea a doua nu mai are putere asupra lor, ci ei împărăţesc cu Mântuitorul o mie de ani (6).

După împlinirea a o mie de ani, satan va fi dezlegat şi va amăgi lumea un scurt interval de timp (7), după care Hristos îl va nimici (10). În sfârşit va urma judecata generală (11-15).

Din acest pasaj, mulţi au dedus venirea pe pământ a Domnului Hristos şi împărăţia Sa cu cei drepţi, timp de 1000 de ani, adică hiliasmul sau milenarismul. Însă prin expresia o

mie de ani se înţelege o mare perioadă de timp, un timp nelimitat.

Astfel, pasajul de mai sus, are următoarea explicare:

Legarea lui satan înseamnă limitarea influenţei acestuia prin venirea în lume a Mântuitorului, prin învăţătura Sa, prin creştinism. Limitarea influenţei lui satan este concomitentă cu împărăţia Domnului Hristos în sufletele credincioşilor, împărăţie destul de îndelungată. Credincioşii care împărăţesc cu Domnul Hristos şi trăiesc în strânsă comuniune cu El, nu se închină fiarei, nu se lasă influenţaţi de satan. Aceştia au parte de prima înviere, adică de naştere din nou prin botez, iar moartea a doua, moartea spirituală a trăirii în păcat (Apoc. III, 1) încheiată cu moartea, adică moartea veşnică nu mai are putere asupra lor. Moartea dintâi este cea trupească.

Ceilalţi pământeni, care nu învie - nu se botează - deşi trăiesc pe pământ, nu împărăţesc cu Hristos, nu se bucură de influenţa creştinismului şi vor avea parte de ambele morţi: şi cea trupească şi cea veşnică.

În prajma Parusiei Domnului, influenţa lui satan se va înteţi, căci ajutat de unele popoare păgâne - Gog şi Magog - va seduce pe mulţi - când va fi epoca antihristului - dar Mântuitorul îl va nimici în ziua venirii Sale, şi îl va arunca în iezerul de foc.

În sfârşit, Apostolul mai are viziunea judecăţii obşteşti, când toţi morţii, de oriunde vor fi, vor învia şi vor fi judecaţi. Cei buni vor fi răsplătiţi, iar cei răi aruncaţi în iad, care constituie moartea a doua, pedeapsa definitivă.

Cap. XXI: Ierusalimul ceresc. Autorul descrie apoi, locuinţa aleşilor, cortul lui Dumnezeu, unde nu este nici plângere (4), nici durere, nici întuneric, ci lumină veşnică, unde păcătoşii nu pot intra. Ierusalimul ceresc are ca temelie douăsprezece porţi (14) - Apostolii Mielului - iar pietrele zidurilor şi porţile de diferite metale preţioase şi mărgăritare. Acest templu măreţ este veşnic deschis pentru cei curaţi şi înscrişi în cartea Mielului.

Cap. XXII: Fericirea veşnică. Venirea lui Hristos. Apostolul mai vede un râu de apă vie şi pomul vieţii. Acolo domneşte o lumină veşnică şi slujitorii Săi îl slujesc pururea.

Încheierea *(XXII, 6-21)* - Apostolul arată că cele scrise în Apocalipsă sunt adevărate. Nimeni nu trebuie să elimine ceva din cele scrise în ea. Încheie cu dorința ca Domnul să vină cât mai curând.

Importanța Apocalipsei. Această ultimă carte a Noului Testament este o scriere profetică și din aceste motive, prezintă greutăți de interpretare. Mulți creștini din toate timpurile, iar astăzi mai ales sectanții, explică greșit unele pasaje din cuprinsul Apocalipsei, îndeosebi, cap. XIII și XX, căzând în erezii.

Totuși ea cuprinde însemnate învățături referitoare la hristologie și eshatologie. Ca **învățături dogmatice** se afirmă: despre Domnul Hristos Cuvântul întrupat (XIX, 13); făcător al întregii lumi (III, 14; IV, 11); adevărat Dumnezu (I, 17, 18; II, 8; XIX, 16); mijlocitor unic între Dumnezeu și oameni (I, 5; V, 5); răscumpărător al tuturor oamenilor (V, 9); biruitor asupra lui satan (XX, 1; XX, 15); distrugător definitiv asupra lui Antihrist și al lui satan la Parusie (XIX, 20); judecător al tuturor viilor și morților la a doua Sa venire (VI, 17; XX, 10-15); izvor al vieții și fericirii veșnice (XXII, 3-5, 7).

Se mai afirmă: împărăția de mii de ani pentru cei drepți (XX, 4); Antihrist va exercita puterea sa de înșelare și persecuția asupra credincioșilor patruzeci și două de luni (XII, 5); va atrage pe mulți (XIII, 7-8); prin false minuni (XIII, 14); preamărirea drepților în cer (IV, 4; VI, 9; VII, 9-10); mijlocirea sfinților și venerarea lor (V, 8; CIII, 3-4); despre pronia divină (II, 7, 10, 23; III, 9); despre îngerii buni (V, 11; VIII, 2, 3, 6, 8; IX, 1); despre satan și ucenicii săi, demonii (XII, 7, 9; XX, 2, 7); pedeapsa lor (XX, 10); despre amintirea Duminicii și deci serbarea ei (I, 10); Biruința finală a Bisericii și fericirea veșnică (XXI, 1-4).

Ca idei morale și de viață creștină se afirmă: libertatea creștină (III, 20); condamnarea indiferentismului religios (III, 15-16); amenințări grave pentru păcătoși (II, 23; III, 1-2); îndemn la pocăință (II, 5, 16; III, 3, 19); la suferință și răbdare (II, 10; XIII, 10); îndemn spre fapte bune (II, 26); răsplata pentru adevărata viață creștină și fapte bune (III, 11-12; XXII, 12).

Apocalipsa este o carte de înaltă zidire spirituală, care ridică orice suflet de la zădărnicia lucrurilor pământești spre valorile spirituale cerești. Este o carte de întărire a virtuții, a răbdării și a sacrificiului. Prin citirea ei, dobândim respect și venerație pentru martiri și sfinți.